

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
เรื่อง

ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บ
ชายแดนไทย - กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๖
The Temple of "Preah Vihear" : A Common Memorial
people of Thai - Cambordia Border (1958-1962 A.D.)

โดย
ขรพรรษ สุรนารถ
ธัญพงศ์ สารรัตน์
สุต สุริน

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง “ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ (The Temple of "Preah Vihear" : A Common Memorial people of Thai – Cambordia Border (1958–1952 A.D.)) ปรากฏขึ้นเนื่องจากได้ตระหนักว่าการสร้างเสาหลักอาเซียนอีก ๒ เสา คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน คือความปรารถนาร่วมกันของประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ห่างไกลจากวิถีชีวิตของประชาชนเนื่องจากประชาชนในภูมิภาคอาเซียนยังมีความรู้สึกแตกต่าง ซึ่งความรู้สึกแตกต่างเหล่านี้จึงเป็นอุปสรรคสำคัญของประชาคมอาเซียน การแก้ปัญหาความรู้สึกแตกต่าง คือ การก้าวข้ามความรู้สึกชาตินิยม เชื้อชาตินิยม ศาสนานิยม ซึ่งวิธีนั้นคือ การสร้างความสำนึกในการเป็นประชาคมเดียวกัน โดยใช้ประสบการณ์ร่วมของประชาชนเป็นเครื่องมือ ซึ่งประสบการณ์เรื่องความทรงจำของผู้คนที่ต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร เป็นประสบการณ์ที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะผู้คนที่ตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่มีถิ่นพำนักใกล้เคียงกับปราสาทเขาพระวิหาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความทรงจำเรื่องกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร ในทศวรรษ ๒๕๐๐ โดยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดความสำนึกร่วมกันของการเป็นประชาคมอาเซียนได้ และเพื่อสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและความเข้าใจอันดีที่มีต่อกัน การศึกษาวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การบันทึกประวัติชีวิตบุคคล (Life History) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth - Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมีขอบเขตการวิจัย คือ ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย อำเภอจอมกระสานต์ จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา อำเภออัลลองเวง จังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชา และอำเภอตรอยเปียงปราสาท จังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชา และขอบเขตของประชากรคือ ผู้เฒ่าในพื้นที่ๆ มีความสามารถในการถ่ายทอดความทรงจำเรื่องกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ มีอายุไม่น้อยกว่า ๖๕ ปี ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ โดยดำเนินการตรวจสอบสามเส้ากับข้อมูลด้วยวิธีการ ๓ รูปแบบ ได้แก่ ๑. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ๒. การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) และ ๓.การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) สำหรับการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้สามารถมองในภาพรวมได้ว่าพื้นที่ตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่ใกล้เคียงกับปราสาทเขาพระวิหาร ผู้คนมีความทรงจำร่วมกับกรณีพิพาทเรื่องเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ โดยปัจจัยสำคัญคือ ผลการตัดสินของศาลโลก ทำให้ปราสาทเขาพระวิหารกลายเป็นกรรมสิทธิ์ของราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งคนในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีความทรงจำและการรับรู้ปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นของไทย ซึ่งตรงข้ามกับทัศนคติและการรับรู้ของผู้คนจากฝั่งราชอาณาจักรกัมพูชา แต่คน

ทั้งสองพื้นที่ต่างมีความทรงจำร่วมกันคือ ต้องการให้รัฐบาลของสองประเทศหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้กำหนดพื้นที่ โดยรอบที่ทั้งสองประเทศต่างมีสิทธิเสียใหม่ให้เป็นบริเวณมรดกโลกร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการก้าวข้ามความรู้สึกชาตินิยม เชื้อชาตินิยม ศาสนานิยมของประชาชนในดินแดนภาคพื้นทวีปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นประชาคมอาเซียนที่สมบูรณ์ในอนาคต ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการศึกษาเรื่องความทรงจำของผู้คนที่มาต่อปราสาทเขาพระวิหารและเหตุการณ์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กับปราสาทเขาพระวิหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะเข้าใจประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา ได้มากขึ้น และเพื่อให้ปราสาทเขาพระวิหารเป็นแหล่งข้อมูลเผยแพร่ความรู้ให้คนรุ่นใหม่ต่อไป

ABSTRACT

This research is the study of The Temple of “Preah Vihear” : A Common Memorial’s People of Thai – Cambodia Border (1958-1962 A.D.). The researcher realized that the creating of the Asean Political-Security Community and Asean Socio-Cultural Community in the three pillars of Asean Community, it is the common ambition of the Asean people. In fact, It is separated from the way of life for many people. Because Asean people still feel different, which is the major obstacle of the Asean Community. The problem solving is stepping over the nationalism, racialism and religionism and the best way is the sense of being in the same community creation by using people experience. The experience of people’s common memorial in Prasat Preah Vihear dispute is the experience from the past to the present, for Thai – Cambodia border people.

The objectives of the study were to analyze the common memorial in Prasat Preah Vihear dispute and to support the correct understanding of each other. The case study approach was used in this study. The research tools were life history, observation and indepth interview. The scope of the study was the area such as Kantharalak District of Sisaket province in Thailand, Jomcrasan District of Preah Vihear province, Allongweng district of Udonmechai province and Trapiang Pring district of Udonmechai province in Cambodia. The population scope was elderly person who is 65 years of age or older with the ability to passing on memories about Prasat Preah Vihear dispute, the decade of the 1950s. The data investigation was used by three types of triangulation such as 1) Data Triangulation 2) Methodological Triangulation and 3) Theory Triangulation. Data presentation and analysis result was descriptive analysis.

The results of the study has made it possible to view the overall that the area of Thai – Cambodia border nearby Prasat Preah Vihear, people had a common memorial of the Prasat Preah Vihear dispute, the decade of the 1950s. The important factor is the decision of the International Court of Justice which made Cambodia as the ownership of Prasat Preah Vihear. People in Kantharalak district area had recognized that Prasat Preah Vihear should be the Thailand ownership, as opposed to Cambodian people’s attitude. But the common memorial of both areas is the government of both countries redefined the surrounding area as the world heritage of both countries.

However, This study can be used as the way of stepping over the nationalism, racialism and religionism for people of Southeast Asia area. And it will lead to the success of the perfect Asean community in the future. Therefore, the researchers suggested that there

should be the study of the common memorial and the situations that related to Prasat Preah Vihear from the past to the present, in order to understand the history, society and culture of the people in Thai – Cambodia border and the Prasat Preah Vihear can be a source of information to disseminate knowledge to the new generations.

ประกาศคุณูปการ

โครงการวิจัยเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ นี้เกิดขึ้นได้เนื่องจากการสนับสนุนทุนวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

โครงการวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากความกรุณาจาก ผศ.ดร.พลับพลึง คงชนะ และ รศ.ดร.สมถวิล ณะโสภณ ที่กรุณาให้คำปรึกษา ตรวจสอบ แนะนำการทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วง ซึ่งคณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการ คณะผู้วิจัยจึงทำได้เพียงปรับปรุงตามคำแนะนำได้บางส่วน และไม่สามารถปรับปรุงตามคำแนะนำได้ทั้งหมด

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ประดิษฐ์ ศิลาบุตร ที่ปรึกษาอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยนี้ และให้ความกรุณาให้คำแนะนำในการตรวจงานอย่างละเอียดและใจเย็น คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่กรุณาให้ข้อมูล และให้ความร่วมมือการทำวิจัยเป็นอย่างดี

ขอบคุณลูกศิษย์อดีตกวี ะวัน ลูกศิษย์ศุภกร อรชร และลูกศิษย์อัศพรพล คำแสน ที่ช่วยสร้างสรรค์สารคดีประกอบงานวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แนบประกอบที่ปกหลังท้ายเล่มวิจัยนี้

สุดท้ายขอขอบคุณคณะทำงานวิจัยทุกท่านที่เสียสละแรงกาย แรงใจ และกำลังความสามารถในงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ชรพรรษ สุรนารถ

ฉันทพงศ์ สารรัตน์

สุต สุริน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ก
ABSTRACT.....	ค
ประกาศคุณูปการ	จ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
หลักการและความเป็นมา	๑
วัตถุประสงค์	๖
คำถามหลักในการวิจัย	๖
กรอบแนวคิดการวิจัย	๖
นิยามศัพท์เฉพาะ	๗
ขอบเขตของการวิจัย.....	๘
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๘
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๙
การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๙
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
แนวคิดเกี่ยวกับความทรงจำทางสังคม	๑๐
แนวคิดว่าด้วยความทรงจำเกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม	๑๒
แนวคิดประวัติศาสตร์บอกเล่า.....	๑๔
แนวคิดเรื่องคนนอกคนใน	๑๕
แนวคิดและลักษณะการอพยพเคลื่อนย้าย	๑๖
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๖
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๒๐
รูปแบบการวิจัย	๒๑
หน่วยวิเคราะห์หรือกลุ่มตัวอย่าง.....	๒๔
พื้นที่ในการทำวิจัย.....	๒๕
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๒๗

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

การนำเสนอผลการวิจัย.....	๒๙
แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ.....	๓๑
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๓๒
ผลการวิจัยจากเอกสาร	๓๒
ราชอาณาจักรไทยหรือพื้นที่ประเทศไทย	๓๒
พื้นที่ศึกษา.....	๓๓
ราชอาณาจักรกัมพูชา	๓๕
พื้นที่ศึกษา.....	๓๕
ผลการวิเคราะห์ความทรงจำร่วมเรื่องกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐	
จากข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม	๔๔
ความทรงจำร่วมที่มีต่อท้องถิ่นรอบๆ ปราสาทพระวิหารทั้งฝั่งไทยและกัมพูชา.....	๔๔
ความทรงจำร่วมที่มีต่อตัวปราสาทเขาพระวิหาร	๔๘
ความทรงจำร่วมที่มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร เน้นในเรื่องคดีปราสาท	
พระวิหาร การเดินขบวนประท้วงและความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพรมแดนในช่วงทศวรรษ	
๒๕๐๐ ถึง พ.ศ.๒๕๐๖	๕๒
สภาพปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อท้องถิ่นรอบเขาพระวิหาร อันเป็นผลจากกรณีพิพาทโดย	
วิเคราะห์จากความทรงจำ.....	๖๕
ปัญหาและอุปสรรคของการวิจัย	๗๔
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๕
บรรณานุกรม	๘๑
ภาคผนวก	๘๗

สารบัญภาพ

ภาพที่ หน้า

๑ ปราสาทเขาพระวิหาร ๒

๒ ภาพสันนิษฐานปราสาทเขาพระวิหารเมื่อครั้งยังสมบูรณ์ ๓

 ๓ ภาพวาดปราสาทเขาพระวิหาร และเส้นทางเดินขึ้นสู่ตัวปราสาทพระเขาวีหารในแต่ละชั้น จากหนังสือ
โบราณวัตถุสถานทั่วพระราชอาณาจักร กรมศิลปากรจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๐ ๔

๔ แผนที่จังหวัดศรีสะเกษและชายแดนทางตอนใต้ ๒๖

๕ แผนที่ราชอาณาจักรกัมพูชาและชายแดนทางตอนเหนือ ๒๖

๖ แผนที่ช่องอานม้า พรมแดนไทย – กัมพูชา ๒๗

๗ ภาพมุมสูงของปราสาทเขาวีหาร ๓๓

๘ ตำแหน่งของปราสาทเขาวีหารและเขตแดนของราชอาณาจักรกัมพูชาในปัจจุบัน ๓๔

๙ เอกสารชั้นต้นของรัฐบาลไทยที่ว่าด้วยเรื่องกรณีพิพาทฯ หนังสือคำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ
คดีปราสาทพระวิหาร แผลโดยกระทรวงการต่างประเทศ สมัย รมต.ถนัด คอมันตร์ จัดพิมพ์โดยสำนัก
ทำเนียบนายกรัฐมนตรีสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ๒๕๐๕ ๔๑

๑๐ ปราสาทเขาพระวิหาร(จำลอง) ที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ ที่รัฐบาลไทยขณะนั้นออกแบบและก่อสร้าง
ไว้ให้เพื่อจำประวัติศาสตร์ของคดีเขาพระวิหาร พ.ศ.๒๕๐๕ ๔๕

๑๑ แผนที่ตำแหน่งของเทือกเขาพนมดงรัก ๔๖

๑๒ เส้นทางสู่ช่องพระพลึง ช่องทางสัญจรโบราณตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ๔๗

๑๓ ภาพถ่ายปราสาทพระวิหารมุมสูง ๔๙

๑๔ นักท่องเที่ยวชาวไทยจากทางขึ้นฝั่งผามออีแดงขณะส่องกล้องชมปราสาทเขาพระวิหาร ๔๙

๑๕ ปราสาทโดนตวล ๕๑

๑๖ โคปุระชั้นที่ ๓ ของปราสาทเขาพระวิหาร ๕๒

๑๗ ปัจจุบันบริเวณปราสาทถูกประดับด้วยธงชาติกัมพูชา ๕๖

๑๘ พระนโรดมสีหนุขณะเสด็จปราสาทเขาพระวิหาร ๕๗

๑๙ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สนับสนุนให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาเดินขบวนประท้วงคำพิพากษาของโลก
ปลุกกระแสลัทธิชาตินิยมอยู่เกือบครึ่งเดือน มีการเดินขบวนกันเกือบทั่วประเทศในกว่า ๕๐ จังหวัด (สมัยนั้น
ประเทศไทยมี ๗๑ จังหวัด สมัยนั้นภายใต้คณะปฏิวัติ การเดินขบวนเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่รัฐบาลก็ขอให้ผู้
เดินขบวนขออนุญาตได้เป็นกรณีพิเศษ ในภาพเป็นการเดินขบวนครั้งใหญ่บนถนนราชดำเนินเมื่อวันที่ ๒๐
มิถุนายน ๒๕๐๕ ๕๙

๒๐ ภาพเก่าเมื่อธงชาติไทยตั้งอยู่ ณ ปราสาทเขาพระวิหาร ๖๐

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๒๑ ชุนศรีผู้เฝ้าปราสาทพระเขาวินาร	๖๒
๒๒ ราชอาณาจักรกัมพูชาภายหลังได้ปราสาทพระเขาวินารคืน	๖๔

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗
๒ ระยะเวลาทำการวิจัย.....	๒๑
๓ วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ ๑ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๙
๔ วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ ๒ การศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์	๓๐
๕ แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ.....	๓๑
๖ เขตการปกครองของราชอาณาจักรกัมพูชา	๓๖
๗ เขตการปกครองของจังหวัดพระวิหาร	๓๗
๘ เขตการปกครองของอำเภอจอมกระสานต์	๓๘
๙ เขตการปกครองของจังหวัดอุดรมีชัย	๓๙
๑๐ เขตการปกครองของอำเภออัลลองเวง	๔๐
๑๑ เขตการปกครองของอำเภอตรอเปียงปราสาท	๔๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑. หลักการและความเป็นมา

ปราสาทเขาพระวิหาร หรือ เปรียะ วิเฮียร์ ในภาษาเขมร หรือชื่อเดิมคือ “ปราสาทพรหมวิหาร” (ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๓๓). แอ่งอารยธรรมอีสาน. กรุงเทพฯ: มติชน. หน้า ๔๖๕) เปรียบดังวิหารสวรรค์ของผู้คนในดินแดนเขมรต่ำและในเขตพนมดงเร็กมาตั้งแต่สมัยโบราณ พื้นที่รอบเขาพระวิหารเป็นเขตที่อยู่ของคนพื้นเมืองหลายกลุ่ม มีลำตราบเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติร่วมกันของชุมชน ยอดเขาพระวิหารถือเป็นเขตภูเขาศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อเรื่องอำนาจนอกเหนือธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของสรรพสิ่งของชนพื้นเมืองก่อนที่จะมีการสถาปนาให้สถานที่นี้เป็น “ศรีศิขริศวร” ที่ประดิษฐานศิวลึงค์อันศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อในลัทธิเทวราชาของขอม โดยเชื่อพระวงศ์กษัตริย์ขอมในสมัยพระเจ้ายโสรวรมันที่ ๑ ผู้สร้างเมืองยโสธรปุระ (ธิดา สาระยา. (๒๕๓๕). ปราสาทเขาพระวิหาร. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ. หน้า ๑๖.; และศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๖). ศรีศิขริศวร: ปราสาทพระวิหาร. กรุงเทพฯ: มติชน. หน้า ๑๑๑)

ปราสาทเขาพระวิหารเคยเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษก่อนที่ไทยจะเสียอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหารให้แก่มพุกาภายหลังวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ฝรั่งเศสได้เข้ามาแสวงหาอาณานิคมในอินโดจีน โดยใช้สิทธิพลบับบังคับให้แก่มพุกาตกอยู่ภายใต้รัฐอารักขาของฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๙ รวมทั้งไทยต้องเสียดินแดนบางส่วนให้ฝรั่งเศส ต่อมาฝรั่งเศสได้ทำแผนที่ปักปันเขตแดนใน พ.ศ. ๒๔๕๐ พร้อมทั้งขีดเส้นให้ปราสาทเขาพระวิหารอยู่ในเขตแดนของแก่มพุกา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีน ฝรั่งเศส เป็นเหตุให้แก่มพุกาใช้อ้างสิทธิเหนือปราสาทเขาพระวิหารในเวลาต่อมา และสืบเนื่องต่อมาจนเกิดเป็นกรณีพิพาทระหว่างไทยกับแก่มพุกาในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๕๒). ลัทธิชาตินิยมไทย/สยามกับแก่มพุกา : และกรณีศึกษาปราสาทเขาพระวิหาร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. หน้า ๕๘.) ภายหลังจากที่ประเทศแก่มพุกาได้ยื่นคำร้องเริ่มคดีต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๐๒ ขอให้ศาลสั่งให้ประเทศไทยถอนกำลังทหารออกจากปราสาทพระวิหาร และวินิจฉัยว่าอำนาจอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหารเป็นของแก่มพุกา (คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศคดีปราสาทพระวิหาร, ๒๕๐๕ : หน้าคำนำ)

ปัจจุบันพื้นที่ตั้งของปราสาทและตัวปราสาทอยู่ภายใต้การครอบครองของราชอาณาจักรแก่มพุกา บริเวณชุมชนจังหวัดพระวิหาร จังหวัดอุดรธานี และอำเภอตรอยเปียงปราสาท ราชอาณาจักรแก่มพุกา และอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย

อย่างไรก็ดี ประเด็นเรื่องเขาพระวิหารกล่าวได้ว่าเป็นที่สนใจของสังคมโลกอย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๐๐ ต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงปราสาทเขาพระวิหาร สิ่งแรกที่คนทั่วไปมักจะนึกถึง คือคดีปราสาทพระวิหาร ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างราชอาณาจักรแก่มพุกากับราชอาณาจักรไทย ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ จากปัญหาการอ้างสิทธิเหนือบริเวณปราสาทพระวิหารซึ่งตั้งอยู่ที่ชายแดนไทยด้านอำเภอกันทรลักษ์จังหวัดศรีสะเกษและชายแดนแก่มพุกาด้านจังหวัดพระวิหาร เกิดจากการที่ทั้งไทยและแก่มพุกา

ถือแผนที่ปักปันเขตแดนตามแนวสันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรักคนละฉบับ ทำให้เกิดปัญหาพื้นที่ทับซ้อนของทั้งสองฝ่ายในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของตัวปราสาท โดยทั้งฝ่ายกัมพูชาและฝ่ายไทยได้ยินยอมให้มีการพิจารณาปัญหาดังกล่าวขึ้นที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ศาลโลก) ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ คดีนี้ศาลโลกได้ตัดสินให้ตัวปราสาทพระวิหารตกเป็นของกัมพูชา เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ด้วยคะแนนเสียง ๙ ต่อ ๓ ท่ามกลางความไม่พอใจของฝ่ายไทย เพราะเห็นว่าศาลโลกตัดสินคดีนี้อย่างไม่ยุติธรรม คำตัดสินนี้นอกจากส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว ยังมีผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ในบริเวณชายแดนไทย – กัมพูชาด้วย โดยเฉพาะเรื่องความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดน

ภาพที่ ๑ ปราสาทเขาพระวิหาร

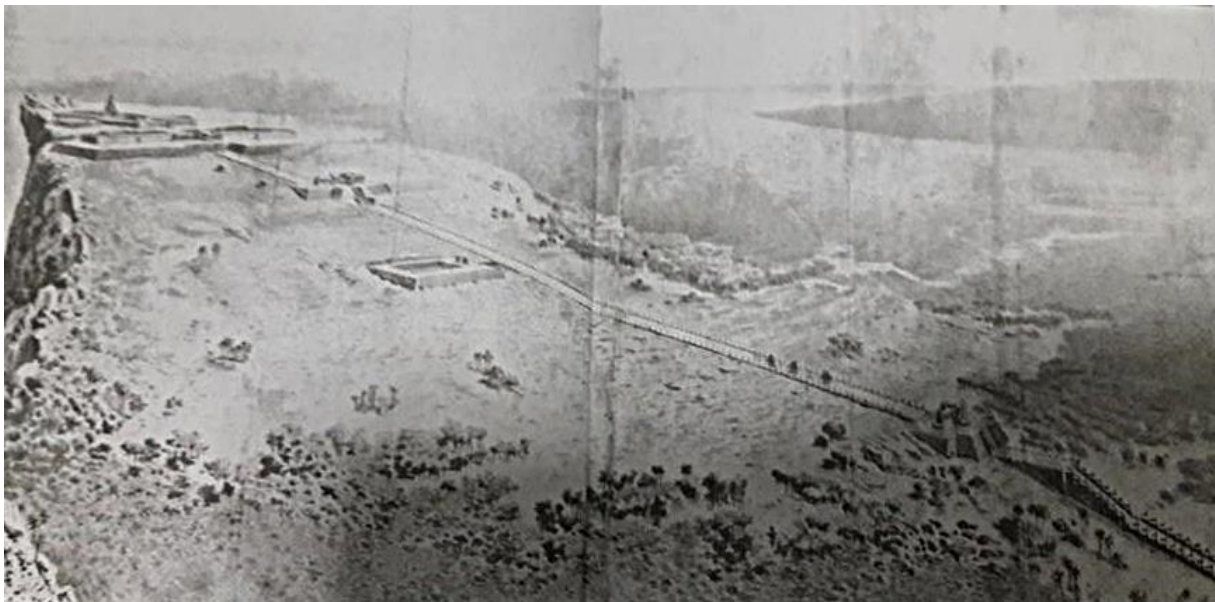
เหตุการณ์กรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหารดังกล่าว ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อความทรงจำทั้งของคนชายแดนไทย – กัมพูชาและยังสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวพันของพื้นที่และผู้คนในบริเวณนี้มาจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้คนทั่วไปในสังคมมีการรับรู้มากกว่าเรื่องของการที่ปราสาทเขาพระวิหารเป็นปราสาทหินในสถาปัตยกรรมขอม เป็นศาสนบรรพตที่โดดเด่นและงดงามที่สุดในภูมิภาคสุวรรณภูมิ ซึ่งแสดงถึงร่องรอยทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่แถบนี้ที่มีมาอย่างช้านาน สำหรับในกรณีศึกษาเรื่องนี้ กลุ่มคนหรือสังคมที่มีพลังมากที่สุด คือ กลุ่มคนตามแนวตะเข็บของชายแดนไทย – กัมพูชา งานศึกษาที่กลุ่มผู้เขียนสนใจศึกษา คือ ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ต่อเหตุการณ์พิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕ ซึ่งงานวิจัยนี้จึงมุ่ง

อธิบายและทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ ความทรงจำ การรับรู้ และสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของคนชายขอบตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชาที่รับรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวในช่วงเวลาที่กำหนด แม้จะมีงานใกล้เคียงที่ศึกษาถึงเรื่องความทรงจำของผู้คนในบริเวณปราสาทเขาพระวิหารอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นงานศึกษาที่ยังมีข้อจำกัดอยู่ ดังเช่น “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่พรมแดนไทย - กัมพูชาบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร : ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับเส้นพรมแดน” ของพิพัฒน์ กระจ่างจันทร์ (๒๕๕๖) ซึ่งเป็นการพยายามที่จะอธิบายถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชาโดยเน้นไปที่ชุมชนหมู่บ้านบริเวณปราสาทเขาพระวิหารและใกล้เคียงเมื่อประมาณ ๑๕๐ กว่าปีก่อน โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ศึกษาในเขตประเทศไทยเป็นสำคัญ ซึ่งมีหลายประเด็นควรขยายความเพิ่มเติม เช่นเรื่อง กรณีเรื่องปราสาทเขาพระวิหารและกรณีพิพาทในทศนะและการรับรู้ในพื้นที่ชายแดนของทั้งสองประเทศ เพื่อจะได้สะท้อนภาพของปราสาทเขาพระวิหารในความทรงจำของผู้คนที่เป็นภาพรวมได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นปัญหาและชนวนความขัดแย้งระหว่างผู้คนอันมีสาเหตุหลังจากกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ส่วนงานศึกษาด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของปราสาทเขาพระวิหารในด้านอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ที่การศึกษาตัวปราสาท ถือได้ว่าอยู่ในสถานที่หยุดนิ่งกับที่ และต้องมีการศึกษาทบทวนอีกครั้ง เนื่องจากเป็นศาสนสถานที่มีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีพิพาทหลายครั้ง และการศึกษาไม่ควรศึกษาในด้านโบราณคดีแต่เพียงอย่างเดียว และงานวิจัยนี้จะใช้มุมมองจากฝั่งกัมพูชามาร่วมเติมเต็ม โดยมีงานศึกษาเกี่ยวกับมุมมองของคนไทยที่มีต่อปราสาทเขาพระวิหารที่กล่าวมาเป็นฐานการศึกษา

ภาพที่ ๒ ภาพสันนิษฐานปราสาทเขาพระวิหารเมื่อครั้งยังสมบูรณ์

จากงานที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าการศึกษาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา อาจช่วยพัฒนาองค์ความรู้เรื่องความทรงจำของคนชายขอบตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา ซึ่งยังไม่มีงานใดที่เสนออย่างเป็นรูปธรรมในการจะทำความเข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และตัวปราสาทจากนโยบายทางการเมืองของส่วนกลางอย่างเป็นทางการที่ต่อเนื่อง โดยใช้พื้นที่ในการศึกษาทั้งจากฝั่งไทยและฝั่งกัมพูชา คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ปราสาทเขาพระวิหาร ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕” เนื่องจากเป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์กรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร โดยศึกษากลุ่มคนที่สัมพันธ์กับปราสาท แทนที่จะศึกษาเพียงเรื่องเนื้อหาของปราสาทและคติความเชื่อของปราสาทเพียงด้านเดียว ดังที่งานศึกษาเรื่องส่วนใหญ่ได้ทำการศึกษาไว้และการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความทรงจำของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนนี้ เพราะความทรงจำ คือ ความสามารถในการเก็บรักษา เรียกกลับคืนมาจัดระเบียบและสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งประสบการณ์ เหตุการณ์และความคิดที่ผ่านมา ทั้งนี้ เพราะความทรงจำที่หลงเหลืออยู่นั้น จะสามารถทำให้เราทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตได้ และผู้ที่สามารถถ่ายทอดความทรงจำนั้นก็คือ ผู้สูงอายุ หรือผู้เฒ่าที่มีประสบการณ์ตรงหรือผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหารในอดีตมาจากคนรุ่นก่อน ช่วยให้ได้ภาพเชิงลึกของการประเมินคุณค่าของพื้นที่ที่เคยเป็นปัญหาแถบนี้ที่กลายเป็นความเข้าใจหลักของคนทั่วไปจนถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า ความทรงจำของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนในเหตุการณ์เสียเขาพระวิหารเป็นอย่างไร มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากคนทั่วไปอย่างไร เพราะเหตุใด และผลของเหตุการณ์เป็นอย่างไร จึงทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาโดยบูรณาการเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนกับปราสาทเขาพระวิหาร และการเกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาในช่วงเวลาดังกล่าว

ภาพที่ ๓ ภาพวาดปราสาทเขาพระวิหาร และเส้นทางเดินขึ้นสู่ตัวปราสาทพระวิหารในแต่ละชั้น จากหนังสือโบราณวัตถุสถานทั่วพระราชอาณาจักร กรมศิลปากร จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๐

ซึ่งจากการศึกษาความทรงจำร่วมของคนทั่วไปเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร คือ เป็นปราสาทหินโบราณ ศิลปะขอมที่เป็นชนวนแห่งความขัดแย้งระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการรับรู้เกี่ยวกับประเด็นปราสาทเขาพระวิหาร ในมุมกว้างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน และมีความคล้ายคลึงกับความทรงจำของคนในแนวตะเข็บชายแดน แต่ความทรงจำของคนในแนวตะเข็บชายแดนจะสามารถแบ่งออกเป็น ๔ มิติเวลา คือ *มิติแรก* ความทรงจำช่วงก่อนเกิดกรณีพิพาท ชาวศรีสะเกษเชื่อว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถานของตนมาโดยตลอด ส่วนใหญ่เป็นความทรงจำจากผู้สูงอายุ *มิติที่สอง* คือความทรงจำของคนในทศวรรษ ๒๕๐๐ ที่มีว่า ปราสาทเขาพระวิหาร เขมร ฝรั่งเศสมาแย่งชิงเอาไป ส่งผลต่อการลดเขตแดน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งเป็นแหล่งความทรงจำสาธารณะอย่างแพร่หลายในพิธีกรรมที่รวมถึงงานวรรณกรรมต่างๆ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความทรงจำของคนในแนวตะเข็บชายแดน (คนในพื้นที่) ต่างจากคนทั่วไป เนื่องจากเป็นพื้นที่ๆ อยู่ใกล้เคียงกับปราสาทเขาพระวิหารและได้รับผลกระทบจากกรณีพิพาทมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติในและคนนอก ในแนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยาการตีความหมายของ นัฐวุฒิ สิงห์กุล และปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล ซึ่งเป็นทัศนคติของคนนอกคือคนไทย คนอำเภอเมืองฯ ศรีสะเกษ ที่มีมุมมองว่า นานแล้วที่เขมรวิหารได้ถูกศาลโลกในกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ พิพากษาตัดสินให้ตกไปเป็นของประเทศกัมพูชาในคดีพิพาทระหว่างไทย – กัมพูชา ในคดีพิพาทกรณีอธิปไตยเหนือดินแดนเขาพระวิหาร ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียมรดกชิ้นสำคัญของชาติไป ส่วนชาวเขมรกลับมองว่าปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นสมบัติของชาวกัมพูชา *มิติที่สาม* คือ ความทรงจำในช่วงหลังทศวรรษ ๒๕๐๐ จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนขาดรายได้ การติดต่อกันคมนาคมไม่สะดวกดังเดิม และ*มิติที่สี่* ภายหลังจาก พ.ศ.๒๕๕๙ ถึงปัจจุบัน กรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารเป็นประเด็นของการสร้างประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนร่วมกัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนสองแผ่นดินและของมนุษยชาติ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติในและคนนอก ในแนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยาการตีความหมายของ นัฐวุฒิ สิงห์กุล (๒๕๕๗) และปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล ซึ่งเป็นทัศนคติของคนใน คือ คนในพื้นที่ท้องถิ่นบริเวณตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่สามารถวิเคราะห์ทัศนคติของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนได้ว่าแม้ว่าเขาพระวิหารจะต้องตกไปอยู่ในความครอบครองของประเทศกัมพูชามาเป็นเวลานานแล้ว แต่ความยิ่งใหญ่ทางอารยธรรมยังคงอยู่ มนุษยชาติจะต้องรักษา ความสำคัญของเขาพระวิหารมิให้อยู่ที่คดีความดังกล่าว ซึ่งมาจากการสั่งสมความรู้และความเข้าใจที่มีต่อเนื่องกันมา หรือจากประสบการณ์ จนทำให้เชื่อว่าสิ่งที่ตนรับรู้ขึ้นกลายเป็นเรื่องจริง แต่อยู่ที่การพยายามรักษาปราสาทฯ และให้ความสำคัญในฐานะแหล่งมรดกโลกร่วมกันของมนุษยชาติ

ส่วนทัศนคติคนนอก คือ รัฐบาลจะมองว่าปัญหากรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารเป็นปัญหาสำคัญและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ เป็นปัญหาทางการเมืองทั้งสองประเทศจะต้องร่วมกันแก้ไขเพื่อสร้างเสถียรภาพของประชาคมอาเซียนที่มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

แต่การวิจัยครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับความทรงจำเกี่ยวกับกรณีพิพาทในทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นสำคัญ เพราะเป็นเหตุการณ์เริ่มต้นที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งที่ตามมาในยุคหลัง เพราะภายหลังจากทศวรรษ ๒๕๐๐ ความขัดแย้งได้ทวีความรุนแรงขึ้นเพราะอิทธิพลของเขมรแดง ทำให้ความทรงจำของผู้คนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้ ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้สามารถมองในภาพรวมได้ว่าพื้นที่ตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่ใกล้เคียงกับปราสาทเขาพระวิหาร ผู้คนมีความทรงจำร่วมเกี่ยวกับกรณีพิพาทเรื่องเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ โดยปัจจัยสำคัญคือ ผลการตัดสินของศาลโลก

ทำให้ปราสาทเขาพระวิหารกลายเป็นกรรมสิทธิ์ของราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งคนในพื้นที่อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีความทรงจำและการรับรู้ที่ปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นของไทย ซึ่งตรงข้ามกับทัศนคติและการรับรู้ของผู้คนจากฝั่งราชอาณาจักรกัมพูชา แต่คนทั้งสองพื้นที่ต่างมีความทรงจำร่วมกันคือ ต้องการให้รัฐบาลของสองประเทศหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้กำหนดพื้นที่โดยรอบที่ทั้งสองประเทศต่างมีสิทธิเสียใหม่ให้เป็นบริเวณมรดกโลกร่วมกันและแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน

ผลจากการศึกษาเรื่องความทรงจำจะทำให้เข้าใจสภาพของวิถีท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับศาสนสถาน และได้เพิ่มพูนความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดพระวิหาร และจังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชาในด้านสังคมโดยเฉพาะความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มคนภายหลังการเกิดกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารซึ่งสัมพันธ์กับนโยบายระหว่างประเทศในบริเวณชายแดนเพื่อป้องกันความขัดแย้ง นับเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งอาจสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสองพื้นที่ ตลอดจนข้อเสนอแนะของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน และสร้างประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนร่วมกัน

๒. วัตถุประสงค์

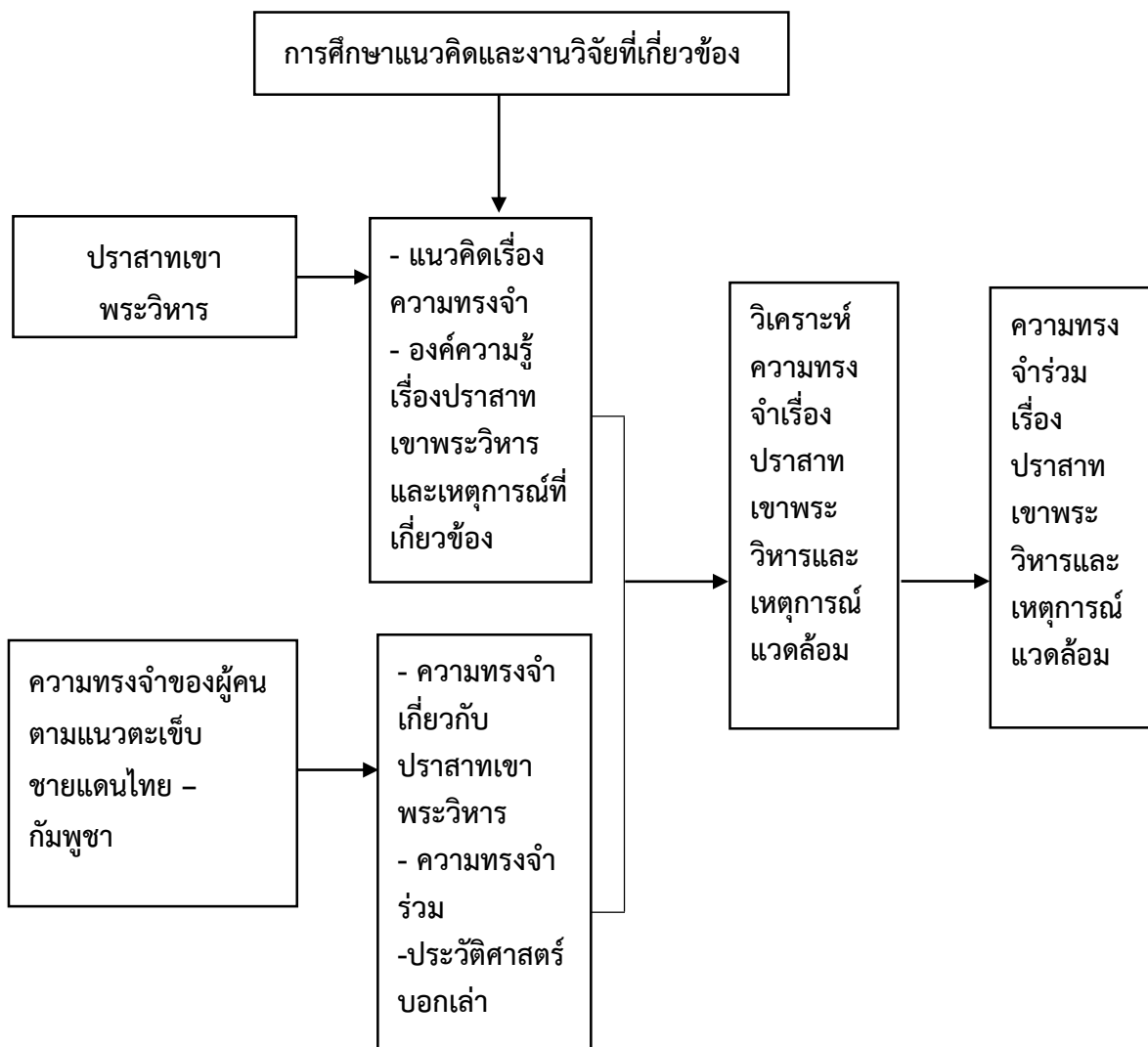
เพื่อวิเคราะห์ความทรงจำร่วมเรื่องกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา

๓. คำถามหลักในการวิจัย

ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ในลักษณะใดบ้าง

๔. กรอบแนวคิดการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕” กรอบแนวคิดในการวิจัยมีดังนี้

ตารางที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

๕. นิยามศัพท์เฉพาะ

๑) ความทรงจำ หมายถึง ความทรงจำร่วมของบุคคลที่เกิดขึ้นมาในการร่วมประสบการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ รวมกันกับบุคคลอื่นๆ ในที่นี้คือความทรงจำของคนท้องถิ่นพื้นที่รอบเขาพระวิหารทั้งฝั่งไทยและกัมพูชาที่มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐

๒) ปราสาทเขาพระวิหาร หมายถึง ปราสาทหินโบราณอยู่บนเขาพระวิหาร ตั้งอยู่ระหว่างชายแดนไทยกับกัมพูชา ทั้งนี้ได้ศึกษาในกรณีเรื่องที่ไทยเสียปราสาทเขาพระวิหารให้กัมพูชาในทศวรรษ ๒๕๐๐

๓) คนตะเข็บชายแดน หมายถึง ประชาชนชาวไทยและชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทยในอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย และกัมพูชาในจังหวัดพระวิหาร จังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชา เป็นคนที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปในจำนวนที่มากที่สุดเท่าที่สามารถรวบรวมได้ ที่อาศัยและดำรงชีวิตในชุมชนแถบนี้มาไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของช่วงชีวิต

๔) คนทั่วไป หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยนอกพื้นที่ตะเข็บชายแดน เช่น คนในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ

๖. ขอบเขตของการวิจัย

๖.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ คือ พื้นที่รอบเขาพระวิหารในฝั่งราชอาณาจักรไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา เหตุที่เลือกพื้นที่นี้เป็นกลุ่มตัวอย่างเนื่องจากเป็นพื้นที่ๆ ผู้คนท้องถิ่นที่อายุไม่น้อยกว่า ๖๕ ปีใน ๔ พื้นที่วิจัย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์กรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ มากที่สุด ได้แก่

- ๖.๑ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย
- ๖.๒ อำเภอจอมกระสานต์ จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา
- ๖.๓ อำเภออัลลองเวง จังหวัดอุดรมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา
- ๖.๔ อำเภอตรอเปียงปราสาท จังหวัดอุดรมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา

๖.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการศึกษาค้นคว้ารวบรวมในครั้งนี้ประกอบด้วยเนื้อหาในการวิจัยในประเด็นบริบทพื้นที่รอบเขาพระวิหารในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๐๐ ถึงปัจจุบัน

๖.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

คณะผู้วิจัยศึกษาเฉพาะเรื่อง ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเกิดกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารระหว่างไทยกับกัมพูชาในระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๕ เท่านั้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้งอย่างรุนแรงที่ส่งผลต่อความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนมากที่สุด โดยเริ่มใน พ.ศ.๒๕๐๑ ซึ่งเป็นปีที่เริ่มมีความเคลื่อนไหวของกัมพูชาเกี่ยวกับปัญหาปราสาทเขาพระวิหาร และสิ้นสุดใน พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นปีที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาให้ปราสาทเขาพระวิหารอยู่ในเขตอำนาจอธิปไตยของประเทศกัมพูชา ส่วนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายหลังทศวรรษ ๒๕๐๐ จะอยู่นอกขอบเขตการศึกษาครั้งนี้

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย จำนวน ๑๒ เดือน โดยภายในระยะเวลา ๑ เดือน จะเป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารภายหลังจากนั้นจะเป็นการลงพื้นที่โดยใช้ระยะเวลา ๑ สัปดาห์ในแต่ละเดือนเพื่อเดินทางไปเก็บข้อมูลภายในชุมชน โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

๗. วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) รวมถึงการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เป็นลำดับจากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และสานเสวนาในประเด็นความทรงจำที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ โดยนำเสนอข้อมูลแบบผสมผสานและวิเคราะห์ไปพร้อมๆ กัน โดยให้นำหน้าหนักกับข้อมูลด้านการ

สัมภาษณ์เรื่องความทรงจำของผู้คนให้มากที่สุด และแบ่งประเภทการสัมภาษณ์ออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ ในส่วนของพื้นที่ชายแดนไทยและกัมพูชา โดยจัดกลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะใกล้เคียงกันไว้ด้วยกัน

๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบความทรงจำเหตุการณ์ปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชาที่ผ่านการวิจัยอย่างเป็นระบบ

๙ .การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การวิจัยเรื่อง “ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕” เป็นการคาดหวังเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการในเรื่องของการสร้างองค์ความรู้เรื่องท้องถิ่นศึกษาในพื้นที่ๆ จะศึกษารวมถึงบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง กล่าวคือ

๑. การทำให้ผู้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงผลกระทบของกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารที่มีต่อคนในพื้นที่ตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันระหว่างผู้คนสองพื้นที่

๒. นำไปใช้เป็นนโยบายในการนำไปใช้ประกอบเป็นข้อมูลการประกาศใช้กฎหมาย หรือกำหนดมาตรการกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

๓. อาจได้ภาพแผนที่ตั้งของชุมชนโดยมีเขาพระวิหารเป็นศูนย์กลาง

๔. การอธิบายและทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ความทรงจำ และสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนต่างชาติพันธุ์ที่มีมาอย่างยาวนานในแต่ละยุคสมัย เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ประชาสังคมวัฒนธรรมอาเซียน

๕. ได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นประโยชน์ เช่น ส่งเสริมนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างไทย – กัมพูชา และอาจจัดทำเป็นบทสารคดีขนาดสั้น

๖. เพื่อสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและความเข้าใจอันดีที่มีต่อกันผ่านการศึกษารูปเล่มผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์และสื่อวีดิทัศน์สารคดี ซึ่งเป็นบทสรุปของงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งเป็นบทสรุปของงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งอาจจะปรากฏผลภายหลังการวิจัยเสร็จสิ้น

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยประมวลผลงานนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความทรงจำทางสังคม

๒.๒ แนวคิดที่ว่าด้วยความทรงจำเกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดประวัติศาสตร์บอกเล่า

๒.๔ แนวคิดเรื่องคนนอกคนใน

๒.๕ แนวคิดและลักษณะการอพยพเคลื่อนย้าย

๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หัวข้อต่าง ๆ ที่กล่าวมา สามารถให้รายละเอียด ดังนี้

๒.๑ แนวคิดความทรงจำทางสังคม (Social Memories)

สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา- มานุษยวิทยา ให้ความหมาย ความจำ (Memory)ว่า ความจำคือความสามารถในการเก็บรักษา เรียกกลับคืนมา จัดระเบียบและสร้างขึ้นใหม่ซึ่งประสบการณ์ เหตุการณ์และความคิดที่ผ่านมา ความน่าเชื่อถือของความจำของมนุษย์ คือ ความจำสามารถเกิดด้วยความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ และขึ้นอยู่กับความคงอยู่ (existence) ของภาษาและวัฒนธรรมดังนั้นความทรงจำทางสังคมจึงเป็นความทรงจำของบุคคลที่เกิดขึ้นมาในการร่วมประสบการณ์ เหตุการณ์ต่างๆร่วมกันกับบุคคลอื่นๆในกลุ่มทางสังคมเดียวกัน (อุทัย หิรัญโต. (๒๕๒๖). สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา – มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. หน้า ๑๙)

ความทรงจำร่วมของสังคมเป็นมโนทัศน์ที่นักมานุษยวิทยานำไปใช้ในการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา แต่หลังจากนั้นได้มีการนำเอาแนวคิดความทรงจำมาใช้ในสาขาประวัติศาสตร์แนวใหม่มากขึ้น นั่นคือ ความคิดเกี่ยวกับการเขียนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วยข้อมูลจากเจ้าของประวัติศาสตร์ กระแสเช่นนี้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ของการเรียกร้องพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มคนในท้องถิ่น อันเป็นการทวนกระแสในการเขียนประวัติศาสตร์กระแสหลัก ที่มีถูกปิดกั้นด้วยการเลือกที่จะลืม และเลือกที่จำทำให้เนื้อหาของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่ค่อยได้ถูกกล่าวถึง ในแง่นี้ความทรงจำเป็นถือว่าเป็นพลังทางสังคมอย่างนี้ในการขับเคลื่อนไป อย่างไรก็ตามในแนวคิดความทรงจำร่วมนั้นมีพัฒนาการมาตั้งแต่นักสังคมวิทยาหุ่นคลาสสิกมาจนปัจจุบัน ด้วยการที่นักคิดได้นำมาอธิบายตามสภาพทางสังคมในแต่ละยุคสมัย โดยได้กล่าวถึงต่อไป

พัฒนาการความเป็นมาของแนวคิดความทรงจำร่วมทางสังคม เอมีล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) เป็นนักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส อธิบายคำว่า “ความจริงทางสังคม” (Social truth) ในการอธิบายสังคม ความว่า ความจริงทางสังคมประกอบด้วยส่วนที่เป็นโครงสร้าง (structure) ได้แก่ กฎหมายองค์กร

บริหาร ที่เป็นหน่วยงานต่างๆ และส่วนที่เป็นพลัง (forces) เป็นตัวที่จะทำให้สังคมขับเคลื่อนไป ประกอบด้วย ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นส่วนของความจริงอีกทางหนึ่ง ซึ่งสิ่งที่โยงความจริงทางสังคม สองส่วนนี้เข้าทำงานด้วยกันได้ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า สำนึกร่วม (collective consciousness) ซึ่งก็คือ ความเชื่อและความรู้สึกทั้งหมดที่สมาชิกในสังคมไม่ใช่ความเชื่อและความรู้สึกของปัจเจกแต่เป็นของทุกคนในสังคมมีส่วนร่วม โดยจะถูกส่งผ่านต่อกันไป เดอร์ไคม์ อธิบายว่า ถ้าคนในสังคมไม่มีสำนึกร่วม สังคมก็จะเสื่อมสลายอยู่ไม่ได้ และถ้าคนไม่มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็จะไม่มีวัฒนธรรมร่วมกัน และมนุษย์จะไม่ทำตามกฎหมายหรือองค์กรทั้งหลาย ดังนั้นในความหมายของเดอร์ไคม์ สำนึกร่วมจึงเป็นแกนยึดเหนี่ยวให้สมาชิกในสังคมมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (สุภางค์ จันทรวานิช, ๒๕๕๓. หน้า ๔๗)

จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead ๑๘๙๓) ได้ทำการศึกษาพัฒนาการที่ ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวตน ที่ค่อยๆก่อร่างตนจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ โดยมีมติชี้ให้เห็นว่ากลไกสำคัญต่อการสร้างตัวตน คือ การเรียนรู้ที่จะสวมบทบาท (Role Taking) ของผู้อื่นและหัวใจสำคัญในการเรียนรู้ก็คือ ภาษา ซึ่งเป็นช่องทางการถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์และกฎเกณฑ์ร่วมของสังคม ซึ่งเมื่อมองถึงจุดนี้อาจดูราวกับว่า สังคมได้แสดงบทบาทครอบงำและสร้างตัวตนของปัจเจกบุคคล ดังนั้นมีดได้พยายามรักษาอิสรภาพของปัจเจก ด้วยการเสนอแนวคิดที่ว่าตัวตนนี้มีสองด้านที่ปะทะสังสรรค์กันอยู่ตลอดเวลา ด้านหนึ่งคือ “me” ซึ่งเป็นตัวตนที่เกิดจากความเห็นและปฏิสัมพันธ์คนอื่น และ “I” ซึ่งเป็นตัวตนตามลักษณะเฉพาะของเราเอง โดยทั้ง me และ I ต่างก็สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกตัวเราทั้งคู่ เพียงแต่ me เป็นผลจากการประเมินและซึมซับจากทัศนคติของผู้อื่น ส่วน I เป็นคำตอบและความพยายามที่จะประสาน me ที่หลากหลายเข้าด้วยกัน และถือเป็นศักยภาพของความคิดสร้างสรรค์

จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด เชื่อว่าจิต (Mind) เป็นผลผลิตของสังคม (Social Product) คือ ไม่ได้มีมาแต่กำเนิด จิตเกิดจากการที่มนุษย์สัมพันธ์กัน โดยขั้นแรกของการที่จิตเกิดมาจะมีสัมพันธ์กับผู้ใกล้ชิด เช่น พ่อ แม่ พี่และคนใกล้ชิดอื่นๆ ทารกจะเลือกสรรท่าทาง (Gesture) ต่างๆที่เขาแสดงออกไปอย่างเดาสุ่มกับบุคคลเหล่านั้น ที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นกระทำตอบในทางบวก การเลือกสรรเช่นนั้น อาจเป็นไปได้ทั้งโดยการสอนของบุคคลเหล่านั้นหรือเลือกเดาสุ่มเอาเอง การเลือกท่าทางเช่นนี้ ดำเนินเรื่อยไปจนกระทั่งพบ “ความหมายทั่วไป” (Common meaning) ของท่าทางเหล่านั้นที่เขาใจตรงกัน ทั้งทารกและผู้แวดล้อม จากนั้นท่าทางต่างๆก็จะมีคามหมายถึงสิ่งต่างๆโดยเฉพาะขึ้น ผู้มีความสัมพันธ์กับมีแนวโน้มที่จะมีปฏิกิริยาต่อท่าทางเหล่านั้น ทำนองเดียวกัน จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด ให้ชื่อท่าทางที่มีความหมายทั่วไปนี้ว่า “ท่าทางตามประเพณี” (conventional Gesture) ท่าทางตามประเพณีนี้จะก่อให้เกิดความไม่มีประสิทธิภาพสำหรับการกระทำระหว่างกันมากขึ้น เพราะมีความหมายตายตัว ดังนั้นจึงกระตุ้นให้ผู้เข้าสัมพันธ์ต้องปรับตัวระหว่างกันมากขึ้น เป็นผลให้เพิ่มความสามารถของบุคคลมากขึ้นดังนั้น ความทรงจำของปัจเจกชนจึงค่อยๆ สะสมมาจนกลายเป็นพฤติกรรมในที่สุด

เออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman ๑๙๒๘) ได้จำแนกความแตกต่างระหว่างเด็ก โดย กอฟฟ์แมน ได้นิยามความคิดหรือความรู้สึกในสายตาของคนอื่นในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์แทนตัวได้ว่า ปัจเจกสภาพในทฤษฎีสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์มิได้เป็นภาพที่มีความต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บางส่วนแยกกันเด็ดขาด แต่ก็มีไม่น้อยที่มีการซ้อนทับกันของบทบาท ทั้งนี้เนื่องจาก ตัวตนของคนเรานั้นประกอบด้วย ภาพลักษณ์ของเราที่เรามีต่อตนเอง (นั่นคือ “I” หรือ Ego [density]) และจินตนาการเกี่ยวกับความคิดของผู้

คิดต่อผู้อื่นภาพลักษณ์นั้น (นั่นคือ) “me” หรือ personal) [density] กล่าวโดยสรุปได้ว่า ตัวตนโดยทฤษฎีสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ เป็นเงาสะท้อนปัจเจกสภาพที่มีขนาดเล็ก หรืออยู่เบื้องหลังสภาพของปัจเจกบุคคลที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้าในฐานะอัตลักษณ์ที่ปรากฏตัว และแสดงตนต่อสาธารณะของปัจเจกบุคคล

สำนักในแนวคิดเรื่องความทรงจำทางสังคมนี้ จึงเป็นสำนักของปัจเจกในฐานะผู้กระทำการ พยายามแสดงพฤติกรรมของเขาเพื่อให้เป็นไปตามที่บุคคลที่เขาปฏิสัมพันธ์คาดหวัง จะเห็นว่าการแสดงออกของปัจเจกแม้ว่าจะเป็นการตัดสินใจของตัวเอง แต่ก็ยังเป็นไปเพื่อให้บุคคลอื่นเป็นผู้ประเมิน ซึ่งนั่นหมายถึงว่า ในแง่ของความเป็นจริงนั้นสำนักเป็นไปเพื่อการปฏิสัมพันธ์ที่ราบรื่นนั่นเอง

แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาทางสังคม มองว่า มนุษย์ เป็นผู้สร้างความหมายต่างๆ ในสังคม สร้างความแท้จริงเป็นสังคม นั่นคือ กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในสังคมแล้วทำความเข้าใจร่วมกันและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการกระทำระหว่างกัน หรือดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันตามแนวความคิดนี้ มนุษย์จึงเป็นตัวสำคัญ

อัลเฟรด ชูทส์ (Alfred Schutz ๑๙๙๓) สนใจเรื่องของชีวิตประจำวัน ชูทส์เสนอให้ศึกษา และสร้างความรู้ที่เป็นสามัญสำนึก (common series knowledge) ความรู้ที่เป็นสามัญสำนึกได้จากการสำรวจศึกษาชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างละเอียด เพื่อให้เห็นผู้กระทำทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ที่ผู้กระทำมีระหว่างกันและกัน นำไปสู่ความเข้าใจ สำนักและพฤติกรรมของมนุษย์ สามัญสำนึกในความหมายของชูทส์ จึงหมายถึง ความรู้ที่เราสะสมไว้เกี่ยวกับการตีความและการกระทำตามแบบของตัวเองหรือกลุ่มเราเอง

แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) ให้ความสำคัญกับผู้กระทำการ โดยได้เสนอแนวคิด Structulatio ซึ่งเชื่อว่าปัจเจกบุคคลมีอำนาจและเสรีภาพที่จะแสดงตัวตนออกมาภายใต้โครงสร้างของสังคม และบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมให้ดีขึ้นได้ ไม่ใช่แค่โครงสร้างฝ่ายเดียวที่มีอำนาจ กิดเดนส์ เสนอว่าสิ่งสำคัญในการกระทำสำหรับผู้กระทำ คือ “ความสามารถที่จะรู้ว่าควรทำอะไร มากกว่าเรื่องของแรงจูงใจ หรือผลประโยชน์ ในการกระทำมีขั้นตอนเดียวกันสำนึก (Consciousness) สามขั้นตอน ตามลำดับความคิดของผู้กระทำ คือ (๑) สำนักครุ่นคิด (Cursor freferror orn) เป็นการคิดหาวิธีแก้ปัญหาหรือสถานการณ์หนึ่งๆ และคำนึงถึงการกระทำในอดีตและอนาคต (๒) สำนักทั่วไป เป็นความรู้เกี่ยวกับการกระทำในสถานการณ์ทั่วไป (๓) สำนักของจิตไร้สำนึก เป็นตัวกำหนดแรงจูงใจและความต้องการของผู้กระทำที่แสวงหาความมั่นคงและความอยู่รอด จิตสำนึกจะกำหนดการกระทำในสถานการณ์ฉุกเฉิน เมื่อโครงสร้างสังคมปกติล่มสลายหรือขัดข้องโครงสร้างสังคมจึงถูกผูกเข้าด้วยกันผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Structulation หรือการกระทำที่มีโครงสร้างกำหนด มนุษย์เป็นผู้สร้างโครงสร้างแล้วโครงสร้างก็กลับมาควบคุมมนุษย์

ความทรงจำทางสังคมแต่ละรูปแบบเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความผูกโยงประสบการณ์ของผู้คนในสองช่วงเวลา เข้าไว้ด้วยกัน คือ ประสบการณ์ชีวิตในอดีตที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงนำแนวคิดความทรงจำ ทางสังคม มาใช้ในการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาว่า กลุ่มที่กำลังศึกษามีการสร้าง ความทรงจำทางสังคมในลักษณะใด ส่วนกระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งความทรงจำทางสังคมนั้น จะใช้ การศึกษาแบบที่เรียกว่า ประวัติศาสตร์บอกเล่า

๒.๒ แนวคิดว่าด้วยความทรงจำเกี่ยวกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

เบญจวรรณ นาราสะจัจ ได้นำเสนอประเด็นที่ในงานเขียนของเธอเรื่อง “ความทรงจำที่มีต่ออดีตในงานมรดกศึกษา (Heritage Stdies) บทสำรวจเบื้องต้นพบว่า จากการทบทวนงานศึกษามรดกที่เป็น

แห่งความทรงจำต่ออดีต อันมีการแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑสถาน อนุสาวรีย์ โบราณสถาน ฯลฯ พบว่า การศึกษาความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับมรดก ต้องอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับที่มาและการดำรงอยู่ของมรดกนั้น ตลอดจนบริบทของการสร้าง / จัดแสดงมรดกตั้งแต่แรกเริ่ม และทุกการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ รวมถึงข้อมูลบริบทด้านต่างๆ ของสังคมในการวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าที่กำหนดกรอบคิดการตัดสินใจ หรือระเบียบทางสังคมในปัจจุบัน และ/ หรือ สะท้อนอุดมการณ์เป้าหมายบางอย่างที่ดำรงอยู่ในการแสดงออกหรือ เรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยการตีความหมายที่อ่านจากการแสดงออกหรือเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยการตีความหมายที่อ่านจากการแสดงออกผ่านมรดกหรือความทรงจำอีกต่อหนึ่ง ทำให้เห็นว่าประเด็นหลักของการศึกษาอยู่ที่การผลิตของต่อรอง และช่วงของความทรงจำว่าต้องมรดกของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ

การศึกษามรดกในแง่นี้จึงต้องศึกษาถึงความทรงจำของผู้เกี่ยวข้องผ่านคำบอกเล่า การศึกษาเอกสารบันทึกเรื่องราว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นวิชาการ ข้อมูลสถิติ ตลอดจนร่องรอยต่างๆ ที่สังเกตที่ต้องการภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มรดกเหล่านั้นดำรงอยู่ ดังนั้น หน่วยของการศึกษาที่เป็นมรดกขนาดเล็ก (ทั้งในด้านการกาย และ/หรือในระดับความสำคัญต่อสังคม) เพียงแห่งเดียวอาจไม่เพียงพอในการทำความเข้าใจความทรงจำที่หลากหลาย ซับซ้อน และมีหลายระดับ งานศึกษาจำนวนหนึ่งจึงศึกษามรดกที่เกี่ยวข้องกันหลายแห่ง เช่น กลุ่มอนุสาวรีย์ประเภทเดียวกัน กลุ่มมรดกในแปลงพื้นที่เดียวกัน กลุ่มมรดกในเขตพื้นที่เดียวกัน เป็นต้น มีเสียงที่หลากหลายในการเล่าอดีตผ่านความทรงจำของคนกลุ่มต่างๆ และสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนเหล่านั้น โดยตัวผู้กระทำการหลักที่ได้รับ ความสนใจด้วย คือ หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับชาติและภูมิภาคหรือท้องถิ่นกับกลุ่มคนท้องถิ่นที่มีบทบาทในการจัดการมรดก ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในตัวนำ เสนอความทรงจำที่ต้องการต่อสาธารณชนบทร่องที่ตัวผู้รับความทรงจำที่เผยแพร่ผ่านมรดก เช่น ผู้คนที่ไปในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวมักได้รับการศึกษาในฐานะที่ช่วยสร้างความเข้าใจความหมายของมรดก และ เป็นส่วนหนึ่งมรดกของการผลิตเป้าหมายความทรงจำร่วมที่เกิดขึ้น

ความทรงจำต่ออดีตที่แสดงออกผ่านมรดกมักได้รับการเชื่อมโยงกับประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้องกันคือ ภาพตัวแทน (representation) และอัตลักษณ์ (identity) อันเป็นมโนทัศน์ที่ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนก่อนนำมาใช้ โดยเลือกตั้งคำถาม และวิธีการค้นหาคำตอบที่สอดคล้องกัน เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นที่ยอมรับได้ผู้สนใจในมโนทัศน์เหล่านั้น นอกจากนี้บรรยากาศสังคมที่มีการใช้มโนทัศน์ความทรงจำร่วมของผู้คนในการยืนยันเรื่องเล่าอดีตแบบต่างๆ โดยแสดงออกผ่านมรดกที่มีอยู่เดิมและ / หรือสร้างขึ้นใหม่ (เบญจวรรณ นาราสัจจ์.วารสารสังคมกลุ่มน้ำโขง ๖(๒) พ.ศ.-ส.ศ. ๕๓, ๒๗-๕๑)

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้เสนอองค์ความรู้ในบทความเรื่อง “ความทรงจำประวัติศาสตร์และการเฉลิมฉลองระลึกถึง” สรุปว่า ก่อนที่สังคมมนุษย์จะจัดตั้งด้วยลายลักษณ์อักษร มนุษย์ได้สร้างอดีตของตนเองผ่านความทรงจำ กลุ่มทางสังคมทุกกลุ่มได้พยายามสร้างและสถาปนาความทรงจำร่วม (Collective Memory) ขึ้นมา เพื่อที่จะเป็นสายใยยึดโยงเอาพวกพ้องทั้งหมดร่วมกันในการต่อสู้กับทุกอย่าง เพื่อความอยู่รอด “ความทรงจำร่วม” จะถูกทำให้เชื่อต่อกับทุกกิจกรรมของคนในกลุ่มทางสังคมนั้นๆ ต่อมาเมื่อเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ ความเป็นหนึ่งเดียวของพลเมืองในรัฐจำเป็นต้องถูกสร้างขึ้น พร้อมกับการขยายตัวของรัฐได้ทำให้การจัดตั้งสังคมด้วยลายลักษณ์อักษรเข้มข้นขึ้น การสร้างอดีตจึงเปลี่ยนมาสู่การสร้างประวัติศาสตร์ ทำให้ความทรงจำร่วมของแต่ละกลุ่มสังคมจึงเลือนหายไป และถูกทำให้หลงเหลืออยู่ในระดับของปัจเจกบุคคลไป และประวัติศาสตร์ก็จะถูกยกระดับให้สูงสุด เพื่อครอบคลุมการดำรงอยู่ของสังคมหรือทำให้เป็นเพดานความคิด

(Paradigm) ที่อธิบายทุกอย่างผ่านการสร้าง “เหตุการณ์การเฉลิมฉลองระลึกถึง” ขึ้นมา ซึ่งการเฉลิมฉลองนี้จะมีทั้งกระทำกันเป็นระยะรวมทั้งการเฉลิมฉลองใหญ่ประจำปีของชาตินี้ (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, ๒๑ เม.ย.๖๑, <http://www.bangkok kcnasoom/blog/detail/๖๓๖๔๗๗>)

คณะผู้ศึกษาได้นำแนวคิดนี้มาปรับใช้กับการศึกษากรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในฐานะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญต่อวิถีชีวิตและความเชื่อของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา

๒.๓ แนวคิดประวัติศาสตร์บอกเล่า

วิลเฮล์ม ดิลเทย์ (Wilhelm Dilthey) ปรัชญาเมธีชาวเยอรมัน ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความจริงในชีวิตมนุษย์ไว้ว่า “ความเป็นจริงดำรงอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ซึ่งถูกกำหนดโดยประสบการณ์ ประสบการณ์ชีวิตจึงเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความเป็นจริงทางสังคมนั่นคือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งเรารับรู้ด้วยจิตสำนึกและหล่อหลอมเป็นประสบการณ์ของเราที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม คำว่า “ประสบการณ์” ตามความหมายที่วิลเฮล์ม ดิลเทย์ ใช้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงสิ่งที่เรารับรู้และสัมผัสได้ด้วยอายตนะเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงความคาดหวัง ความกลัวความวิตกกังวล อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ประสบการณ์จึงเป็นหนึ่งเดียวกับบุคลิกภาพ (personality) เรารับและถ่ายทอดประสบการณ์ได้ด้วยคำพูด ด้วยความนึกคิด ด้วยความทรงจำที่ประทับแน่นอยู่ในตัวเรา ประสบการณ์ชีวิตถ่ายทอดโดยคำพูดและความทรงจำ จึงเป็นความจริง (reality) ที่เราสามารถศึกษาทำความเข้าใจได้ (ยศ สันตสมบัติ ๒๕๓๓ : ๑๕)

ประสบการณ์ชีวิตเป็นเรื่องส่วนตัวที่เรารับรู้ได้ด้วยตัวเราเอง เราไม่มีทางรับรู้ประสบการณ์ของคนอื่นได้อย่างสมบูรณ์ แม้ว่าเราจะรู้จักสนิทสนมกับบุคคลผู้นั้นเป็นเวลานานเพียงใดก็ตาม คนบางคนยินดีถ่ายทอดประสบการณ์ของตนให้ผู้อื่นได้รับรู้ แต่เขาเหล่านั้นก็ทำการตัดตอน ซ่อนงำ และเก็บกดประสบการณ์บางอย่างเอาไว้ นอกจากนี้ บุคคลบางคนยังไม่สามารถประมวลประสบการณ์ชีวิตบางส่วนออกมาเป็นคำพูดเพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้และเข้าใจได้ อย่างไรก็ตาม วิลเฮล์ม ดิลเทย์ ได้กล่าวว่า เราสามารถเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้อื่นได้ด้วยการ “แปลการแสดงออก (interpreting expressions) หรือสิ่งที่ผู้นั้นถ่ายทอดออกมาด้วยอาการคำพูด และสัญลักษณ์อื่นๆ ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจส่วนการแสดงออก (expression) หมายถึง การแสดง (performance) “เครื่องสำแดง” (representations) หรือ อรรถ (text) การแสดงออกที่เราเลือกศึกษาทำความเข้าใจ (ยศ สันตสมบัติ ๒๕๓๓ : ๑๖)

อย่างไรก็ตาม การศึกษา “ประสบการณ์” และ “การแสดงออก” มาเป็นบริบทหรือกรอบในการศึกษามนุษย์และสังคมวัฒนธรรม เราจำเป็นต้องแบ่งแยกระหว่างความเป็นจริง สิ่งที่ตั้งอยู่จริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงออกจากประสบการณ์ (experience) ความเป็นจริงที่จิตสำนึกของมนุษย์รับรู้ เพราะมนุษย์สองคนอาจรับรู้เหตุการณ์เดียวกันแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิตในอดีต ความเข้าใจ การแปลเหตุการณ์นั้นๆ ของแต่ละบุคคลและต้องแยกออกจากการแสดงออก (expression) ความเป็นจริงที่จิตสำนึกของมนุษย์รับรู้ เพราะมนุษย์สองคนอาจรับรู้เหตุการณ์เดียวกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิตในอดีต ความเข้าใจ การแปลเหตุการณ์นั้นๆ ของแต่ละบุคคลและต้องแยกออกจากการแสดงออก (expression) การถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตออกมาในรูปของการบอกเล่าหรืออรรถประเภทอื่นๆ โดยต้องระลึกอยู่เสมอว่าการแสดงออกหรืออรรถมิใช่ความเป็นจริง มนุษย์ไม่สามารถแสดงออกหรือถ่ายทอดประสบการณ์ออกมาเป็นเรื่องราวหรือขาดความสามารถในการบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด อาจทำการชุกซ่อนอำพราง

ประสบการณ์บางอย่างเอาไว้ การแสดงออกเป็นการกระทำที่อยู่ในรูปของกระบวนการ (process) ซึ่งหยั่งรากลึกอยู่ในตัวมนุษย์และถูกกำหนดโดยบริบทของสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์การเล่าหรืออรรถทุกประเภท จึงเป็นการเลือกกำหนดบริบทและความหมายบนความทรงจำ เลือกที่จะเน้นปัจจัยบางอย่างและเพิกเฉยหรือมองข้ามสิ่งอื่นๆ ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจชีวิตมนุษย์สามารถศึกษาผ่านประสบการณ์ในอดีตของเขา จากการบอกเล่าเรื่องราวในอดีตของเขาเอง (ยศ สันตสมบัติ ๒๕๓๓: ๑๗.๑๙)

ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่านี้เป็นงานวิจัยนอกกระแสหลัก (outside the Monstroom) ที่ไม่ค่อยได้รับความยอมรับในการศึกษาทางสังคมศาสตร์มากนัก นลินี ตันธุนิตย์ (๒๕๔๖) ได้ยกประเด็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวศึกษาประวัติศาสตร์จากการบอกเล่ามากล่าวถึงไว้ ๓ แนวคิดที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาแบบนี้แต่ละแนวก็มีจุดสนใจศึกษาต่างกันไปดังนี้

แนวคิดสายมานุษยวิทยาวัฒนธรรมได้มีการบุกเบิกการศึกษา "ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า" มาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๖๐ มีจุดเน้นที่จะเขียนเรื่องราวสะท้อน "มุมมองจากคนใน" เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตมุมมองโลกของผู้คนในดินแดนต่างไกล โดยนักวิจัยจะต้องเป็นผู้ถาม ฟัง สังเกต และเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มที่ศึกษา แนวคิดที่สองแนวคิดสตรีนิยม (feminism) เรียกการศึกษาแบบนี้ใหม่ว่า "การปฏิวัติของเรื่องเล่า" (narrative revolution) มองว่าประวัติศาสตร์ถูกเขียนจากผู้ชายและนำเสนอเรื่องราวของผู้ชาย (history) ไม่มีเรื่องราวมุมมองประสบการณ์ของผู้หญิงอยู่เลยและมีข้อโต้แย้งหลักคือการกล่าวอ้างความเป็นวิทยาศาสตร์/วัตถุวิสัยเป็นการลวงโลกว่าสามารถเข้าถึงความเป็นจริงได้อย่างสมบูรณ์ส่วนแนวคิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนผิวสี คนจน และกลุ่มคนชายขอบ (marginalized people) ที่มักจะถูกเล่าแทน-เล่าถึงเรื่องราวของพวกเขาผ่านคนที่มีอำนาจดังนั้น "ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า" จึงเป็นเรื่องของ "เจ้าของเรื่อง" (let the powerless speak for themselves) ที่สะท้อนชีวิตจากมุมมองของคนที่ถูกมองข้ามเพื่อเปิดมุมมองอีกด้านของประวัติศาสตร์ที่ต่างออกไป (นลินี ตันธุนิตย์ ๒๕๔๖ : ๖๐-๖๑)

คณะผู้ศึกษาได้นำแนวคิดนี้มาปรับใช้กับเทคนิควิธีในการใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่าเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย

๒.๔ แนวคิดเรื่องคนนอกคนใน

เรื่องทัศนคติคนในและคนนอก คือประสบการณ์ใกล้ตัวและประสบการณ์ใกล้ตัว ที่แบ่งแยกระหว่างประสบการณ์ใกล้ตัวที่เป็นประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่นิยามสิ่งที่ตัวเองหรือคนในสังคมเขามองเห็น รู้สึกอย่างเดียวกัน และประสบการณ์ใกล้ตัวซึ่งเป็นประสบการณ์ของคนทั่วไป เราในฐานะผู้ศึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ ผ่านรูปแบบของสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะ เป็นคำพูด รูปจำลอง สถาบันและพฤติกรรม การกระทำ เพื่อทำความเข้าใจว่าพวกเขาในแต่ละแห่งมีการมองตัวเองและนำเสนอตัวตนของตัวเองต่อคนอื่น รวมทั้งตัวตนของเขาในสังคมเป็นอย่างไร

คนในจากแนวคิดของปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล คือ กลุ่มคนที่มีประสบการณ์ใกล้ตัว เป็นคนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกของสังคมขนาดเล็กที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก

คนนอก คือ กลุ่มคนที่มีประสบการณ์ใกล้ตัว และเป็นคนต่างถิ่นนอกพื้นที่ แต่มีการรับรู้เรื่องกรณีเขาพระวิหารอยู่บ้าง ซึ่งมาจากการส่งสมความรู้และความเข้าใจที่มีต่อเนื่องกันมา หรือจากประสบการณ์จนทำให้เชื่อว่าสิ่งที่ตนรับรู้มันกลายเป็นเรื่องจริง และนำไปสู่ปฏิบัติการของคนหรือสังคมในการที่จะเข้ามาจัดการต่อสิ่ง

ต่างๆ ด้วยกรอบของการรับรู้ (ปริตรตา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, บรรณาธิการ. (๒๕๕๕).คนใน : ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า ๑๙๙ – ๒๒๘)

คณะผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเรื่องคนนอกคนในมาเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนในฐานะความทรงจำของคนที่มีต่อเหตุการณ์พิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร

๒.๕ แนวคิดและลักษณะการอพยพเคลื่อนย้าย

การอพยพ (Migration) ตามความหมายของราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การย้ายครอบครัวจากถิ่นหนึ่ง หรือยกพวกย้ายจากถิ่นเดิม กล่าวคือ เป็นการที่ประชากรโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยจากชุมชนหนึ่งไปอีกชุมชนหนึ่ง ทำให้ประชากรในท้องถิ่นหนึ่งลดลงและไปเพิ่มในอีกชุมชนหนึ่ง สำหรับการอพยพย้ายถิ่นในประเทศหรือในสังคมจะเป็นการอพยพย้ายถิ่นระหว่างภูมิภาคหนึ่งไปอีกภูมิภาคหนึ่ง หรือชุมชนชนบทหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง ความสำคัญของการอพยพย้ายถิ่นในด้านสังคม คือ ประชาชนผู้อพยพย้ายถิ่นได้มีการปรับปรุงตนเองเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การที่มีการอพยพย้ายถิ่นมากขึ้น เพราะมีผู้ต้องการแสวงหาโชคหรือโอกาสปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นสรุปได้ว่า การย้ายถิ่น (Migration) หมายถึง กระบวนการเคลื่อนย้ายของประชากรในลักษณะของการย้ายถิ่นที่อยู่อย่างถาวรหรือเป็นเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายจากอีกประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง หรือการเคลื่อนย้ายจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งภายในประเทศเดียวกัน ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลหรือสาเหตุใด

การอพยพเคลื่อนย้ายสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ แบบ ได้แก่ การอพยพภายในประเทศ ลักษณะการอพยพเข้ามา และลักษณะการอพยพออกไป แต่ยังคงอยู่ในประเทศ การอพยพระหว่างประเทศที่มีลักษณะการอพยพเข้าประเทศ และย้ายออกนอกประเทศ

การอพยพเคลื่อนย้ายมีปัจจัยที่เป็นตัวดึงดูดและผลักดันแตกต่างกัน เช่น ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย ซึ่งในงานวิจัยนี้ การอพยพเคลื่อนย้ายมีแนวโน้มเกิดจากปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจมากกว่า ทำให้มีประโยชน์กับคณะผู้วิจัยในการเข้าถึงปัจจัยที่ทำให้ผู้คนเหล่านี้อพยพเข้ามาและจากไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดและคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเรื่องความทรงจำที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ โดยเฉพาะกลุ่มคนผู้ให้สัมภาษณ์ที่อยู่ในสถานะของผู้อพยพ

๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องไม่พบว่ามีผู้ศึกษาไว้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

นภดลชาติประเสริฐ (๒๕๔๐) วิจัยเรื่อง นโรดม สีหนุกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา จากการศึกษางานวิจัยทำให้ทราบว่านโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางของกัมพูชา ที่ทำให้รัฐบาลกัมพูชาได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการทหารจากทั้งประเทศตะวันตกและประเทศคอมมิวนิสต์ช่วงปี

พ.ศ. ๒๔๙๖ – ๒๕๐๖ ซึ่งทำให้กัมพูชาได้เปรียบในเวทีโลกเหมือนกับกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร ทำให้เข้าในสภาพการเมืองของกัมพูชาในช่วงเวลาที่ศึกษา

ขรพรรษ ธรรมรส (๒๕๔๖) ศึกษาผลกระทบต่องังหวัดศรีสะเกษในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร (พ.ศ. ๒๕๐๒ – ๒๕๐๕) ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุการพิพาทระหว่างไทย – กัมพูชา เนื่องจากการปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ที่ทั้งสองฝ่ายจัดทำร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านความรู้และเครื่องมือในการทำแผนที่จึงทำให้ฝรั่งเศสจัดทำแผนที่แต่ฝ่ายเดียวเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา คือ ฝรั่งเศส ไม่ได้ปักปันแผนที่ตามสันปันน้ำตามหลักสากลที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา ผลจากที่ฝรั่งเศสปักปันแผนที่ได้ก่อให้เกิดปัญหาพรมแดนระหว่างไทยและกัมพูชาในเวลาต่อมา รัฐบาลไทยได้พยายามหาทางติดต่อเจรจากับฝ่ายกัมพูชา ผู้สืบสิทธิจากฝรั่งเศส แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้ ในที่สุดกัมพูชาจึงนำเรื่องปราสาทเขาพระวิหารฟ้องศาลโลกที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ การพิจารณาคดีดำเนินไปหลายปี ในที่สุดศาลโลกจึงตัดสินให้ปราสาทเขาพระวิหารตกอยู่ภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารทั้งกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อจังหวัดศรีสะเกษหลายประการ อาทิ ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการคมนาคม รวมทั้งด้านจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานในประเด็นการรับรู้ประวัติศาสตร์ ความทรงจำ ของคนในท้องถิ่น

พงษ์พันธ์ พึ่งตน (๒๕๕๒) ศึกษา ปราสาทพระวิหาร : การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ. ๑๙๕๕ – ๑๙๗๐ งานวิจัยนี้ศึกษากระบวนการสร้างความหมายและความสำคัญให้กับปราสาทพระวิหาร ในทัศนะและเงื่อนไขของชาวเขมรในยุคสังคมนิยม อันเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่จะนโรดมสีหนุทรงดำรงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ สมเด็จสีหนุมีพระดำริว่า ประเทศไทยมีนโยบายและแผนการที่จะล้มล้างระบอบการปกครองของพระองค์ ด้วยเหตุนี้จึงทรงนำกรณีความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหาร ขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หลังจากที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาให้ปราสาท “พระวิหาร” ตกเป็นสิทธิ์ของกัมพูชา สมเด็จสีหนุทรงใช้กระบวนการต่างๆ เพื่อสร้างความหมายและความสำคัญให้กับศาสนสถานแห่งนี้ การเผยแพร่เอกสารประวัติศาสตร์เกี่ยวกับปราสาทหลังนี้ ไม่เพียงแต่อ้างความชอบธรรมของกัมพูชาบนพื้นฐานคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หากยังสร้างความสำคัญให้กับปราสาทพระวิหารผ่านการเผยแพร่อุดมการณ์ “สังคมนิยมพระพุทธศาสนา” ทั้งยังได้เชื่อมโยงปราสาทพระวิหารเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมเขมรสมัยเมืองพระนคร โดยมีเป้าหมายคือ การสะท้อนภาพความมั่นคงของระบอบสังคมนิยม ที่เน้นความสอดคล้องประสานกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองตั้งในสมัยเมืองพระนคร ทำให้มองเห็นพัฒนาการของคดีปราสาทเขาพระวิหารจากมุมมองของเอกสารฝั่งกัมพูชาได้ดียิ่งขึ้น

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดนไทย กัมพูชา และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปราสาทเขาพระวิหารกับวิถีชีวิตผู้คนท้องถิ่นตามแนวชายแดนจากประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมกัน ในด้านองค์ความรู้ไม่มากนักน้อย ซึ่งสิ่งที่ปรากฏในโบราณสถานและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนท้องถิ่น ถือว่าได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีปฏิบัติประจำวันและสังคมพหุลักษณะของผู้คนในพื้นที่ตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา อันเป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ ความทรงจำ และสำนึกร่วมของผู้คนในชุมชนแห่งนี้ การอธิบายและทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ ความทรงจำ และสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนต่างชาติ

พันธู์จึงอาจเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ประชาคมสังคม – วัฒนธรรมอาเซียน ด้วยเหตุว่า โดยถ่องแท้ของประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี ที่สำคัญผู้คนในภูมิภาคนี้มีความรู้สึกและสำนึกถึงความเป็นชาติเข้มข้น ย่อมหวังแห่งมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษตนที่ได้ต่างพากันสรรสร้างมา การสร้างปราสาทเขาพระวิหารให้เป็นมรดกความทรงจำร่วมของคนอาเซียนและมนุษยชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญ อันจะส่งผลให้ปัญหาความคลั่งใจบรรเทาลง ผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ภายใต้ความแตกต่างของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงการเคารพกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของสังคม ภายใต้แนวคิด ภายใต้แนวคิด “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ หนึ่งประชาคม” ดังนั้นการศึกษาซึ่งกันและกันจึงเป็นไปเพื่อกำหนดบทบาทความรู้ ความเข้าใจ และการวางท่าทีที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ผ่านปราสาทหินที่เคยมีมุมในด้านบวกและลบอันเป็นความทรงจำร่วมกัน อันเป็นบริบทร่วมทางชาติพันธุ์ของประชาชาติในอาเซียน

ชุตินา เมฆวัน. (๒๕๕๕). แนวทางการเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นเพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากผลกระทบกรณีพิพาทเขาพระวิหารและการสู้รบตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา

งานวิจัยนี้ศึกษาบริบทของท้องถิ่นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจากผลกระทบกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในปี ๒๕๕๔ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาบริบทความทรงจำของผู้คนในพื้นที่ฝั่งไทย

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว. ปราสาทเขาพระวิหาร : ศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๓๖

ผลงานเรื่องนี้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “พระวิหาร” ที่ตั้ง และสภาพทั่วไปและหลักฐานทางโบราณคดี เช่นเดียวกับงานของ ธิดา สาระยา. เรื่อง ปราสาท (เขา) พระวิหาร. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ ; พิมพ์ครั้งที่ ๔ (๒๕๕๕) ; ธิดา สาระยา (๒๕๕๑) ศรีศิขเรศวร ปราสาทพระวิหาร. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ และ ; ธิดา สาระยา (๒๕๔๙) เขาพระวิหาร. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ

ศรีศักร วัลลิโภดม ; วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ ; อภิญาณ์เพ็ญ (๒๕๕๔) เขาพระวิหารระเบิดเวลาจากยุคอาณานิคม. กรุงเทพฯ : เอกสารนี้เป็นงานรวมบทความเกี่ยวกับเขาพระวิหารจากผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ เพื่อความเข้าใจปัญหาปราสาทเขาพระวิหาร โดยนำเสนอมุมมองทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของเขาพระวิหาร

กรกฎ บุญลพ (๒๕๕๓). เขาพระวิหารและย่านพนมดงรัก : ภาพลักษณ์เชิงมานุษยวิทยา ภายภาพจากหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และชาติพันธุ์วรรณา. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา สิริรินธร เป็นงานเขียนที่เชื่อมโยงความเป็นแหล่งโบราณสถานสำคัญของอาเซียนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของคดีปราสาทเขาพระวิหาร

สุวิทย์ ธีรศาตวัต (๒๕๕๓). เบื้องลึกการเสียดินแดนและปัญหาปราสาทพระวิหาร จาก ร.ศ. ๑๑๒ ถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เอกสารกล่าวเริ่มต้นถึงอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตก สมัย ร.๕ เป็นการตีแผ่การใช้กำลังเรือปืนของจักรวรรดินิยมตะวันตกต่อไทย การต่อสู้เพื่อเอกราชของกรุงสยาม ซึ่งคงรักษาไว้ได้อย่างน่าชื่นชม

ความซับซ้อนของปัญหาเขตแดนไทยกับเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะปัญหาปราสาทพระวิหารที่เป็นมรดกบาปแก่ไทย กัมพูชา ลาว ซึ่งเป็น “กัประเบิด” ทำให้เกิดความขัดแย้งต่อไปได้อีก ถ้าไม่ร่วมมือร่วมใจกันกอบกู้กัประเบิดนั้น

ประดิษฐ์ ศิลปิน; และคณะ. (๒๕๕๐). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : ศึกษาแห่งท้องถิ่นที่ มนุษย์สร้างขึ้นในกลุ่มจังหวัดอีสานตอนใต้. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

งานวิจัยนี้กล่าวถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร และปัญหาโดยสังเขป ศรีสักร วัลลิโภดม (๒๕๕๑). แอ่งอารยธรรมอีสาน. กรุงเทพฯ: มติชน.

งานวิจัยนี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหารในฐานะแหล่งโบราณคดีในพื้นที่อีสานใต้ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (๒๕๕๓) . ท่องตะเข็บแดนสยาม : การสำรวจแนวพรมแดนไทย – พม่า – ลาว – กัมพูชา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บันทึกการเดินทางเล่มนี้ ได้กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพของประเทศไทยที่มีแนวพรมแดน ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ๔ ประเทศ คือ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย ความสำคัญด้านเศรษฐกิจของแนว พรมแดนก็คือ มีจุดที่ทำการค้าขาย และเปลี่ยนสินค้ากันหลายจุด มีทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม อุดมไปด้วยป่า – สัตว์ – แร่ธาตุ ประเทศไทยก็ได้อาศัยและพึ่งพาวัตถุดิบจากประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้เป็น จำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีความแตกต่างและหลากหลาย ด้านศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจไม่ว่าจะเป็น ชน กลุ่มใหญ่ เช่น ไทย เขมร ลาว พม่า หรือชนกลุ่มน้อยต่างๆ นอกจากนี้แนวพรมแดนยังมีความสำคัญด้าน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพราะมีโบราณสถาน มีวัฒนธรรมหลากหลาย แม้ว่าจะถูกทำลายลงไปพร้อมกับการ พัฒนาเศรษฐกิจและการสงครามก็ตาม ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางศึกษาลักษณะชายแดนไทย – กัมพูชา บริเวณ ปราสาทเขาพระวิหาร

ประจวบ จันท์หมื่น (๒๕๕๕) ศักยภาพการท่องเที่ยวตามลำน้ำโขงไทย – ลาว กรณีศึกษา จากเชียงคานถึงโขงเจียม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวตามลำน้ำโขงผ่านความทรงจำของผู้คน ซึ่งจาก งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะนำไปเพื่อการวางแผนในการดำเนินการวิจัย การสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล การจัด เวทีชาวบ้านในพื้นที่ต่างๆ การจัดทำกรวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเสนอในการจัดทำรายงานการวิจัย ต่อไป

ในการเรียบเรียงงานวิจัยขึ้นนี้ คณะผู้วิจัยได้อาศัยงานวิจัยที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางที่จะศึกษาถึงเรื่อง ราวต่างๆ เกี่ยวกับความทรงจำของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาท ปราสาทเขาพระวิหารในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ ซึ่งการศึกษาจะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ และเสนอ รายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจะใช้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานขั้นต้นเป็นหลัก ร่วมกับหลักฐานชั้นรอง นอกจากนั้นยังศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ และสำรวจสถานที่ซึ่ง เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในครั้งนั้นเป็นข้อมูลประกอบด้วย

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ลักษณะ คือ การศึกษาเอกสาร (Documentary study) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร กรอบแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม (Field study) ที่มีการศึกษา ๒ วิธี คือ สัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต การศึกษาค้นคว้าจะใช้วิธีการศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยศึกษาข้อมูลจากข้อมูลลายลักษณ์อักษรประเภทเอกสารประวัติศาสตร์ชั้นต้น เกี่ยวกับพื้นที่ๆ ทำการศึกษา รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ๆ ทำการศึกษา รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ๆ โดยการสังเกตการณ์จากการทำงานของผู้คน กิจกรรมในพื้นที่ และสภาพทั่วไปของพื้นที่และวิเคราะห์ ประมวล ให้เห็นถึงบริบทความทรงจำร่วมของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา เพื่อสะท้อนต่อข้อเท็จจริง กรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป มีการจัดสานเสวนา การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เพื่อทราบถึงบทบาทของผู้คน และความทรงจำร่วมต่อศาสนสถาน และผลที่มีต่อชุมชน และสำรวจสถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในครั้งนั้นเป็นข้อมูลประกอบด้วย รวมถึงข้อมูลจากเอกสารจากแหล่งค้นคว้าต่างๆ

ประชากร ได้แก่ ประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดชายแดนที่ติดกับปราสาทเขาพระวิหาร

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชายแดนอำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย และประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภอจอมกระสานต์ จังหวัดพระวิหาร อำเภออันลองเวง อำเภอตรอเปียงปราสาท จังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งงานวิจัยนี้พยายามให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสานเสวนา และแบบ

สัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสานเสวนา การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้าสานเสวนา และบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยทำการบันทึกการสานเสวนา และการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสานเสวนา การสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สรุปสาระสำคัญของผู้ตอบแต่ละประเด็นหรือรายการ

การประเมินผลและสรุป ๑. คณะผู้วิจัยประชุมสรุปผลการดำเนินงานโครงการวิจัย

๒. คณะผู้วิจัยนำผลการวิจัย (ฉบับร่าง) มานำเสนอ เพื่อให้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์

ในการปรับปรุงแก้ไข ๓. คณะผู้วิจัยส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ให้กับคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการ (ดำเนินการขยายเวลาถึงสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒)

กิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินงาน		ระยะเวลา (เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑)											
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๑	ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	←→											
๒	ออกแบบเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ		←→										
๓	รวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพรวบรวม ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ			←→									
๔	วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ							←→					
๕	แปลผลและเขียนรายงาน										←→		

ตารางที่ ๒ ระยะเวลาทำการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนชนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา พ.ศ.๒๕๐๑-๒๕๐๕ (The Temple of “Preahvihear” A Memoriel’ People of thai-cambordia border (๑๙๕๘-๑๙๖๒) การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความทรงจำเรื่องปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา โดยคณะผู้วิจัย จะนำวิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การบันทึกประวัติชีวิตบุคคล (Life History) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) เพื่อใช้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยนี้โดยสามารถจำแนกวิธีการวิจัยตามกรอบการศึกษาได้ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของศาสตร์ทุกสาขา เพราะว่าจุดหมายปลายทางของการวิจัย คือ การให้ได้มาซึ่งความรู้ (Epistemology) ที่สอดคล้องกับภาวะวิทยา (Ontology) ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ (Error Data) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ๒๕๕๐) และสามารถตรวจสอบความถูกต้องของความรู้ด้วยการตรวจสอบเครื่องมือ ในการทำวิจัยด้วยการยึดหลักความเที่ยงตรง (Validity) ของข้อมูลที่ได้แล้วจึงยอมรับว่าข้อมูลที่ได้มาคือความรู้ที่ ถูกต้องตามหลักวิชาหรือญาณวิทยานั้นเอง ในส่วนของของการตรวจสอบความจริงนั้นยึดหลักความเชื่อถือได้ (Reliability) คือความรู้ ยิ่งทรงพลังในการสามารถอธิบายปรากฏการณ์และยังผ่านการตรวจสอบกับเครื่องมือ เสมอๆ ซึ่งกระบวนการทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ของแนวทางการวิจัยในเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยที่ดำรงตนเป็นเครื่องมือในการวิจัยจะต้องดำเนินการตรวจสอบ

ความเที่ยงตรงและตรวจสอบความเชื่อถือได้ด้วยตนเองขณะที่อยู่ในสนามการวิจัยเท่านั้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ๒๕๕๑) โดยเฉพาะการวิจัยในเชิงคุณภาพที่มีความยืดหยุ่นและมีความเป็นพลวัตสูง

งานวิจัยนี้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยนำวิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) มาดำเนินการวิจัย เพื่อมุ่งอธิบายความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่กำหนดพฤติกรรมของกลุ่มคนในอาเซียน ในเรื่อง ความทรงจำทางสังคม ที่มีความเฉพาะและมีความสลับซับซ้อนของการให้ความหมาย คุณค่าที่มีความสัมพันธ์อยู่ กับบริบททางสังคมอันมีเงื่อนไขภายในและเงื่อนไขภายนอกอยู่ด้วย และจากความซับซ้อนดังกล่าวทำให้การตีความของปรากฏการณ์จากการวิจัยจึงต้องอาศัยการวิจัยในเชิงคุณภาพที่ผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือการวิจัยด้วยเพราะสามารถประยุกต์แนวทางและระเบียบวิธีได้อย่างทันที่กับปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยประสบในสนามของการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิจัยที่ทำในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ ใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย แต่เครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูลคือตัวนักวิจัยเอง การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่ออกแบบให้มีความยืดหยุ่น นักวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการศึกษาและทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยหลักตรรกะแบบอุปนัย คือ ไม่รีบเร่งตั้งสมมติฐานก่อนที่จะได้เริ่มลงมือเป็นข้อมูลในภาคสนามแล้ว สมมติฐานที่ตั้งไว้เช่นนั้นสามารถปรับปรุงได้เมื่อข้อมูลที่มีความจำเป็นต้องปรับเพื่อความเหมาะสมโดยนัยนี้หนึ่งในขณะที่ผู้วิจัยกำลังดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยก็จะทำการตรวจสอบข้อมูลไปด้วย โดยผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบสามเส้ากับข้อมูลด้วยวิธีการ ๓ รูปแบบได้แก่

(๑) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการบันทึกประวัติชีวิตของกลุ่มผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา จากพื้นที่ตัวอย่างที่ทำการวิจัยที่ต่างเวลาต่างสถานที่ และต่างบุคคล ว่าข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่รวบรวมมาว่ามีความถูกต้องหรือเปล่า หรืออเนกถ้าหากข้อมูลที่ได้ได้จากการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต ผู้วิจัยก็ต้องทำการสังเกตเหตุการณ์ในเวลาสถานที่ ที่ต่างออกไปได้แก่ การเข้าร่วมสังเกตกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากที่สุด โดยศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารต่างๆ

(๒) การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) คือ ตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลหลายวิธี เช่น ผู้วิจัยได้ข้อมูลในรูปของเอกสาร จากนั้นผู้วิจัยก็ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่องเกี่ยวกับกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร การตั้งชุมชนและความทรงจำร่วมที่ตรงกันในกลุ่มผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา ตามกลุ่มพื้นที่ตัวอย่างในการทำวิจัย ว่ามีความถูกต้องหรือเปล่าและจากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้นั้นตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ครอบครัวเพื่อต้องการคำตอบที่ถูกต้อง

(๓) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) คือ การนำแนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปมาตีความข้อมูลว่ามีความแตกต่างกันเพียงใดกับทฤษฎีที่ใช้อยู่และมีความสอดคล้องหรือไม่ ผู้วิจัยใช้แนวคิดคนพลัดถิ่น (Diaspora) มาศึกษา ครั้นเก็บข้อมูลมาได้มาแล้วชุดหนึ่ง คณะผู้วิจัยก็ตั้งคำถามจากสมมติฐานว่า “ความทรงจำที่มีต่อกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ มีลักษณะอย่างไร” เป็นต้น ดังนั้นคณะผู้วิจัยคาดว่า คำตอบที่ได้จากการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีจะนำไปสู่ข้อมูลที่ถูกต้องมากขึ้น

๓.๑.๒ วิธีการศึกษาเน้นเฉพาะกรณี (Case Study Approach) คือ วิธีการวิจัยที่เน้น การศึกษากรณีที่เฉพาะเจาะจง จุดเน้นอยู่ที่สิ่งที่ถูกศึกษา (Case) ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้คือ ผู้คนที่มีประสบการณ์ ต่อเหตุการณ์นี้มีอายุเกินกว่า ๖๕ ปี โดยมีลักษณะเฉพาะเจาะจง มีขอบเขตที่ชัดเจน มีความสมบูรณ์ในตัวเอง และนำเทคนิคมาตรฐานที่ใช้การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สามารถนำมาใช้กับการวิจัย แบบกรณีศึกษาได้ทั้งสิ้นโดยหัวใจสำคัญของการศึกษาแบบเฉพาะกรณี อยู่ที่การศึกษาให้ได้ข้อมูลทั้งในแนว กว้างและแนวลึกของกรณีที่เฉพาะเจาะจงเช่นนี้ ในทางปฏิบัติก็คือการใช้ข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง ด้วย วิธีการหลายแบบ

ประโยชน์ของวิธีการศึกษาเฉพาะกรณี อยู่ที่สามารถในการรักษาความเด่นชัดของหน่วยที่ต้องการ ศึกษาไว้ได้และในที่นี้ก็คือครอบครัวของกลุ่มคนที่ใกล้ชิดกับปราสาท ที่มีบริบท ความหมาย การให้คุณค่า และ การตีความในลักษณะเฉพาะ นอกจากวิธีการศึกษาเฉพาะกรณีจะสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นลักษณะ เฉพาะเจาะจงของแต่ละหน่วย (Uniqueness) ที่ศึกษาแล้ว ยังสามารถยึดเอาความเป็นหน่วย (Unit) ที่ ประกอบจากหลายหน่วยย่อยได้อย่างละเอียดลึกซึ้งอีกด้วยซึ่งการศึกษาเฉพาะกรณีก็มีวิธีการศึกษาใน ๔ แบบ

(๑) ความกว้างของข้อมูล วิธีการศึกษาแบบนี้จะได้ข้อมูลของบุคคลหรือหน่วยที่ต้องการศึกษา กว้างขวางมากกว่า ซึ่งถ้าหากมีแนวปัญหาที่ต้องการศึกษาอยู่ก่อนแล้ว ยิ่งจะทำให้ได้ข้อมูลละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถทำให้รู้ถึงแบบแผนชีวิต ได้คล้ายคลึงกับสภาพที่เป็นจริง เครื่องมือที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้ศึกษาความกว้าง ของข้อมูล คือ การสังเกต เพราะว่าวิธีการศึกษาแบบนี้ต้องอาศัยกิจกรรมเข้ามาช่วย เช่น วันสำคัญของชาติ นั้น ๆ กิจกรรมทาง ประเพณี หรือกิจกรรมของแต่ละพื้นที่อันมีผลต่อการแสวงหาความชัดเจนของข้อมูล เช่น สังเกตวิถีชีวิตในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันเลือกตั้ง เพื่อทำความเข้าใจบริบท ขอบเขต ของกิจกรรมซึ่งต้องใช้ ระยะเวลาและการสังเกต ที่ต่อเนื่องกันและกัน เป็นต้น

(๒) ความลึกของข้อมูล คือความลุ่มลึกต่อเนื่องของมิติต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ วัฒนธรรม ที่ต้องอาศัยกระบวนการเข้าถึงข้อมูลจากหลากหลายวิธี อาทิ การบันทึกประวัติชีวิตบุคคล (Life History) ของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกลูกหลานบุคคลที่ เกี่ยวข้อง ใกล้ชิด หรือ สมาชิกของครอบครัวที่มีประสบการณ์ ความทรงจำ และความสามารถในการให้ข้อมูลที่ ผู้วิจัยมีความสนใจอย่างเฉพาะเจาะจงในเรื่องนั้นๆ ได้ อาทิ ความทรงจำเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร มี อุปสรรค เงื่อนไข อะไรบ้าง

(๓) ความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขในช่วงเวลาที่ศึกษา วิธีการศึกษาเฉพาะกรณีเป็นวิธีการศึกษาวิธีหนึ่ง ที่สามารถทำให้ทราบถึงกระบวนการ และเงื่อนไขเรื่องเวลา (Time) ที่มีลักษณะที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงซึ่งกันและ กัน ซึ่งถือเป็นความโดดเด่นของวิธีการศึกษาแบบนี้ตั้งนั้นในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขในช่วงเวลาที่ ศึกษา ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการบันทึกประวัติชีวิตบุคคล การสัมภาษณ์เชิงลึก มาเชื่อมโยงกับการสัมภาษณ์ กลุ่ม เพื่อ ต้องการให้เห็นว่า ในช่วงเวลาที่ต่างออกไปนั้นเหตุการณ์หนึ่งนำไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่งได้อย่างไร และมีความเป็น พลวัตได้อย่างไร อาทิ มองวิวัฒนาการความทรงจำร่วม ตั้งแต่เริ่มต้นว่ามีกระบวนการ และ เงื่อนไขอย่างไรบ้าง

(๔) การจัดกลุ่ม คือการรวบรวมข้อมูลที่มีความหมาย ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพราะการได้มาซึ่ง ข้อมูล ที่มีความกว้างและความลึกจะทำให้หน่วย (Unit) มีความเด่นชัดมากขึ้น โดยนำข้อมูลจากการบันทึก ประวัติชีวิต บุคคล การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากการสานเสวนามาจัดแบ่งตามกลุ่มต่าง ที่วางไว้เพื่อ จะได้ข้อมูลตามสิ่งที่ผู้ศึกษา ต้องการศึกษา

๓.๒ หน่วยวิเคราะห์หรือกลุ่มตัวอย่าง (Units of analysis)

หน่วยวิเคราะห์ (Units of analysis) คือ หน่วยของสิ่งที่ผู้วิจัยนำลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งนั้นๆ มาวิเคราะห์ ซึ่งในงานวิจัยขั้นนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบหน่วยการวิเคราะห์ไว้ ๒ ระดับ คือ

(๑) หน่วยวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคล (Individual) หมายถึง ผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดน ตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ (ก) มีประสบการณ์ความสามารถในการถ่ายทอดความทรงจำร่วม บุคคลที่จะถ่ายทอดความทรงจำ คือ ผู้เฒ่าที่มีอายุไม่น้อยกว่า ๖๕ ปี พื้นที่วิจัยคือ ชายแดนไทย ในอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ และกัมพูชาในจังหวัดพระวิหารและจังหวัดอุดรมีชัย

(๒) ระดับกลุ่มทางสังคม (Groups) คือ กลุ่มของผู้คนที่มีประสบการณ์ตรงในชุมชนสังคมนั้นๆ ตามพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย ทั้งมีผลต่อการสร้างวัฒนธรรมที่นับเนื่องจากวัฒนธรรมหลักชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมร่วมของชาติที่ชุมชนตั้งอยู่ ร่วมกับวัฒนธรรมของชาตินั้นๆ ตามพื้นที่ของการวิจัย ได้แก่

(๓) รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ จากการลงพื้นที่และจัดกลุ่มสานเสวนา ณ สถานีอนามัยบ้านภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑ ที่ผ่านมา ณ ห้องประชุม รพ.สต. เฉลิมพระเกียรติภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญโรงเรียนและชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์กับกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร และยังเป็นบุคคลร่วมสมัยในเหตุการณ์กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารที่ยังสามารถให้ข้อมูลได้ และบางคนยังมีบรรพบุรุษที่เคยใช้ชีวิตบนปราสาทฯ ด้วย รวมถึงการลงพื้นที่ๆ ช่องอานม้า วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑ และการลงพื้นที่ๆ บ้านสามเสาและอุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๑ ปรากฏรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

๑. นายคัมภีร์พจน์ สายเพชร (คนไทย)
๒. นายสด ไพรบึง (คนไทย)
๓. นายสมพงษ์ ภาชี (คนไทย)
๔. นายสมบัติ กอกหวาน (คนไทย)
๕. นางประจุมศรี แหวนเงิน (คนไทย)
๖. นายสุวัฒน์ มะโนชาติ (คนไทย)
๗. นายเสรี ชินชัย (คนไทย)
๘. นายชุมพล ไชยทิพย์ (คนไทย)
๙. นายอิสระ บุญสองชั้น (คนไทย)
๑๐. นายเสถียร แหวนเงิน (คนไทย)
๑๑. นายโสภณ รัตนา (คนไทย)
๑๒. นายทอง เพชรดี (คนไทย)
๑๓. นายหมูน สิมมา (คนไทย)
๑๔. นายจำปา กิ่งเกษ (คนไทย)
๑๕. นายไชย มาทอง (คนไทย)
๑๖. นายสุน รัตนา (คนไทย)
๑๗. นายแก้ว มาทอง (คนไทย)
๑๘. นายธัน ประสิทธิ์ (คนไทย)

๑๙. นายสมาน สิงห์ทอง (คนไทย)
๒๐. นายคำฟอง งามสุด (คนไทย)
๒๑. นายคำ สีใส (คนไทย)
๒๒. นางตราทอง มะโนชาติ(คนไทย)
๒๓. นายกิตติกร คำสัญ (คนไทย)
๒๔. นายเสริมพงษ์ ทองสัมฤทธิ์ (คนไทย)
๒๕. นายพงษ์พันธ์ กองทอง (คนไทย)
๒๖. นายวิสิทธิ์ ดวงแก้ว (คนไทย)
๒๗. นายวัชรินทร์ กอกหวาน (คนไทย)
๒๘. คุณดาตัน สนธ (คนกัมพูชา)
๒๙. นายสมุทร (นามสมมติ) ไม่ทราบนามสกุล (คนไทย)
๓๐. คุณยายอาน พึ่งพาย (คนกัมพูชา)
๓๑. นางเชียง ไต (คนกัมพูชา)
๓๒. นายตรุษ ดัม มัง (คนกัมพูชา)
๓๓. นายชมอย เฮี้ยว กา (คนกัมพูชา)
๓๔. นายอิน เยง (คนกัมพูชา)
๓๕. นายมวน แหลบ (คนกัมพูชา)
๓๖. นางทุ จู๋ (คนกัมพูชา)

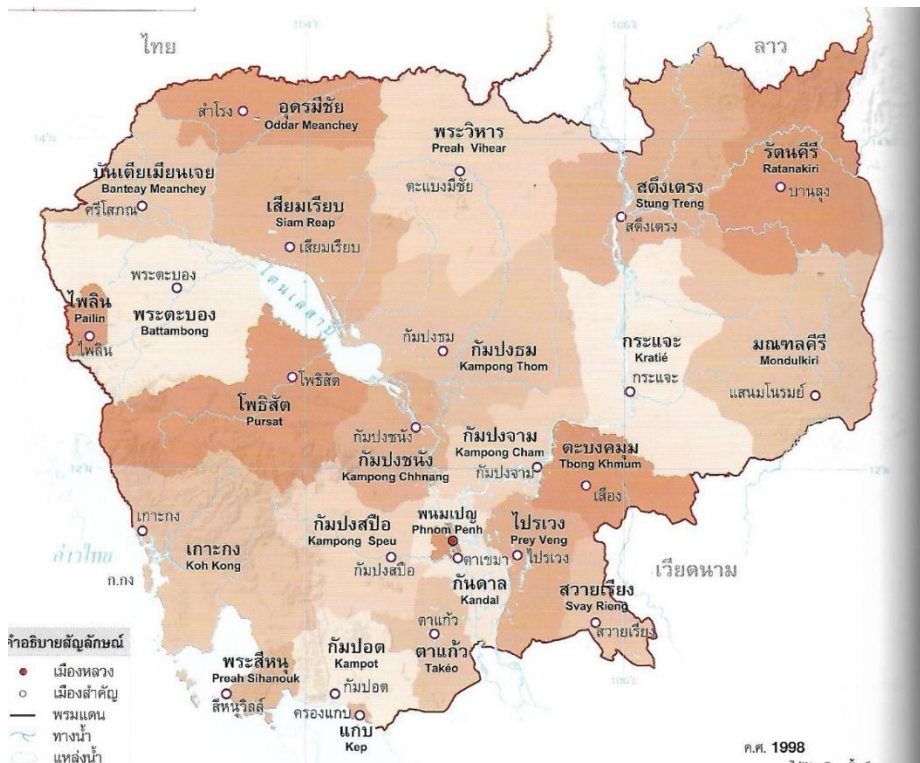
๓.๓ พื้นที่ในการทำวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิธีการศึกษาเฉพาะกรณี เภณธ์ที่ใช้ในการคัดเลือกชุมชนในการศึกษาคือ เป็นชุมชนที่ใกล้กับตัวปราสาทเขาพระวิหาร โดยชุมชนแต่ละชุมชนมีประวัติศาสตร์และประสบการณ์ร่วมเกี่ยวกับตัวปราสาทและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง และไม่มีกำหนดหรือควบคุมปัจจัยที่เป็นสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หรือปัญหาทางวัฒนธรรมและแต่ละชุมชนมีผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความทรงจำร่วมต่อปราสาทเขาพระวิหารเพราะฉะนั้นอาจสรุปได้ว่า เภณธ์ที่ใช้ในการคัดเลือกชุมชน คือ เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงปราสาทเขาพระวิหาร และมีความทรงจำร่วมกัน นั่นคือ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย อำเภอจอมกระสานต์ จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา อำเภออัลลองเวง จังหวัดอุดงมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา และอำเภอตรอเปียงปราสาท จังหวัดอุดรมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา

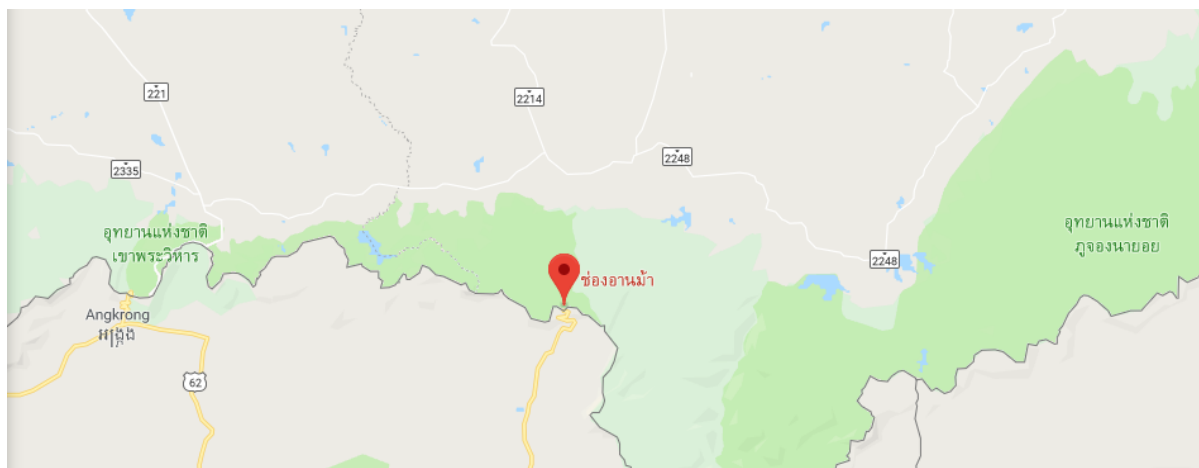
ภาพที่ ๔ แผนที่จังหวัดศรีสะเกษและชายแดนทางตอนใต้

วิโรจน์ เอี่ยมเจริญ; และคณะ. (๒๕๖๐). *ไทยแลนด์แอตลาส*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. หน้า ๕๑.

ภาพที่ ๕ แผนที่ราชอาณาจักรกัมพูชาและชายแดนทางตอนเหนือ

วิโรจน์ เอี่ยมเจริญ; และคณะ. (๒๕๖๐). *อาเซียนแอตลาส*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. หน้า ๒๔

ภาพที่ ๖ แผนที่ช่องอานม้า พรมแดนไทย – กัมพูชา (www.googleearth.com)

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Tools)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน (๑) เข้าไปยังพื้นที่การวิจัยและไปในฐานะ สังเกตการณ์ เก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ ค้นหาประชากรกลุ่มเป้าหมายตามที่กำหนด (๒) ขอความร่วมมือจากประชากร กลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ข้อมูลในเชิงสัมภาษณ์ ต่อเรื่องเล่า ประสบการณ์ และความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ปราสาทเขาพระวิหาร (๓) การขอความร่วมมือจากกลุ่มประชากรตัวอย่างจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อตรวจสอบข้อมูลและให้เกิดความหลากหลาย ตามประสบการณ์และมุมมอง โดยสอบถามกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงเดียวเป็นเบื้องต้น

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการศึกษาเอกสารควบคู่กับการสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามในแต่ละด้านไว้แล้วนำไปสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลแบบเจาะลึก ไม่จำกัดคำตอบ พร้อมทั้งระบุเหตุผลในการตอบ การจัดลำดับประเด็น การเพิ่มหรือลด ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ เป็นไปตามสถานการณ์ ทั้งนี้ได้บันทึกผลในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งสังเกตอิริยาบถต่าง ๆ ระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลในเรื่องเดียวกัน โดยใช้แบบสอบถามทั้งภาษาไทยและภาษากัมพูชาเพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ รวมถึงการจัดกิจกรรมเชิงสานเสวนาด้วย

เริ่มด้วยการรวบรวมข้อมูลจากหลายวิธี (Multi-method) หลายแหล่งข้อมูล (Multi-data) เพื่อเตรียมความพร้อมอย่างรอบด้านและลุ่มลึกในเรื่องทฤษฎี และองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยเชื้อสายกัมพูชา จากนั้นก็เข้าสู่สนามวิจัย โดยใช้ ๔ เทคนิคหลักคือ

(๑) การบันทึกประวัติชีวิตบุคคล (Life History) นับเป็นแหล่งข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา เพราะบันทึกประวัติชีวิตบุคคลเป็นการบันทึกประวัติความเป็นมาของบุคคล ไม่ว่าจะถูกบันทึกด้วยวิธีการใดก็ตาม จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึง สถานการณ์ เหตุการณ์และปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้น และทราบถึงแบบแผนทางวัฒนธรรมและสังคมที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบต่างๆ ในสังคม รวมทั้งอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นด้วย

นอกจากนี้ บันทึกประวัติชีวิตบุคคล ยังจัดเป็นเอกสารส่วนบุคคล (Personal document) ซึ่งบรรยายถึง บุคคล ที่อาจออกมาในรูปของการเขียนและการบอกเล่า และมักจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับ

ประสบการณ์ของกลุ่มคนที่เกี่ยวกับความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตและเนื่องจากวิธีการที่ได้มาของบันทึกประวัติชีวิตบุคคลนั้น มักได้มาได้ด้วยวิธีการรวบรวมโดยมีแนวการสัมภาษณ์ (Interview guide) หรือได้มาซึ่งวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยปล่อยให้ผู้คนเล่าเรื่องราวของตนไปตามสบาย แต่อยู่ในแนวทางที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตหรือหัวข้อไว้อย่าง ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเครื่องอัดเสียงมาขออนุญาตทำการบันทึก และจะทำการถอดเทปและนำข้อมูลที่ได้ ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการเล่าประวัติชีวิตบุคคล ตรวจสอบและให้สมาชิกครอบครัวตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง เพื่อต้องการให้ข้อมูลที่ได้จากเทคนิคนี้มีความเชื่อถือได้มากที่สุด

การที่ผู้วิจัยนำเทคนิคการบันทึกประวัติบุคคลมาใช้กับโครงการวิจัย เชื่อว่าจะสามารถนำไปสู่การตอบคำถามต่างๆ โดยเฉพาะคำถามที่เกี่ยวกับการกระทำและพฤติกรรมของบุคคล ในช่วงเวลาที่ผ่านมาอย่างเป็นพลวัต ๆ โดยเฉพาะในบางช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องภายนอกเปลี่ยนแปลง

(๒) การสังเกต (Observation) เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการแบบสอบถามตรงๆ จากผู้ที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา และเป็นเทคนิคที่เกี่ยวกับการใช้ประสาทสัมผัสอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างพร้อมกัน การสังเกตจัดว่าเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทางอ้อม (Indirect methods) ดังนั้นหน้าที่ที่นักวิจัยจะต้องทำก็คือ เข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ของกลุ่มที่ต้องการศึกษา และบันทึกเหตุการณ์ที่พบเห็นนั้น ด้วยการแทรกตัวเองเข้าไปอยู่ในที่ที่เหมาะสม เพื่อจะได้ข่าวสารที่ครบถ้วนรวมทั้ง การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้นด้วยความเหมาะสม ประเภทของการสังเกตแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

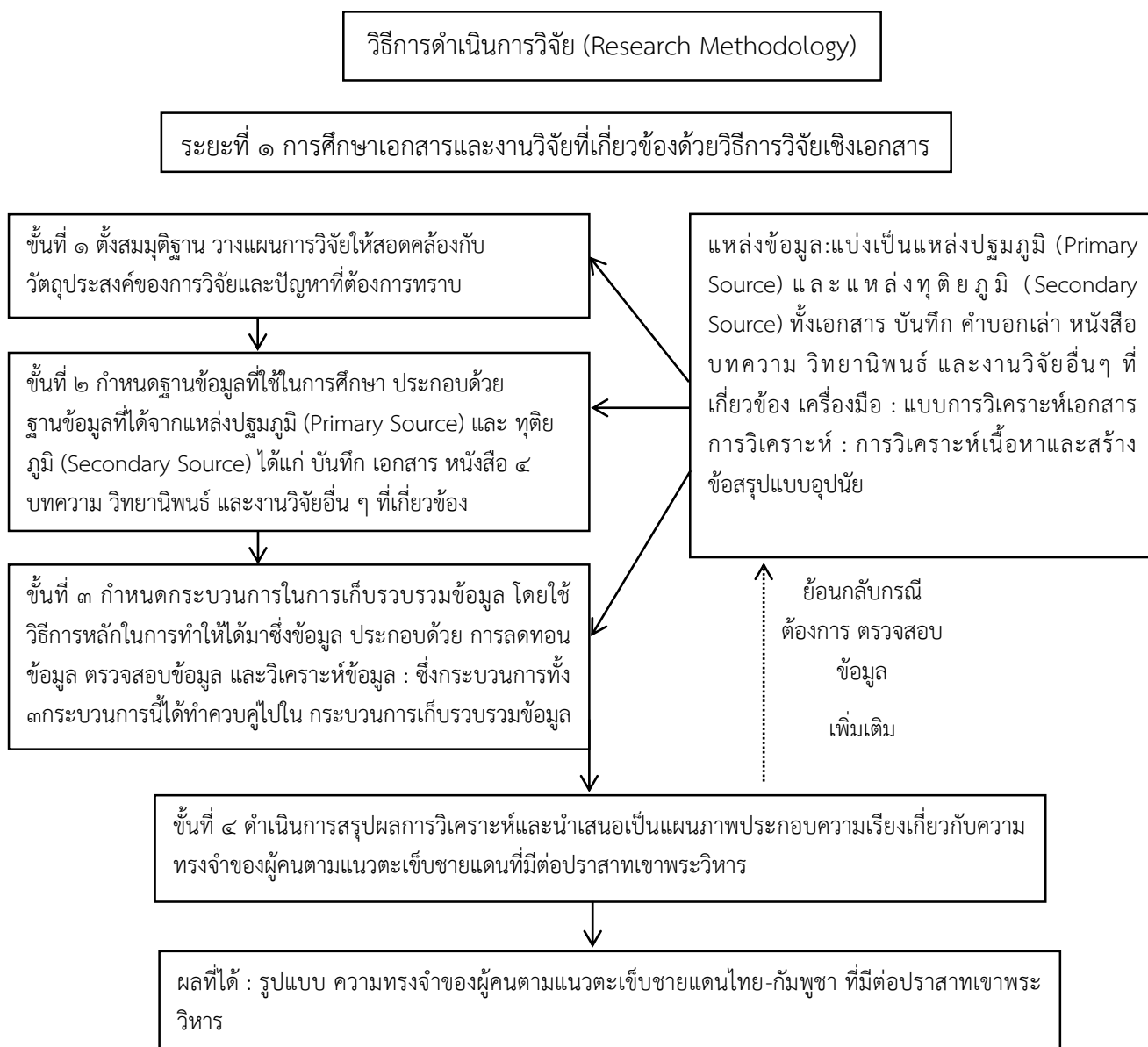
- **การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)** คือ การเข้าไปอยู่และปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ศึกษาซึ่งก็เท่ากับเป็นการสังเกตด้วยตัวผู้วิจัยเอง โดยแยกประเภทของการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ ออกเป็น ๓ประเภท ประเภทแรก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (Complete Participant) ได้แก่ การที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมโดยปกปิดบทบาทในฐานะที่เป็นผู้วิจัยไว้แต่พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ต้องการศึกษาให้มากที่สุดได้แก่ การเข้าไปเยี่ยมชมชุมชนพื้นที่ที่ทำการวิจัย เพื่อสนทนาเรื่องเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของหมู่บ้าน การตั้งถิ่นฐาน และความทรงจำร่วมของชุมชน (๑) การมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นผู้สังเกต (Participant as Observation) ได้แก่ การที่ผู้วิจัยเข้าร่วมในกิจกรรมและเปิดเผยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ด้านการวิจัยของตนเอง (๒) การสังเกตแบบไม่ได้มีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (Observation as Participant) ได้แก่ การที่ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตเป็นหลัก โดยพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมให้น้อยที่สุด ซึ่งเป็นการสังเกตภาพกว้างทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจง ได้แก่ การสำรวจหมู่บ้าน การเข้าร่วมกิจกรรมความเชื่อ เป็นต้น

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของผู้ถูกสังเกต แต่สังเกตอยู่ห่างๆ เช่น (๑) สังเกตโดยไม่ให้ผู้สังเกตรู้ตัว คือการลอบสังเกตโดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว เช่น สังเกต วิถีชีวิตประจำวันของผู้เฒ่า การจัดการงานศพ การประกอบอาชีพ การออกกำลังกาย การเข้าร่วมกิจกรรม และการพักผ่อน เป็นต้น (๒) สังเกตโดยให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว คือ การที่ผู้วิจัยทำการสังเกตโดยที่ผู้เฒ่ากลุ่มที่ทำการศึกษารู้ตัว อาทิ การติดตามสังเกตพฤติกรรมหรือวิถี ชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์ และประจำเดือน ของผู้นำครอบครัวหรือผู้นำสมาคมว่าในหนึ่งรอบเดือน มีการเข้าร่วมกิจกรรมอะไรบ้าง ที่มีผลต่อความทรงจำร่วม (๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเทคนิคหนึ่งการเก็บข้อมูลสนามในการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่มีลักษณะของการสนทนาโต้ถามเรื่องราวต่างๆ ที่นักวิจัยมีความสนใจที่จะตอบจุดประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ โดยในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key

informants) โดยมีแนวทางในการสัมภาษณ์ (interview guide) เพื่อผู้วิจัยจะได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามกรอบแนวคิดในการวิจัยได้อย่างครบถ้วน การสัมภาษณ์เชิงลึกจะใช้กับ ผู้เฒ่าตามกลุ่มกรณีศึกษา และผู้นำกลุ่มทางสังคมในฐานะหน่วยทางสังคมระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่มทางสังคมที่มีผลต่อการเกิดของความทรงจำร่วม

๓.๕ การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ซึ่งเป็นการบรรยาย อธิบายข้อเท็จจริง โดยการวิเคราะห์เงื่อนไขต่างๆ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้มีความชัดเจนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงใช้หลักฐานขั้นต้นและหลักฐานขั้นรอง แผนภาพ (Diagrams) ประกอบในการนำเสนอปรากฏการณ์ทางสังคมในครั้งนี้จากขั้นตอนดำเนินการวิจัยข้างต้นสามารถนำมาประมวลสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ ๑ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ ๒ การศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์

ขั้นที่ ๑ กำหนดแผนการศึกษาภาคสนาม และกำหนดกรอบเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาภาคสนาม
แล้วนำไปปรึกษาผู้มีประสบการณ์หรือผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ ๒ กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสัมภาษณ์
โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive
Sampling) กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เฒ่าอายุเกิน ๖๕ ปี
ที่มีความทรงจำร่วมต่อปราสาทเขาพระวิหารใน
พื้นที่ทำการวิจัย

ย้อนกลับกรณีต้องการ
ตรวจสอบข้อมูล
เพิ่มเติม

บทที่ ๓ ดำเนินการติดต่อนัดหมายเพื่อขอลงพื้นที่ใน
การศึกษาและการขอสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยมี
เนื้อหาการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความทรงจำร่วมที่มีต่อ
ปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนตามแนวตะเข็บ
ชายแดน

ขั้นที่ ๔ เปิดเวทีชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการเสนอ
และให้ความคิดเห็นต่อความทรงจำร่วมที่มีต่อ
ปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนตามแนวตะเข็บ
ชายแดน

ขั้นที่ ๕ การวิเคราะห์ สรุบบัญชีข้อมูล

สิ่งที่ได้คือผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาภาคสนาม

ขั้นที่ ๕ จัดสัมมนานำเสนอกลุ่ม ผลการวิจัย (ฉบับร่าง) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญ
ได้วิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ / ปรับปรุงแก้ไข

สิ่งที่ได้ : ผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ตารางที่ ๔ วิธีการดำเนินการวิจัยระยะที่ ๒ การศึกษาภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์

๓.๖ แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ (ขยายเวลาถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๒)

สรุปตารางเปรียบเทียบระหว่างแผนงานตามข้อเสนอไว้ในโครงการกับงานวิจัยที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

กิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินงาน		ระยะเวลา (เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑)												
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
๑	ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	←	→											
๒	ออกแบบเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ			↔										
๓	รวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ				←	→								
๔	วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ							←	→					
๕	แปลผลและเขียนรายงาน										←	→		

ตารางที่ ๕ แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

แผนงานวิจัยที่ได้ดำเนินไปแล้วตอนนี้อยู่ที่ขั้นตอนที่ ๒ ส่วนขั้นตอนที่ ๓ คือ การรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานจะไปเก็บข้อมูลโดยจัดสานเสวนาที่อำเภอกันทรลักษ์ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑ และจะดำเนินการจัดสานเสวนาประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภอจอมกระสานต์ที่อำเภอจังหวัดพระวิหารและประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภออันลองเวง อำเภอตรอยเปียงปราสาท จังหวัดอุดรธานี ระหว่างวันที่ ๘ กรกฎาคม - วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

๑. รายละเอียดของผลการวิจัยที่ได้ดำเนินการไปแล้ว (ให้สำเนาเฉพาะส่วนที่ได้ดำเนินการไปแล้ว) และข้อสรุปการวิจัยเบื้องต้นในรูปแบบบทความ หรือรายงานการวิจัย

๒. งบประมาณที่ได้ใช้จ่ายไปแล้ว นับตั้งแต่เริ่มโครงการ จำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท

การดำเนินงานตามโครงการที่จะทำในงวดระยะเวลาต่อไป

คณะผู้วิจัยได้วางแผนที่จะไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนการดำเนินงานให้เสร็จสิ้นภายในเดือนกรกฎาคม เพื่อที่จะได้ทำการนำข้อมูลนั้นมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

๓. คำชี้แจงเกี่ยวกับอุปสรรคหรือปัญหา (ถ้ามี)

ช่วงนี้เป็นช่วงที่จะมีการเลือกตั้งในราชอาณาจักรกัมพูชา จึงมีปัญหาในด้านความปลอดภัย เนื่องจากช่วงนี้ทางฝั่งกัมพูชาจะมีการเข้มงวดกวดขันในเรื่องข้อมูลต่างๆ

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังจากสยาม/ไทย กับฝรั่งเศสตกลงปักปันเขตแดนกันได้แล้วในสมัยรัชกาลที่ ๕ เส้นพรมแดนระหว่างประเทศถือได้ว่าค่อนข้างมีความชัดเจน ยกเว้นเพียงเส้นพรมแดนตรงปราสาทเขาพระวิหารเท่านั้นที่ต่อมาเกิดคดีระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๒ – ๒๕๐๕ ส่งผลให้เส้นพรมแดนบริเวณปราสาทเขาพระวิหารเป็นประเด็นที่ได้รับการถกเถียงมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งส่งผลให้เส้นพรมแดนที่ควรจะแน่นอนตายตัวมีการเคลื่อนไหวตั้งมีชีวิต

ดังนั้นตลอดช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งของเส้นพรมแดนบริเวณปราสาทเขาพระวิหารและเหตุการณ์ต่างๆ ได้นำไปสู่การสร้างความหมายให้กับเส้นพรมแดนที่ก่อให้เกิดการรับรู้ในหลายมิติ มีความผันแปรจนยากที่คนภายนอกจะรับรู้ได้ถึงความรุนแรง อันตราย และปัญหาอำนาจอธิปไตยของรัฐ แต่สำหรับคนที่อยู่ในพื้นที่แล้ว พวกเขานอกจากจะต้องเผชิญกับอันตรายจากสงครามและเฝ้ารับรู้ถึงการเปลี่ยนความหมายของพรมแดนแล้ว แต่ยังต้องจัดการความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับความหมายของเส้นพรมแดนไปด้วยตลอด เพื่อความอยู่รอดนับตั้งแต่การปรับตัวเพื่อทำการค้าขายข้ามพรมแดน การล่าสัตว์หาของป่า การเดินทางไปเยี่ยมญาติและการเข้าร่วมงานประเพณี การรับรู้ที่มีต่อปราสาทพระวิหาร และกระทำการปรับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองตามความคาดหวังของรัฐไทย

ผลการวิจัยจากเอกสาร

การวิจัยเรื่อง “ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ คณะผู้วิจัยได้ผลการศึกษาในชุมชนที่เป็นกรอบการวิจัยของแต่ละประเทศโดยในส่วนแรกซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานที่คณะผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลเชิงเอกสารเป็นสำคัญ ดังนี้

๑. ราชอาณาจักรไทย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
๒. ราชอาณาจักรกัมพูชา
 - ๒.๑ อำเภอจอมกระสาน จังหวัดพระวิหาร
 - ๒.๒ อำเภอคลองเวง จังหวัดอุดรมีชัย
 - ๒.๓ อำเภอตรอยเปียงปราสาท จังหวัดอุดรมีชัย

๑. ราชอาณาจักรไทยหรือประเทศไทย

เป็นรัฐชาติอันตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เดิมมีชื่อว่า “สยาม” รัฐบาลประกาศเปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทยอย่างเป็นทางการตั้งแต่ปี ๒๔๘๒ ประเทศไทยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ ๕๐ ของโลก มีเนื้อที่ ๕๑๓, ๑๑๕ ตารางกิโลเมตร และมีประชากรมากเป็นอันดับที่ ๒๐ ของโลก คือประมาณ ๖๖ ล้านคน กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการแผ่นดินและนครใหญ่ที่สุดของประเทศ และการปกครองส่วนภูมิภาค จัดระเบียบเป็น ๗๗ จังหวัด (ไทยแลนด์แอสตาส. (๒๕๖๑).กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, หน้า ๑๒)

๑.๑ พื้นที่ศึกษา

งานวิจัยผู้ศึกษาเน้นไปยังพื้นที่ศึกษาคือ จังหวัดศรีสะเกษ ที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือที่เรียกว่าอีสานใต้ระหว่างเส้นรุ้ง (Longitude) ที่ ๑๔ - ๑๕ องศาเหนือและเส้นแวง (Latitude) ที่ ๑๐๔ - ๑๐๕ องศาตะวันออก มีขนาดพื้นที่ ๘,๘๓๙.๙๗๖ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๕,๕๒๔, ๙๘๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๑.๘๓ ของพื้นที่ประเทศไทยหรือร้อยละ ๕.๓๙ ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร มีความกว้างจากตะวันตกจรดตะวันออกประมาณ ๙๐ กิโลเมตร อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๑๒๐ เมตร (ภราดร ศรีปัญญา; และคนอื่นๆ. ๒๕๕๘. ศรีสะเกษจังหวัดของเราเล่ม ๒ : ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การคมนาคมและสิ่งแวดล้อม, น.๗) ซึ่งสภาพโดยทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษจะมีอุดมสมบูรณ์ มีทั้งที่ราบลุ่มน้ำ มีที่ราบสูงลอนต้น และพื้นที่ภูเขาแต่ก็มีบางส่วนที่เป็นดินเค็มและดินทราย ซึ่งมีไม่มากนัก แต่ในการศึกษาคั้งนี้จะเน้นในพื้นที่ศึกษาบริเวณพื้นที่ราบสูงภูเขา ซึ่งสภาพพื้นที่โดยทั่วไปจะเป็นเนินสูงหรือเนินเขาสูงตลอดแนวเขาตองเร็กหรือเขาตองเร็ก (เริ่มจากช่องตะโกในจังหวัดบุรีรัมย์ถึงอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี) ซึ่งมีความยาวทั้งสิ้น ๕๔๔ กิโลเมตร เฉพาะที่ผ่านจังหวัดศรีสะเกษมีความยาว ๑๒๗ กิโลเมตร และมีช่องเขา ๔๑ ช่อง เช่น ช่องทับฮูลู ช่องพระพุทธ ช่องพระพะลัย ช่องหัวเสา ช่องสะง่า และช่องตาเฒ่า เป็นต้น เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา เป็นแหล่งเกิดธารน้ำสายสำคัญๆ ในแถบอีสานใต้ เฉพาะในเขตพื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษมีลำห้วยทับทัน ห้วยสำราญ ห้วยศาลา ห้วยจันทน์ ห้วยทาและห้วยชะยุ้ง เป็นต้น พื้นที่ราบภูเขาจะมีระดับความสูงประมาณ ๑๕๐ ถึง ๒๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (แหล่งเดิม, น.๘)

ภาพที่ ๗ ภาพมุมสูงของปราสาทพระวิหาร

อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย ทิศเหนือจรดตำบลบึงมะลู ทิศใต้จรดชายแดน

ประเทศกัมพูชา ทิศตะวันออกจรดตำบลภูผาหมอก ตำบลโนนสำราญ และทิศตะวันตกจรดตำบลรุง พื้นที่ศึกษาคือ ตำบลเสาชงชัย มี ๑๓ หมู่ประกอบไปด้วย บ้านเสาชงชัย บ้านภูมิซรอล บ้านชำเม็ง บ้านหนองเม็ก บ้านโดนสว่าง บ้านพรทิพย์ บ้านห้วยทวด บ้านห้วยน้ำใส บ้านโนนสว่างพัฒนา บ้านโดนเจริญ บ้านหนองเม็กน้อย และบ้านภูมิซรอลใหม่ (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษ, ๒๕๓๕ : น. ๑๓๒ – ๑๓๓) ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญของตำบลเสาชงชัย คือ อุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร ผามออีแดง น้ำตกภูละออ โบราณสถานคือ ปราสาทโดนตรวล ภาพสลักหินนูนต่ำ และสถูปคู่ (แหล่งเดิม, น.๑๓๘)

บ้านภูมิซรอล หมู่ ๒ ตำบลเสาชงชัย อำเภอกันทรลักษ์ ความหมายของชื่อหมู่บ้านที่มีต้นสนมากมาย อาณาบริเวณอยู่ใกล้กับทางขึ้นเขาพนมดงเร็กหรือเขาพระวิหาร อันเป็นที่ตั้งของปราสาทพระวิหารประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ตามการแบ่งการปกครองของกระทรวงมหาดไทย หมู่บ้านที่ขึ้นกับตำบลเสาชงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ จากหมู่บ้านชนบทพื้นถิ่นมีวิถีชีวิตเรียบง่าย กลายเป็นที่รู้จักของคนไทยทั่วประเทศ เพียงชั่วข้ามคืน (กนกวรรณ รัชสี, ๒๕๕๖ : ๑๓๙) ประวัติของหมู่บ้าน เดิมเป็นบ้านร้าง และโยกย้ายไปตามจุดต่างๆ ดังนี้ อาศัยโรงเรียนบ้านภูมิซรอลเป็นศูนย์กลาง ส่วนที่ ๑ อยู่ตรงค่ายทหารพรานเลี้ยงแพะปัจจุบันนี้มีต้นมะม่วงริมถนนลาดยาง ๓ ต้น ริมห้วยตาเงินตอนบน ถนนขึ้นสู่เขาพระวิหาร ห่างจากโรงเรียนไปตามถนนขึ้นเขาพระวิหาร ๒ กิโลเมตรพอดี โรงเรียนบ้านภูมิซรอล ตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๐ ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวหรือโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญคือ ผามออีแดงที่อยู่ใกล้เคียงกับปราสาทเขาพระวิหาร ปราสาทโดนตรวล โบราณวัตถุมีพระองค์ดำซึ่ง ต.ช.ด.ได้อัญเชิญมาจากเขาพระวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้มีการแบ่งแยกดินแดนระหว่างไทย – กัมพูชา และนำมาประดิษฐานไว้ที่วัด ต.ช.ด.ราชบูรณรมิต บ้านภูมิซรอลปัจจุบัน (แหล่งเดิม, น.๑๓๙ – ๑๔๐)

ภาพที่ ๘ ตำแหน่งของปราสาทพระวิหารและเขตแดนของราชอาณาจักรกัมพูชาในปัจจุบัน

ปราสาทเขาพระวิหารมีความสำคัญในฐานะเทวสถาน ยังเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจที่ควบคุมเส้นทางคมนาคมการค้า คู่มชองเขาน้ำบร่อยแห่งบริเวณเทือกทิวพนมดงเร็กที่เป็นเส้นทางคมนาคมการค้าระหว่างที่ราบสูงอีสาน – เขมรป่าดง และที่ราบลุ่มทะเลสาบเมืองพระนครหรือเขมรต่ำ ตัวปราสาทหันหน้าเข้ามาทางอีสาน และมีทางบันไดขึ้นลงที่ยื่นยาวเข้ามาทางจังหวัดศรีสะเกษ แต่ต่อมาภายหลังอาณาจักรกัมพูชาเริ่มเสื่อมอำนาจลง พุทธศาสนามีบทบาทมากขึ้น ส่งผลให้ปราสาทพระวิหารบนเขาพระวิหารรกร้าง คนท้องถิ่นบางกลุ่ม

เคลื่อนย้ายไปอยู่ที่อื่น แล้วพยายามแปลงปราสาทเขาพระวิหารให้เป็นวัดในพุทธศาสนา จนกระทั่งหลัง พ.ศ. ๒๐๐๐ ปราสาทเขาพระวิหารร่วงโรยลงเรื่อยๆ จนรกร้างไปในป่าดง แต่ผู้คนยังมีความทรงจำเล่ากันปากต่อปากตามความเข้าใจของแต่ละคน ดังมีจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในพระราชพงศาวดารเขมร

หลัง พ.ศ.๒๔๐๐ ฝรั่งเศสยึดฝั่งขวาแม่น้ำโขงไว้ทั้งหมดแล้วกำหนดเส้นกั้นอาณาเขตมีแม่น้ำโขงเป็นแดนโดยตลอด ทางด้านทิศใต้มีเทือกเขาพนมดงเร็กเป็นเส้นกั้นพรมแดนสยามกับกัมพูชา แล้วเรียกปราสาทศรีศิขรีศรด้วยชื่อใหม่ว่าปราสาทเขาพระวิหาร เพราะไม่รู้นามเดิม ส่วนเขาลูกนั้นก็เรียกเขาพระวิหาร ตามชื่อปราสาท แต่เส้นกั้นพรมแดนด้านนี้ยังคงคลุมเครือ ส่งผลให้มีคดีเขาพระวิหารสืบเนื่องถึงทศวรรษ ๒๕๐๐

จากกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ตะเข็บชายแดนทั้งสองดินแดนหลายประการ อาทิ ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการคมนาคม รวมทั้งด้านจิตใจ

ด้านการเมืองการปกครอง ทำให้เขตจังหวัดศรีสะเกษลดลง พื้นที่ราชอาณาจักรกัมพูชาเพิ่มขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อภูมิรัฐศาสตร์ของจังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย และราชอาณาจักรกัมพูชา

ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนชาวศรีสะเกษเคยมีรายได้จากการค้าขายผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นของตนกับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมปราสาทเขาพระวิหาร แต่เมื่อปราสาทเขาพระวิหารไม่ได้เป็นของไทย ประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขายบริเวณเส้นทางไปสู่ปราสาทเขาพระวิหารต่างขาดรายได้ และคนในท้องถิ่นของราชอาณาจักรกัมพูชาบริเวณตะเข็บชายแดนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นแทน

ด้านสังคม ประชาชนชาวศรีสะเกษหลายชั่วคนถือว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถานของตนมาโดยตลอด เมื่อต้องสูญเสียปราสาทเขาพระวิหารจึงทำให้เกิดผลกระทบต่อทางด้านจิตใจของประชาชนชาวศรีสะเกษเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นแล้ว การติดต่อไปมาหาสู่กันระหว่างชาวไทยและกัมพูชาในบริเวณนี้มีความยากลำบากมากขึ้น และพื้นที่บริเวณชายแดนก็ไม่ปลอดภัยเหมือนแต่ก่อน

๒.ราชอาณาจักรกัมพูชา

๒.๑ พื้นที่ศึกษา

กัมพูชา หรือชื่อทางการ คือ ราชอาณาจักรกัมพูชา หรือที่มีชื่อเรียก อีกรายชื่อคือ เขมร ซึ่งแท้จริงแล้วคำว่ากัมพูชาหรือเขมรเป็นชื่อของประเทศนี้เหมือนกัน โดยภาษาอังกฤษก็มีสองชื่อคือ Khmer, Cambodia (Kingdom of Cambodia) เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีกรุงพนมเปญ (Phnom Penh) เป็นเมืองหลวง ตั้งอยู่ตอนกลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีพรมแดนทิศเหนือติดกับ ประเทศไทย (จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์) และประเทศลาว (แขวงอัตตะปือ และจำปาสัก) ทิศตะวันออกติดกับประเทศเวียดนาม (จังหวัดกอนตูม เปลกูซาลาย ตี้ก ลัก ส่องแบ่ เตยนิน ลองอาน ด่งทาบ อันซาง และเกียงซาง) ทิศตะวันตกติดประเทศไทย (จังหวัดสระแก้ว จันทบุรี และตราด) และทิศใต้ติดอ่าวไทย มีพื้นที่ทั้งหมด ๑๘๑,๐๓๕ ตารางกิโลเมตร หรือมีขนาดประมาณ ๑ ใน ๓ ของประเทศไทย ขนาดกว้าง ๕๐๐ กิโลเมตร ยาว ๔๕๐ กิโลเมตร เส้นเขตแดนโดยรอบประเทศยาวประมาณ ๒,๐๐๐ กิโลเมตร โดยมีเส้นเขตแดนติดกับประเทศไทยยาว ๗๙๘ กิโลเมตร “กัมพูชา เป็นอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพียงแค่ประเทศเดียวเท่านั้น ที่มีการปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ”

กัมพูชามีแม่น้ำสำคัญ ได้แก่ (๑) แม่น้ำโขง ไหลจากลาวเข้าสู่ภาคเหนือของกัมพูชา แล้วไหลผ่านเข้าเขตเวียดนาม มีความยาวในเขตกัมพูชารวม ๕๐๐ กิโลเมตร (๒) ตอนเลสาบ เชื่อมระหว่างแม่น้ำโขงกับ

ทะเลสาบ ความยาว ๑๓๐ กิโลเมตร (๓) แม่น้ำบาสัก (Bassac) เชื่อมต่อกับแม่น้ำทะเลสาบที่หน้าพระราชวังกรุงพนมเปญความยาว ๘๐ กิโลเมตร (๔) ตนเลสาบ (Tonle Sap) เป็นทะเลสาบขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ ๓,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีสภาพภูมิอากาศ ร้อนชื้น มีฤดูฝนยาวนาน อุณหภูมิโดยเฉลี่ย ๒๐- ๓๖ องศาเซลเซียส ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ อัญมณี แร่ทองคำ แร่เหล็ก แมงกานีส ฟอสเฟต สัตว์น้ำโดยมี Tonle Sap เป็นแหล่งวางไข่ และเจริญเติบโตของปลาน้ำจืดที่สำคัญที่สุด

ราชอาณาจักรกัมพูชาแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๒๕ จังหวัด ได้แก่

ชื่อประเทศ	เขตการปกครอง (จังหวัด)
	๑. บอนเตียยเมียนเจีย
	๒. พระตะบอง (Battambang)
	๓. กำปงจาม (Kampong Cham)
	๔. กำปงฉนัง (Kampong Chhnang)
	๕. กำปงสปีอ (Kampong Speu)
	๖. กำปงธม (Kampong Thom)
	๗. กัมโปท (Kampot)
	๘. ก่อนดาล
	๙. เกาะกง
	๑๐. แกบ
	๑๑. กระแจะ (Kratie)
	๑๒. มณฑลگیری (Mondulkiri)
	๑๓. อดดอเมียนเจีย
	๑๔. ไพลิน (Pailin)
	๑๕. พนมเปญ
	๑๖. กรุงเปียะสีหนุ
	๑๗. พระวิหาร (Preah Vihear)
	๑๘. โพธิสัตว์ (Pursat)
	๑๙. เปรยเวง
	๒๐. รัตนคีรี (Ratanakiri)
	๒๑. เสียมราฐ (Siem Reap)
	๒๒. สตีงแตรง
	๒๓. สวายเรียง
	๒๔. ตาแก้ว
	๒๕. ตโบลุมม

ตารางที่ ๖ เขตการปกครองของราชอาณาจักรกัมพูชา

๒.๑ จังหวัดพระวิหาร

จังหวัดพระวิหารตั้งอยู่ยู่ทิศเหนือของราชอาณาจักรกัมพูชา มีพื้นที่ ๑๓,๗๘๘ ตารางกิโลเมตร ใหญ่อันดับที่ ๓ ของประเทศ มีประชากร ๒๒๙,๓๙๐ คน (๒๕๕๘) ห่างจากเมืองหลวงพนมเปญ ๓๒๐ กิโลเมตร แบ่งออกเป็น ๘ อำเภอ คือ

จังหวัด	อำเภอ	จำนวนตำบล
	อำเภอเมืองพระวิหาร	๒ ตำบล
	อำเภอตะแบงเมียนเจ็ย	๔ ตำบล
	อำเภอสองกมทะเลเม็ย	๕ ตำบล
	อำเภอเจ็ยแสน	๖ ตำบล
	อำเภอกุเลน	๖ ตำบล
	อำเภอแจบ	๘ ตำบล
	อำเภอจอมกระสานต์	๘ ตำบล
	อำเภอโรเวียง	๑๒ ตำบล

ตารางที่ ๗ เขตการปกครองของจังหวัดพระวิหาร

โดยมีเขตแดนติดต่อกับจังหวัดต่างๆ ดังนี้

- ตะวันออก ติดกับจังหวัดสตึงแตรง
- ตะวันตก ติดกับจังหวัดเสียมเรียบ และจังหวัดอุดรมีชัย
- เหนือ ติดกับประเทศไทย และประเทศลาว
- ใต้ ติดกับจังหวัดกำปงธม

พระวิหาร เป็นจังหวัดตั้งชื่อตามชื่อของปราสาท คือปราสาทเขาวิหาร จังหวัดนี้อยู่ในพื้นที่ราบสูงภูเขา มีป่าไม้ต้นใหญ่ เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่าต่างๆ มีแร่หลายชนิด โดยเฉพาะแร่เหล็ก ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ สภาพที่ดินส่วนหนึ่งเป็นดินแดง ปัจจุบันมีบริษัทผลิตน้ำอ้อยที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียโดยเป็นบริษัทในเครือกลุ่มน้ำตาลมิตรผลของประเทศไทยซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดนี้ด้วย ประชาชนในจังหวัดนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวเขมร และมีอีกจำนวนหนึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย เช่น ข่า ขมุ อาชีพส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๕.๕ ของประชาชนคือทำนา ทำไร่ นอกจากนี้ ปลูกผัก ค้าขาย และเป็นชาวประมงเล็กน้อย (๒๕๕๘) การทำนาไม่ค่อยได้รับผลผลิตดีเท่าที่ควร เพราะเป็นพื้นที่สูง มีน้ำไม่พอใช้ในการเพาะปลูก ที่พอทำได้คือทำไร่ เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย หรือพืชชนิดอื่นที่ทนกับความแห้งแล้งได้

อำเภอจอมกระสานต์ (Choam Khsant)

จอมกระสานต์ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพระวิหาร และเป็นที่ตั้งของปราสาทเขาพระวิหารด้วย ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร มีประชากรมากที่สุดของจังหวัดคือ ๕๑,๓๔๓ คน (๒๕๕๘) แต่ยังไม่เจริญมากพอ จากรายงานปี ๒๕๕๘ ได้ระบุว่า ประชาชนในอำเภอนี้มีไฟฟ้าใช้แค่ร้อยละ ๑๙.๑ เท่านั้น มีประชากรย้ายถิ่นฐานภายในประเทศมากที่สุดของจังหวัดคือ ร้อยละ ๓.๖ มีผู้หญิงที่เสียชีวิตจากการคลอดลูก

ในเดือนแรกสูงถึงร้อยละ ๒๐ และมีทารกที่เสียชีวิตหลังเกิดหนึ่งเดือนถึงร้อยละ ๓๖ มีผู้ชราไร้ที่พึ่งถึงร้อยละ ๕๙.๙ มีเด็กกำพร้าร้อยละ ๒ ซึ่งสูงที่สุดของจังหวัด ซึ่งสะท้อนถึงอำเภอยายเฒ่าของประเทศที่ยังต้องการการสนับสนุนจากรัฐบาลของราชอาณาจักรกัมพูชามาก

จอมกระสานต์ มี ๘ ตำบล และ ๔๙ หมู่บ้าน ดังนี้

อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
จอมกระสานต์ 	ตำบลจอมกระสานต์	๑.บ้านจอมกระสานต์ ๒.บ้านโกกชรอเลา ๓.บ้านเวียลโป ๔.บ้านเวียลธม ๕.บ้านตรอเปียงสงแกข้างเกิด ๖.บ้านเซอเตียลโกง ๗.บ้านอานแซะ
	ตำบลตีกกรอฮอม	๑.บ้านตีกกรอฮอม ๒.บ้านจัดตั้ง ๓.บ้านสงกมทะเลเมีย ๔.บ้านตรอเปียงธม ๕.บ้านโอกะซาน ๖.บ้านแสนรุ่งเรือง ๑ ๗.บ้านแสนรุ่งเรือง ๕
	ตำบลปริงธม	๑.บ้านกรอลาเปียส ๒.บ้านตมาตเปีย
	ตำบลรมเตาะแซร	๑.บ้านบันแซร ๒.บ้านโกก ๓.บ้านโรลมทมอ ๔.บ้านสวาย ๕.บ้านตรอเปียงสงแกข้างตะโปง ๖.บ้านเปียะชแบก ๗.บ้านดำนักกันโตล
	ตำบลเฮียง	๑.บ้านเฮียง ๒.บ้านกงยอง ๓.บ้านเรียะชเมีย ๔.บ้านกำเปียญ ๕. บ้านเจียมอ้อนติล ๖.บ้านเจียมแซร

	ตำบลกันตวด	๑.บ้านกันตวด ๒.บ้านซรอแอมข้างตะโปง ๓.บ้านอันลองเวง ๔.บ้านจารย์ ๕.บ้านตรอเปียงสงแกข้างเล็จ ๖.บ้านมรกตเดใจ ๗.บ้านสุขแสนเจ็ย
	ตำบลซรอแอม	๑.บ้านรมเจ็ยคสมเต็จเดใจสุน แซน ๒.บ้านซรอแอมข้างเจ็จ ๓.บ้านแสนเจ็ย ๔.บ้านเดใจโบสโบว ๕.บ้านจำเบาะแสนเจ็ย ๖.บ้านสตึงเซียวเดใจ ๗.บ้านบงโกล ๘
	ตำบลมรกต	๑.บ้าน โรบุญ ๒.บ้านแสนเดชะ ๓.บ้านเดใจมรกต ๔.บ้านแสนรุ่งเรือง ๒ ๕.บ้านแสนรุ่งเรือง ๓ ๖.บ้านแสนรุ่งเรือง ๓

ตารางที่ ๘ เขตการปกครองของอำเภอจอมกระสานต์

๒.๒ จังหวัดอุดรมีชัย

อุดรมีชัย เป็นจังหวัดที่อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศกัมพูชา แยกออกจากจังหวัดเสียมเรียบ แต่เนื่องจากมีปัญหาทางการเมืองทำให้จังหวัดไม่สามารถบริหารจัดการตนเองมาหลายครั้ง จังหวัดนี้มีประชากรประมาณ ๒๔๓,๘๐๒ คน (๒๕๕๙) มีพื้นที่ ๖,๑๕๘ ตารางกิโลเมตร พื้นที่ใหญ่อันดับที่ ๑๓ ของประเทศ ห่างจากเมืองหลวงพนมเปญประมาณ ๓๔๙ กิโลเมตร แบ่งออกเป็น ๕ อำเภอ และ ๒๔ ตำบล คือ

จังหวัด	อำเภอ	จำนวนตำบล
อุดรมีชัย 	อำเภอสำโรง (อำเภอเมืองฯ)	๕ ตำบล
	อำเภอจกัล	๔ ตำบล
	อำเภอบ่อนเตี้ยอ้อมปิล	๔ ตำบล
	อำเภออันลองเวง	๕ ตำบล
	อำเภอตรอเปียงปราสาท	๖ ตำบล

ตารางที่ ๙ เขตการปกครองของจังหวัดอุดรมีชัย

และมีเขตแดนติดกับจังหวัดต่างๆ ดังนี้

- ตะวันออก ติดกับจังหวัดพระวิหาร
- ตะวันตก ติดกับจังหวัดบันทายมีชัย
- เหนือ ติดกับราชอาณาจักรไทย (จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ)
- ใต้ ติดกับจังหวัดเสียมราฐ

เนื่องจากเป็นจังหวัดที่เกิดขึ้นได้ไม่นาน และเคยเป็นฐานที่มั่นสำคัญของเขมรแดง สภาภูมิประเทศตั้งอยู่บนพื้นที่ราบสูง ขาดแคลนน้ำในบางพื้นที่ มีประชากรน้อย ไม่มีระบบชลประทานเพียงพอ ทำให้เศรษฐกิจจังหวัดนี้ยังไม่เจริญเติบโตเหมือนจังหวัดอื่นๆ เป็นจังหวัดทางผ่านจากจังหวัดอื่นเข้าไปประเทศไทยหรือจากราชาอาณาจักรไทยไปจังหวัดอื่นๆ ของราชอาณาจักรกัมพูชา จากรายงานสถานภาพเศรษฐกิจ และสังคม ๒๕๕๘ ได้ระบุว่า ประชาชนในจังหวัดนี้ส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๔.๘ เป็นเกษตรกร ทำนา ร้อยละ ๗๗.๔๘ และการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์และอื่นๆ นอกจากนี้ โดยเป็นจังหวัดที่มีเขตแดนติดกับประเทศไทยเป็นระยะทาง ๒๒๔ กิโลเมตร มีช่องผ่านแดนถาวรสำคัญๆ ๒ ช่องคือ ช่องจอม ติดกับอำเภอทาบเซิง จังหวัดสุรินทร์ และช่องสง่า ติดกับอำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ จึงทำให้การค้าตามแนวชายแดนมีความคึกคัก สร้างอาชีพให้ประชาชนส่วนหนึ่ง และกลายเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัด

๒.๒ อำเภออันลองเวง

อำเภออันลองเวง (Anlong Veng) เป็นหนึ่งใน ๕ อำเภอของจังหวัดอุดรมีชัย มีประชากรประมาณ ๔๖,๔๐๖ คน (๒๕๕๘) มี ๕ ตำบล คือ

อำเภอ	ตำบล
<p>อันลองเวง</p> 	<p>๑.ตำบลอันลองเวง ๒.ตำบลตรอเปียงตราว ๓.ตำบลตรอเปียงเปรีย ๔.ตำบลพลาด ๕.ตำบลลมโตง</p>

ตารางที่ ๑๐ เขตการปกครองของอำเภออันลองเวง

อำเภออันลองเวง เป็นอำเภอที่อยู่ในพื้นที่ราบสูง เคยเป็นที่มั่นสำคัญสุดท้ายของเขมรแดง ก่อนที่มีการสลายตัวในเวลาต่อมา จากรายงานสถานภาพเศรษฐกิจ และสังคม ๒๕๕๘ ได้ระบุว่า ประชาชนที่มีไฟฟ้าใช้ประมาณร้อยละ ๒๔.๘ อำเภอนี้มีเศรษฐกิจค่อนข้างดีเนื่องจากอยู่ห่างจากช่องผ่านแดนถาวรสง่าไม่ไกล และเป็นทางผ่านจากประเทศไทยไปยังราชอาณาจักรกัมพูชา โดยเฉพาะจังหวัดเสียมราฐ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวระดับโลก ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับประโยชน์จากจุดนี้ในการประกอบอาชีพเช่นกัน

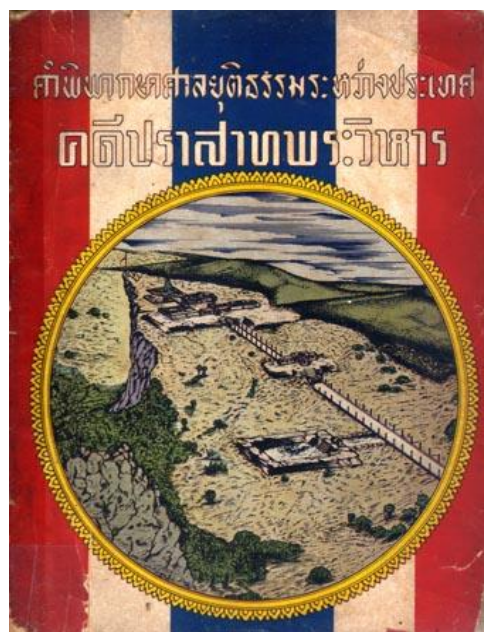
๒.๓ อำเภอตรอเปียงปราสาท

ตรอเปียงปราสาทเป็นอำเภอที่อยู่ติดกับอำเภออันลองเวง และเป็นอำเภอเขตแดนของจังหวัดอุดรมีชัยกับอำเภอเจือมกษานต์ จังหวัดพระวิหาร และเป็นอำเภอที่อยู่ไกลจากตัวอำเภอเมืองมากที่สุด อยู่บนที่ราบสูง จากรายงานสถานภาพเศรษฐกิจ และสังคม ๒๕๕๘ ได้ระบุว่า ตรอเปียงปราสาท มีประชากรมากเป็นอันดับสองรองจากอำเภอเมืองสำโรง คือ ๕๗,๐๐๑ คน แต่มีจำนวนประชาชนที่ใช้ไฟฟ้าแค่ ๑๖.๘ จำนวนพื้นที่ทำนาที่มีระบบน้ำ ๐.๒ มีผู้ย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่ที่อื่นจำนวน ๓.๑ และไปทำงานต่างประเทศ จำนวน ๓.๔ กู้ยืมเงินจากธนาคาร และบริษัทสินเชื่อ มากอันดับสองรองจากอำเภอสำโรง (๒๕๕๘) มี ๖ ตำบล คือ

อำเภอ	ตำบล
<p>ตรอเปียงปราสาท</p> 	<p>๑.ตำบลบั๊กอันลูน ๒.ตำบลโอสวาย ๓.ตำบลเป็รียะปรอลาย ๔.ตำบลตรอเปียงปราสาท ๕.ตำบลমনบัจ</p>

ตารางที่ ๑๑ เขตการปกครองของอำเภอตรอเปียงปราสาท

(ธงชัย ณะสิงห์, ๒๕๔๗. ภูมิศาสตร์เอเชีย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า ๖๖ - ๖๗)

ภาพที่ ๙ เอกสารขึ้นต้นของรัฐบาลไทยที่ว่าด้วยเรื่องกรณีพิพาทฯ หนังสือคำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร แปลโดยกระทรวงการต่างประเทศ สมัย รมต.ถนิต คอมันตร์ จัดพิมพ์โดยสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ๒๕๐๕

ข้อมูลที่ได้จากเอกสารส่วนใหญ่จะเป็นการให้ภาพรวมเกี่ยวกับกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร จากอดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้ เท่าที่ผ่านมา การศึกษาเกี่ยวกับพรมแดนไทย – กัมพูชาบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร มุ่งเน้นไปที่การถกเถียงปัญหาการแบ่งพรมแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศส และคดีปราสาทเขาพระวิหารเป็นหลัก มีในระยะหลังที่เริ่มมาให้ความสนใจกับลัทธิชาตินิยมที่ทำให้เกิดปัญหาระหว่างไทยกับกัมพูชา อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานศึกษาที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเส้นพรมแดนที่ค่อยๆ ก่อรูปขึ้นในแต่ละช่วงเวลาว่าได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของชาวบ้านที่ต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่พรมแดน และชาวบ้านมีการปรับตัวอย่างไรบ้าง ขอสรุปดังนี้

ก่อนหน้าที่พรมแดนรัฐชาติจะเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ชาวเขมรสูงกับเขมรต่ำต่างรับรู้ถึงขอบเขตของพรมแดนธรรมชาติคือแนวหน้าผาของเทือกเขาพนมดงเร็ก ชาวบ้านใช้ช่องเขาเดินทางผ่านเข้าออกโดยมีช่องตาเฒ่า และช่องโพลเป็นช่องเขาหลักในการเดินทางติดต่อระหว่างกัน เพราะเป็นช่องเขาขนาดใหญ่สามารถเดินทางขึ้นลงได้ง่าย ที่ช่องเขาและภูเขาบางลูกชาวบ้านถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วย ดังเห็นได้จากการตั้งรูปเคารพกองหิน และการตั้งชื่อช่องเขาและภูเขาด้วยชื่อของคนตายหรือคนที่ตั้งหมู่บ้าน (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๓๔ : น.๖๕) พรมแดนในลักษณะนี้ไม่มีขอบเขตแน่นอน ต่างฝ่ายต่างรับรู้ตามประสบการณ์จริงทางภูมิศาสตร์และขนาดของพรมแดนก็เป็นพื้นที่ที่ปกคลุมไปด้วยรัศมีของความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งไม่สามารถหาขอบเขตได้ชัดเจน คือพรมแดนทางวัฒนธรรม

เมื่อฝรั่งเศสปกครองกัมพูชาเป็นรัฐในอารักขา ได้มีนักบริหารอาณานิคมชาวฝรั่งเศสได้เดินทางไปสำรวจปราสาทเขาพระวิหาร ไม่ว่าจะเป็นฟรานซิส การ์นิเยร์ ที่เดินทางไปเมื่อ ค.ศ.๑๘๖๗ (พ.ศ.๒๔๑๐) คนที่สองคือ เอเจียน แอมอนิเย ที่เดินทางไปเมื่อราว ค.ศ.๑๘๘๒ – ๑๘๘๓ (พ.ศ.๒๔๒๕ – ๒๔๕๓) และคนที่สามคือ ลูเนต์ เดอ ลาซง ก็แยร์ ที่เดินทางไปเมื่อราว ค.ศ.๑๙๐๑ – ๑๙๐๖ (พ.ศ.๒๔๔๔ – ๒๔๔๙) นอกจากนี้ยังมีชนชั้นนำสยามที่เดินทางไปในช่วงของการปักปันเขตแดน ที่สำคัญคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ที่เดินทางไปเมื่อ พ.ศ.๒๔๔๓ (ค.ศ.๑๙๐๐) หรือ ๔ ปีก่อนทำหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๗ เพื่อแบ่งเขตแดน (ศานติ ภัคคีคำ, ๒๕๕๔ : น.๙๕)

หลังจากการสำรวจโดยกลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้เอง สยามกับฝรั่งเศสต่างดำเนินการปักปันเขตแดนด้วยเครื่องมือวัดทางภูมิศาสตร์สมัยใหม่ และกำหนดเส้นพรมแดนด้วยการใช้สันปันน้ำเป็นตัวแบ่งพรมแดน แต่ปัญหาที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันก็คือ พรมแดนบริเวณปราสาทเขาพระวิหารกลับไม่ใช่หลักการตามสนธิสัญญาด้วยการใช้สันปันน้ำ แต่ใช้การลากเส้นพรมแดนบนแผนที่ด้วยอำนาจทางการเมืองเพื่อให้ได้ตัวปราสาทเขาพระวิหารเอาไว้ในเขตแดนของกัมพูชาในอารักขาของฝรั่งเศส ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านี่คือธรรมชาติของการเมืองที่อาจต้องยอมรับ

หลังจากการแบ่งเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ชาวบ้านยังคงเดินทางค้าขายข้ามพรมแดน และเดินทางไปเยี่ยมญาติกันตามปกติ นอกจากนี้ใน พ.ศ.๒๔๗๒ ที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้เสด็จเยี่ยมชมปราสาทเขาพระวิหาร โดยมีชาวบ้านจำนวนมากได้ถูกเกณฑ์ไปทำพลับพลา และถากถางพื้นที่บริเวณปราสาทเขาพระวิหาร เป็นไปได้ว่าชาวเมืองกันทรลักษ์ และชนชั้นนำสยามต่างมองปราสาทเขาพระวิหารเป็นของสยามหรือดินแดนเขมรสูงเสียมากกว่า เพราะเมื่อคดีปราสาทเขาพระวิหารตัดสินใน พ.ศ.๒๕๐๕ ชาวเขมรไทยกับ

เขมรกับกัมพูชายังค้ำกันด้วยความมีนงนว่าทำไมจึงตัดสินใจให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ซึ่งค้านกับการรับรู้กรมแดนในมิติทางวัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ตามจริง

จนกระทั่งในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นต้นมาที่ได้มีการสร้างสำนึกของการเป็นเจ้าของดินแดนปราสาทพระวิหารให้เกิดขึ้น ด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ปลุกจิตสำนึกชาตินิยมและการสร้างสำนึกเรื่องรัฐประชาชาติ ในช่วงเวลานั้นเองจึงได้มีการส่งคนไปเฝ้าปราสาทพระวิหารด้วยสำนึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของผืนแผ่นดินไทย ซึ่งเท่ากับการประกาศความเป็นเจ้าของ โดยบุคคลที่ชาวบ้านและสื่อรู้จักกันดีในการทำหน้าที่เฝ้าปราสาทพระวิหารคือขุนศรี ชูจันทร์เขต อดีตกำนันทุ่งใหญ่และมีเชื้อสายของเจ้าเมืองเก่า อนึ่ง น่าสังเกตว่านับตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๑ เป็นต้นเรื่องของขุนศรีได้มีการยกชูขึ้นมาเป็นประเด็นในสื่อพอสมควร ซึ่งสะท้อนสำนึกในเชิงประวัติศาสตร์ที่ต้องการหาบุคคลที่มาเป็นตัวแทนของความจงรักภักดีต่อชาติ (ขรพรรษ ธรรมรส, ๒๕๕๖ : น.๔๗)

ด้วยสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชาติที่ทำให้เกิดความรู้สึกของการเป็นเจ้าของดินแดนและปราสาทพระวิหารในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามนั่นเอง เมื่อกัมพูชาขึ้นฟ้องต่อศาลโลกใน พ.ศ.๒๕๐๑ จนถึงการตัดสินคดีใน พ.ศ.๒๕๐๕ ตลอดระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕ ประชาชนจำนวนมากจึงออกมาเดินขบวนประท้วงเพื่อเรียกร้องให้ปราสาทพระวิหารเป็นของประเทศไทย จนถึงขั้นกรีดเลือดโดยกระแสรประท้วงมักกระจุกตัวอยู่ในเขตตัวอำเภอเป็นหลัก

ในทางตรงกันข้ามกับชาวเขมรที่อาศัยอยู่ใกล้พรมแดนกลับไม่ได้มีการเดินขบวนประท้วงกัน คณะผู้วิจัยไม่แน่ใจนักว่าอาจเป็นเพราะชาวบ้านในพื้นที่ใกล้พรมแดนอาจไม่ต้องการให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ใกล้พรมแดน เพราะอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน และอาจด้วยการเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะทวีลักษณ์ทางชาติพันธุ์ คือมีความเป็นชาวเขมร และสำนึกถึงการสังกัดอยู่ในรัฐไทยในขณะเดียวกัน ด้วยสำนึกดังกล่าว ทำให้ยากที่จะเลือกว่าจะประท้วงหรืออยู่ตามปกติ ดังนั้น ทางออกที่ดีที่สุดเพื่อไม่ให้บาดหมางหรือเกิดปัญหากับเครือญาติในเขตกัมพูชา ชาวเขมรในไทยจึงเลือกที่จะไม่ประท้วงต่อกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เกิดคดีปราสาทพระวิหารและหลังจากนั้น ชาวบ้านเริ่มเดินทางไปยังเขตประเทศกัมพูชาลดน้อยลง เพราะถูกสั่งห้ามจากทางการ และการปิดพรมแดนระหว่างประเทศในช่วงเวลาหนึ่งก็สร้างความรู้สึกถึงการกระทำผิดกฎหมายให้กับชาวบ้านที่เดินทางข้ามพรมแดน ถึงอย่างนั้นการเดินทางข้ามพรมแดนก็ยังคงมีอยู่บ้างเพื่อไปซื้อของป่าและเนื้อสัตว์ ภายใต้ระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของแต่ก็ลดลงไปมาก ดังนั้น ในระยะหลังสิ่งที่ชาวบ้านต้องการจึงเปลี่ยนกลายเป็นเงินแทน โดยที่นำสินค้าสมัยใหม่ไปขายแทน

ในเวลานั้น พื้นที่พรมแดนจึงมีลักษณะที่เข้มงวดและแข็งกร้าวมากขึ้น จนกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างชัดเจน (พิเชฐ แสงทอง, บรรณาธิการ, ๒๕๕๕ : น.๑๗) โดยเป็นช่วงที่ชาวบ้านไม่กล้าเดินทางข้ามพรมแดนอีกไม่ว่าจะเพื่อไปทำการค้า หาของป่า หรือการเดินทางไปเยี่ยมเครือญาติในเขตประเทศกัมพูชา ช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองที่ปรากฏว่าชาวบ้านมีการทำอาชีพเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจกันมากขึ้น มีการขยายตัวของตลาดและร้านค้าในเมืองกันทรลักษณ์ และมีการตั้งหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นทั้งหมู่บ้านชาวเขมรและชาวไทยอีสาน

พรมแดนที่มีลักษณะไม่เป็นมิตรต่อการอยู่อาศัยของชาวบ้านได้เริ่มผ่อนคลายลงเมื่อราวทศวรรษ ๒๕๔๐ เมื่อรัฐบาลไทย-กัมพูชาตกลงเปิดปราสาทพระวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยว และใน พ.ศ.๒๕๔๕ ได้มีการจัดทำโครงการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนไทย-กัมพูชาทางบก ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการให้พื้นที่พรมแดน

สามารถเดินทางผ่านได้ง่ายขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ แต่หลังจากนั้นไม่นานใน พ.ศ.๒๕๕๑ ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่มีการประกาศปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกได้มีการเดินประท้วงของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นหนึ่งในชนวนที่ส่งผลทำให้สถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา สั่นคลอนลงจนถึงทุกวันนี้ แต่นั่นก็เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงปมปัญหาทางประวัติศาสตร์ของชาติและคนไทยได้เป็นอย่างดี (พนัส ทศนียานนท์; และคนอื่นๆ, ๒๕๕๔ : น.๔๑)

ผลการวิเคราะห์ความทรงจำร่วมเรื่องกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ จากข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

๑. ความทรงจำร่วมที่มีต่อท้องถื่นรอบๆ ปราสาทเขาพระวิหารทั้งฝั่งไทยและกัมพูชา (ข้อมูลบริบทของพื้นที่ ประวัติโดยสังเขป ลักษณะและสถานที่สำคัญของท้องถื่นที่ท่านอาศัยอยู่)

พื้นที่โดยรอบของปราสาทเขาพระวิหารฝั่งกัมพูชา เป็นพื้นที่ราบสูง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่า ไม่มีแหล่งน้ำสำคัญเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรม ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่มากนัก โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรทำไร่ ส่วนพื้นที่ทำนามีน้อย เมื่อก่อนยังไม่มถนนใดๆ ให้เดินทางได้สะดวก ต่อมาได้มีการพัฒนาให้เป็นถนนดินแดง และเป็นถนนลาดยางมาถึงเชิงภูเขา ก่อนขึ้นไปมีสระน้ำที่ไม่ใหญ่มากอยู่เชิงภูเขาด้วย ทางที่จะขึ้นภูเขาเพื่อไปยังตัวปราสาทเมื่อก่อนเป็นหน้าผาลาดชัน มองเห็นปราสาทอยู่บนยอดภูเขาสูง การขึ้นไปถึงตัวปราสาทได้นั้นต้องใช้เวลาและยากลำบากยิ่ง ปัจจุบันทางขึ้นภูเขาได้พัฒนาสร้างเป็นถนนคอนกรีตจนถึงหน้าวัดทำให้การเดินทางขึ้นไปบนภูเขาเพื่อชมปราสาทสะดวก และง่ายทำให้ปราสาทแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากผู้คนทั่วไปทั้งต่างจังหวัดภายในประเทศ และจากต่างประเทศมาเยี่ยมชม ส่วนฝั่งไทย มองจากภูเขาที่ตัวปราสาทจะเห็นมีต้นไม้ พุงนา และบ้านเรือนของประชาชนที่อยู่ห่างไกลจากภูเขา ซึ่งมีจำนวนมากกว่าหมู่บ้านฝั่งกัมพูชา และยังมีมองเห็นหมู่บ้านฝั่งไทยที่อยู่ตรงกันข้ามปราสาทเขาพระวิหาร ที่ชาวเขมรเรียกว่า บ้านแดง ด้านหน้าทางขึ้นปราสาท มีร่องน้ำที่เป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา และในบริเวณนี้ยังมีปราสาทโบราณที่สำคัญๆ อีกหลายปราสาท

นายคำ สีใส อดีตเคยเป็นคนที่ทำบองของผ่านช่องเขาเพื่อไปขายที่ฝั่งกัมพูชา ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อลงไปทางช่องตาเสมในฝั่งกัมพูชาจะมีปราสาทแบบเขมรอยู่หลังหนึ่ง ปราสาทนี้ชาวบ้านเรียกกันว่า ปราสาทตาเสมรูปแบบคล้ายกับปราสาทโดนตวล สร้างเป็นปราสาทหลังโดดๆ หลังเดียว แสดงว่าเดิมคงมีชุมชนโบราณอยู่บริเวณเชิงเขาเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ หรืออาจก่อนหน้านั้นเล็กน้อย (นายคำ สีใส, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

นายชุมพล ไชยทิพย์ ผู้เฒ่าวัย ๗๗ ปี แห่งบ้านภูมิซรอล เล่าว่า “แบ่งเขตหลังเขา ใช้หลังเขาที่ละ แบ่งเขต” ถ้าเดินผ่านช่องตาเฒ่าจะสังเกตได้ง่ายว่าเข้าเขตของเขมรลุ่มแล้วคือพื้นที่ทางนั้นจะต่ำกว่าอย่างชัดเจน เป็นพื้นที่ราบไปหมด (นายชุมพล ไชยทิพย์, สัมภาษณ์ ๒๔ มิ.ย.๖๑) นายสด ไพรบึง ก็อธิบายว่า คนในอดีตนั้นรับรู้ร่วมกันว่า “ตามสมัยก่อนมันก็ทางนี้สูงก็ของไทยหมด ต่ำจึงซีก็เขมรหมด” (นายสด ไพรบึง, สัมภาษณ์ ๒๔ มิ.ย.๖๑) ในจุดผ่านแดนอื่นๆ ก็ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันเพื่อแบ่งเขตแดนที่ช่องโพย เป็นต้น นายสมพงษ์ ภาชี วัน ๖๕ ปี อาศัยอยู่ที่บ้านด่านกลางเล่าให้ฟังว่า เวลาเดินผ่านช่องโพยจะรู้ว่าพื้นที่ไทยแล้วก็ยังคงสังเกตจากยอดเขา คือถ้าเดินพื้นส่วนที่เป็นแนวของยอดเขาก็หมายความว่าได้เดินผ่านเขตไทยไปแล้ว และถ้าหากเดิน

ผ่านช่องตาเต๋ว่าจะสามารถสังเกตเห็นผามออีแดงและปราสาทเขาพระวิหารได้อย่างชัดเจน (นายสมพงษ์ ภาษี, สัมภาษณ์ ๒๔ มิ.ย.๖๑)

ภาพที่ ๑๐ ปราสาทเขาพระวิหาร(จำลอง) ที่เมืองโบราณ สมุทรปราการ ที่รัฐบาลไทยขณะนั้นออกแบบ และก่อสร้างไว้ให้เพื่อจำประวัติศาสตร์ของคติเขาพระวิหาร พ.ศ.๒๕๐๕

การแบ่งเขตโดยอาศัยความสูงต่ำของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนนั้นทำให้คนในพื้นที่สามารถแบ่งขอบเขตของรัฐได้ง่ายและชัดเจนมากกว่าการใช้เส้นพรมแดนตามกฎหมายเป็นตัวจัดแบ่ง ซึ่งพรมแดนที่รัฐใช้นั้น ชาวบ้านบางคนก็มองว่าเป็นเรื่องของรัฐ แต่สำหรับคนที่อยู่อาศัยแล้ว ทำให้ชีวิตมีความยุ่งยาก เพราะเวลาเดินป่าเพื่อล่าสัตว์หรือเก็บของป่านั้นไม่มีทางเห็นได้ว่าเส้นพรมแดนขีดอยู่ตรงไหน (วิสิทธิ์ ดวงแก้ว, สัมภาษณ์ ๒๔ มิ.ย.๖๑) ส่วนแนวคิดเรื่องการใช้สันปันน้ำ (โอดตักโฮว) ที่ตามกฎหมายสากลมักยึดถือกันเป็นแนวทางในการแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศนั้น ไม่พบว่าชาวบ้านมีการใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าว โดยชาวบ้านให้เหตุผลว่าสันปันน้ำนั้น “ดูกันไม่เห็นเลยถ้าเดินในป่า” (นายคำ สีใส, สัมภาษณ์ ๒๔ มิ.ย.๖๑)

จากที่กล่าวมา การแบ่งเขตแดนดั้งเดิมของชาวเขมรในเขตนี้ใช้เกณฑ์การแบ่งจากความแตกต่างของภูมิประเทศเป็นเกณฑ์สำคัญ จากนั้นจึงใช้แนวของภูเขาและหน้าผาเป็นเส้นแบ่งเขต ในขณะที่สันปันน้ำเป็นวิธีการจัดแบ่งตามกฎหมายและไม่อยู่ในการรับรู้ ซึ่งกลายเป็นเส้นแบ่งเขตแดนทำให้คนที่อยู่ในท้องถิ่นใช้ชีวิตร่วมกับเส้นพรมแดนได้ยาก ดังนั้น ถ้ายึดเกณฑ์การแบ่งเขตแดนของคนท้องถิ่น ปราสาทพระวิหารย่อมตั้งอยู่ในเขตขแมร์ลือ หาได้อยู่ในเขตขแมร์กรอมเลย

เอเจียน แอมอนิเย เปรียบเทียบเทือกเขาพนมดงเร็กเป็นเสมือนกับกำแพงที่กั้นระหว่างดินแดนเขมรสูงกับเขมรต่ำ (เอเจียน แอมอนิเย, ๒๕๓๐. น.๘๕) แต่ก็มีช่องเขาที่เป็นประตูใช้เดินทางเข้าออกติดต่อหากันได้ จากการสอบถามชาวบ้านพบว่า ช่องเขาที่สำคัญมีหลายช่องด้วยกัน โดยถ้าไล่ลำดับจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก มีดังนี้

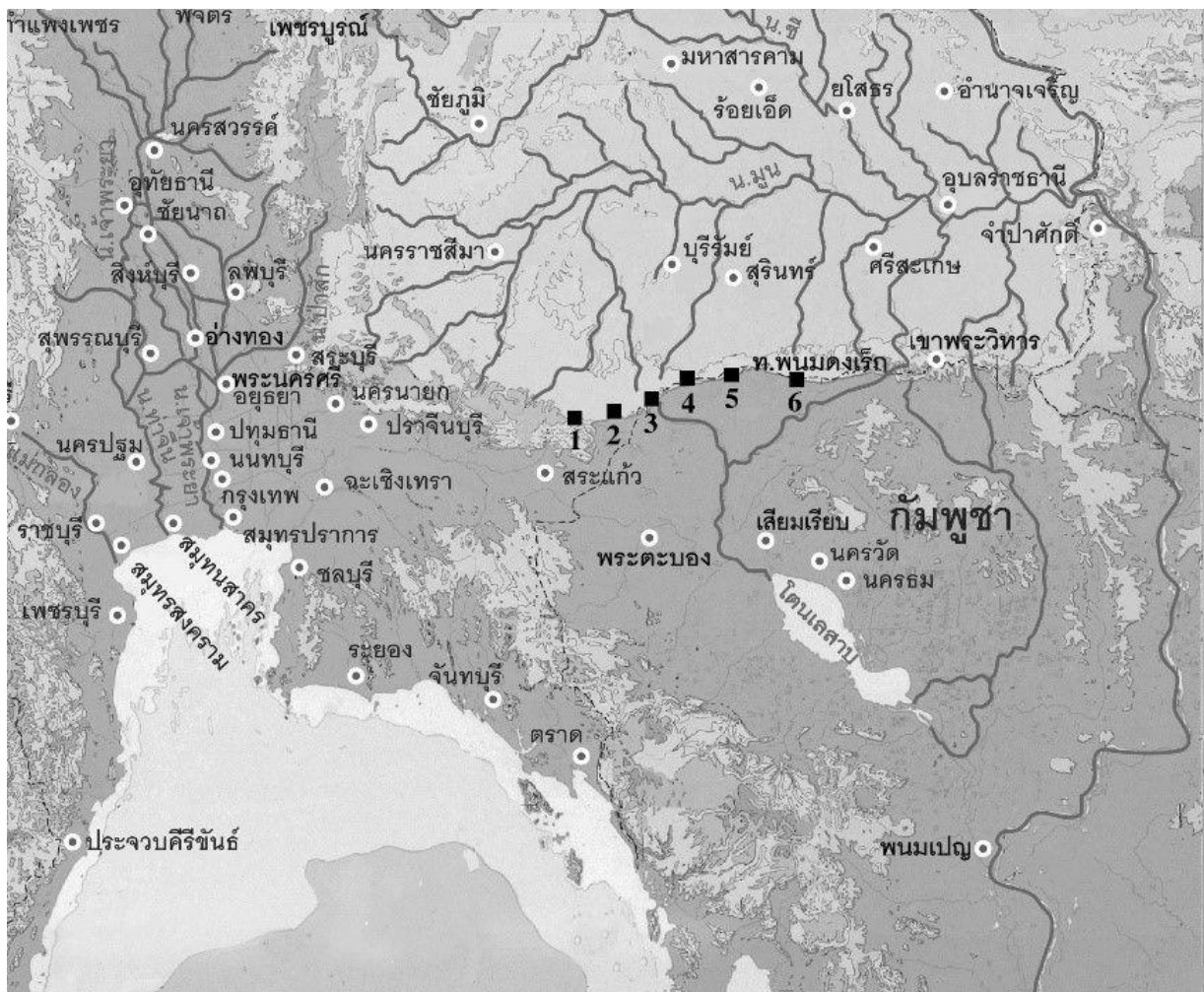
ช่องโพลี ช่องด้าผกา ช่องตาเต๋มา ช่องตาโสม ช่องบันไดหัก ปราสาทเขาพระวิหาร ช่องโบบู้ย (ช่องนคร ๑ หรือช่องทางควาย) ช่องตาเข็มหรือช่องโดนเออว ช่องแปดหลัก พ้นจากช่องแปดหลักจะเข้าสู่เขตอำเภอบุนหาญ

แต่ที่ชาวบ้านนิยมใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณถึงปัจจุบันมีเพียง ๒ ช่องเท่านั้นคือ ช่องโพลี และ

ช่องตาเฒ่า เพราะสามารถเดินทางขึ้นลงได้ค่อนข้างง่ายที่สุด สำหรับช่องเขาอื่น ๆ เช่น ช่องโดนเออว์ ช่องบันไดหัก ช่องตาโสม เป็นช่องเขาสำหรับนายพรานหรือคนเดินป่าเท่านั้น (นายจำปา กิ่งเกษ, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

ถ้าย้อนกลับไปที่บ้านทีกของเอเจียน แอมอนีเย เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๖ เมื่อไล่ลำดับช่องเขาจากทางทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกประกอบด้วย ช่องพระพะลัย (พระปะลัย) ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ถัดมาเป็นช่องโดนเออว์ ช่องโดนเออว์นี้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของปราสาทพระวิหาร ถัดจากช่องโดนเออว์หรือถัดจากปราสาทพระวิหารไปทางทิศตะวันออกเป็นช่องเขาที่มีชื่อว่า ช่อง “เพลาเปริยะจีย” เพลาแปลว่าทาง เปรียะแปลว่าพระ ส่วนจียแปลว่าต้นไทร ช่องพระไพร่นี้ควรตรงกับช่องตาเฒ่าในปัจจุบัน

ถัดมาทางทิศตะวันออกเป็นช่องด่านตาบุง หรือช่องโพนตามที่บ้านด่านเรียก ช่องเขาถัดมาตั้งอยู่ในเขตอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบันคือ ช่องออกแซ ซึ่งน่าจะตรงกับช่องอานม้า โดยฝั่งตรงข้ามช่องอานม้าตรงกับอำเภอจอมกระสานต์ จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา อำเภอจอมกระสานต์นี้เป็นอำเภอสำคัญที่ชาวเขมรฝั่งไทยคุ้นเคยกันดี เพราะเดินทางเข้าไปซื้อขายสินค้าและเยี่ยมญาติอยู่บ่อยครั้ง (นายพงษ์พันธ์ กองทอง, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

ภาพที่ ๑๑ แผนที่ตำแหน่งของเทือกเขาพนมดงเร็ก

ดังนั้น ในความคิดของคนในสมัยโบราณจะให้ความสำคัญกับช่องเขาเป็นพิเศษ เพราะถือเป็นจุดผ่านแดนระหว่างชาวเขมรสูงกับเขมรต่ำ โดยเป็นพื้นที่ของการเปลี่ยนผ่าน และมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและการเคารพวิญญาณผีต้นน้ำ ผีบรรพบุรุษเพื่อให้ช่วยคุ้มครองและให้ความรู้สึกของการเป็นเครือญาติกับผี รวมทั้งอาจมีการบูชาภูเขาพนมดงเร็กในฐานะภูเขาศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย ดังที่คุณตาทั้น สนธ อายุ ๗๐ เล่าว่า ตนเองเป็นคนเขมรต่ำ เคยเดินทางผ่านช่องพระพะลัยด้วย รวมถึงช่องตาเฒ่าก็เคยเดินทาง ที่เรียกกันว่าช่องตาเฒ่านั้นก็เพราะตาเฒ่าตายอยู่ที่ช่องเขา ไม่รู้ว่าตายด้วยสาเหตุใด เล่าสืบต่อกันมาเท่านั้น ส่วนช่องโพย และช่องโดนเออว์ ตั้งชื่อตามผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน แต่ว่าเดิมมีชื่ออื่นแต่จำกันไม่ได้แล้ว ชาวบ้านให้ความเคารพกันมากเพราะเป็นช่องเขาที่มีคนตายกันมาก เพราะฉะนั้นชาวบ้านจึงต่างนับถือกันว่าช่องเขามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ด้วย ดังนั้น ทุกครั้งที่ชาวบ้านหรือนายพรานเดินทางผ่านช่องเขาจะมีการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อขอความคุ้มครอง (คุณตาทั้น สนธ, สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑) เช่นเดียวกับคุณยายอาน พิงพาย อายุ ๖๐ ปี ที่เล่าว่า แต่เดิมเป็นคนแถบพนมกุเลน อำเภोजอมกระสานต์ แต่ข้ามเขามาอยู่ฝั่งไทยและได้สามีที่นี้คือบ้านสามเสา อำเภอกันทรลักษ์ เมื่อเดินทางผ่านช่องเขาตาเฒ่าจะบอกว่า จะไปเขมรลุ่มจะพูดว่า “โจะโตวกรอมโตรเจียะลออ” แปลว่า “ลงไปขอมให้สบายดี” เมื่อเดินทางกลับมาจะพูดว่า “เจียะลออเยเฮย” แปลว่า “หายดีแล้ว” คือกลับมาแล้ว โดยในขั้นตอนการไหว้จะมีการหักยอดไม้มาถวายเป็นไว้ที่ช่องเขา (คุณยายอาน พิงพาย, สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑)

ภาพที่ ๑๒ เส้นทางสู่ช่องพระพะลัย ช่องทางสัญจรโบราณตามแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า พรมแดนที่อาศัยเทือกเขาพนมดงเร็กนี้ยังมีความหมายที่แตกต่างไปจาก

พรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่ด้วย คือ มีความหมายของการเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา/ความเชื่อ ที่ชาวเขมรทั้งสองเขตต่างนับถือร่วมกัน การก้าวข้ามผ่านจากเขตหนึ่งไปสู่อีกเขตหนึ่งจึงต้องเคารพทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองและนายด่านที่รัฐส่งมาควบคุมด้วย สำนักเช่นนี้จะแตกต่างจากเส้นพรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่ที่นิยามอำนาจทางกฎหมาย อำนาจอธิปไตย ความภักดีต่อรัฐ และอันตรายที่แฝงอยู่ซ้อนทับไปพร้อมกันตามแต่สถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา

๒. ความทรงจำที่มีต่อตัวปราสาทเขาพระวิหาร

ก่อนคำพิพากษาคัดสินของศาลโลกให้ “เปรียะ วิเฮียร์” อยู่ภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา ปราสาทพระวิหารอยู่ในขอบเขตทางการปกครองและอธิปไตยของไทย ขึ้นกับท้องที่บ้านภูมิซรอล ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

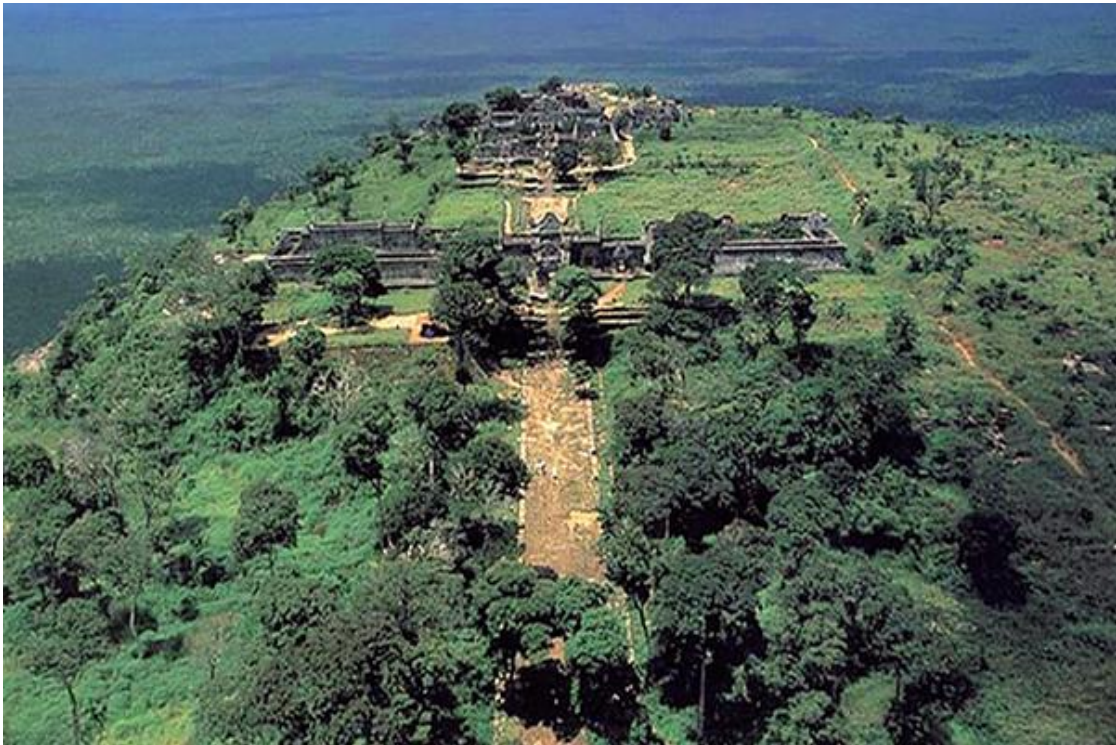
ปราสาทเขาพระวิหาร ตั้งอยู่บนเทือกเขาพนมดงรัก ในเขตประเทศกัมพูชา บริเวณที่ติดกับผามออีแดงของประเทศไทย โดยตัวปราสาทหันหน้ามายังด้านที่ติดกับประเทศไทย ดังนั้น การเข้าชมปราสาทในทางบก จึงต้องใช้เส้นทางที่ผ่านผามออีแดงของประเทศไทยเท่านั้น (ปัจจุบันปิดไม่ให้เข้าชม ต้องขึ้นจากฝั่งกัมพูชา)

จากหลักฐานที่ปรากฏในจารึก แสดงว่าเขาพระวิหารแห่งนี้ เป็นศิเวสถานสร้างขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕ และต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ ก็ได้มีการสร้างเสริมเพิ่มเติมโดยลำดับ จนสำเร็จในรัชกาลพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ซึ่งเป็นผู้ให้บันทึกคำประกาศของทางราชการ ไว้บนแผ่นศิลาจารึกด้วย

สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๙๓) ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ทรงสถาปนาให้เขาพระวิหารเป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพที่เรียกกันว่า “กมรเตงชคตศรีศิขเรศวร” เพื่อหลอมรวมคนพื้นเมืองซึ่งมีทั้งจาม ขอม ส่วย ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระบบความเชื่อเดียวกัน ปราสาทเขาพระวิหารจึงเป็นศูนย์กลางความเชื่อ เป็นศูนย์รวมแห่งพิธีกรรมการนับถือบรรพบุรุษของชนพื้นเมือง มีการอุทิศถวายที่ดิน ข้าทาส วัตถุสิ่งของแด่ปราสาทเขาพระวิหารปราสาทเขาพระวิหารจึงเป็นแหล่งจารึกแสงบุญของทั้งกษัตริย์ขอมโบราณ และกลุ่มคนพื้นเมืองบริเวณเขาพระวิหารซึ่งเดิมมีชื่อว่า กุรุเกษตร สันนิษฐานว่าปัจจุบันคือพื้นที่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภوخุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ

ปราสาทเขาพระวิหารเปรียบดังวิหารสวรรค์ของผู้คนในดินแดนเขมรต่ำและในเขตพนมดงรัก ปราสาทเขาพระวิหารนี้มีลำตราวเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติร่วมกันของชุมชน ยอดเขาพระวิหารถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่ออำนาจที่นอกเหนือธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของสรรพสิ่งของชนพื้นเมือง ก่อนจะมีการสถาปนาให้สถานที่แห่งนี้เป็น ศรีศิขริศวร ที่ประดิษฐานศิวลึงค์อันศักดิ์สิทธิ์ ตามคติความเชื่อในลัทธิเทวราชาของขอม

แม้ว่าตัวปราสาทจะถูกสร้างโดยกษัตริย์ขอม แต่ทางขึ้นปราสาทและภวาลัยหันหน้ามาทางทิศเหนือสู่เขตอีสานใต้ของประเทศไทย แสดงถึงการเป็นที่สักการะของผู้คนในแถบนี้ และสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศสำหรับผู้คนในดินแดนเขมรต่ำ มีทางขึ้นที่สูงชันมาก อยู่ทางด้านตะวันออกของปราสาททางช่องแคบที่เรียกว่า ช่องบันไดหัก ปราสาทเขาพระวิหารได้เป็นศูนย์กลางความเชื่อในระดับลัทธิเทวราชาและเป็นศูนย์รวมแห่งพิธีกรรมการนับถือบรรพบุรุษของผู้คนในท้องถิ่น มีการอุทิศถวายเทวสถานด้วยที่ดิน ข้าทาส วัตถุสิ่งของที่ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนรอบปราสาทพระวิหารและบริเวณใกล้เคียง ในบริเวณใกล้ๆปราสาทพระวิหารยังมีสถานที่ที่น่าสนใจคือภาพแกะสลักนูนสูงที่ผามออีแดง และสถูปคู่ อันเป็นโบราณสถานรูปทรงแปลกตาตั้งอยู่คู่กันสองหลัง

ภาพที่ ๑๓ ภาพถ่ายปราสาทพระเขาวพระวิหารมมสูง

ปราสาทเขาวพระวิหารแห่งนี้ เดิมเคยอยู่ในความดูแลของไทย และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียน เป็นโบราณวัตถุสถาน ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๘๓ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นต้นมา ได้เปลี่ยนไปอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของประเทศกัมพูชา ตามคำพิพากษาของศาลโลก และยังคงเป็นของกัมพูชาอยู่สืบมาจนถึงปัจจุบัน

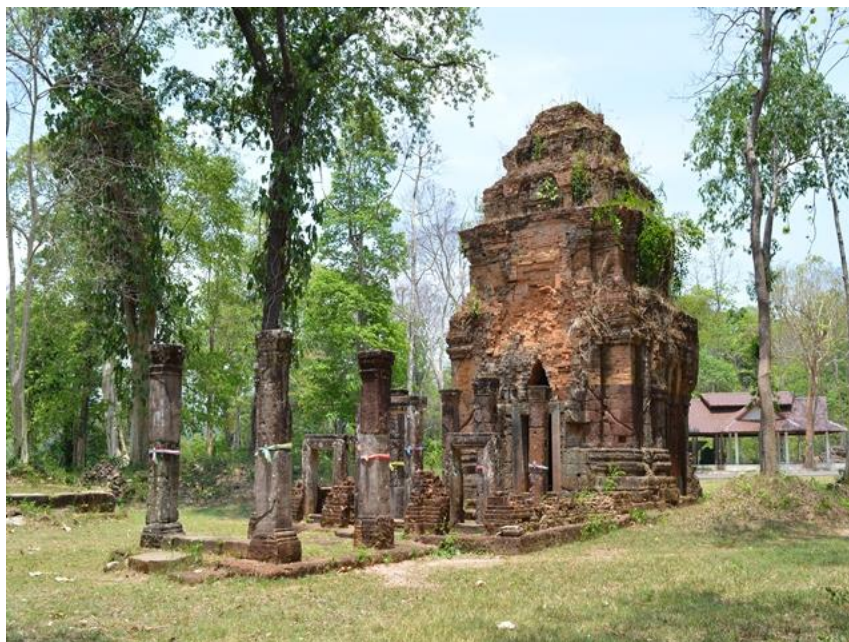

ภาพที่ ๑๔ นักท่องเที่ยวชาวไทยจากทางขึ้นฝั่งผามออีแดงขณะส่องกล้องชมปราสาทเขาวพระวิหาร

เนื่องจากเมื่อก่อนถนนที่ใช้ในการเดินทางไปยังเชิงภูเขา และถนนขึ้นไปตัวปราสาทไม่สะดวก ต้องขึ้นหน้าผา เดินขึ้นทางเท้า เป็นเหตุทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถเดินทางไปถึงตัวปราสาทได้ การรับรู้เกี่ยวกับตัวปราสาทในสมัยนั้นคือได้รับจากสื่อต่างๆ ที่เผยแพร่ทั้งทางวิทยุ และหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ หลังจากที่ศาลโลกได้ตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา เห็นข่าวพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จขึ้นบนตัวปราสาทตามหน้าผา และเอาธงชาติไปปักไว้บนยอดเขาในบริเวณปราสาท และได้ขึ้นไปปราสาทครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๒๔ โดยก่อนขึ้นไปต้องเตรียม ๓ อย่างไปด้วยคือ ยาสูบ เหล้า และกล้วยา เพื่อมิให้เป็นโรคภูมิแพ้ เมื่อขึ้นถึงทางบันไดขึ้น แต่ไม่ได้นับว่ามีกี่ขั้น แล้วเห็นสระน้ำ ซึ่งเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ แม้แต่พระมหากษัตริย์ไทย ก่อนขึ้นครองราชย์ ตามประวัติของกัมพูชาว่าต้องมาเอาน้ำจากสระดังกล่าวไปทำพิธีด้วย และต่อมาได้ขึ้นไปหลังจากปราสาทพระวิหารได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้วเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑ ครั้งนี้มีทางขึ้นเป็นถนนคอนกรีต เมื่อไปถึงเห็นมีวัดอยู่ก่อนถึงทางปราสาท เมื่อมาถึงทางขึ้นปราสาทเห็นปราสาทอยู่สภาพทรุดโทรมหลายจุดทั้งเกิดจากอายุกาลและกระสุนปืนที่เกิดจากการยิงกันช่วงเกิดความขัดแย้ง และได้เดินไปดูเปียตาดูที่อยู่ตรงหน้าผา และเดินดูปราสาทโดยรอบ เห็นปราสาทมีสภาพเก่าทรุดโทรม และกำลังได้รับการบูรณะซ่อมแซมเพื่อให้คงอยู่ต่อไป (นายคัมภีรพจน์ สายเพชร, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

พื้นที่ตั้งของปราสาทนี้ยังมีสถานะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านด้วย กล่าวคือ นายสมพงษ์ ภาชี ชาวบ้านบึงมะลู ในอดีตตอนขึ้นไปปราสาทฯ ได้ทำพิธีกรรมบูชาเทวดาอารักษ์ประจำป่าดงและภูเขาด้วยการตัดเอาใบตองมารวมกันเข้าเป็นแผ่นๆ แล้วมัดติดกับกิ่งไม้ จากนั้นจึงจุดเทียนและคนที่สูงอายุที่สุดได้ไหววอนเทวดาอารักษ์ว่า “เทพเจ้าทั้งหลาย ขอให้รับทราบที่เราได้นำคนต่างถิ่นเหล่านี้มาจากเขตล่าง เพื่อมาเยี่ยมชมพระวิหาร ขอบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับโบราณสถาน ขอให้ดูแลรักษาให้พวกเราพ้นจากภัยพิบัติทั้งปวงด้วยเทอญ” (นายสมพงษ์ ภาชี, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

เช่นเดียวกับมุมมองทางฝั่งกัมพูชา หากเกิดปัญหาหรือเรื่องความขัดแย้งในท้องถิ่น นางทุ จู ได้เล่าให้ฟังว่าทางหมู่บ้านได้มีการเล่นหม่มด โดยมีการทรงตาเฒ่า โคนตวล ตาดี และตาเจ็ด ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นผีที่สิงสถิตอยู่ตามแนวภูเขา ตาเฒ่าคือผีตนเดียวกับช่องตาเฒ่า โคนตวลเป็นชื่อของปราสาทอิฐหลังหนึ่ง ตาดีเป็นชื่อของบุคคลคนหนึ่งที่เคยอาศัยอยู่ที่หน้าผา (เปีย) ตรงปราสาทพระวิหารแล้วตายที่นั่น ส่วนตาเจ็ดเป็นบุคคลคนหนึ่งที่ไม่ตายที่ภูเขาเช่นกัน โดยพิธีจัดขึ้นเพื่อสอบถามแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง นอกจากนี้ นายมวน แหลบ ชาวกัมพูชา ได้เล่าให้ฟังว่าตาโสม ตาเฒ่า และโคนตวล ถือกันว่าเป็น “ผีภูตภูยาย” หรือผีบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ที่ภูเขา การรับรู้เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของภูเขานี้เป็นเรื่องที่บรรพบุรุษรุ่นปู่ตายายเล่าสืบต่อกันมา ในพิธีจะมีการเอาใบไม้ไป “นบ” (ไหว้) เพื่อให้ “อยู่ดีมีแฮง” นอกจากนี้แล้ว ในพิธีกรรมจะมีการทำกองหินขนาดใหญ่เพื่อบูชาอีกด้วย (นางทุ จู, สัมภาษณ์, ๑๑ ต.ค.๖๑; และนายมวน แหลบ, สัมภาษณ์, ๑๑ ต.ค.๖๑)

ภาพที่ ๑๕ ปราสาทโดนตวล

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปชาวบ้านในปัจจุบันยังคงมีการนับถือบูชาปราสาท และภูเขาที่ตั้งในฐานะที่เป็นที่สิงสถิตของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ มีชื่อเรียกกันว่า “ผีภูเขาภูายาย” และจะเห็นได้ว่าพรมแดนในสมัยโบราณมีลักษณะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มากกว่าจะสร้างความรู้สึกลับแบบพรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่ที่สร้างความรู้สึกลับของการทำผิดกฎหมาย เมื่อวิเคราะห์จากความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ก่อนการเกิดกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ชัดว่า ในรัฐสมัยโบราณก็ดีหรือในระดับชุมชนได้มีแนวคิดเรื่องพรมแดนมานานแล้ว โดยต่างฝ่ายต่างรับรู้ร่วมกันว่าพื้นที่ส่วนไหนเป็นของรัฐใดหรือชนกลุ่มใด ชุมชนในท้องถิ่นเองต่างรับรู้ว่าเป็นแนวเทือกเขาพนมดงเร็กทั้งหมดเป็นแนวแบ่งพรมแดนระหว่างเขตเขมรสูงคือสยาม/ไทยกับเขมรลุ่มคือกัมพูชา โดยพรมแดนแบบดั้งเดิมจะซ้อนทับการแบ่งพรมแดนตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม ส่วนรูปแบบของพรมแดนจะไม่เป็นเส้นยาวต่อเนื่องและใช้เพียงสันปันน้ำเป็นตัวแบ่งเหมือนเส้นพรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่ แต่จะใช้ทั้งแนวภูเขา ช่องเขา ต้นไม้ ก้อนหิน และเทวรูปเป็นจุดหมายของการแบ่งแนวพรมแดน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต่างโดยสิ้นเชิงกับโลกตะวันตก

มีข้อสังเกตด้วยว่า พรมแดนที่อาศัยเทือกเขาพนมดงเร็กนี้ยังมีความหมายที่แตกต่างไปจากพรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่ด้วย คือ มีความหมายของการเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา/ความเชื่อของชาวเขมรทั้งสองเขตต่างนับถือร่วมกัน การก้าวข้ามผ่านจากเขตหนึ่งไปสู่อีกเขตหนึ่งจึงต้องเคารพทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองและนายด่านที่รัฐส่งมาควบคุมด้วย สำนึกเช่นนี้จะแตกต่างจากเส้นพรมแดนของรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีนิยามของอำนาจทางกฎหมาย อำนาจอธิปไตย ความภักดีต่อรัฐ และอันตรายที่แฝงอยู่ซ้อนทับไปพร้อมกันตามแต่สถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา

ภาพที่ ๑๖ โคปุระชั้นที่ ๓ ของปราสาทเขาพระวิหาร

๓. ความทรงจำร่วมที่มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร เน้นในเรื่องคติปราสาทเขาพระวิหาร การเดินขบวนประท้วงและการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพรมแดนในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ ถึง พ.ศ.๒๕๐๖

จุดเด่นของเส้นพรมแดนตรงปราสาทพระวิหารที่ต่างจากเส้นพรมแดนอีกหลายจุดของประเทศไทย คือ สัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมืองมาโดยตลอดนับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มาถึงในปัจจุบัน และยังสะท้อนปัญหาของมรดกจากสมัยอาณานิคมและปัญหาแนวคิดชาตินิยมอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดได้นำไปสู่การก่อรูปของเส้นพรมแดนที่ปรับเปลี่ยนความหมายในแต่ละช่วงเวลา โดยสามารถแบ่งเหตุการณ์หลักๆ ได้เป็น ๕ เหตุการณ์ที่เห็นว่ามีสำคัญต่อการอธิบายความเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพรมแดน ได้แก่

๑. ปราสาทเขาพระวิหารยุคโบราณถึงก่อนสมัยรัชกาลที่ ๔
๒. การสำรวจพรมแดนและปราสาทเขาพระวิหารของนักบริหารอาณานิคมฝรั่งเศสและชนชั้นนำสยามตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงก่อน พ.ศ.๒๔๗๕
๓. สงครามอินโดจีนกับการครอบครองปราสาทพระวิหารสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม
๔. คติปราสาทพระวิหารสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
๕. ปัญหาชายแดนในสมัยคอมมิวนิสต์และเขมรแดงกับเส้นพรมแดนที่เต็มไปด้วยอันตราย

จาก ๕ ประเด็นที่กล่าวมา คณะผู้วิจัยได้สรุปความทรงจำร่วมเรื่องปราสาทเขาพระวิหารจากอดีตถึงปัจจุบัน จากการลงพื้นที่และจัดกลุ่มसानเสวนา ณ สถานีอนามัยบ้านภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑ พบว่าคนในพื้นที่แถบนี้มีความทรงจำร่วมที่มีต่อปราสาทเขาพระวิหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ มิติ ซึ่งกล่าวโดยสรุปดังนี้

มิตีที่ ๑ ปราสาทเขาพระวิหารก่อนการเกิดกรณีพิพาทในทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนทั้งสองพรมแดนไปมาหาสู่กันและหากินร่วมกัน เป็นเครือญาติกันตามแนวชายแดนมาตลอดถึงปัจจุบัน ทั้งๆ ที่มีรูปแบบการปกครองและกฎหมายที่แตกต่างกัน มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน หาของป่ามาเป็นอาหารรับประทานในท้องถิ่นเช่นเดียวกัน เช่น เห็ด สัตว์ป่า หน่อไม้ (นายแก้ว มาทอง, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

ปราสาทเขาพระวิหารเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สองชาติร่วมกันระหว่างไทยและกัมพูชา สร้างขึ้นมาในสมัยโบราณ น่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เพื่อความสุขตามความเชื่อของผู้คนในสมัยนั้น และต่อมาภายหลังผู้คนได้เดินทางไปเยี่ยมเขาพระวิหารต่างรู้สึกภาคภูมิใจว่า มนุษยชาติเราในสมัยโบราณได้สร้างโบราณสถานอันยิ่งใหญ่โดยใช้แรงงานที่ไม่มีเครื่องจักรในสมัยนั้น จึงเป็นที่สงสัยว่าทำกันได้อย่างไร โดยมากมักคิดพิจารณาว่าคนในสมัยโบราณมีภูมิปัญญาความรู้มากมาย สามารถสร้างได้โดยเอาหินก้อนใหญ่ๆ มาเจาะรู ลากจูงและต่อกันเป็นปราสาทสวยงามมาก (นายกิตติกร คำสัญ, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑) แสดงให้เห็นว่า ในยุคที่ไม่มีพรมแดนรัฐชาติเช่นปัจจุบัน แผ่นดินในบริเวณอีสานใต้ มีความสัมพันธ์กับบริเวณทะเลสาบเขมรมาเป็นเวลานาน เห็นได้จากหลักฐานทางโบราณคดีนี้เอง

ชุมชนรอบเขาพระวิหารเป็นคนท้องถิ่นพูดภาษาเขมรสูง คล้ายกับภาษาทางกัมพูชา มีประเพณีและวัฒนธรรม ใช้ขนบธรรมเนียมในการนับถือผีและบรรพบุรุษ และปราสาทเขาพระวิหารเป็นศูนย์กลางความศรัทธาทางชาติพันธุ์ของสองชาติพันธุ์ แต่มีคนไทยกลุ่มหนึ่งมองว่า ปราสาทเขาพระวิหารตั้งอยู่ในภูเขาพนมดงเร็ก และทางขึ้นฝั่งไทยขึ้นไปสะดวกกว่าจึงสมควรเป็นของไทย แต่ชาวเขมรบางกลุ่มมองว่าอัตลักษณ์ปราสาทเป็นรูปทรงแบบเขมร จึงเข้าใจว่าแต่เดิมจริงๆ เป็นดินแดนของเขมรมาก่อน (นายสมบัติ กอกหวาน, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

คนท้องถิ่นมีความภูมิใจในบรรพบุรุษ ถึงแม้ทั้งสองดินแดนจะมีความแตกต่างกันในเรื่องพื้นที่ภาษา การปกครอง และคติความเชื่อ ตั้งแต่เด็ก ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า ปราสาทเขาพระวิหารเป็นของเรา เขมรและไทยเป็นพี่น้องกัน และทำมาค้าขายร่วมกันมานานตามแนวตะเข็บชายแดน มีคนที่เป็นทายาทขุนศรีเล่าให้ฟังว่า บรรพบุรุษของเขาได้ช่วยดูแลปราสาทเขาพระวิหารด้วย (นายสมบัติ กอกหวาน, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

นายสด ไพโรบิ่ง เล่าว่า มารดาของท่านเคยเล่าให้ฟังว่า เคยหาบสินค้าขึ้นไปขาย มีข้าวสาร นำสัตว์ป่าจำพวกแร้ง เต่า ไปแลกข้าวสาร ไปมาหาสู่กัน เดินทางลงไปซื้อยาสูบ คนส่วนหนึ่งเคยไปนอนที่ปราสาทด้วย มีการนำปลาหูกเค็มมาให้ เส้นทางเดินทางไปยังปราสาทภูมิซรอลถึงปราสาทเขาพระวิหารราว ๘ – ๑๐ กิโลเมตร มีการนำผลไม้ไปขายด้วย (นายสด ไพโรบิ่ง, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

สมัยก่อนปราสาทยังอุดมสมบูรณ์ และมีสัตว์ป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่เช่นกัน มีต้นมะไฟมาก มีสัตว์จำพวกกระเจง กระแต และกวาง วังผ่าน ผู้คนยังมีความทรงจำที่เป็นเรื่องเล่าคือ “ผามออีแดง” คือ อีแดงมาตายที่ปราสาทเขาพระวิหารเคยอุดมสมบูรณ์ ไม่มีปราสาทไหนที่จะสวยเท่าปราสาทเขาพระวิหารอีกแล้ว ได้กินปลาร้า ปลาฮกจากเขมร และมีคนขึ้นไปรับจ้างด้วย คือ รับจ้างถางป่า (นายสด ไพโรบิ่ง, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

ดังนั้น จะเห็นได้ชัดว่าชาวเขมรในไทยเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในเขตใกล้กับแนวชายแดนไทย – กัมพูชามาช้านาน โดยเรียกตนเองว่า “ขแมร์ลือ” ซึ่งหมายถึงชาวเขมรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ในขณะที่ชาวเขมรในกัมพูชาถูกเรียกว่า “ขแมร์กรอม” หรือชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่ำ ซึ่งทั้งสองกลุ่มเป็นเครือญาติกัน

มิติที่ ๒ ปราสาทเขาพระวิหารช่วงการเกิดกรณีพิพาททศวรรษ ๒๕๐๐

พื้นที่อีสานเป็นคหมขวานของรัฐไทย และพื้นที่อีสานมีปัญหาสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ปัจจุบันเป็นระเบียบและนโยบายทหารอันเป็นผลกระทบจากกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ที่ไม่สนใจความรู้สึกของคนในพื้นที่ว่าต้องการอย่างไร ผู้นำประเทศทะเลาะกัน ทำให้ราษฎรตามแนวชายแดนเป็นผู้ได้รับผลกระทบ เป็นเหตุการณ์ความรุนแรง ผู้คนรู้สึกไม่ปลอดภัย ผู้คนแถบนี้รัก เคารพและศรัทธาเขาพระวิหารมาก (นายคัมภีรพจน์ สายเพชร, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

จากกรณีพิพาทเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ ประชาชนชาวไทยล้นระทึก สูดหายใจต้องเสียใจทั่วทุกหย่อมหญ้า เพราะเมื่อรู้ว่าศาลโลกตัดสินให้ปราสาทเขาพระวิหารตกเป็นของประเทศกัมพูชาและสืบเนื่องมาในยุคหลัง คนหดหูใจกับพี่น้องตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา เพราะการใช้นโยบายการบริหารประเทศในแต่ละช่วงเวลาก่อให้เกิดปัญหาไม่ใช่คนในพื้นที่

เมื่อมีปัญหาเรื่องความมั่นคงจากกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐

ความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นเลหาย่างหายไป คงเหลือแต่โอกาสและความหวังที่รอคอยว่าเมื่อใดทั้งสองประเทศจะได้มีโอกาสสานสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเหมือนเดิม ต้องการให้เหตุการณ์สงบและไปมาหาสู่กันได้เช่นเดิม ช่องทางติดต่อทางเขาพระวิหารถูกตัดขาด ความผูกพันที่เคยมีหายไป มีการดำรงชีวิตไม่สะดวก ต่างคนต่างมีทีปฏิไม่ยอมกันโดยคิดว่าเราดีเขาเลว เราพัฒนาเจริญกว่า เขาล้าสมัย คนหนึ่งได้มีโอกาสร่วมเดินขบวนเรียกร้องเขาพระวิหาร ซึ่งในสมัยนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ขณะเดียวกันบนท้องฟ้าก็มีเครื่องบินบินวนไปวนมา จนมาทราบภายหลังว่า เราเสียเขาพระวิหารไปโดยศาลโลกตัดสิน ไทยเสียปราสาทเขาพระวิหารไปเพราะศาลโลก โดยข้อมูลของทางการ เคยเสียใจที่เราคนไทยรักษาเขาพระวิหารไว้ไม่ได้ ยังเสียศาสนสถานแห่งนี้มีรู้สึกถึงความคิดของไทย – กัมพูชา ที่ไม่ร่วมมือกันรักษาเอาไว้ และใช้ประโยชน์จากศาสนสถานนี้อย่างคุ้มค่า ความทรงจำในเรื่องการมีส่วนร่วมที่ได้ร่วมจ่ายเงินคนละ ๑ บาท สมัยที่คดีขึ้นศาลโลกสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่เดิมไปมาสะดวก ภายหลังจะเข้ามาแถบนี้ได้จะต้องเสียค่าผ่านแดน และค่าธรรมเนียม คนบางกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ให้แต่งเพลงเขมรเพื่อต่อต้านกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร แต่เดิมเศรษฐกิจดี แต่พอมีเหตุการณ์แล้วภัยสังคมจากบริบทภายนอกมาสร้างปัญหา ปราสาทเขาพระวิหารเริ่มตกอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม (นายคัมภีรพจน์ สายเพชร, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

ในมิตินี้สามารถสรุปได้ว่า พื้นที่พรมแดนมีลักษณะที่เข้มงวดและแข่งกร้าวมากขึ้น จนกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างชัดเจน โดยเป็นห่วงชาวบ้านที่ไม่กล้าเดินทางข้ามพรมแดนอีกไม่ว่าจะเพื่อไปทำการค้าหาของป่า หรือการเดินทางไปเยี่ยมเครือญาติในเขตประเทศกัมพูชา ช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองที่ปรากฏว่าชาวบ้านมีการทำอาชีพเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจกันมากขึ้น มีการขยายตัวของตลาดและร้านค้าในเมืองกันทรลักษณ์ และมีการตั้งหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นทั้งหมู่บ้านชาวเขมรและชาวไทยอีสาน

มิติที่ ๓ พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยว แต่ตัวปราสาทยังคงถูกปิดและห้ามขึ้นหลังทศวรรษ

๒๕๐๐

คนในท้องถิ่นต้องการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบเดิมหลังทศวรรษ ๒๕๐๐ ก็มีปัญหายูบ้าง เปิดๆ ปิดๆ มีการกักปิดเป็นระยะๆ อยากรู้ให้เปิดและทำมาหากินร่วมกันเหมือนที่ผ่านๆ มา ยังมีความรู้สึก ว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นของไทย ควรนำปราสาทเขาพระวิหารมาเป็นตัวสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยว ปัจจุบันในแถบนี้มีคนจากหลายพื้นที่อพยพเข้ามาอยู่ร่วมกัน มีการเปิดช่องผ่านแดนทางการค้า ต้องการให้มีการทำนุบำรุงตัวปราสาทเอาไว้ ควรรับฟังความคิดเห็นอย่างให้ออกาสซึ่งกันและกัน (นายทอง เพชรดี, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

มิตินี้ ๔ หลัง พ.ศ.๒๕๕๙ ถึงปัจจุบัน

กรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารเป็นประเด็นของการสร้างประชาคมอาเซียนร่วมกัน ปราสาทเขาพระวิหาร ตั้งอยู่บนยอดเขาพระวิหารที่เป็นลานโล่งสุดหน้าผาสูงชันเรียกเปี้ยตาดิ อยู่ในเขตจังหวัดพระวิหาร ประเทศกัมพูชา เขาพระวิหาร เป็นภูเขาลูกหนึ่งอยู่ในเทือกทิวพนมดงเร็ก แปลว่าภูเขาไม้คาน เพราะต่อกันเป็นเทือกยาวเหมือนไม้คาน กั้นพรมแดนไทย – กัมพูชา ทำให้มีสันปันน้ำแบ่งเขตประเทศไทยอยู่ทางทิศเหนือและประเทศกัมพูชาอยู่ทางทิศใต้ และด้วยเหตุที่บริเวณปราสาทพระวิหารตั้งคร่อมพรมแดน ทำให้ตัวปราสาทอยู่ในเขตประเทศกัมพูชา แต่ทางขึ้นลงอยู่ในเขตประเทศไทย ทางบ้านภูมิซรอล ตำบลบึงมะลู อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ พื้นที่ลานโล่งมีหน้าผาสูงชัน เปี้ยตาดิควรเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใช้ทำพิธีกรรมสำคัญๆ เนื่องในศาสนาผีของกลุ่มนานาชาติพันธุ์ที่มีหลักแหล่งอยู่ตามแนวเทือกทิวพนมดงเร็กทั้งในเขตไทยและกัมพูชา ตั้งแต่อย่างน้อย ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ควรพัฒนาให้เป็นแหล่งมรดกโลกร่วมกันของมนุษยชาติ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น ปราสาทโดนตวล ด้วย (นายทอง เพชรดี, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย. ๖๑)

จากมิตินี้ ๓ – ๔ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พรมแดนที่มีลักษณะไม่เป็นมิตรต่อการอยู่อาศัยของชาวบ้านได้เริ่มผ่อนคลายลงเมื่อราวทศวรรษ ๒๕๔๐ เมื่อรัฐบาลไทยกัมพูชาตกลงเปิดปราสาทพระวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยว และใน พ.ศ.๒๕๔๕ ได้มีการจัดทำโครงการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนไทย – กัมพูชาทางบก ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการให้พื้นที่พรมแดนสามารถเดินทางผ่านได้ง่ายขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ แต่หลังจากนั้นไม่นานใน พ.ศ.๒๕๕๑ ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่มีการประกาศปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกได้มีการเดินประท้วงของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นหนึ่งในขบวนการที่ส่งผลทำให้สถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชาสันคลอนลงจนถึงทุกวันนี้ แต่นั่นก็เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงปมปัญหาทางประวัติศาสตร์ของชาติและคนไทยได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ ๑๗ ปัจจุบันบริเวณทางขึ้นปราสาทถูกประดับด้วยธงชาติกัมพูชา

แต่ในงานวิจัยนี้จะให้ความสำคัญกับความทรงจำของผู้คนที่ม่ต่อเหตุการณ์ที่ ๓ เป็นสำคัญ เนื่องจากคดีปราสาทพระวิหารที่ตัดสินโดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ ให้ไทยต้องเสียดินแดนบริเวณปราสาทพระวิหารในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ และหลักฐานการอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน เป็นเรื่องที่มีการวิเคราะห์และเขียนถึงไว้ในเอกสารต่างๆ จำนวนมากแล้ว และอย่างไรก็ตาม ผลจากการตัดสินคดีของศาลโลกใน พ.ศ.๒๕๐๕ ได้ทำให้ปราสาทพระวิหารตกเป็นของประเทศกัมพูชา และทำให้พรมแดนบริเวณปราสาทพระวิหารค่อยๆ เปลี่ยนรูปแบบไปสู่ความแข็งแกร่งที่ละน้อยและส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นในที่สุด

ชาวบ้านในเขตอำเภอกันทรลักษ์เคยมีประสบการณ์ร่วมรบในสงครามอินโดจีน และยังจำเหตุการณ์หลังจากนั้นได้ ซึ่งในช่วงเวลานั้นนับว่าพื้นที่บริเวณชายแดนได้มีความเคลื่อนไหวทางทหารและหน่วยงานราชการต่างๆ อย่างชัดเจน ซึ่งนายสุน รัตนา อายุ ๘๓ ปี ได้เล่าให้ฟังว่า ในตอนนั้นมีทหารไทยผ่านมาทางหมู่บ้านทุ่งใหญ่เป็นกองทัพอของหลวงพรหมโยธี ท่านได้ตั้งกองทหารม้าที่โรงเรียนดำรงราชานุภาพ ซึ่งในอดีตโรงเรียนนี้จะต้องอยู่บริเวณไพรชณียในตัวเมืองกันทรลักษ์ปัจจุบัน นายสุนจดจำเหตุการณ์นี้ได้ดีเพราะว่าตอนนั้นได้ไปช่วยเลี้ยงม้า เพราะทางโรงเรียนบอกว่าให้ไปช่วยชาติ ก็เลยต้องทำหน้าที่เอาหญ้าไปเลี้ยงม้า โดยทหาร ๑ คน จะมีหน้าที่เลี้ยงม้า ๒ ตัว ซึ่งตอนนั้นไทยชนะสงครามและได้รับมอบดินแดนจากกัมพูชา (นายสุน รัตนา, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑) ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เราเห็นว่า ชาวบ้านบริเวณปราสาทพระวิหาร – ตัวเมืองกันทรลักษ์ต่างรับทราบดีถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องพรมแดนไทย – กัมพูชา และเกิดสำนึกด้วยว่าการต่อสู้และการ

ปกป้องพรมแดนเป็นการทำเพื่อชาติ ซึ่งน่าจะสัมพันธ์กับสำนึกทางชาติพันธุ์ที่เริ่มมีความเป็นไทยเพิ่มเติมเข้ามาด้วย

จังหวัดศรีสะเกษได้รับผลกระทบค่อนข้างมาก เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับเขาพระวิหาร แต่การรับรู้และความทรงจำของคนท้องถิ่นจะไม่พอดีกับเองเหล่านี้นักดังคำกล่าวของนายคัมภีรพจน์ สายเพชร ที่ว่า “ปัจจุบันแม้ว่ายุคอาณานิคมสิ้นสุดไปแล้ว เขมรก็เป็นรัฐและประเทศเอกราชเสมอด้วยประเทศไทยที่ต่างฝ่ายต่างมีอาณานิคม ต่างก็เป็นรัฐรวมศูนย์ที่มีโครงสร้างการปกครองอาณาเขตและเขตแดน (Border) เหมือนกัน ทั้งสองฝ่ายต่างก็อ้างอิงอดีตที่เคยรุ่งเรืองที่เคยเป็น “เจ้ากับข้า” ระหว่างกัน ครั้งเขมรสมัยเมืองพระนคร เขมรเป็นเจ้า ผู้คนในดินแดนประเทศไทยเป็นข้า ปราสาทเขาพระวิหารคือศาสนสถานที่ยุทธศาสนิกชนเขมรสร้างขึ้นต้องเป็นของเขมร ส่วนทางไทยนั้นพอลงสมัยอยุธยาและกรุงเทพฯ ไทยเป็นเจ้า ส่วนเขมรเป็นเมืองขึ้นจึงเป็นข้า ดินแดนประเทศเขมรทั้งหมดเป็นของไทย เขาพระวิหารและปราสาทจึงต้องอยู่ในเขตไทย ก็เลยยื้อแย่งกันโดยใช้ประวัติศาสตร์ที่ต่างสมัยกันมาเป็นข้ออ้าง เลยทำให้เกิดความบาดหมาง และหลังแพ้คดีความในศาลโลก ไทยก็ต้องยอมรับความพ่ายแพ้แต่ก็เจ็บปวด จึงได้มีการทำแผนที่ขึ้นใหม่ที่แสดงเขตให้เห็นว่า แม้ว่าตัวปราสาทเขาพระวิหารจะอยู่ในเขตแดนเขมรก็ตาม แต่โดยลักษณะสันปันน้ำพื้นที่โดยรอบเกือบทั้งหมดอยู่ในไทย ส่วนทางเขมรไม่ยอมรับพื้นที่ซึ่งไทยกำหนด โดยถือว่าพื้นที่รอบเขาพระวิหารส่วนหนึ่งเป็นของเขมรเพราะอ้างว่าศาลโลกได้กำหนดไว้ จึงเกิดเป็นปัญหาพื้นที่ทับซ้อนกันขึ้น” (นายคัมภีรพจน์ สายเพชร, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

ปฏิกิริยาของชาวศรีสะเกษและตามพื้นที่ชายแดนที่มีต่อปัญหาปราสาทพระวิหารได้เริ่มต้นเมื่อนักแถลงข่าวของสำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกแถลงการณ์เรื่องกัมพูชานำเรื่องปราสาทพระวิหารขึ้นฟ้องศาลโลก เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เพื่อขอให้ศาลวินิจฉัยให้ประเทศไทยถอนกำลังถืออาวุธออกจากบริเวณปราสาทพระวิหาร และขอให้ศาลชี้ขาดว่าอธิปไตยเหนือเขาพระวิหารเป็นของกัมพูชา ซึ่งรัฐบาลไทยได้ตอบโต้ว่าจะต่อสู้คดีโดยเต็มกำลังความสามารถและจะพยายามทำทุกอย่างเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ

ภาพที่ ๑๘ พระบรมมหาราชวังขณะเสด็จปราสาทเขาพระวิหาร

ผลจากการแถลงข่าวข้างต้นได้ก่อให้เกิดการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์กันทั่วไปในตัวเมืองกันทรลักษ์ เพราะต่างประหลาดใจกับข้อเรียกร้องของกัมพูชาในเรื่องสิทธิเหนือปราสาทพระวิหาร เนื่องจากขัดต่อความรู้สึกของคนในท้องถิ่นเมื่อพิจารณาจากลักษณะของภูมิประเทศที่การเดินทางขึ้นปราสาทพระวิหารจะต้องขึ้นจากทางฝั่งไทย และเป็นสิ่งที่ชาวเขมรสูงกับเขมรต่ำรับรู้ร่วมกันมานานว่าปราสาทพระวิหารตั้งอยู่บนเขตแดนของประเทศไทย (นายธัน ประสิทธิ์, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นายสมบัติ กอกหวาน ในอดีตเป็นครูสอนหนังสือที่อำเภอกันทรลักษ์ ได้เล่าให้ฟังว่า ชาวอำเภอกันทรลักษ์ต่างเสียใจกับการสูญเสียปราสาทพระวิหารเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ เป็นอย่างมาก เพราะถือว่าปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอกันทรลักษ์ โดยในสมัยนั้นผู้ใหญ่มักจับกลุ่มสนทนากันที่ร้านกาแฟโพธิ์ทอง ซึ่งเป็นร้านกาแฟเก่าแก่ของอำเภอ และชาวเมืองกันทรลักษ์ในเวลานั้นยังรู้สึกไม่พอใจต่อผู้นำของกัมพูชาคือ กษัตริย์นโรดม สีหนุ อย่างมาก ดังคำบอกเล่าของนายสมบัติ เช่นมีการตั้งคำถามกันว่า “ใครเกลียดสีอะไรเอ่ย” ซึ่งคำตอบก็คือ “เกลียดสีหนุ” เหตุการณ์พิพาทกันระหว่างไทยกับกัมพูชาในครั้งนั้นนายสมบัตียังคงจำได้อย่างแม่นยำ เพราะหลังจากที่ศาลโลกตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชาแล้ว นายสมบัตียังมีความรู้สึกว่าได้เกิดความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ (นายสมบัติ กอกหวาน, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑) และคณะผู้วิจัยได้พบกับ นายวัชรินทร์ กอกหวาน ซึ่งเป็นน้องของนายสมบัติ และนายวัชรินทร์ กอกหวาน ได้เล่าเรื่องให้ฟังไม่ต่างจากที่นายสมบัตินำ คือ คดีปราสาทพระวิหารเป็นเรื่องใหญ่ที่คนในกันทรลักษ์จดจำกันได้ดี และรู้สึกถึงการสูญเสียอย่างมาก (นายวัชรินทร์ กอกหวาน, สัมภาษณ์, ๒๙ ธ.ค.๖๑)

การเคลื่อนไหวในเมืองกันทรลักษ์นั้นนับว่าไม่รุนแรงมากเมื่อเทียบกับชาวศรีสะเกษในอำเภอเมืองฯ กล่าวคือ หลังวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งเป็นวันที่กัมพูชาได้นำเรื่องเขาพระวิหารยื่นฟ้องต่อศาลโลก นายหมุน สิมมา อยู่ที่ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมืองฯ จังหวัดศรีสะเกษ เล่าว่า ในตอนนั้นชาวศรีสะเกษได้เดินขบวนประท้วงเพื่อแสดงออกถึงความรักชาติรักแผ่นดิน เพราะรับรู้ร่วมกันว่าปราสาทพระวิหารเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ และยังมี การเดินขบวนประท้วงในอีกหลายอำเภอ เช่น อำเภอขุนหาญ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใกล้วันตัดสินก็ยังเดินขบวนกันถี่และเข้มข้นมากขึ้น (นายหมุน สิมมา, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

เมื่อรัฐบาลประกาศขอรับบริจาคเงินคนละ ๑ บาท เพื่อใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีนั้น ทางกระทรวงมหาดไทยได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อขอรับบริจาคเงินตามความสมัครใจ โดยในส่วนของจังหวัดศรีสะเกษได้มีใบปลิวติดประกาศเรื่องการขอรับบริจาคเงินปรากฏให้เห็นตามสถานที่ราชการอยู่โดยทั่วไป ผู้ที่บริจาคเงินในครั้งนั้นมีทั้งตำรวจ คณะครู และประชาชนทุกเพศทุกวัยสมัครใจไปบริจาคเงินกัน โดยมีผู้รับบริจาคเงินที่ศาลากลางจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นในอำเภอเมืองฯ อำเภอขุนขันธ์ และอำเภอกันทรลักษ์ เป็นต้น

ภาพที่ ๑๙ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สนับสนุนให้นักเรียนนิสิตนักศึกษาเดินขบวนประท้วงคำพิพากษาของโลก ปลุกกระแสลัทธิชาตินิยมอยู่เกือบครึ่งเดือน มีการเดินขบวนกันเกือบทั่วประเทศในกว่า ๕๐ จังหวัด (สมัยนั้นประเทศไทยมี ๗๑ จังหวัด สมัยนั้นภายใต้คณะปฏิวัติ การเดินขบวนเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่รัฐบาลก็ขอให้ผู้เดินขบวนขออนุญาตได้เป็นกรณีพิเศษ ในภาพเป็นการเดินขบวนครั้งใหญ่บนถนนราชดำเนินเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๐๕

กระแสการรับบริจาคแพร่กระจายไปทั่วในหนังสือพิมพ์ไทย ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๒ ได้มีการลงข่าวของผู้ที่บริจาคเงินคนหนึ่งซึ่งเป็นชาวศรีสะเกษว่าการบริจาคเงินของตนนั้นทำไปเพื่อประเทศชาติและปกป้องผืนแผ่นดิน สำหรับที่อำเภอกันทรลักษ์ นอกจากการตั้งตู้รับบริจาคที่ว่าการอำเภอแล้ว ยังได้มีการตั้งตู้รับบริจาคที่ปราสาทพระวิหารด้วย นางประจุมศรี แหวนเงิน อายุ ๗๕ ปี ได้เล่าว่าเมื่อเกิดคดีเขาพระวิหารขึ้นนั้นได้มีการหยอดเงินคนละบาทเพื่อไปต่อสู้อคดีเขาพระวิหาร มีการตั้งตู้กันตรงปราสาทหลังที่ ๕ เพื่อให้ไปหยอดเหรียญ (นางประจุมศรี แหวนเงิน, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นายสมุท (นามสมมติ) ไม่ทราบนามสกุล เล่าว่า ตนได้ขึ้นมาทำงานที่ปราสาทตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ ฟังเรื่องราวจากผู้เฒ่าผู้แก่ว่า ในปี ๒๕๐๒ สหภูมิสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษ ได้มอบหมายให้พระมหาบัวทอง โสริโย (เดือนโชติ) เลขาธิการสหภูมิสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษ ได้อัญเชิญพระพุทธรูปจำลองจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปประดิษฐานไว้ที่บริเวณโคปุระชั้นที่ ๓ ของปราสาทพระวิหาร เพื่อเป็นที่สักการะของคนทั่วไป แต่เมื่อศาลฎีกาได้ตัดสินให้ไทยแพ้คดีปราสาทพระวิหารจึงได้ย้ายพระพุทธรูปจำลองลงมาไว้อุโบสถวัดศิราราวาสในเมืองกันทรลักษ์ (นายสมุท (นามสมมติ) ไม่ทราบนามสกุล, สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑)

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมต่างๆ ที่กระทำกันมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๒ เป็นอันต้องยุติลง เมื่อศาลโลกได้ วินิจฉัยชี้ขาดเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๐๕ ให้ปราสาทพระวิหารเป็นกรรมสิทธิ์ในการครอบครองของ ราชอาณาจักรกัมพูชา ส่วนทางด้านรัฐบาลไทยได้มีพิธีเคลื่อนย้ายเสาธงชาติที่เคยปักอยู่ที่เป็ยตาดิมาไว้อย่างเขต ประเทศไทย

ภาพที่ ๒๐ ภาพเก่าเมื่อธงชาติไทยตั้งอยู่ ณ ปราสาทเขาพระวิหาร

หลังจากวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๐๕ ไปแล้ว ที่ศาลโลกได้ตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของ กัมพูชา เมื่อข่าวการตัดสินคดีแพร่หลายผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ และวิทยุกระจายเสียง ทำให้เกิดการเดินขบวน ประท้วงทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดเป็นไปอย่างแพร่หลาย ส่วนที่ศรีสะเกษ นายอิสระ บุญสองชั้น ได้ เล่าให้ฟังว่า ประชาชนที่มาเดินขบวนมีจำนวนมากนับพันคน มีทั้งคณะครู นักเรียน และบุคคลทั่วไป บางคน ที่เดินขบวนถึงกับหลังน้ำตา มีการเปิดเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการ นอกจากนี้ยังมีการปราศรัยบนเวที มี การเผาหุ่นของกษัตริย์นโรดม สีหนุ และมีประชาชนบางคนถึงกับกรีดเลือดตัวเองเพื่อประท้วงด้วย (นายอิสระ บุญสองชั้น, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑) ทางด้านตำรวจตระเวนชายแดนที่รักษาที่ปราสาทพระวิหารยังได้แสดง ความรักชาติโดยการเขียนป้ายคำขวัญไว้ที่ปราสาทพระวิหารว่า “ตำรวจตระเวนชายแดนรักษาการเขาพระ วิหาร สถานศักดิ์สิทธิ์หลังนี้ไว้เสมอชีวิต” (นายสุวัฒน์ มะโนชาติ, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นับตั้งแต่เกิดคดีปราสาทพระวิหารใน พ.ศ.๒๕๐๑ จนคดีสิ้นสุดลงใน พ.ศ.๒๕๐๕ นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของคนที่ต้องสัมพันธ์กับพรมแดนเป็นอย่างมากดังที่ได้กล่าวถึงไปข้างแล้ว ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือความ ยากลำบากในการเดินทางค้าขายและไปมาหาสู่กันระหว่างคนในเขตเขมรสูงกับเขมรลุ่ม ต่อไปนี้จะขอนำเสนอ เรื่องราวของคนตัวเล็กตัวน้อยที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพรมแดน เพื่อให้เข้าใจถึงการ รับรู้และการปรับตัวของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้กับชายแดน

มีข้อมูลที่น่าสนใจจากการสัมภาษณ์นายชุมพล ไชยทิพย์ ชาวบ้านภูมิซรอล ท่านได้เล่าว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์พิพาท การเดินทางไปมาหาสู่กันและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างไทยกับกัมพูชาต้องหยุดชะงักลง เพราะราษฎรส่วนมากแค้นเคืองราษฎรกัมพูชา จนถึงขนาดคนที่รู้จักหน้ากันก็ไม่ทักทายกัน ในช่วงแรกๆ ที่คดียุทธศาสตร์พระวิหารได้รับการตัดสิน การแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นไปอย่างยากลำบาก ทำให้พบว่าการลักลอบแลกเปลี่ยนสินค้านั้นรวมถึงการเข้าไปหาของป่าด้วย (นายชุมพล ไชยทิพย์, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑) ข้อมูลข้างต้นมีความขัดแย้งกันอยู่พอสมควร กล่าวคือ ในเมื่อไม่ชอบหน้ากันแล้ว ทำไมหลังจากการตัดสินคดีจึงยังคงมีการค้าขายข้ามพรมแดนกันอยู่ ดังนั้น ในความจริงแล้ว การค้าขายที่ต้องสะดุดและทำได้ลำบากมากขึ้นนั้นเป็นเพราะมาจากปัญหาที่พรมแดนถูกควบคุมมากขึ้นเสียมากกว่า แต่คงอธิบายด้วยอารมณ์

นายวิสิทธิ์ ดวงแก้ว อายุ ๘๓ ปี ได้เล่าให้ฟังว่านับแต่เกิดคดียุทธศาสตร์พระวิหาร และเขาพระวิหารตกไปเป็นของกัมพูชาทำให้การเดินทางข้ามพรมแดนไปยังราชอาณาจักรกัมพูชาหรือเขมรต่ำทำได้ยากขึ้น และมีความขัดแย้งกันมากขึ้น เรื่องการเดินทางข้ามพรมแดนว่าเป็นไปอย่างไม่ปกติ และไม่ค่อยแน่ใจในสถานการณ์ โดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัย ในตอนนั้นชาวบ้านพวกที่ทำการค้าขายข้ามพรมแดนจึงต้องเริ่มคิดว่าจะทำอาชีพอะไรอย่างอื่นกัน ส่วนใหญ่จึงหันไปทำการเกษตรและปลูกพืชต่างๆ (นายวิสิทธิ์ ดวงแก้ว, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นายจำปา กิ่งเกษ อายุ ๗๖ ปี อาศัยอยู่ที่บ้านรุง ซึ่งเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ไม่ห่างไกลจากชายแดนมากนัก และเคยเดินทางค้าขายข้ามพรมแดนไปยังเขตราชอาณาจักรกัมพูชา ได้อธิบายว่า ก่อนหน้าจะเกิดคดียุทธศาสตร์พระวิหารนั้นไม่ได้รู้สึกถึงการมีอยู่ของพรมแดน ซึ่งในสมัยนั้นจะเดินทางไปค้าขายหรือไปเยี่ยมญาติที่อำเภอจอมกระแสนต์ก็จะสะดวก แต่พอหลัง พ.ศ.๒๕๐๕ เริ่มรู้สึกว่าพรมแดนอยู่จริง แต่ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการเดินทางมากนัก (นายจำปา กิ่งเกษ, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

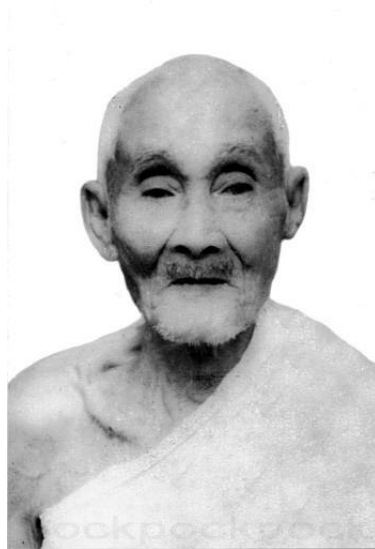
ความรู้สึกถึงการมีพรมแดนแบบเส้นพรมแดนแบบรัฐชาติสมัยนั้นปรากฏอยู่ในความคิดของคนในท้องถิ่นหลายคน หลัง พ.ศ.๒๕๐๕ แล้ว ตัวอย่างเช่น ในกรณีของนายเสรี ชินชัย นั้น ได้บอกอย่างชัดเจนว่าตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๕ หรือตอนที่ตนอายุประมาณ ๒๐ ปี รู้สึกได้ว่าดินแดนระหว่างไทยกับกัมพูชามีความชัดเจนขึ้น ความรู้สึกที่ว่าเส้นพรมแดนได้เกิดขึ้นจริงๆ นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะคดียุทธศาสตร์พระวิหารเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นเพราะมีเหตุการณ์ต่างๆ ที่สร้างความรู้สึกให้กับชาวบ้านถึงความน่ากลัวของเส้นพรมแดน ตัวอย่างเช่น ในสมัยนั้นมีเหตุการณ์ยิงกัน ๓ ครั้ง โดยครั้งแรกเกิดขึ้นใน พ.ศ.๒๕๐๕ เพราะมีทหารกัมพูชาจะหาทางขึ้นสู่ปราสาทพระวิหาร ส่วนการยิงครั้งที่ ๒ เป็นครั้งหลังลงมาคือ เมื่อตอนอายุ ๓๓ ปีแล้ว ซึ่งตรงกับในสมัยเขมรแดง การยิงกันในครั้งที่ ๓ เป็นเพราะมีคนขึ้นไปบนเขาพระวิหาร (นายเสรี ชินชัย, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นอกจากนี้แล้ว ในสมัยนั้นยังมีเจ้าหน้าที่ของทางการเช่น ตำรวจตระเวนชายแดนและทหารที่ตั้งหน่วยเดินลาดตระเวนพรมแดนอย่างต่อเนื่อง จากคำบอกเล่าของสิบทศพรอง งามสุด วัย ๘๖ ปี อดีตทหารพรานที่เคยประจำบนปราสาทพระวิหารได้เล่าให้ฟังว่า ตนทำหน้าที่ขึ้นไปนอนเฝ้าช่วง พ.ศ.๒๕๐๒ - ๒๕๐๓ ไปเฝ้าโดยมีกองกำลังทหาร ๑ หมวด ตำรวจตระเวนชายแดน ๑ กองร้อย ทุกนายมีอาวุธครบมือ พร้อมทั้งอาหารคนละ ๑๕ มื้อ เพื่อเดินลาดตระเวนไปตามแนวชายแดน ในเวลานั้นที่ขึ้นไปเฝ้าปราสาทไม่มีทหารเขมรหรือคนเขมรจากกัมพูชาสนใจ พอจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศไม่ให้อำนาจไปยังฝั่งกัมพูชาอีกหลังจากมีคำตัดสินคดีปราสาทพระวิหารเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ แต่ถึงจะมีประกาศดังกล่าวแต่ชาวบ้านก็ยังไปมาหาสู่กันตามปกติ แม้ว่าช่วงแรกๆ จะเดินทางไปลำบากขึ้นบ้าง (สิบทศพรอง งามสุด, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นายทอง เพชรดี เล่าให้ฟังว่า ในเวลานั้นคนแถบนี้รับรู้กันทั่วไปเรื่องพรมแดน พรมแดนถือได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะได้รู้ว่าตรงไหนเป็นเขตไทยหรือเขมร ใช้แผนที่เป็นตัวกำหนด แต่ไม่สามารถลงไปใช้ได้ชัดเจนเด็ดขาด แต่เดิมท่านได้เคยเป็นทหารพรานเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๒ โดยตอนนั้นทำหน้าที่ลาดตระเวนตามแนวชายแดน ได้เงินเดือน ๕๐๐ - ๗๐๐ บาท เวลาออกลาดตระเวนจะได้เฉพาะข้าวที่เป็นเสบียง กับข้าวต้องหาเอาเอง โดยใช้ปืนที่ลาดตระเวนยิงหมูป่า ไก่ป่า เก้ง กวาง เสือ ช้าง คือสัตว์ทุกชนิด ชุตลาดตระเวนหนึ่งจะมี ๑๒ คน เดินวันละ ๑๐ - ๑๒ กิโลเมตร การลาดตระเวนตอนนั้นเป้าหมายหลักคือเพื่อรักษาแนวชายแดน เป็นการป้องกันชายแดนเพื่อชาติ ไม่มีการตรวจตราเรื่องยาเสพติด เวลาลาดตระเวนจะเดินเลาะแนวเชิงเขาฝั่งไทย ไม่ได้ขึ้นไปบนภูเขา (นายทอง เพชรดี, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นอกจากนี้ยังมีความทรงจำของผู้คนเกี่ยวกับขุนศรีที่ทำหน้าที่เฝ้าปราสาทพระวิหารอีก ขุนศรีขุนันธ์ เขต หรือมีชื่อจริงว่า ชม ขุขันธเขต (ชม รัตนา) ทำหน้าที่เฝ้าปราสาทพระวิหารระหว่าง พ.ศ.๒๔๘๗ - ๒๕๐๑ โดยไปอาศัยอยู่ในถ้ำใกล้ๆ กับสระตราวใกล้กับปราสาทพระวิหาร คนทั้งหลายจึงเรียกถ้ำแห่งนี้ว่าถ้ำขุนศรี หลังจากนั้นจึงได้ลาออกเพราะมีอายุมาก นายเสวย ขุขันธเขต ผู้เป็นบุตรจึงได้ทำหน้าที่รักษาปราสาทพระวิหารต่อมา จนเมื่อศาลโลกได้ตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชาเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ ทางกรมไทยจึงได้ยกเลิกเจ้าหน้าที่ที่เฝ้าปราสาทพระวิหาร ซึ่งนางตราทอง มะโนชาติ ทายาทรุ่นเหลนของท่านกล่าวถึงว่าขุนศรีเคยเล่าว่า เขตแดนของประเทศคือภูเขาถือเป็นแดนยึดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะนั้นปราสาทพระวิหารจึงเป็นของประเทศไทยไม่ใช่ของประเทศกัมพูชา และชาวเขมรในประเทศกัมพูชาที่เป็นชาวบ้านในเขตเมืองจอมกระสานต์ก็รับรู้ดีว่าปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในเขตแดนของไทย (นางตราทอง มะโนชาติ, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

ดังนั้นขุนศรีคือตัวแทน (representative) ที่ดีของความรู้สึกของชาวบ้านและคนไทยทั่วไปในเวลานั้นว่า ปราสาทพระวิหารเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนไทย เหตุการณ์การเฝ้าปราสาทพระวิหารของขุนศรีจึงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านรับรู้กันโดยทั่วไปทั้งในเขตเมืองกันทรลักษณ์และหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งย่อมหมายความว่าชาวบ้านต่างรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพรมแดนที่มีลักษณะค่อนข้างแข็งหรือเข้าออกยากมากขึ้นไม่มากก็น้อย และรับรู้ด้วยเช่นกันว่าปราสาทพระวิหารเป็นของไทย

ภาพที่ ๒๑ ขุนศรีผู้เฝ้าปราสาทพระวิหาร

นายกิตติกร คำสัญญ์ ที่อาศัยอยู่ที่บ้านสามเส้า กล่าวว่า ภายหลังจากเกิดกรณีพิพาท การคมนาคมไม่สะดวก เดินทางทางช่องเขามาโดยการลักลอบเข้ามา และมาตั้งรกรากยังดินแดนแถบนี้ ก่อนหน้านั้นไปมาอย่างเสรี แต่ภายหลังเกิดความขัดแย้งกันขึ้น ทำให้ประชาชนเดือดร้อนไปตามๆ กัน (นายกิตติกร คำสัญญ์, สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑)

นายคัมภีรพจน์ สายเพชร ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า จากที่วงเวทีสานเสวนาพูดมาวันนี้ทั้งหมดสามารถสรุปได้กว้างๆ ว่า “ปราสาทพระวิหารเป็นชนวนทางการเมืองและเป็นปัญหาระหว่างประเทศมาอย่างยาวนาน จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ ตามความเข้าใจของคนไทย คือ ปราสาทพระวิหารควรอยู่ในเขตแดนไทยถ้าใช้การแบ่งเส้นเขตแดนตามหลักการสากล แต่ปัญหาเกิดจากการที่ประเทศฝรั่งเศสได้ทำการแบ่งเขตแดนไว้ตั้งแต่สมัยกัมพูชายังเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ได้กำหนดเส้นแบ่งตัวปราสาทไว้ในดินแดนกัมพูชา และเมื่อเกิดกรณีกรณีพิพาท ศาลโลกได้ตัดสินว่าปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชาใน พ.ศ.๒๕๐๕ จึงนับเป็นการพ่ายแพ้ต่อกัมพูชาครั้งที่ ๑ ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากปัญหาทางการเมือง และศักดิ์ศรีของความเป็นชาติของเขมร ที่แต่ในอดีตเคยเป็นเมืองประเทศราชของไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ชาวเขมรจึงมีความรู้สึกว่าได้ไทยมาโดยตลอด ดังนั้นเมื่อมีการชนะคดีปราสาทพระวิหารจึงทำให้ชาวเขมร มีความรู้สึกว่าได้ชนะไทย ด้วยเหตุนี้กรณีปราสาทพระวิหารจึงเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองของทั้ง ๒ ประเทศสืบมา” (นายคัมภีรพจน์ สายเพชร, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

นายสมบัติ กอกหวาน ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “การที่จะทำให้ปราสาทเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกอย่างเห็นบ้านเมืองและผู้คนอย่างมีความหมายแล้ว ก็ควรที่จะกำหนดพื้นที่โดยรอบที่ทั้งสองประเทศต่างมีสิทธิเสียใหม่ให้เป็นบริเวณมรดกโลกร่วมกันและแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน การกำหนดปราสาทและพื้นที่รอบๆ ให้เป็นมรดกโลกร่วมกันนี้น่าจะเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะทำให้คนท้องถิ่นที่อยู่ในพรมแดนทั้งฝ่ายเขมรต่ำและเขมรสูงที่เป็นบ้านพี่เมืองน้องกันได้ผลประโยชน์ร่วมด้วย เพราะคนเหล่านี้คือคนในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับปราสาทเขาพระวิหารเรื่อยมา อันจะทำให้ความเป็นประวัติศาสตร์ของเขมรเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตชีวามากกว่าการเป็นแต่เพียงซากศิลปกรรมอย่างโดดเดี่ยว (นายสมบัติ กอกหวาน, สัมภาษณ์, ๒๔ มิ.ย.๖๑)

ในส่วน of ชาวบ้านชาวกัมพูชา นางเชียง ไต มองการรับรู้เกี่ยวกับกรณีปราสาทพระวิหารใน พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเกิดเหตุการณ์กรณีเรียกร้องเขาพระวิหารคืนจากไทย นางกล่าวว่า “ปราสาทพระวิหารได้กลับคืนมาเป็นของเขมรหลังหนึ่ง ซึ่งได้สร้างขึ้นบนเทือกเขาพนมดงเร็กในเขตพระวิหาร ตั้งแต่ ค.ศ.๑๙๕๓ สยามได้นำทัพมากำกับเอาปราสาทของเรานี้ด้วยการข่มขู่ เขมรเราได้ร้องเรียนถึงศาลโลกที่กรุงเฮกในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ค.ศ.๑๙๖๒ ตุลาการนั้นได้ตัดสินความให้เขมรชนะ แล้วต้องให้สยามมอบปราสาทพระวิหารคืนมาให้เขมร” (นางเชียง ไต, สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑)

ด้วยกรอบความคิดที่สืบทอดจากการศึกษาเกี่ยวกับอารยธรรมเขมรโบราณของฝรั่งเศสในการรับรู้ของชาวเขมรโดยทั่วไป ปราสาทพระวิหารจึงไม่ได้มีความสำคัญเพียงแค่ศาสนสถานหรือโบราณสถานเท่านั้น แต่ปราสาทพระวิหารมีนัยสำคัญ เพราะถือเป็นมรดกที่บรรพบุรุษเขมรโบราณได้สร้างไว้ให้ เช่นเดียวกับเมืองพระนครและโบราณสถานแห่งอื่นๆ ดังที่ ตรุย ดัม มัง กล่าวว่า “พระวิหารเป็นสมบัติทางศิลปกรรมที่กัมพูชาได้รับตกทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างที่ไม่มีการโต้แย้งได้ (นายตรุย ดัม มัง , สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑)

นายขมอย ฮีเยว กา ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ปราสาทหิน” เป็นสิ่งที่ถูกใช้เพื่อแสดงถึงความเป็นชาติของชาวเขมรหรือกัมพูชา แนวคิดดังกล่าวมีการปลุกฝังและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปราสาทศิลาหรือปราสาทหินในการรับรู้ของกัมพูชาปรากฏให้เห็นได้จากธงชาติและเพลงชาติของกัมพูชา ธงชาติกัมพูชาทุกยุคทุกสมัยไม่ว่าจะมีการปกครองในระบอบการปกครองแบบใดก็ตาม ยังคงใช้ปราสาทนครวัดเป็นสัญลักษณ์ เช่นเดียวกับเพลงชาติกัมพูชาในปัจจุบันที่ใช้เพลง “นครราช” หรือ “โนโก เรียช” ที่มีเนื้อเพลงท่อนหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญของปราสาทหินไว้อย่างชัดเจน (นายขมอย ฮีเยว กา, สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑)

จากทัศนะดังกล่าวจะเห็นว่า ในความคิดของชาวเขมรนั้น ปราสาทหินมีฐานะเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ ดังนั้นเมื่อมีการนำประเด็นเกี่ยวกับปราสาทหิน โดยเฉพาะปราสาทหินพระวิหารมาใช้ในการเมือง จึงสามารถเรียกปลั่งคะแนนเสียงหรือคะแนนนิยมจากชาวกัมพูชาได้มาก

ความแตกต่างอีกประการหนึ่งของความคิดชาวเขมรหรือชาวกัมพูชาที่แตกต่างจากความคิดของคนไทยจำนวนหนึ่งคือ คนไทยจำนวนหนึ่งมีความเชื่อว่า “ขอม” ไม่ใช่เขมร เพราะขอมตามความคิดของไทยเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันได้สาบสูญไปหมดแล้ว ดังนั้นในความคิดของคนไทยจำนวนหนึ่ง ปราสาทพระวิหารจึงเป็นผลงานของ “ขอม” ไม่ใช่ “เขมร”

ภาพที่ ๒๒ ราชอาณาจักรกัมพูชาภายหลังได้ปราสาทพระวิหารคืน

แต่สำหรับความคิดของชาวกัมพูชา หรือชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ถือว่าตนเองเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากบรรพชนฮัตรีย์และบรรพบุรุษผู้สร้างปราสาทหินเหล่านี้ รวมทั้งปราสาทหินพระวิหารด้วย ดังนั้นความคิดเห็นในเรื่องความเป็นเจ้าของปราสาทพระวิหารจึงแตกต่างกันมาก หรืออาจกล่าวได้ว่าตรงข้ามกัน ดังคำ

กล่าวของ อิน เยง ที่ว่า “หลังเกิดความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา แม้ว่าข้อโต้แย้งต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาเรื่องปราสาทหมักตรงข้ามกัน แต่ประชาชนชาวไทยและเขมรต่างมีความเห็นตรงกันประการหนึ่งเกี่ยวกับศาสนสถานปราสาทเขาพระวิหาร “พระวิหาร” คือ ความเป็นศาสนสถานซึ่งตั้งอยู่บนเทือกเขาพนมดงเร็กชายแดนของทั้งสองประเทศ ข้อแตกต่างกลับอยู่ข้ออ้างที่แต่ละฝ่ายใช้อ้างเพื่อแสดงความเป็นเจ้าของปราสาทหลังนี้ (นายอิน เยง, สัมภาษณ์, ๒๗ ธ.ค.๖๑) เช่นเดียวกับทัศนะของนายมน แหลบ ที่ว่า “สยามได้ยกทัพเข้ามายึดครองปราสาทของเราด้วยความโลภจนเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน ปี ค.ศ.๑๙๖๒ ตุลาการประจำศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินให้ปราสาทหลังนี้กลับมาอยู่ใต้กำกับของเขมรอีกครั้งหนึ่ง (นายมน แหลบ, สัมภาษณ์, ๑๑ ต.ค.๖๑) ที่ได้อธิบายสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศว่าเกิดจากความโลภของประเทศไทย และทัศนะของ นางทูล จู๋ ที่ทองถึงขนวนความขัดแย้งว่า “ประเทศไทยได้ยกทัพเข้ามายังปราสาท” พระวิหาร” ซึ่งเป็นผลงานทางศิลปะของเขมรที่ตั้งอยู่บนพนมเปรี๊ยะวิเชีย การกระทำของไทยนี้คือความพยายามขโมยมรดกในประวัติศาสตร์ของเขมรและพยายามที่จะเขียนแผนที่ของตัวเองขึ้นมาใหม่ ทางประเทศกัมพูชาจึงร้องเรียนไปยังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่กรุงเฮก หลังการพิจารณาศึกษาระยะหนึ่ง ศาลโลกก็ได้ออกคำสั่งในวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๑๙๖๒ ให้ไทยถอนกำลังทหารออกจากตัวปราสาท” (นายทูล จู๋, สัมภาษณ์, ๑๑ ต.ค.๖๑)

ดังนั้นไม่ว่าไทยจะพยายามอ้างเหตุผลใดๆ ก็ตาม โดยเฉพาะความเป็นเจ้าของในฐานะผู้สร้างปราสาทพระวิหาร จึงเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการรับรู้ของชาวกัมพูชาอย่างสิ้นเชิง รวมทั้งการอ้างอิงเรื่องทางขึ้นปราสาทพระวิหาร ฯลฯ เพราะเมื่อกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ ชาวกัมพูชาย่อมอ้างว่าดินแดนที่ไทยอ้างว่าเป็นทางขึ้นนั้น เดิมก็เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเขมรโบราณด้วย

ด้วยเหตุนี้ หากกล่าวตามการรับรู้ของชาวกัมพูชา ปราสาทพระวิหารจึงเป็นปราสาทที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ผู้เป็นพระราชกษัตริย์ของอาณาจักรเขมรโบราณโปรดให้สร้างขึ้น และชาวกัมพูชาในปัจจุบันเป็นผู้รับมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นไว้ แต่ไทยได้เข้ามาอ้างสิทธิ์ครอบครอง ดังนั้นสมเด็จพระนโรดม สีหนุ นายกรัฐมนตรีกัมพูชา จึงได้นำเรื่องนี้มาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๑ เช่นเดียวกับปัจจุบัน

๔.สภาพปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อท้องถิ่นรอบเขาพระวิหาร อันเป็นผลจากกรณีพิพาทโดยวิเคราะห์จากความทรงจำ

จากความขัดแย้งและกรณีพิพาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน พื้นที่ และวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่ความทรงจำดังที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นจากสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งและกรณีพิพาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่รอบเขาพระวิหาร สิ่งหนึ่งที่ส่งผลกระทบตามมา นั่นคือผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจนเกิดความผันผวนผิดแผกไปจากเดิม อดีตนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในพื้นที่ต่างมีเป้าหมายเพื่อเที่ยวชมปราสาทเขาพระวิหารเป็นหลัก แต่จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ผ่านมา ทำให้การท่องเที่ยวในพื้นที่เริ่มผันผวน รายได้จากการท่องเที่ยวลดลง และหยุดชะงักในบางช่วง ถึงแม้ว่าในปัจจุบันฝั่งไทยจะยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีกหลายแหล่งที่อยู่โดยรอบเขาพระวิหาร ที่ปัจจุบันรัฐไทยมีสิทธิเข้าไปบริหารจัดการการท่องเที่ยวอยู่ก็ตามที่ และจากประเด็นความขัดแย้งดังกล่าวยังส่งผลกระทบโดยตรงกับกิจกรรมและบริการที่ตอบสนอง

การท่องเที่ยวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังเช่น กลุ่มผู้ค้าและบริการเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในพื้นที่ผามออีแดง บางราย และการปิดทางขึ้นเขาพระวิหารในฝั่งไทย ก็เกิดการสูญเสียอาชีพ เนื่องจากอาชีพเดิมคือการค้าทั้งส่ง และขายปลีกให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ค้าในประเทศกัมพูชา แต่ในปัจจุบันไม่สามารถทำการค้าขายแลกเปลี่ยน กันได้ จึงหันมาเปลี่ยนอาชีพจากการค้าขายไปทำอย่างอื่นแทน

ในอดีตการค้าและบริการที่ตอบสนองการท่องเที่ยววันนั้นส่งผลต่ออาชีพ รายได้และความเป็นอยู่ต่อพื้นที่ และผู้คนในชุมชนเป็นอย่างมาก ดังคำบอกเล่าของนายเซย มาทอง กล่าวว่า “หลังเหตุการณ์กรณีพิพาท เข้าได้ รวบรวมข้อมูลจาก ๗ ตำบลในแถบนี้ได้รับผลกระทบ มูลค่าความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจและทรัพย์สินเป็น จำนวนเงินมากถึง ๒,๒๓๙,๙๐๕,๐๐๐ บาท (สองพันสองร้อยสามสิบเก้าล้านเก้าแสนห้าพันบาทถ้วน) ค่าเสียหายด้านครองชีพรายวันที่ราษฎร ๔ ตำบลหลักแถบชายแดนไทย - กัมพูชา ได้รับผลกระทบอย่าง รุนแรง มูลค่าการสูญเสียรายได้เฉลี่ย ๑,๐๐๐ บาท/คน/วัน ตำบลเสาชงชัยมี ๑๓ หมู่บ้าน ๒,๔๗๘ ครัวเรือน เฉลี่ยความเสียหายมีมูลค่ามากถึง ๓๓๑,๗๔๐,๐๐๐ บาท” (เซย มาทอง, สัมภาษณ์ : ๒๗ มกราคม ๒๕๖๒)

นอกจากนี้ผลกระทบดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่ออาชีพร้านค้าหรืออาชีพบริการท่องเที่ยวในพื้นที่ผามอ อีแดง ที่ตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นเขาพระวิหารที่หากสภาวะการณ์ปกติ จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาว ต่างประเทศมาเยี่ยมชม ดังนั้นถือเป็นแหล่งรายได้และเป็นกอบเป็นกำจากการท่องเที่ยวเขาพระวิหาร เนื่องจากเมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจำนวนมาก กิจกรรมหรือการบริการการท่องเที่ยวก็จะมีรายได้ จากการจับจ่ายซื้อหาของนักท่องเที่ยวตามมา ซึ่ง ณ ปัจจุบันมีร้านค้าที่ได้รับผลกระทบจำนวน ๕๙ ร้านค้า ประกอบด้วย

๑. ดำเนินการถ่ายรูปนักท่องเที่ยวจำนวน ๒ ราย
๒. ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มจำนวน ๑๑ ราย
๓. ร้านค้าจำหน่ายดอกไม้และหมวกจำนวน ๘ ราย
๔. ร้านค้าจำหน่ายของที่ระลึก ๒๙ ราย
๕. ร้านค้าส่งของสดกัมพูชาจำนวน ๙ ราย

ในอดีตร้านค้าที่ตั้งอยู่บริเวณผามออีแดง ทางขึ้นเขาพระวิหารนั้นเป็นการเข้าไปจับจองค้าขายของ ผู้คนในชุมชนรอบเขาพระวิหาร โดยไม่มีการจัดสรรที่ให้ขาย พ่อค้าแม่ค้าจับจองกันเอง และไม่มีการเก็บค่าเช่า ที่ในการค้าขาย โดยผู้ดูแลสถานที่ช่วงนั้นคือทหาร ซึ่งการค้าในช่วงนั้นได้ผลกำไรดีมาก ดังคำบอกเล่าของนาง อัมพร นัยบุตร (ผู้บุกเบิกการค้าขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวตั้งแต่บริเวณผามออีแดง ทางขึ้นเขาพระวิหารอยู่ ในความดูแลของทหาร) ที่ระบุว่า การค้าขายในอดีตที่ผ่านมาตนเองได้กำไรวันละเกือบหนึ่งหมื่นบาท แต่ หลังจากเกิดปัญหากรณีพิพาท ทำให้ทหารได้เข้ามาจัดการพื้นที่แก่ผู้ค้า แต่ไม่ได้ดูแลความสะดวกของผู้ค้าแต่ อย่างไม่ จึงส่งผลให้กลุ่มผู้ค้าไม่ยอมจ่ายเงินค่าเช่าที่หรือจ่ายค่าบำรุงสถานที่ ภายหลังจากหน่วยงานของรัฐได้เข้า มาจัดสรรพื้นที่ในการค้าขาย โดยการจัดสรรนั้น หน่วยงานของรัฐได้จัดของรัฐได้จัดทำสถานที่ถาวรให้ผู้ค้าได้ใช้ ในปัจจุบัน

“แต่ก่อนขายอาหารอยู่บนเขาพระวิหาร รายได้ดีมาก ลูกค้าเยอะทุกวัน ขายมาได้ ๒๐ กว่าปีแล้ว ตอนนี้เลิกขายแล้ว เนื่องจากคู่แข่งเยอะขึ้นการค้าขายจึงมีการขายสินค้าตัดหน้าเพื่อให้ลูกค้าเข้าร้านมาก อีก อย่างน้ำมันก็แพงขึ้น ราคาสินค้าก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้กำไรจากการค้าขายจึงไม่ค่อยดี ก่อนที่เขาพระ วิหารจะปิด รายได้เฉลี่ย ๑๐,๐๐๐ บาท/เดือน ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวคนกัมพูชา คนในพื้นที่เมื่อไม่ได้

ขายสินค้าที่เขาพระวิหารก็เปลี่ยนไปขายตามตลาดนัดแทน แรกๆ ก็ได้กำไรเยอะแต่ต่อมาระยะหลังคนเริ่มเลียนแบบมากขึ้นจึงทำให้ขายสินค้าไม่ค่อยดีก็เลยเลิกขายและหันมาทำสวนยางพาราแทนตอนนี้ ซึ่งการควบคุมดูแลสถานที่ค้าขายสินค้าบนเขาพระหารแต่ก่อนเป็นทหาร และระยะหลังมาเป็นหน่วยงานของรัฐบาล โดยทางหน่วยงานจะเป็นคนมาจัดสรรพื้นที่ให้โดยจะให้สิทธิ์คนในพื้นที่ก่อนใช้ประโยชน์อันดับแรก” (นางอัมพร นัยบุตร, สัมภาษณ์, ๒๗ มกราคม ๒๕๖๒)

“กรณีที่เป็นร้านจำหน่ายสินค้าก่อนที่หน่วยงานของรัฐจะเข้ามาบริหารจัดการนั้น ลักษณะของร้านจำหน่ายสินค้าเป็นไม้ธรรมชาติที่ผู้ประกอบการสร้างกันเอง (เพิง) ภายหลังเกิดไฟไหม้ หน่วยงานของรัฐได้สร้างร้านค้าจำหน่ายให้ใหม่และเข้ามาจัดโซนในการจำหน่ายสินค้า (แต่เดิมโซนร้านค้าจำหน่ายสินค้าประเภทของที่ระลึกจะอยู่ด้านบน ร้านอาหารอยู่ด้านล่าง ภายหลังจัดมารวมอยู่ด้านล่างทั้งหมด) ให้ร้านจำหน่ายสินค้าของฝาก ของที่ระลึก และร้านอาหารอยู่ด้านล่างทั้งหมด ทำให้รายได้ลดลง เพราะก่อนนั้นขายอยู่แถบบ้านภูมิซรอล รายได้ดีมาก ภายหลังมีการจัดโซนให้ขายด้านล่างทั้งหมดรายได้ลด ทำให้เส้นระยะการจำหน่ายสินค้าเพื่อไปขายตามตลาดนัดแทน เพราะรายได้ดีกว่า เนื่องจากไม่ค่อยได้ไปจำหน่ายสินค้าจึงทำให้ทางหน่วยงานของรัฐ ย้ายร้านมาอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสม (ก่อนหน้านี้ร้านจะอยู่ด้านบน ภายหลังที่ไม่ค่อยได้มาขายทางหน่วยงานของรัฐได้ย้ายร้านมาอยู่ท้ายๆ) จึงทำให้ต้องขายร้าน” (นางอัมพร นัยบุตร, สัมภาษณ์, ๒๗ มกราคม ๒๕๖๒)

นอกจากนี้จำนวนนักท่องเที่ยวมีความผันผวนตามสถานการณ์ของการเกิดประเด็นพิพาทหรือข้อขัดแย้งกรณีเขาพระวิหาร โดยเฉพาะในช่วงเริ่มสถานการณ์ความขัดแย้งก็เริ่มส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยว จนเมื่อเกิดความขัดแย้งที่บานปลายจนต้องปิดทางขึ้นเขาพระวิหาร ก็จะมีส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมเขาพระวิหารหรือแม้แต่การเข้ามาท่องเที่ยวบริเวณผามออีแดงและพื้นที่โดยรอบที่เป็นของฝั่งไทย จนไม่เหลือนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมเลยทีเดียว

นอกจากนี้หากวิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจชุมชนและการบริโภคของผู้คนในพื้นที่รอบเขาพระวิหารจากคำบอกเล่า พบว่ายุคเริ่มต้นของการมีชุมชนเมื่อประมาณ ๗๐ ปีที่ผ่านมา ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งในรูปแบบการผลิตเพื่อบริโภคแล้วกระจายส่วนเกินและการผลิตเพื่อจำหน่าย นอกจากนี้อาชีพเสริมอีกอย่างหนึ่งที่พบเห็นได้ในพื้นที่รอบเขาพระวิหารก็คือการเกี่ยวหญ้ามาทำอุปกรณ์มุงหลังคาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าการไผ่ภู่านั้นเป็นงานที่มีการสืบทอดกันรุ่นต่อรุ่นของคนที่นี่ อีกทั้งบางคนมีอาชีพไผ่ภู่านั้นเป็นอาชีพหลักไม่ทำอาชีพอื่นๆ ทั้งการรับจ้างไพละ ๒-๓ บาทและเกี่ยวหญ้ามาขายเองไพละ ๘-๑๒ บาท และอาชีพหนึ่งที่พบเห็นมานาน และอดีตบางครั้งถือเป็นเรื่องได้หลักกว่าได้ คือ ประกอบอาชีพค้าขายกับชาวบ้านกัมพูชา และนักท่องเที่ยวบนผามออีแดงตามการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวที่เฟื่องฟูในแถบชายแดนทั้งฝั่งไทยและกัมพูชาอีกด้วย สินค้าที่ขายมีทั้งอุปโภคบริโภคให้กับชาวบ้านกัมพูชา ชาวบ้านส่วนหนึ่งขายอาหารและของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว แม้คำที่เคยประกอบธุรกิจร้านอาหารบนผามออีแดงช่วงที่ปราสาทพระวิหารเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมนั้น ยืนยันว่ามีเงินหมุนเวียนมากกว่าสองแสนบาทต่อวัน แม้คำส่วนใหญ่นอกจากขายอาหารให้แก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังขายส่งสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นให้กับชาวบ้านกัมพูชา โดยชาวบ้านกัมพูชาจะมารับสินค้าต่างๆ ที่ผามออีแดง ชาวบ้านกัมพูชานิยมซื้อสินค้าจากประเทศไทยโดยให้เหตุผลว่าคุณภาพดี และเดินทางมาซื้อสะดวกกว่าการซื้อขายในประเทศกัมพูชา ซึ่งในประเทศกัมพูชาแถบที่ติดกับประเทศไทยด้านปราสาทพระวิหารยังไม่มีโรงงานผลิตสินค้า

อุปโภคบริโภค ธุรกิจขายส่งสินค้าประเภทนี้มีเฉพาะในเมืองขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนแถบชายแดนมาก

ช่วงประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมาของชาวบ้านภูมิซรอล นอกจากทำไร่นาแล้ว ชาวบ้านได้หันมาปลูกยางพาราตามการส่งเสริมของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ วิธีการผลิตดำเนินการไปได้ด้วยดี ชาวบ้านที่เคยไปรับจ้างกรีดยางภาคใต้แล้วว่า ผลผลิตยางพาราของที่นี่เก็บเกี่ยวได้มากกว่าภาคใต้ เพราะฝนตกน้อยกว่า

ส่วนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นพบว่า ประชาชนยังมีการปฏิบัติที่เคร่งครัดทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ๑๒ ของผู้คนในวิถีอีสานโดยทั่วไป แต่เนื่องจากคนในชุมชนมีประชาชนส่วนใหญ่มีทั้งลาว เขมร จึงทำให้พิธีกรรมผสมผสานทั้งลาวและเขมร (นายธัน ประสิทธิ์, สัมภาษณ์, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑)

กล่าวโดยสรุป กรณีพิพาทดังกล่าวทำให้เจตจังหวัดศรีสะเกษลดลง ทำให้ส่งผลกระทบต่อภูมิรัฐศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ คนในท้องถิ่นเคยมีรายได้จากการค้าขายผลิตผลในท้องถิ่นของตนกับนักท่องเที่ยวทำเที่ยวชมปราสาทเขาพระวิหาร แต่เมื่อปราสาทเขาพระวิหารไม่ได้เป็นของไทย ประชาชนที่ประกอบอาชีพค้าขายบริเวณเส้นทางไปสู่ปราสาทเขาพระวิหารต่างขาดรายได้ และประชาชนชาวศรีสะเกษหลายชั่วคนถือว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถานของตนมาโดยตลอด เมื่อต้องสูญเสียปราสาทเขาพระวิหาร จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อด้านจิตใจของคนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นแล้ว การติดต่อไปมาหาสู่กันระหว่างชาวไทยและกัมพูชาในบริเวณนี้มีความยากลำบากมากขึ้น และพื้นที่บริเวณชายแดนก็ไม่ปลอดภัยเหมือนแต่ก่อน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่เกิดคดีปราสาทพระวิหาร พรมแดนที่เคยเป็นเส้นที่ไม่มี ความชัดเจนมากนัก และรับรู้กันในลักษณะของพรมแดนแบบจารีตได้เปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงไปสู่เส้นพรมแดนแบบรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งเส้นพรมแดนที่ก่อรูปขึ้นในสมัยนี้เองได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่ทำการค้า และต้องใช้ชีวิตร่วมกับพรมแดน ในขณะเดียวกันมันก็ทำให้เส้นพรมแดนได้หลอมรวมเข้าไปอยู่ในความรู้สึกของชาวบ้าน และมองเส้นพรมแดนอย่างไม่เป็นมิตรอีก และภายหลัง พ.ศ.๒๕๐๕ ภายหลังจากการเกิดกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารเป็นต้นมาได้มีการเปิดพรมแดนบริเวณปราสาทพระวิหารเพื่อให้ชาวบ้านสามารถเดินทางไปค้าขายได้ อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นไม่นานก็ได้เกิดปัญหาการเมืองภายในประเทศกัมพูชา เขมรแดงได้เข้ายึดครองกรุงพนมเปญใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ชาวกัมพูชาจำนวนมากจึงเดินทางอพยพมายังประเทศไทย เพื่อหลบหนีรัฐบาลเขมรแดง ซึ่งส่งผลทำให้รัฐบาลไทยต้องควบคุมพื้นที่บริเวณชายแดนตลอดแนวพรมแดนไทย - กัมพูชามากขึ้น การทะเลาะวิวาทระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร เนื่องจากประเทศกัมพูชาได้เสนอต่อองค์กร UNESCO ขอจดทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก แต่ฝ่ายไทยไม่ยอม โดยแต่ละฝ่าย ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายกัมพูชาต่างอ้างว่าตนมีสิทธิครอบครองปราสาทและบริเวณโดยรอบปราสาท จนเกิดความขัดแย้ง แต่ละฝ่ายได้ได้นำกำลังทหารเข้าประชิดสู้รบ ชาวบ้านที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้รับผลกระทบ ผู้คนล้มตาย รวมทั้งอาคารสถานที่ราชการ บ้านเรือนได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก และทำให้ต้องสูญเสียงบประมาณของชาติเป็นจำนวนมาก การปะทะกันได้ดำเนินไปอย่างยาวนานจนถึงศาลโลกตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา และได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๑ แต่ปัญหาความตึงเครียดก็ยังไม่ยุติ ทั้งสองฝ่ายยังมีการยิงปะทะกันอย่างต่อเนื่อง สื่อของทั้งสอง

ประเทศได้รายงานเกี่ยวกับสถานการณ์ดังกล่าวเป็นประจำ และสุดท้ายได้มีการเจรจาเพื่อยุติสงครามความขัดแย้งของทั้งสองประเทศ โดยการถอนกำลังทหารออกจากพื้นที่ความขัดแย้งรอบตัวปราสาท แต่ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนยังไม่ได้รับการแก้ปัญหา หลังจากยุติปัญหาดังกล่าวแล้ว ประเทศกัมพูชาได้พัฒนาถนนเพื่อให้เดินทางไปถึงปราสาทได้ง่ายขึ้น และหน่วยงานจำหน่ายบัตรเพื่อเข้าชมปราสาทแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวเขมรชาวต่างชาติที่ต้องการเดินทางไปเยี่ยมชมปราสาทที่เป็นมรดกโลกแห่งใหม่นี้ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังจาก พ.ศ.๒๕๐๕ เป็นต้นมา ทำให้ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาของงานวิจัยนี้

อย่างไรก็ตาม สำหรับชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณปราสาทเขาพระวิหารในปัจจุบันพบว่า มีความเห็นในเรื่องว่าใครควรเป็นเจ้าของปราสาทพระวิหารที่แตกต่างกันไปโดยไม่ได้อธิบายว่าเป็นของไทยเพียงฝ่ายเดียว โดยแบ่งความคิดเห็นออกได้เป็น ๓ กลุ่ม

กลุ่มแรก ปราสาทพระวิหารเป็นของไทย

กลุ่มที่สอง ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา

กลุ่มที่สาม ปราสาทพระวิหารไม่ได้เป็นของใคร

ในความคิดของคนกลุ่มแรกมองว่าปราสาทพระวิหารเป็นของไทย โดยเป็นการตัดสินใจด้วยการสนธิสัญญาทางภูมิศาสตร์และจารีตที่รับรู้มาโดยตลอดซึ่งไม่ได้อิงกับความเป็นรัฐชาติ ตัวอย่างเช่นที่ได้จากการสัมภาษณ์นายสี ผงผ่าน อายุ ๗๖ ปี เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนเคยไปปราสาทพระวิหาร “...ไปเฮ็ดบุญเฮ็ดหยัง บมีเขมรมาอยู่ มีสิพวกไทยนี้ไปเฮ็ดหมดเลย ตอนที่ไป เฮ็ดบุญทางนั้น (กัมพูชา) อาจารย์ (พระ) ไปเป็นสิบๆ คนไปเฮ็ด ไปทางพุ้นก็ว่าของไทย จังโตเขมรมาเอาไป” แต่มีข้อสังเกตว่าจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทั้งหมดคณะผู้วิจัยไม่พบว่ามีชาวบ้านคนใดให้เหตุผลว่าฝรั่งเศสกับกัมพูชาโง่เอาปราสาทพระวิหารไป แต่อธิบายในลักษณะที่แปลกใจ เพราะพื้นที่ตั้งของปราสาทเขาพระวิหารขัดต่อการรับรู้ตามจารีตและสภาพทางภูมิศาสตร์ (นายสี ผงผ่าน, สัมภาษณ์, ๒๗ มกราคม ๒๕๖๒)

กลุ่มที่สองมองว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นของกัมพูชา โดยในกลุ่มแรกเป็นการอธิบายภายใต้ความคิดที่เชื่อคำตัดสินของศาลโลกใน พ.ศ.๒๕๐๕ เช่น นางอัมพร นัยบุตร ได้ให้ความเห็นว่าควรเชื่อตามที่ทางการประกาศตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ เพราะต้องยอมรับในการตัดสิน ซึ่งความเห็นแบบเดียวกันนี้พบได้ทั่วไปในกลุ่มของผู้นำท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล และยังพบในระดับชาวบ้านเช่นกัน

สาเหตุที่คนในท้องถิ่นมีความคิดเช่นนี้เพราะด้วยปราสาทพระวิหารสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของชาวบ้านอย่างมาก การที่ไม่ยอมรับและประท้วงต่อคำตัดสินยอมไม่ส่งผลคืออะไร เพราะอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นมาได้ (นางอัมพร นัยบุตร, สัมภาษณ์, ๒๗ มกราคม ๒๕๖๒)

ส่วนอีกเหตุผลหนึ่งเป็นการตัดสินใจว่าปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นของกัมพูชาโดยมองจากรูปแบบศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของปราสาทเขาพระวิหารที่เหมือนกันกับที่มีอยู่มากในกัมพูชา ตัวอย่างเช่นที่พบจากการสัมภาษณ์นายสุธี สดสร้อย อายุ ๔๔ ปี ซึ่งอธิบายว่าปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา เพราะดูจากสภาพของสิ่งก่อสร้างหรือรูปแบบศิลปกรรมที่เหมือนกับปราสาทในกัมพูชา และตัวอักษรที่จารึกอยู่ด้วย ซึ่งเป็นอักษรเขมรโบราณ นอกจากนี้แล้วนายสุธี สดสร้อย ยังได้เสริมประเด็นเรื่องประวัติศาสตร์ไทยกับการเสียดินแดนเขมรให้กับฝรั่งเศสให้กับคณะผู้วิจัยฟังด้วยว่า เมื่อตอนยังเด็ก ในโรงเรียนมีการสอนประวัติศาสตร์ไทยมีการพูดเรื่องการเสียดินแดน แต่มันก็ขัดแย้งกับความรู้สึกเพราะดินแดนที่เราเสียไปมันไม่ใช่ของเรา คนที่นั่น

พูดภาษาเขมร และจะเป็นของไทยได้อย่างไรเพราะดูจากสิ่งก่อสร้าง (นายสุธี สดสร้อย, สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๑)

เรื่องของนายสุธี สดสร้อย สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นกัมพูชาผ่านปราสาทหิน ซึ่งทำให้น่าไปสู่การตีความว่าปราสาทหินทั้งหมดแสดงร่องรอยเฉพาะของชาวเขมรหรือกัมพูชาเท่านั้น และสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พรมแดนที่สับสนต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง เมื่อต้องเลือกความภักดีต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีมาแต่กำเนิดและสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน หรือจะเลือกภักดีต่ออัตลักษณ์ของชาติที่สัมพันธ์กับความเป็นคนไทย (มากกว่าความเป็นประเทศชาติ)

กลุ่มที่สาม มองว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นของร่วมกันของประเทศไทยและกัมพูชา ดังเห็นได้จากข้อคิดเห็นของนายเชย มาทอง บ้านภูมิซรอล อายุ ๗๐ ปี โดยให้เหตุผลว่าไทยกับกัมพูชาเป็น “บ้านที่พี่น้องกัน” และบันไดทางขึ้นก็มีเหมือนกัน ทางฝั่งไทยมีทางขึ้น ทางฝั่งนั้นก็ยังมีบันไดขึ้นทางช่องบันไดหัก ปราสาทเขาพระวิหารจึงเป็นสมบัติร่วมกัน (นายเชย มาทอง, สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม ๒๕๖๑)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า แนวคิดของคนในท้องถิ่นเป็นความพยายามในการหลีกเลี่ยงปัญหาทางการเมืองและความวุ่นวายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เพราะเห็นได้จากปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๕๑ ที่ผ่านมามาตั้งนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จึงพยายามประนีประนอมกับข้อขัดแย้งต่างๆ บางครั้งจึงเลี่ยงไปใช้การอธิบายด้วยความหมายของการเป็นบ้านที่พี่น้องกันแทน แต่ในขณะที่เดียวกันก็จะเห็นถึงความสับสนของการที่ตนเองมีลักษณะของทวิลักษณ์ ซึ่งด้านหนึ่งสัมพันธ์กับสำนึกทางชาติพันธุ์ และอีกด้านหนึ่งกลับต้องไปสัมพันธ์กับการสังกัดในรัฐที่มีความเข้มแข็งของอัตลักษณ์ทางชาติกับชาติพันธุ์ควบคู่กันไปคือความเป็นไทยและการเป็นคนไทย ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อให้เป่าภาวะที่ยากต่อการวางตัวตนบนปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งตลอดระยะเวลาของการสัมภาษณ์ เมื่อคณะผู้วิจัยถามว่าปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นของใครนั้นก็เป็นการถามที่สร้างความรู้สึกอึดอัดในการตอบให้กับชาวบ้านพอสมควร

จะเห็นได้ว่าหากอธิบายปราสาทเขาพระวิหารภายใต้กรอบมรดกโลกของชาติแล้วย่อมก่อให้เกิดปัญหาเรื่องอำนาจอธิปไตยในการครอบครอง แต่หากอธิบายมรดกโลกด้วยกรอบความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ปราสาทเขาพระวิหารจะกลายเป็นสมบัติที่แชร์ร่วมกันได้ง่ายขึ้น

กล่าวโดยสรุป ผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบสูง ติดกับเขตแดนไทย-กัมพูชา และอยู่บริเวณใกล้ปราสาทเขาพระวิหาร ที่สำคัญเป็นบริเวณที่ได้รับผลกระทบจากกรณีพิพาทของทั้งสองประเทศเมื่อมีการปะทะกันเกิดขึ้น โดยบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าไม้เป็นส่วนใหญ่ ไม่มีแม่น้ำ หรือแหล่งน้ำสำคัญ จึงทำให้ไม่มีทุ่งนามาก ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรชาวไร่ ปลูกพืชสวนและประกอบอาชีพค้าขายกับอาชีพอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง ประชาชนส่วนมากจะอยู่ในตัวอำเภอและชุมชนที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ส่วนนอกตัวอำเภอและชุมชนเป็นพื้นที่บางส่วนปลูกพืชสวน และยังมีที่ว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ ระบบสาธารณูปโภคในตัวอำเภอเหมาะสม ส่วนนอกอำเภอการคมนาคมใช้ถนนลูกรัง แต่ละพื้นที่มีจำนวนประชากรที่ต่างกัน และมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่เท่ากัน ชุมชนที่อยู่ในตัวอำเภอ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความเจริญเติบโต มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าชุมชนที่อยู่นอกตัวอำเภอประชาชนทั่วไปมีบ้านหลังเล็ก เนื่องจากความแตกต่างของชุมชนทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนเหล่านั้นแตกต่างกันด้วย อย่างไรก็ตาม ในแต่ละพื้นที่ยังได้รับผลกระทบจากกรณีพิพาทต่างกันด้วย โดยพื้นที่ที่อยู่ใกล้ปราสาท หรือใกล้ชายแดนที่สุดซึ่งเคยได้รับความ

สะดวกง่ายในการเดินทางข้ามแดน หรือในการติดต่อกับคนไทยที่อยู่ติดชายเหมือนกัน เป็นที่ได้รับความนิยมมากกว่าที่อื่นที่อยู่ไกลกว่า

ความทรงจำร่วมของผู้คนที่มื่อต้องถิ่นรอบๆ ปราสาทพระวิหารคือการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของปราสาทพระวิหารทั้งในอดีตและในยุคปัจจุบันที่เคยไปถึงสถานที่จริง และรับรู้จากสื่อต่างๆ ว่า มีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบสูงมีป่าไม้เป็นส่วนมาก โดยตัวปราสาทตั้งอยู่บนยอดภูเขาสูง ต้องใช้เวลาในการเดินทาง โดยสามารถใช้ทั้งรถยนต์และรถมอเตอร์ไซด์ตามถนนคอนกรีตจากเชิงภูเขาขึ้นไป ในระหว่างทางขึ้นภูเขา ไม่มีบ้านผู้คน มีแค่น้ำผาภูเขาและเป็นพื้นที่ป่าไม้ เมื่อเดินทางขึ้นไปถึงยอดภูเขา ก่อนถึงทางเข้าปราสาทมีวัดแห่งหนึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของปราสาท ส่วนที่แตกต่างกันคือมีบริบทที่ต่างกัน การรับรู้ของผู้คนเกี่ยวกับภาพของท้องถิ่นรอบๆ ปราสาทพระวิหาร ซึ่งมีบางคนเคยไปถึงปราสาทพระวิหารเมื่อครั้งก่อนที่ยังไม่มีทางขึ้นและยังไม่มีถนนเพื่อที่จะเดินทางไปถึงเชิงภูเขาได้ ในขณะที่บางคนได้ขึ้นไปถึงตัวปราสาทหลังจากที่ได้มีการสร้างเป็นถนนคอนกรีต และถนนลาดยางแล้ว และยังมีอีกหลายคนที่ได้เห็นภาพบริบทของพื้นที่รอบๆ ปราสาทพระวิหารแค่จากข่าวทั่วไปที่นำเสนอเท่านั้น แต่ยังไม่เคยไปถึงสถานที่จริง ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้การรับรู้ความจำเกี่ยวกับท้องถิ่นรอบๆ ปราสาทพระวิหารของผู้คนเหล่านั้นแตกต่างกันไปด้วย

ความทรงจำร่วมของผู้คนที่มื่อต่อปราสาทพระวิหารคือล้วนแล้วแต่ได้รับข้อมูลข่าวสาร และเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับปราสาทนี้มาเหมือนกัน ทั้งความทรงจำเกี่ยวกับที่ตั้งของปราสาท พร้อมด้วยบริบทโดยรอบ ทั้งทางที่ใช้ในการเดินทางไปยังเชิงภูเขา และทางที่ใช้ในการเดินทางขึ้นตามหน้าผาเพื่อไปยังตัวปราสาท และลักษณะทั่วไป หรือสภาพของตัวปราสาท ทั้งความเก่าแก่ การทรุดโทรมของปราสาทแต่ละหลัง นอกจากนี้ ยังจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับปราสาทแห่งนี้ทั้งในอดีตที่เคยมีขัดแย้งกันจนถึงต้องขึ้นศาลโลก และเหตุการณ์ที่ประเทศกัมพูชาขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก แต่ที่แตกต่างกันคือ บางคนแค่ได้รับรู้จากข่าวสารที่เผยแพร่ตามสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือสังคมออนไลน์ในยุคปัจจุบัน ทั้งเหตุการณ์เมื่ออดีต และเหตุการณ์ความขัดแย้งเกี่ยวกับตัวปราสาทครั้งล่าสุด ส่วนอีกบางคนนอกจากได้รับรู้ข่าวสารจากแหล่งข่าวต่างๆ แล้ว ยังเคยขึ้นไปถึงสถานที่จริง คือตัวปราสาท ได้เห็นบริบททั้งก่อนขึ้นภูเขาและตอนไปถึงตัวปราสาท ได้สัมผัสกับบรรยากาศของปราสาท เห็นสถานที่ต่างๆ ของปราสาท การรับรู้จากการไปถึงสถานที่จริง และจากสื่อต่างๆ ย่อมทำให้ผู้คนเหล่านั้นมีความทรงจำ หรือความเห็นที่ต่างกัน

ความทรงจำของผู้คนเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร มีเหมือนกันตรงที่แต่ละคนล้วนได้รับรู้เรื่องราวข่าวสารจากแหล่งข่าวต่างๆ ทั้งจากสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ หรือจากแหล่งอื่นๆ เกี่ยวกับข้อพิพาทความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการปะทะของทั้งสองประเทศ ซึ่งปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของประชาชนที่อยู่บริเวณรอบๆ ปราสาท และใกล้ชายแดนไทย-กัมพูชา โดยมีการปิดชายแดน กองกำลังของทั้งสองประเทศตั้งกำลังอย่างเข้มงวด ทำให้ประชาชนต้องอพยพออกจากพื้นที่ดังกล่าวเพื่อความปลอดภัย ทำให้การดำรงชีวิตที่เป็นปกติสุขของประชาชนที่อยู่พื้นที่ปะทะกันต้องประสบปัญหา ได้รับความเสียหาย ทั้งทรัพย์สิน ของส่วนตัวและของรัฐ นอกจากนี้ ยังมีการเสียชีวิตของผู้คนอีกจำนวนมาก รัฐต้องเสียงบประมาณเป็นจำนวนมากในการดูแลสถานการณ์ดังกล่าว มีการเจรจาเพื่อหาข้อยุติให้สถานการณ์กลับมาเป็นปกติโดยทั้งสองฝ่ายต้องถอนกำลังออกจากพื้นที่ความขัดแย้ง ให้ประชาชนที่อยู่บริเวณนั้นสามารถกลับมาใช้ชีวิตตามปกติได้ ซึ่งต้องใช้เวลานานหลายปี ส่วนที่ต่างกันคือมีผู้ที่ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องราวความขัดแย้งดังกล่าวจาก

แหล่งข่าวต่างๆ มีมากและน้อยต่างกัน และยังได้รับความเดือดร้อน ความเสียหายมากน้อยต่างกัน ตามลักษณะภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะการที่มีการสู้รบจะได้รับความเสียหายมาก

ปัจจัยที่มีผลต่อความทรงจำคือกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้คนสนใจ เช่น เหตุการณ์ตอนที่กัมพูชากับไทยเกิดความขัดแย้งกันรุนแรงจนต้องขึ้นศาลโลก และเหตุการณ์ที่กัมพูชาเสนอขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาระหว่างประเทศ ระดับชาติ และระดับโลก สร้างความเสียหาย ความเดือดร้อนให้กับประเทศชาติ และประชาชนของทั้งสองประเทศเป็นอย่างมาก นอกจากเสียทรัพย์สิน เสียเวลาแล้ว ยังสูญเสียชีวิตทั้งทหารและประชาชนผู้บริสุทธิ์อีกด้วย อย่างเหตุการณ์การขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายต้องสูญเสียเป็นอย่างมาก ปัญหาระหว่างประเทศอยู่ในขั้นตึงเครียด ถึงแม้ว่ามีการเจรจาหลายครั้ง แต่ก็ยังยืดเยื้อเป็นเวลายาวนานหลายปี ทำให้การดำเนินกิจกรรมปกติประจำวันของประชาชนที่อยู่บริเวณความขัดแย้งดังกล่าวต้องยุติ ต้องออกจากพื้นที่เพื่อความปลอดภัย เหตุการณ์เหล่านี้ อยู่ในความทรงจำของผู้คนจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้คนที่อยู่ติดชายแดนที่มีปะทะกันและรอบๆ ตัวปราสาท

ความทรงจำของคนไทยที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ มีความทรงจำว่า ปราสาทพระวิหารตามความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไป คือ โบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศแด่พระศิวะเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่และสถิตอยู่บนเขาไกรลาสตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ และ “ปราสาทเขาพระวิหารเป็นของไทย” ด้วยสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชาติที่ทำให้เกิดความรู้สึกของการเป็นเจ้าของดินแดนและปราสาทพระวิหารในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามนั่นเอง เมื่อกัมพูชายื่นฟ้องต่อศาลโลกใน พ.ศ.๒๕๐๑ จนถึงการตัดสินคดีใน พ.ศ.๒๕๐๕ ตลอดระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕ ประชาชนจำนวนมากจึงออกมาเดินขบวนประท้วงเพื่อเรียกร้องให้ปราสาทพระวิหารเป็นของไทย จนถึงขั้นกรีดเลือดโดยกระแสดการประท้วงมักกระจุกตัวอยู่ในเขตตัวอำเภอเป็นหลัก

ในทางตรงกันข้ามกับชาวเขมรที่อาศัยอยู่ใกล้พรมแดนกลับไม่ได้มีการเดินขบวนประท้วงกัน ผู้เขียนไม่แน่ใจนักว่าอาจเป็นเพราะชาวบ้านในพื้นที่ใกล้พรมแดนอาจไม่ต้องการให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ใกล้พรมแดน เพราะอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน และอาจด้วยการเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะทวีลักษณะทางชาติพันธุ์คือมีความเป็นชาวเขมร และสำนึกถึงการสังกัดอยู่ในรัฐไทยในขณะเดียวกัน ด้วยสำนึกดังกล่าว ทำให้ยากที่จะเลือกว่าจะประท้วงหรืออยู่ตามปกติ ดังนั้น ทางออกที่ดีที่สุดเพื่อไม่ให้บาดเจ็บหรือเกิดปัญหากับเครือญาติในเขตกัมพูชา ชาวเขมรในไทยจึงเลือกที่จะไม่ประท้วงต่อกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เกิดคดีปราสาทพระวิหารและหลังจากนั้น ชาวบ้านเริ่มเดินทางไปยังเขตประเทศกัมพูชาลดน้อยลง เพราะถูกสั่งห้ามจากการ และการปิดพรมแดนระหว่างประเทศในช่วงเวลาหนึ่งก็สร้างความรู้สึกถึงการกระทำผิดกฎหมายให้กับชาวบ้านที่เดินทางข้ามพรมแดน ถึงอย่างนั้นการเดินทางข้ามพรมแดนก็ยังคงมีอยู่บ้างเพื่อไปซื้อของป่าและเนื้อสัตว์ ภายใต้ระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของแต่ก็ลดลงไปมาก ดังนั้น ในระยะหลังสิ่งที่ชาวบ้านต้องการจึงเปลี่ยนกลายเป็นเงินแทน โดยที่นำสินค้าสมัยใหม่ไปขายแทน

ความทรงจำของคนกัมพูชาที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ มีความทรงจำว่า ปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถานสำคัญของตน บนธงชาติได้ใช้ภาพปราสาทนครวัดเป็นสัญลักษณ์ของชาติสืบทอดความยิ่งใหญ่มาจากยุคเมืองพระนคร ด้วยความคิดเช่นนี้ ปราสาทเขาพระวิหารในฐานะสิ่งก่อสร้างที่เป็นมรดกตกทอดจากสมัยเมืองพระนครจึงมี

ความหมายที่พิเศษแตกต่างออกไปจากความคิดของคนไทย โดยความหมายของปราสาทเขาพระวิหาร จึงได้ถูกโยงเข้ากับพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์เขมรในฐานะที่ทรงเป็นผู้สร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่พระราชอาณาจักร ดังนั้น คนกัมพูชาจึงมองว่า “ปราสาทเขาพระวิหารเป็นของกัมพูชา” คนส่วนใหญ่มองว่าไม่ว่าไม่ว่าไทยจะพยายามอ้างเหตุผลใดๆ ก็ตาม โดยเฉพาะความเป็นเจ้าของในฐานะผู้สร้างปราสาทเขาพระวิหาร จึงเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการรับรู้ของชาวกัมพูชาอย่างสิ้นเชิง รวมทั้งการอ้างถึงเรื่องทางขึ้นปราสาทเขาพระวิหาร ฯลฯ เพราะเมื่อกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ ชาวกัมพูชาย่อมอ้างว่าดินแดนที่ไทยอ้างว่าเป็นทางขึ้นนั้น เดิมก็เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเขมรโบราณด้วย ด้วยเหตุนี้ หากกล่าวตามการรับรู้ของชาวกัมพูชา ปราสาทเขาพระวิหารจึงเป็นปราสาทที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ผู้เป็นพระราชบิดาของอาณาจักรเขมรโบราณโปรดให้สร้างขึ้น และชาวกัมพูชาในปัจจุบันเป็นผู้รับมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นไว้ แต่ไทยได้เข้ามาอ้างสิทธิ์ครอบครอง ดังนั้นสมเด็จพระนโรดมสีหนุ นายกรัฐมนตรีกัมพูชา จึงได้นำเรื่องนี้มาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ เช่นเดียวกับปัจจุบัน และชื่อของปราสาทเขาพระวิหารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำที่ไม่สร้างสรรค์ของคนไทยที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้าน

ส่วนความทรงจำร่วมที่ผู้คนสองพื้นที่ที่มีความเห็นเหมือนกันคือ ปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถานโบราณตั้งแต่ยุคขอมเรืองอำนาจ และเป็นที่ยุติกันอีกครั้งในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองกัมพูชาในฐานะรัฐอารักขา และได้เข้าสำรวจดินแดนบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในเวลานั้น อันนำไปสู่การขยายอำนาจเข้าสู่ดินแดนของสยาม และได้มีการปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๗ ที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับปราสาทแห่งนี้สืบมาจนปัจจุบัน

ความทรงจำเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร และสภาพแวดล้อมต่างๆ รอบปราสาท เป็นความทรงจำที่ดีมีคุณค่ามากทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากปราสาทเขาพระวิหารเป็นปราสาทที่อยู่ไกล และอยู่บนภูเขาสูง ซึ่งลำบากต่อการเดินทางมาเยี่ยมชมจากผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะคนที่อยู่จังหวัดห่างไกล ฉะนั้นความทรงจำจากเหตุการณ์ดังกล่าวจะนำไปบอกเล่า และเผยแพร่ให้คนอื่น ๆ ได้รับรู้ โดยเฉพาะลูกหลานคนรุ่นใหม่ได้ฟัง เพื่อได้รู้จักปราสาทเขาพระวิหาร ข้อมูลทั่วไป และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปราสาทให้มากขึ้น และยังเป็นการสร้างจิตสำนึกรักปราสาท โบราณสถาน สมบัติของบรรพบุรุษ และสมบัติของมนุษยชาติ โดยร่วมกันอนุรักษ์เป็นสมบัติชาติและของโลกสืบไป ดังที่นายวัชรินทร์ กอกหวาน กล่าวว่า “ปราสาทเขาพระวิหาร เป็นส่วนหนึ่งของภูผาศักดิ์สิทธิ์ ที่มีลักษณะโดดเด่นทางธรรมชาติ ที่ทำให้ผู้คนในและนอกพื้นที่ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะบริเวณยอดเขาที่ลึกลับเข้าไปในเขตเขมรต่ำกัมพูชานั้นคือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่เป็นของใคร ทั้งคนที่อยู่ในเขตเขมรต่ำ (กัมพูชา) และเขมรสูง (ภาคอีสานของไทย) ความเป็นเขมรสูงและเขมรต่ำนั้นไม่มีนัยทางการเมืองว่าเป็นคนเขมรแห่งรัฐกัมพูชาแต่อย่างใด หากหมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษามอญ-เขมร ที่มีความหลากหลายทางเผ่าพันธุ์ และเมื่อมองดูความสัมพันธ์ระหว่างปราสาทเขาพระวิหารกับพื้นที่โดยรอบ การเป็นมรดกโลกแต่เพียงปราสาทนั้น ไม่ได้ทำให้มองเห็นผู้คน ดังนั้น การที่จะทำให้ปราสาทเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกอย่างเห็นบ้านเห็นเมืองและผู้คนอย่างมีความหมายแล้ว ก็ควรที่จะกำหนดพื้นที่โดยรอบที่ทั้งสองประเทศต่างมีสิทธิเสียใหม่ให้เป็นบริเวณมรดกโลกร่วมกัน” (นายวัชรินทร์ กอกหวาน, สัมภาษณ์, ๒๘ ธ.ค. ๖๑)

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ชาวไทยควรศึกษาบทเรียนจากกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหารว่า แท้ที่จริงเกิดจากแรงผลักดันของประเทศมหาอำนาจที่ทำให้ไทยกับกัมพูชาขัดแย้งกัน แต่มีผลกระทบถึงคนในท้องถิ่น ทำให้ชาวศรีสะเกษกับชาวกัมพูชาต้องขัดแย้งกัน ดังนั้นจึงควรสนับสนุน

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ควรสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องที่มีผลต่อตนเองในลักษณะวิชาการ

๕. ปัญหาและอุปสรรคของการวิจัย

๑. ความไม่เชี่ยวชาญในเรื่องภาษากัมพูชาของคณะผู้วิจัย ทำให้ต้องหานักวิจัยที่เป็นชาวกัมพูชาเพิ่มเติม เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล
๒. การเก็บข้อมูลในกัมพูชาบางครั้งอยู่ในช่วงการเลือกตั้ง ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเก็บข้อมูล
๓. ชาวกัมพูชาไม่เปิดเผยข้อมูลความทรงจำของตนเอง หรือเปิดเผยเพียงบางส่วน เนื่องจากอาจเสี่ยงต่อปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ทำให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างยากลำบาก และทำให้ผู้ให้ข้อมูลชาวกัมพูชามีจำนวนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น
๔. ผู้ที่มีความทรงจำเรื่องนี้มีอยู่ไม่มาก เพราะเข้าถึงกลุ่มบุคคลได้ยาก ต้องมีการนัดหมายล่วงหน้า และคนบางกลุ่มได้อพยพย้ายถิ่นไปแล้ว ทำให้คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์นัก
๕. ผู้ให้ข้อมูลให้รายละเอียดกว้างขวาง ให้ข้อมูลไม่จำเพาะเจาะจง ส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลยุคเขมรแดงเป็นต้นมา ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้
๖. ผู้ให้ข้อมูลในส่วนของชาวกัมพูชามีจำกัดมาก และส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลในช่วงหลังช่วงเวลาการศึกษาของคณะผู้วิจัย
๗. กลุ่มตัวอย่างไม่ให้ข้อมูลจากการกรอกแบบสอบถามเท่าที่ควร เนื่องจากอายุมาก ส่วนใหญ่คณะผู้วิจัยจะได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปากเปล่าและการจัดสานเสวนาเป็นสำคัญ

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความทรงจำร่วมของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสำนึกร่วมของการเป็นประชาคมอาเซียน โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การบันทึกประวัติชีวิตบุคคล (Life History) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยในเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ คณะผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลโดยการนำข้อมูล ซึ่งได้มาโดยการเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) มาดำเนินการวิจัย เพื่อมุ่งอธิบายความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่กำหนดพฤติกรรมของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ในเรื่องความทรงจำทางสังคม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุที่มีความทรงจำร่วมดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลที่ต้องการ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการตรวจสอบ โดยดำเนินการตรวจสอบสามเส้นกับข้อมูลด้วยวิธีการ ๓ รูปแบบได้แก่

(๑) การตรวจสอบสามเส้นด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการบันทึกประวัติชีวิตของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่อาศัยตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่มีความทรงจำเรื่องกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ที่ต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคล ว่าข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่รวบรวมมาว่ามีความถูกต้องหรือไม่

(๒) การตรวจสอบสามเส้นด้วยวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) คือ ตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลหลายวิธี เช่น ผู้วิจัยได้ข้อมูลในรูปของเอกสาร จากนั้นผู้วิจัยก็ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่องเกี่ยวกับความทรงจำที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร การตั้งชุมชนตามกลุ่มพื้นที่ตัวอย่างในการทำวิจัย ว่ามีความถูกต้องหรือเปล่า และจากนั้นก็นำข้อมูลที่ได้มานั้นตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ครอบครัวเพื่อต้องการคำตอบที่ถูกต้อง

(๓) การตรวจสอบสามเส้นด้านทฤษฎี (Theory triangulation) คือ การนำแนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปมาตีความข้อมูลว่ามีความแตกต่างกันน้อยเพียงใดกับทฤษฎีที่ใช้อยู่และมีความสอดคล้อง และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยสรุปผลตามขั้นตอนการวิจัยตามลำดับดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย การวิจัยเรื่อง ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ความทรงจำเรื่องกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสำนึกร่วมของการเป็นประชาคมอาเซียน โดยวิธีการดำเนินการวิจัย มีขอบเขตในการวิจัย คือ ขอบเขตด้านพื้นที่และขอบเขตด้านประชากร โดยขอบเขตด้านพื้นที่ ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ คือ พื้นที่รอบเขาพระวิหารในฝั่งประเทศไทยและกัมพูชา เหตุที่เลือกพื้นที่นี้เป็นกลุ่มตัวอย่างเนื่องจากเป็นพื้นที่ๆ ผู้คนท้องถิ่นที่อายุไม่น้อยกว่า ๖๕ ปีใน ๔ พื้นที่วิจัย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์กรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ มากที่สุด ได้แก่

- ๖.๑ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย
 - ๖.๒ อำเภอจอมกระสาน จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา
 - ๖.๓ อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา
 - ๖.๔ อำเภอตรอยเปียงปราสาท จังหวัดอุดรมีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา
- ขอบเขตของประชากร

ประชาชนชาวไทยและชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทยในอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ และกัมพูชาในจังหวัดพระวิหาร จังหวัดอุดรมีชัย เป็นคนที่มีอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปในจำนวนที่มากที่สุดเท่าที่สามารถรวบรวมได้ ที่อาศัยและดำรงชีวิตในชุมชนแถบนี้มาไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ ของช่วงชีวิต

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัย ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ทำการศึกษ และสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษา และมีการจัดตั้งเวทีชาวบ้านเพื่อให้มีส่วนร่วมในการเสนอและให้ความคิดเห็นทางด้านวัฒนธรรมเพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ที่ยังมีผลต่อความรู้สึกหรือยังเป็นการความทรงจำที่ปรากฏอยู่ เมื่อได้ข้อมูลแล้วทำการวิเคราะห์และวิพากษ์ และนำเสนอวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ ปัญหาความร่วมมือของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา เนื่องจากความไม่มั่นใจและคิดว่านักวิจัยและผลการวิจัยมีผลต่อความมั่นคงของรัฐ ซึ่งปัญหานี้อาจเป็นปัญหาสำคัญต่อการเป็นประชาคมในอนาคต เพราะหากไม่มีความไว้วางใจกันแล้วการเป็นประชาคมก็อาจจะไม่มั่นคงได้

สรุปผลการวิจัย

ปราสาทพระวิหาร แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมบริเวณเทือกเขาพนมดงเร็กที่มีการพัฒนามาพร้อมกันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา ในเวลานั้นเทือกเขาแห่งนี้ไม่ได้ขีดคั่นเพื่อแบ่งแยกพรมแดนแต่อย่างใด หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนอาณาจักรเจนละที่สืบทอดต่อมาเป็นอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร

ปราสาทพระวิหารมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในรัชกาลของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ เพื่อเป็นที่ประดิษฐานศิวลึงค์ที่มีชื่อว่า “กัมรเตง ชคต ศรีศิขเรศวร” และได้มีการย้าย “กัมรเตง ชคต ศรีศิขเรศวร” ซึ่งเป็นเทพศักดิ์สิทธิ์ของอาณาจักรเจนละเดิมที่อยู่ ณ “ลึงคปุระ” หรือ “ปราสาทวัดภู” มาประดิษฐานไว้ ณ ปราสาทพระวิหารด้วยในฐานะที่ปราสาทพระวิหารเป็นศูนย์กลางจักรวาลแห่งใหม่ของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑

จากหลักฐานในศิลาจารึกต่างๆ ที่เราพบที่ปราสาทพระวิหารแสดงถึงความสำคัญที่ยาวนานสืบเนื่องของศาสนสถานแห่งนี้ โดยเฉพาะการอ้างถึงเหตุการณ์ย้อนกลับไปถึงพระเจ้ายโศวรมันที่ ๑ ในศตวรรษที่ ๑๕ และการกล่าวถึงสิ่งของมีค่าต่างๆ แต่กัมรเตง ชคต ศรีศิขเรศวร ณ ปราสาทพระวิหารโดยพราหมณ์และปุหิตในราชสำนักกัมพูชา นอกจากนี้ยังปรากฏร่องรอยความสำคัญของปราสาทพระวิหารจนถึงรัชกาลของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ซึ่งมีจารึกเกี่ยวกับประวัติและการทำบุญของพราหมณ์ที่วกรบัณฑิต ณ ปราสาทแห่งนี้ไว้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากปราสาทพระวิหารได้ถูกล้อมและทิ้งร้างไปในสมัยหลังพระนคร ด้วยเหตุผลทางศาสนาของผู้ครองรัฐหรือเหตุผลอื่นใด และกลับมาได้รับความสนใจอีกครั้งหนึ่งโดยฝรั่งเศสที่เข้ามาสำรวจ

ดินแดนในบริเวณนี้ เรื่องราวของปราสาทแห่งนี้จึงถูกรื้อฟื้นอีกครั้งหลังจากสูญหายไปจากความทรงจำเป็นเวลานานหลายร้อยปี

มูลเหตุเหล่านี้ทำให้ปราสาทพระวิหารกลายเป็นประเด็นทางการเมืองจนถึงปัจจุบัน และบ่อยครั้งทำให้ผู้คนลืมไปว่า ปราสาทพระวิหารไม่ได้เป็นเพียงสมบัติของใครคนใดคนหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นมรดกร่วมทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ต่างต้องร่วมกันรักษา

จากการศึกษาความทรงจำร่วมของคนทั่วไปเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร คือ เป็นปราสาทหิน โบราณศิลปะขอมที่เป็นชนวนแห่งความขัดแย้งระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการรับรู้เกี่ยวกับประเด็นปราสาทเขาพระวิหารในมุมมองกว้างๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน และมีความคล้ายคลึงกับความทรงจำของคนในแนวตะเข็บชายแดน แต่ความทรงจำของคนในแนวตะเข็บชายแดนที่มองเรื่องปราสาทเขาพระวิหารตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จะสามารถแบ่งออกเป็น ๔ มิติเวลา คือ มิติแรก ความทรงจำช่วงก่อนเกิดกรณีพิพาท ชาวศรีสะเกษเชื่อว่า ปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถานของตนมาโดยตลอด ส่วนใหญ่เป็นความทรงจำจากผู้สูงอายุ มิติที่สอง คือความทรงจำของคนในทศวรรษ ๒๕๐๐ ที่มีว่า ปราสาทเขาพระวิหาร เขมร ฝรั่งเศสมาปล้นเอาไป ส่งผลต่อการลดเขตแดน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งเป็นแหล่งความทรงจำสาธารณะอย่างแพร่หลายในพิธีกรรมรวมถึงงานวรรณกรรมต่างๆ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความทรงจำของคนในแนวตะเข็บชายแดน (คนในพื้นที่) ต่างจากคนทั่วไป เนื่องจากเป็นพื้นที่ๆ อยู่ใกล้เคียงกับปราสาทเขาพระวิหารและได้รับผลกระทบจากกรณีพิพาทมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของคนในและคนนอก ในแนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยาการตีความหมายของ นัฐวุฒิ สิงห์กุล และปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล ซึ่งเป็นทัศนะของคนนอกคือคนไทย คนอำเภอเมืองฯ ศรีสะเกษ ที่มีมุมมองว่า นานแล้วที่เขมรได้ถูกศาลโลกในกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ พิพากษาตัดสินให้ตกไปเป็นของประเทศกัมพูชาในคดีพิพาทระหว่างไทย - กัมพูชา ในคดีพิพาทกรณีอธิปไตยเหนือดินแดนเขาพระวิหาร ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียมรดกชิ้นสำคัญของชาติไป ส่วนชาวเขมรกลับมองว่า ปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นสมบัติของชาวกัมพูชา มิติที่สามคือ ความทรงจำในช่วงหลังทศวรรษ ๒๕๐๐ จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนขาดรายได้ การติดต่อคมนาคมไม่สะดวกดังเดิม และ มิติที่สี่ ภายหลัง พ.ศ.๒๕๕๙ ถึงปัจจุบัน กรณีพิพาทเรื่องปราสาทเขาพระวิหารเป็นประเด็นของการสร้างประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนร่วมกัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนสองแผ่นดิน และของมนุษยชาติ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของคนในและคนนอก ในแนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยาการตีความหมายของ นัฐวุฒิ สิงห์กุล (๒๕๕๗) และปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล ซึ่งเป็นทัศนะของคนใน คือ คนในพื้นที่ท้องถิ่นบริเวณตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา ที่สามารถวิเคราะห์ทัศนคติของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนได้ว่า แม้ว่าเขาพระวิหารจะต้องตกไปอยู่ในความครอบครองของประเทศกัมพูชามาเป็นเวลานานแล้ว แต่ความยิ่งใหญ่ทางอารยธรรมยังคงอยู่ มนุษยชาติจะต้องรักษา ความสำคัญของเขาพระวิหารมีข้อมูลที่ค้ำความดังกล่าว ซึ่งมาจากการสั่งสมความรู้และความเข้าใจที่มีต่อเนื่องกันมา หรือจากประสบการณ์ จนทำให้เชื่อว่าสิ่งที่ตนรับรู้มันกลายเป็นเรื่องจริง

ส่วนทัศนคติคนนอก คือ รัฐบาลจะมองว่าปัญหากรณีพิพาทเขาพระวิหารเป็นปัญหาสำคัญและส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ เป็นปัญหาทางการเมืองทั้งสองประเทศจะต้องร่วมกันแก้ไขเพื่อสร้างเสถียรภาพของประชาคมอาเซียนที่มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

ในส่วนความทรงจำของคนไทยที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาท
เขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ มีความทรงจำว่า ปราสาทพระวิหารตามความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไป
 คือ โบราณสถานที่ยกขึ้นเพื่ออุทิศแด่พระศิวะเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่และสถิตอยู่บนเขาไกรลาสตามคติความเชื่อของ
 ศาสนาพราหมณ์ และ “ปราสาทเขาพระวิหารเป็นของไทย” ด้วยสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชาติที่ทำให้
 เกิดความรู้สึกของการเป็นเจ้าของดินแดนและปราสาทพระวิหารในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามนั่นเอง เมื่อ
 กัมพูชายื่นฟ้องต่อศาลโลกใน พ.ศ.๒๕๐๑ จนถึงการตัดสินคดีใน พ.ศ.๒๕๐๕ ตลอดระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.
 ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕ ประชาชนจำนวนมากจึงออกมาเดินขบวนประท้วงเพื่อเรียกร้องให้ปราสาทพระวิหารเป็น
 ของไทย จนถึงขั้นกรีดเลือดโดยกระแสการประท้วงมักกระจุกตัวอยู่ในเขตตัวอำเภอเป็นหลัก

ในทางตรงกันข้ามกับชาวเขมรที่อาศัยอยู่ใกล้พรมแดนกลับไม่ได้มีการเดินขบวนประท้วงกัน ผู้เขียน
 ไม่แน่ใจนักว่าอาจเป็นเพราะชาวบ้านในพื้นที่ใกล้พรมแดนอาจไม่ต้องการให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ใกล้
 พรมแดน เพราะอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวัน และอาจด้วยการเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะทวีลักษณะทาง
 ชาติพันธุ์คือมีความเป็นชาวเขมร และสำนึกถึงการสังกัดอยู่ในรัฐไทยในขณะเดียวกัน ด้วยสำนึกดังกล่าว ทำให้
 ยากที่จะเลือกว่าจะประท้วงหรืออยู่ตามปกติ ดังนั้น ทางออกที่ดีที่สุดเพื่อไม่ให้บาดหมางหรือเกิดปัญหาเกี่ยวกับ
 เครือญาติในเขตกัมพูชา ชาวเขมรในไทยจึงเลือกที่จะไม่ประท้วงต่อกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เกิดคดีปราสาทพระวิหารและหลังจากนั้น ชาวบ้านเริ่มเดินทางไปยังเขตประ
 เทศกัมพูชาลดน้อยลง เพราะถูกสั่งห้ามจากทางการ และการปิดพรมแดนระหว่างประเทศในช่วงเวลาหนึ่งก็
 สร้างความรู้สึกถึงการกระทำผิดกฎหมายให้กับชาวบ้านที่เดินทางข้ามพรมแดน ถึงอย่างนั้นการเดินทางข้าม
 พรมแดนก็ยังคงมีอยู่บ้างเพื่อไปซื้อของป่าและเนื้อสัตว์ ภายใต้ระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของแต่ก็ลดลงไปมาก
 ดังนั้น ในระยะหลังสิ่งที่ชาวบ้านต้องการจึงเปลี่ยนกลายเป็นเงินแทน โดยที่นำสินค้าสมัยใหม่ไปขายแทน

**ความทรงจำของคนกัมพูชาที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนที่มีต่อกรณีพิพาทเรื่องปราสาท
 เขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐** มีความทรงจำว่า ปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถานสำคัญของตน บน
 ธงชาติได้ใช้ภาพปราสาทนครวัดเป็นสัญลักษณ์ของชาติสืบทอดความยิ่งใหญ่มาจากยุคเมืองพระนคร ด้วย
 ความคิดเช่นนี้ ปราสาทเขาพระวิหารในฐานะสิ่งก่อสร้างที่เป็นมรดกตกทอดจากสมัยเมืองพระนครจึงมี
 ความหมายที่พิเศษแตกต่างออกไปจากความคิดของคนไทย โดยความหมายของปราสาทเขาพระวิหาร จึงได้
 ถูกโยงเข้ากับพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์เขมรในฐานะที่ทรงเป็นผู้สร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่พระ
 ราชาอาณาจักร ดังนั้น คนกัมพูชาจึงมองว่า “ปราสาทเขาพระวิหารเป็นของกัมพูชา” คนส่วนใหญ่มองว่าไม่
 ว่าไม่ว่าไทยจะพยายามอ้างเหตุผลใดๆ ก็ตาม โดยเฉพาะความเป็นเจ้าของในฐานะผู้สร้างปราสาทเขาพระ
 วิหาร จึงเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับการรับรู้ของชาวกัมพูชาอย่างสิ้นเชิง รวมทั้งการอ้างอิงถึงเรื่องทางขึ้นปราสาทเข้า
 พระวิหาร ฯลฯ เพราะเมื่อกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้ ชาวกัมพูชาย่อมอ้างว่าดินแดนที่ไทยอ้างว่าเป็นทางขึ้นนั้น
 เดิมก็เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเขมรโบราณด้วย ด้วยเหตุนี้ หากกล่าวตามการรับรู้ของชาวกัมพูชา ปราสาท
 พระวิหารจึงเป็นปราสาทที่พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ผู้เป็นพระราชบิดาของอาณาจักรเขมรโบราณโปรดให้สร้างขึ้น
 และชาวกัมพูชาในปัจจุบันเป็นผู้รับมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นไว้ แต่ไทยได้เข้ามาอ้างสิทธิ์ครอบครอง
 ดังนั้นสมเด็จพระนโรดมสีหนุ นายกรัฐมนตรีกัมพูชา จึงได้นำเรื่องนี้มาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเมื่อ พ.ศ.
 ๒๕๐๒ เช่นเดียวกับปัจจุบัน และชื่อของปราสาทพระวิหารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำที่ไม่
 สร้างสรรค์ของคนไทยที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้าน

ส่วนความทรงจำร่วมที่ผู้คนสองพื้นที่ที่มีความเห็นเหมือนกันคือ ปราสาทเขาพระวิหารเป็นศาสนสถาน โบราณตั้งแต่ยุคขอมเรืองอำนาจ และเป็นที่ยึดขึ้นอีกครั้งในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ๒๕ เมื่อฝรั่งเศสเข้ามาปกครองกัมพูชาในฐานะรัฐอารักขา และได้เข้าสำรวจดินแดนบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในเวลานั้น อันนำไปสู่การขยายอำนาจเข้าสู่ดินแดนของสยาม และได้มีการปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๔๗ ที่ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับปราสาทแห่งนี้สืบมาจนปัจจุบัน

ผลจากการศึกษาเรื่องความทรงจำจะทำให้เข้าใจสภาพของวิถีท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับศาสนสถาน และได้เพิ่มพูนความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ ประเทศไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดพระวิหาร และจังหวัดอุดรรัมย์ ราชอาณาจักรกัมพูชาในด้านสังคมโดยเฉพาะความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มคนภายหลังการเกิดกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารซึ่งสัมพันธ์กับนโยบายระหว่างประเทศในบริเวณชายแดนเพื่อป้องกันความขัดแย้ง นับเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งอาจสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสองพื้นที่ ตลอดจนสื่อการสอนและของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน และสร้างประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนร่วมกัน

ผลที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งและกรณีพิพาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ที่สำคัญคือ ส่งผลกระทบต่อเนื่องแก่วิถีการดำรงชีวิตและสภาพจิตใจของผู้คนด้วย ด้วยเหตุนี้ UNESCO และคณะกรรมการมรดกโลกจึงยังไม่ควรขึ้นทะเบียนปราสาทเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกตามข้อเสนอของกัมพูชาฝ่ายเดียว เพราะจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชาตลอดไป ตัวปราสาทเขาพระวิหารเองก็จะไม่สมบูรณ์ เพราะถูกตัดขาดระหว่างศาสนสถานกับคนผู้ใช้ศาสนสถาน ความเป็นมรดกโลกก็ไม่สมบูรณ์ ตามเหตุผลทางวิชาการ ดังกล่าว ข้อเสนอที่ควรพิจารณาเพื่อเป็นทางออกและเพื่อไม่ให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชา คือการขึ้นทะเบียนร่วมกัน จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งตัวปราสาทและผู้ใช้ศาสนสถานแห่งนี้ ซึ่งมีตัวอย่างในประวัติของมรดกโลกหลายแห่งที่สามารถกระทำได้และจะเป็นภาพพจน์อันดีของคณะกรรมการมรดกโลกและองค์การสหประชาชาติที่เป็นองค์กรระหว่างประเทศในการประสานประโยชน์ของชาวโลก ไม่ใช่กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน และที่สำคัญคือไม่ควรนำมาใช้เป็นประเด็นทางการเมืองหรือการแสวงหาประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งจะทำให้คุณค่าและมูลค่าของปราสาทพระวิหารตกต่ำลง

ดังนั้นการวิจัยจึงสามารถนำไปเป็นแนวทางในการลดความรู้สึกแปลกแยกหรือการสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในภูมิภาค ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์หรือภูมิหลังของแต่ละประเทศ ล้วนมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งสิ่งนี้อาจจะเป็นแนวทางในการก้าวข้ามความรู้สึกชาตินิยม เชื้อชาตินิยม ศาสนานิยม ประชาชนในดินแดนภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นประชาคมอาเซียนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ปรากฏข้อสังเกตที่สำคัญหลายประการ ซึ่งสามารถที่จะประมวลเป็นข้อเสนอแนะโดยสังเขป ดังนี้คือ

๑. การศึกษาวิจัยเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดน ไทย - กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๖ ทำให้ทราบและเข้าใจจุดร่วมของคนท้องถิ่นตามแนวตะเข็บชายแดน ไทย - กัมพูชา นั่นก็คือ ความทรงจำที่มีร่วมกันต่อเหตุการณ์ที่เป็นเรื่องราวที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจผู้คน

ทั้งสองดินแดน ดังนั้นการรวมเป็นประชาคมอาเซียนที่จะเกิดขึ้น วิธีที่จะทำให้ประชาชนในประชาคมก้าวข้ามความรู้สึกราชาชาตินิยม เชื้อชาตินิยม ศาสนาชาตินิยม นั่นคือ การสร้างความสำนึกในการเป็นประชาคมเดียวกัน โดยใช้ประสบการณ์ร่วมของประชาชนในเรื่องกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งงานวิจัยนี้อาจใช้เป็นแนวทางในการสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาคมได้ จึงเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจ จึงควรจะมีการพิจารณาในวงวิชาการต่อไป และมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่า งานวิจัยนี้อาจเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจแก่ผู้คนที่ทั้งสองฝ่าย และอาจเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยส่งเสริมให้รัฐบาลทั้งสองประเทศกำหนดพื้นที่โดยรอบปราสาทเขาพระวิหารที่ทั้งสองประเทศต่างมีสิทธิ์เสียใหม่ให้เป็นบริเวณมรดกโลกร่วมกันและแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน

๒. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่ตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่ใกล้เคียงกับปราสาทเขาพระวิหารเท่านั้น และศึกษาเฉพาะกรณีพิพาทในทศวรรษ ๒๕๐๐ เท่านั้น ทั้งนี้ควรศึกษาในครอบคลุมทุกเหตุการณ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งในความเป็นจริงยังมีพื้นที่ความขัดแย้งอื่นๆ เช่น ปราสาทที่ตั้งอยู่ตามพรมแดนไทย – กัมพูชา อีกมากมาย รวมถึงพื้นที่อื่นๆ ด้วย ดังนั้นเพื่อให้ครอบคลุมทั้งหมดจึงควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ในกลุ่มภาคพื้นทวีปและภาคพื้นสมุทรด้วย

๓. ในการอธิบายและสร้างสำนึกในการเป็นประชาคมอาเซียน ควรจัดพิมพ์ข้อมูลเรื่องความทรงจำของผู้คนทั้งสองดินแดนที่มีต่อกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ เป็นหนังสือภาษาอังกฤษเพื่อเผยแพร่เพื่อให้ความรู้และสร้างสำนึกร่วมความเป็นประชาคมให้แก่พลเมืองอาเซียนต่อไป รวมถึงการจัดทำบทสารคดีสั้นเพื่อเผยแพร่ด้วย ซึ่งการศึกษาที่ใช้แนวคิดเรื่องความทรงจำทางสังคมในแนวทางการทรงจำที่เป็นความทรงจำร่วม และความทรงจำที่เป็นของปวงประชา ในการนำไปศึกษาให้เกิดข้อค้นพบว่า การสร้างความทรงจำจากรัฐบาลนั้นให้ความเชื่อมโยงกับความทรงจำร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น อันจะส่งผลให้เกิดความเป็นชาติที่แน่นแฟ้น และสามารถสร้างเอกภาพระหว่างสองพื้นที่นั้นเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจ จึงควรจะมีการพิจารณาในวงวิชาการต่อไป

๔. ควรเพิ่มมิติความขัดแย้งในทศวรรษ ๒๕๕๐ – ๒๕๕๖ เหตุการณ์การพิจารณาในศาลโลกครั้งที่ ๒ ความขัดแย้งระหว่างชาวอำเภอกันทรลักษ์และขบวนการชาตินิยม ซึ่งเป็นข่าวไปทั่วโลก (เหตุการณ์เอาธงชาติไทยตีกัน) ควรมีการสัมภาษณ์พ่อค้าแม่ค้าที่ขายของบริเวณผามออีแดงด้วยโดยศึกษาจากเว็บไซต์ประกอบ ซึ่งจะทำให้งานมีความสมบูรณ์มากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสาร

- กนกวรรณ ระลึก, (๒๕๕๖ พฤษภาคม – สิงหาคม). “ภูมิซรอล : พัฒนาการการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชายแดนจากสังคมประเพณีสู่ชุมชนหัวใจเขมร. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. ๙(๒) : ๑๓๙ – ๑๖๖.
- กรกฎ บุญลพ. (๒๕๕๓). **เขาพระวิหารและย่านพนมดงรัก : ภาพลักษณ์เชิงมานุษยวิทยาภาพถ่ายจากหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และชาติพันธุ์วรรณา.** กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชรพรรษ ธรรมรส. (๒๕๔๖). **ผลกระทบต่องังหวัดศรีสะเกษในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร (พ.ศ.๒๕๐๒ – ๒๕๐๕).** ปริญญาโท กศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศคดีปราสาทพระวิหาร.** (๒๕๐๕). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๔๓). **ท่องตะเข็บแดนสยาม : การสำรวจแนวพรมแดนไทย – พม่า – ลาว – กัมพูชา.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๕๒). **ลัทธิชาตินิยมไทย/สยามกับกัมพูชา และกรณีศึกษาปราสาทเขาพระวิหาร.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๕๔). **ประมวลสนธิสัญญา : อนุสัญญา ความตกลง บันทึกความเข้าใจ และแผนที่ระหว่างสยามประเทศไทยกับประเทศอาเซียนเพื่อนบ้าน : กัมพูชา – ลาว – พม่า – มาเลเซีย.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชุตินา เมฆวัน. (๒๕๕๕). **แนวทางการเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นเพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากผลกระทบกรณีพิพาทเขาพระวิหารและการสู้รบตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา.** กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. ถ่ายเอกสาร.
- ธงชัย ณะสิงห์. (๒๕๔๗). **ภูมิศาสตร์เอเชีย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธิดา สาระยา. (๒๕๓๕). **ปราสาทเขาพระวิหาร.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (๒๕๔๑). **น้ำที่เขวเขาพระวิหาร.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (๒๕๔๙). **เขาพระวิหาร.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (๒๕๕๙). **ปราสาท (เขา) พระวิหาร.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (๒๕๕๑). **ศรีศิขเรศวร ปราสาทพระวิหาร.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- นภดล ปัทมะ. (๒๕๕๙). **บันทึกประวัติศาสตร์ “มหากาพย์เขาพระวิหาร”.** กรุงเทพฯ : มติชน
- นภดล ชาติประเสริฐ. (๒๕๔๐). **นโรดม สีหนุ กับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นลินี ต้นฐานิตย์. (๒๕๔๖). **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาหลักวิจัยทางสังคม.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นัฐวุฒิ สิงห์กุล. (๒๕๕๗). **แนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยาการตีความหมาย**. สืบค้นได้จาก

<http://nattawutsingh.blogspot.com/2014/01/4-interpretive-anthrology-approach.html>

เบญจวรรณ นราราสัจจ์. (๒๕๕๓, พฤษภาคม – สิงหาคม). **ความทรงจำต่ออดีตในงานมรดกศึกษา**

(Heritage Studies) : บทสำรวจเบื้องต้น. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. ๖(๒) : ๒๗ – ๕๑.

ประดิษฐ์ ศิลาบุตร; และคณะ. (๒๕๕๐). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในกลุ่มจังหวัดอีสานตอนใต้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ประจวบ จันทร์หมื่น. (๒๕๕๕). **ศักยภาพการท่องเที่ยวตามลุ่มน้ำโขงไทย – ลาว กรณีศึกษาจากเชียงคานถึงโขงเจียม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดศรีสะเกษ. (๒๕๒๙). กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.

ปรีตภา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล, บรรณาธิการ. (๒๕๒๕). **คนใน : ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

พวงทอง ภาวครพันธ์. (๒๕๕๖). **รัฐและขบวนการอนารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร**. กรุงเทพฯ : คบไฟ.

พงษ์พันธ์ พึ่งตน. (๒๕๕๒). **ปราสาทพระวิหาร : การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ.**

๑๙๕๕ – ๑๙๗๐. วิทยานิพนธ์ (อ.ม.). ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

พนัส ทศนียานนท์; และคนอื่นๆ. (๒๕๕๔). **ศาลโลก – ศาลประจำอนุญาโตตุลาการกับข้อพิพาทระหว่างประเทศ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พิเชฐ แสงทอง, บรรณาธิการ. (๒๕๕๕). **พรมแดนบนแผ่นกระดาษ ปราสาทเขาพระวิหาร**. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (๒๕๕๖). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่พรมแดนไทย – กัมพูชาบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร : ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับเส้นพรมแดน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภราดร ศรีปัญญา; และคนอื่นๆ. (๒๕๕๘). **ศรีสะเกษจังหวัดของเราเล่ม ๒ : ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การคมนาคมและสิ่งแวดล้อม**. อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.

ยศ สันตสมบัติ. (๒๕๓๓). **ประสบการณ์ชีวิตและแนวพินิจเชิงชีวประวัติ อำนาจ บุคลิกภาพและผู้นำการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

लग ธารา. (๒๕๔๙). **คำพิพากษาเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดนเขาพระวิหารระหว่างกัมพูชากับไทย ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๕**. กรุงเทพฯ : ไพลินบุ๊กส์.

วิโรจน์ เอี่ยมเจริญ; และคณะ. (๒๕๖๐ก). **ไทยแลนด์แอตลาส**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

วิโรจน์ เอี่ยมเจริญ; และคณะ. (๒๕๖๐ข). **อาเซียนแอตลาส**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

ศานติ ภัคดีคำ. (๒๕๕๔). **ปราสาทพระวิหาร ของไทยหรือของใครกันแน่**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๖). **ศรีศิขเรศวร : ปราสาทพระวิหาร**. กรุงเทพฯ : มติชน.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๓๓). **แอ่งอารยธรรมอีสาน : แฉหลักฐานโบราณคดี พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ : มติชน.

ศรีศักร วัลลิโภดม; วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ; และอภิญญ์เพ็ญ. (๒๕๕๔). **เขาพระวิหาร : ระเบิดเวลาจาก**

ยุคอาณาจักรขอม. กรุงเทพฯ : มติชน.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (๒๕๕๐). **การวิจัยทางสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุจิตต์ วงษ์เทศ. (๒๕๕๑). **ปราสาทพระวิหาร ทำไม? มาจากไหน.** กรุงเทพฯ :

กองทุนเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ.

สุภางค์ จันทรวาณิช. (๒๕๕๓). **สังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ร.ว.(๒๕๓๖). **ปราสาทเขาพระวิหาร : ศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคเอเชีย**

อาคเนย์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

สุวิทย์ อิศราศวัต. (๒๕๕๓). **เบื้องลึกการเสียดินแดนและปัญหาปราสาทพระวิหาร จาก รศ.๑๑๒ ถึง**

ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี.

อานันท์ หาญพาณิชย์พันธ์, บรรณาธิการ. (๒๕๕๑). **กรณีปราสาทพระวิหาร.** ปทุมธานี :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.

อุทัย หิรัญโต. (๒๕๒๖). **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา – มานุษยวิทยา.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

อรรถ นันทจักร์. (๒๕๕๐). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการท่องเที่ยว.** อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (๒๕๕๘). **ความทรงจำ ประวัติศาสตร์ และการเฉลิมฉลองระลึกถึง.** เข้าถึงได้จาก

<http://www.bangkokbiznews>

เอเจียน เอมอนีเย. (๒๕๓๕). **บันทึกการเดินทางในลาวภาค ๑.** แปลโดยทองสมุทร โดเร.

เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

การสัมภาษณ์

นายคัมภีรพจน์ สายเพชร อายุ ๖๕ ปี ผู้สัมภาษณ์ ดร.ขรพรรัช สุรนาค และคณะ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๒๕๖๑ ณ สถานีอนามัยภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

นายสไตไพร์บิ่ง อายุ ๗๒ ปี ผู้สัมภาษณ์ ดร.ขรพรรัช สุรนาค และคณะ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๒๕๖๑ ณ สถานีอนามัยภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

นายสมพงษ์ ภาชี อายุ ๗๐ ปี ผู้สัมภาษณ์ ดร.ขรพรรัช สุรนาค และคณะ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๒๕๖๑ ณ สถานีอนามัยภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

นายสมบัติ กอกหวาน อายุ ๖๕ ปี ผู้สัมภาษณ์ ดร.ขรพรรัช สุรนาค และคณะ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๒๕๖๑ ณ สถานีอนามัยภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

นางประจุมศรี แหวนเงิน อายุ ๗๒ ปี ผู้สัมภาษณ์ ดร.ขรพรรัช สุรนาค และคณะ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๒๕๖๑ ณ สถานีอนามัยภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

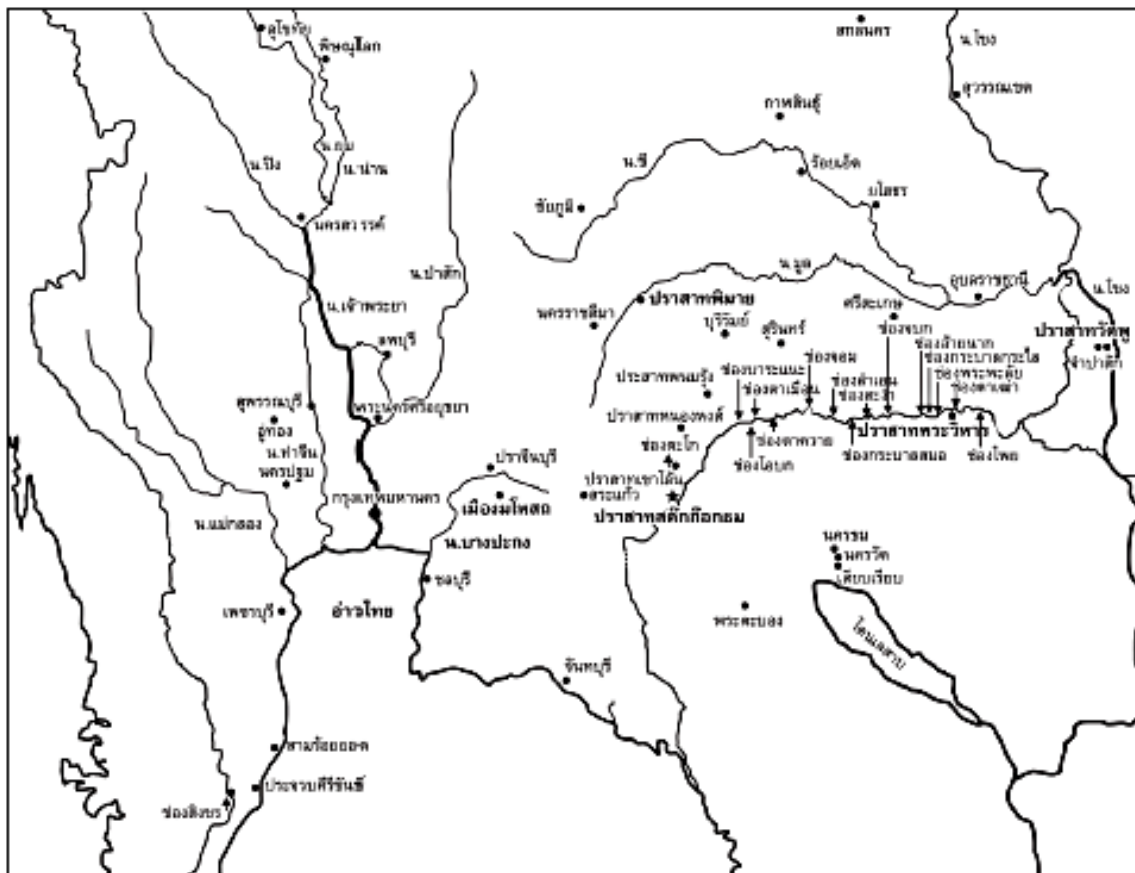
นายสุวัฒน์ มะโนชาติ อายุ ๘๐ ปี ผู้สัมภาษณ์ ดร.ขรพรรัช สุรนาค และคณะ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๒๕๖๑ ณ สถานีอนามัยภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

นายเสรี ชิงชัย อายุ ๘๐ ปี ผู้สัมภาษณ์ ดร.ขรพรรัช สุรนาค และคณะ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน

๒๕๖๑ ณ สถานีอนามัยภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

ภาคผนวก

แผนที่แสดงตำแหน่งช่องเขาตามทิวเขาพนมดงรัก (ไทย-กัมพูชา) เส้นทางคมนาคมระหว่างที่ราบสูงกับที่ราบลุ่ม [โดย ทนงศักดิ์ หาญวงษ์ มกราคม 2562]

สานเสวนา วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑
ณ สถานือนามัยบ้านภูมิซรอล อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ลงพื้นที่ช่องทางน้ำ อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๑

ลงพื้นที่บ้านสามเสา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
และอุทยานแห่งชาติพระวิหาร อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๑

ลงพื้นที่อำเภออัลลองเวง และอำเภอตรอยเปียงปราสาท จังหวัดอุดรรัมย์

ราชอาณาจักรกัมพูชา

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

๑. นายคัมภีรพจน์ สายเพชร (คนไทย)
๒. นายสด ไพโรบิ่ง (คนไทย)
๓. นายสมพงษ์ ภาชี (คนไทย)
๔. นายสมบัติ กอกหวาน (คนไทย)
๕. นางประจุมศรี แหวนเงิน (คนไทย)
๖. นายสุวัฒน์ มะโนชาติ (คนไทย)
๗. นายเสรี ชินชัย (คนไทย)
๘. นายชุมพล ไชยทิพย์ (คนไทย)
๙. นายอิสระ บุญสองชั้น (คนไทย)
๑๐. นายเสถียร แหวนเงิน (คนไทย)
๑๑. นายโสภณ รัตนา (คนไทย)
๑๒. นายทอง เพชรดี (คนไทย)
๑๓. นายหมุ่น สิมมา (คนไทย)
๑๔. นายจำปา กิ่งเกษ (คนไทย)
๑๕. นายไชย มาทอง (คนไทย)
๑๖. นายสุน รัตนา (คนไทย)
๑๗. นายแก้ว มาทอง (คนไทย)
๑๘. นายธัน ประสิทธิ์ (คนไทย)
๑๙. นายสมาน สิงห์ทอง (คนไทย)
๒๐. นายคำฟอง งามสุด (คนไทย)
๒๑. นายคำ สีใส (คนไทย)
๒๒. นางตราทอง มะโนชาติ(คนไทย)
๒๓. นายกิตติกร คำสัจ (คนไทย)
๒๔. นายเสริมพงษ์ ทองสัมฤทธิ์ (คนไทย)
๒๕. นายพงษ์พันธ์ กองทอง (คนไทย)
๒๖. นายวิสิทธิ์ ดวงแก้ว (คนไทย)
๒๗. นายวัชรินทร์ กอกหวาน (คนไทย)
๒๘. คุณตาทัน สนธ (คนกัมพูชา)
๒๙. นายสมุท (นามสมมติ) ไม่ทราบนามสกุล (คนไทย)
๓๐. คุณยายอาน พิงพาย (คนกัมพูชา)
๓๑. นางเชียง ไต (คนกัมพูชา)
๓๒. นายตรุษ ดัม มัง (คนกัมพูชา)
๓๓. นายขมอย เขียว กา (คนกัมพูชา)
๓๔. นายอิน เยง (คนกัมพูชา)

๓๕. นายมวน แหลบ (คนกัมพูชา)

๓๖. นางทู จู๋ (คนกัมพูชา)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (ผู้นำในชุมชน/ผู้รู้/ผู้เกี่ยวข้องในท้องถิ่น)

เรื่อง

ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา
ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๖

.....

- ๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มผู้นำที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและบริบทของพื้นที่ และสถานการณ์และความทรงจำเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนในชุมชน (ก่อนกรณีพิพาทเขาพระวิหาร) และปัจจุบัน
- ๒. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มี ๓ ตอน ประกอบด้วย
 - ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา
 - ตอนที่ ๓ สถานการณ์และความทรงจำเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนในชุมชน (ก่อนกรณีพิพาทเขาพระวิหาร) และปัจจุบัน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....
- ๑.๒ อายุ.....ภูมิลำเนาเดิม.....ที่อยู่ปัจจุบัน.....
- ๑.๓ การศึกษาสูงสุด.....
- ๑.๔ อาชีพ.....อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
- ๑.๕ วัน/เวลา/สถานที่ เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา

- ๒.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของหมู่บ้าน

.....

.....

.....

๒.๒ ข้อมูลบริบทของพื้นที่

- ๒.๒.๑ ด้านสภาพภูมิประเทศทั่วไป ที่ตั้ง/อาณาเขต/ลักษณะพื้นที่
- ๒.๒.๑.๑ ที่ตั้งของชุมชน

.....

.....

.....

๒.๒.๑.๒ อาณาเขตของชุมชน

ทิศเหนือ ติด.....

ทิศใต้ ติด.....

ทิศตะวันตก ติด.....

ทิศตะวันออก ติด.....

๒.๒.๑.๓ ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่

.....
.....
.....
.....

๒.๒.๒ สภาพความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน (สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป/
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสัมพันธ์ (ชนบท เมือง)

๒.๒.๒.๑ สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

.....
.....
.....

๒.๒.๒.๒ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

.....
.....

๒.๒.๓ สภาพการคมนาคม (ถนนในชุมชน/การเดินทางในชุมชน และการเดินทางเข้าออก
หมู่บ้านของคนในชุมชน)

.....
.....
.....

๒.๒.๔ สภาพการนับถือศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม ในชุมชน (วัฒนธรรมประเพณีที่ถือ
ปฏิบัติในปัจจุบัน/ศาสนาที่ชุมชนนับถือ)

๒.๒.๔.๑ ศาสนาที่คนในชุมชนนับถือ

.....
.....

๒.๒.๔.๒ ศาสนาที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่นับถือ

.....
.....

๒.๒.๔.๓ วัฒนธรรมประเพณี ในรอบ ๑๒ เดือนของชุมชนมีอะไรบ้าง

เดือน	วัฒนธรรมประเพณี	รายละเอียดของวัฒนธรรมประเพณี
มกราคม		
กุมภาพันธ์		
มีนาคม		
เมษายน		
พฤษภาคม		
มิถุนายน		
กรกฎาคม		
สิงหาคม		
กันยายน		
ตุลาคม		
พฤศจิกายน		
ธันวาคม		

๒.๒.๕ สภาพประชากรในชุมชน (จำนวนประชากร/ครัวเรือน/และลักษณะชาติพันธุ์ของคนในชุมชน)

๒.๒.๕.๑ จำนวนประชากร ทั้งหมด.....คน แยกเป็นชาย.....คน หญิง.....คน

.....

๒.๒.๕.๒ จำนวนครัวเรือนในชุมชน.....ครัวเรือน

๒.๒.๕.๓ ชาติพันธุ์ของคนในชุมชนมีจำนวน.....ชาติพันธุ์ ประกอบด้วย

.....

ชาติพันธุ์ส่วนใหญ่คือ.....

.....

๒.๒.๖ เศรษฐกิจในชุมชน/อาชีพชุมชน(อาชีพหลัก/อาชีพรอง)/รายได้/รายจ่าย

.....

๒.๒.๖.๑ อาชีพหลัก

.....

๒.๒.๖.๒ อาชีพรอง

.....

๒.๒.๖.๓ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อปี

.....

๒.๒.๖.๔ รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนต่อปี

.....

๒.๒.๖.๕ จำนวนร้านค้าและร้านบริการต่าง ๆ ในพื้นที่ (จำนวนกี่ร้าน/ร้านอะไรบ้าง)

ชนิดของร้านค้า	จำนวน	รายละเอียดเพิ่มเติม
ร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม		
ร้านขายผักและผลไม้		
ร้านขายของเบ็ดเตล็ด		
ร้านเสริมสวย		
หอพัก/รีสอร์ท/โรงแรม		
ร้านเกมส์/ร้านบริการคอมพิวเตอร์		
ร้านซ่อมรถ		
อื่น		

ตอนที่ ๓ สถานการณ์และความทรงจำเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนในชุมชน (ก่อนกรณีพิพาทเขาพระวิหาร) และปัจจุบัน

๓.๑ สถานการณ์และความทรงจำเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหารของผู้คนในชุมชน ก่อนกรณีพิพาท

.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์...../...../.....

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (ผู้รู้ในชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน)

เรื่อง

ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา
ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๖

- ๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มผู้รู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความข้อมูลทั่วไปของชุมชน สถานการณ์การท่องเที่ยวในอดีตและปัจจุบัน
- ๒. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้มี ๒ ตอน ประกอบด้วย
 - ตอนที่ ๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ ๒ ประเด็นสัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ.....นามสกุล.....

๑.๒ อายุ.....ภูมิลำเนาเดิม.....ที่อยู่ปัจจุบัน.....

๑.๓ การศึกษาสูงสุด.....

๑.๔ อาชีพ.....อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....

๑.๕ วัน/เวลา/สถานที่ เก็บข้อมูล.....

ตอนที่ ๒ ประเด็นสัมภาษณ์

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของชุมชน.....

๒.๒ สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ.....

๒.๓ สังคม วัฒนธรรม

.....
.....
.....

๒.๔ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

.....
.....
.....

๒.๕ ระบบเครือญาติ/ชาติพันธุ์

.....
.....
.....

๒.๖ ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่มีต่อกรณีพิพาทปราสาทเขา
พระวิหาร

.....
.....
.....

แบบสังเกต (Observation)

เรื่อง

ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา
ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๖

.....

กรอบการสังเกต

๑. สภาพการคมนาคม

.....
.....
.....

๒. เศรษฐกิจ

.....
.....
.....

๓. สังคมวัฒนธรรม

.....
.....
.....

๔. การมีส่วนร่วม ความสามัคคี

.....
.....
.....

๕. สถานการณ์และความทรงจำของผู้คนที่ต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร

.....
.....
.....

การสนทนากลุ่ม (Focused Group Discussion)

เรื่อง

ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา
ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑ – ๒๕๐๖

.....

ประเด็นคำถามสนทนากลุ่ม

๑. ประวัติโดยสังเขป ลักษณะและสถานที่สำคัญของท้องถิ่นที่ท่านอาศัยอยู่
๒. ความทรงจำร่วมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนรอบเขาพระวิหาร จากในช่วงกรณีพิพาท ปี ๒๕๐๑ ถึง พ.ศ.๒๕๐๖
๓. ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อท้องถิ่นรอบเขาพระวิหารอันเป็นผลจากกรณีพิพาทโดยวิเคราะห์จากความทรงจำ

แบบสอบถามภาษากัมพูชาสำหรับชาวกัมพูชา

កម្រងការសម្ភាសន៍បែបមានគម្រោង (ថ្នាក់ដឹកនាំសហគមន៍/អ្នកដឹកនាំក្រុមការងារក្នុងមជ្ឈមណ្ឌល)

ស្តីអំពី

ប្រាសាទព្រះវិហារ : ការចងចាំរបស់ប្រជាជនតាមព្រះដែនកម្ពុជា-ថៃ
អំឡុងឆ្នាំ ១៩៥៨-១៩៦៣

១. កម្រងការសម្ភាសន៍នេះ ជាកម្រងការសម្ភាសន៍សម្រាប់ក្រុមដឹកនាំដែលអាចផ្តល់ទិន្នន័យទាក់ទងនឹងប្រវត្តិ និងបរិបទនៃមូលដ្ឋាន និងស្ថានភាពសង្គមទាំងការចងចាំទាក់ទងនឹងប្រាសាទព្រះវិហាររបស់ប្រជាជន(មុនជម្លោះវិវាទ) និងបច្ចុប្បន្ន។

២. កម្រងការសម្ភាសន៍នេះ មាន ៣ ដំណាក់កាល គឺ៖

- ដំណាក់កាលទី ១ ទិន្នន័យទាក់ទងនឹងផ្តល់បទសម្ភាសន៍
- ដំណាក់កាលទី ២ ទិន្នន័យទាក់ទងនឹងទីកន្លែងដែលត្រូវសិក្សា
- ដំណាក់កាលទី ៣ ស្ថានភាពសង្គមនិងការចងចាំទាក់ទងនឹងប្រាសាទព្រះវិហាររបស់ប្រជាជនក្នុងមជ្ឈមណ្ឌល (មុនមានជម្លោះវិវាទប្រាសាទព្រះហរ) និងបច្ចុប្បន្ន។

ដំណាក់កាលទី ១ ទិន្នន័យទាក់ទងនឹងអ្នកផ្តល់បទសម្ភាសន៍

- ១.១ នាមត្រកូល..... ឈ្មោះ.....
- ១.២ អាយុ..... ទីកន្លែងកំណើត..... ទីលំនៅបច្ចុប្បន្ន.....
- ១.៣ កម្រិតវប្បធម៌.....
- ១.៤ មុនរបរ..... មុនរបរចម្បង..... មុនរបរបន្ទាប់បន្សំ.....
- ១.៥ ថ្ងៃ/ពេលវេលា/ទីកន្លែង ប្រមូលទិន្នន័យ.....

ដំណាក់កាលទី ២ ទិន្នន័យទាក់ទងនឹងកន្លែងដែលត្រូវសិក្សា

- ២.១ ទិន្នន័យទាក់ទងនឹងប្រវត្តិ និងការផ្លាស់ប្តូររបស់ភូមិ
-
-
-
-
-

.....

.....

.....

.....

.....

.....

២.២ ទិន្នន័យបរិបទមជ្ឈដ្ឋាន

២.២.១ ផ្នែកភូមិសាស្ត្រទូទៅ ទីតាំង/ព្រំប្រទល់/លក្ខណៈទឹកជំនន់

២.២.១.១ ទីតាំងទីប្រជុំជន

.....

.....

២.២.១.២ ព្រំប្រទល់របស់ទីប្រជុំជន

- ខាងជើង.....
- ខាងត្បូង.....
- ខាងលិច.....
- ខាងកើត.....

២.២.១.៣ លក្ខណៈទូទៅរបស់ទីប្រជុំជន

.....

.....

.....

២.២.២ លក្ខណៈការរស់នៅនិងទំនាក់ទំនងរបស់ប្រជាជនក្នុង ភូមិ (លក្ខណៈការរស់នៅទូទៅ/ ទំនាក់ទំនងរបស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ (ជនបទ ក្រុង)

២.២.២.១ លក្ខណៈការរស់នៅរបស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ

.....

.....

២.២.២.២ ទំនាក់ទំនងរបស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

២.២.៣ លក្ខណៈការធ្វើដំណើរ(ផ្លូវក្នុងភូមិ /ការធ្វើដំណើរក្នុងភូមិ និងការធ្វើដំណើរចេញចូលភូមិរបស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ)

.....
.....
.....
.....
.....

២.២.៤ ការកាន់សាសនា ប្រពៃណី និងវប្បធម៌ក្នុងភូមិ (វប្បធម៌ប្រពៃណីដែលគោរពនៅបច្ចុប្បន្ន/សាសនាដែលអ្នកភូមិគោរព)

២.២.៤.១ សាសនាដែលប្រជាជនក្នុងភូមិគោរព

.....

២.២.៤.២ សាសនាដែលប្រជាជនក្នុងភូមិភាគច្រើនគោរព

.....

២.២.៤.៣ វប្បធម៌ប្រពៃណី សម្រាប់នៃទាំង ១២ របស់ភូមិមានអ្វីខ្លះ?

ខេ	ប្រពៃណី	សេចក្តីលំអិតប្រពៃណី
មករា		
កុម្មុ៎ះ		
មីនា		
មេសា		
ឧសភា		
មិថុនា		
កក្កដា		
សីហា		
កញ្ញា		
តុលា		
វិច្ឆិកា		
ធ្នូ		

២.២.៤ ទិន្នន័យប្រជាជនក្នុងភូមិ (ចំនួនប្រជាជន/គ្រួសារ/និងលក្ខណៈជាតិសាសន៍របស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ)

២.២.៤.១ ចំនួនប្រជាជន សរុប.....នាក់ ប្រុស.....នាក់ ស្រី.....នាក់

.....

.....

២.២.៤.២ ចំនួនគ្រួសារក្នុងភូមិ.....គ្រួសារ

២.២.៥.៣ ជាតិសាសន៍របស់ប្រជាជនក្នុងភូមិមានចំនួន.....ជាតិសាសន៍ រួមមាន៖

.....
ភាគច្រើនគឺ
.....
.....

២.២.៦ សេដ្ឋកិច្ចភូមិ/មុខរបរ (មុខរបរចម្បង/មុខរបរបន្ទាប់បន្សំ)/ ប្រាក់ចំណូល/ចំណាយ

.....
.....

២.២.៦.១ មុខរបរចម្បង

.....
.....
.....

២.២.៦.២ មុខរបរបន្ទាប់បន្សំ

.....
.....
.....

២.២.៦.៣ ប្រាក់ចំណូលជាមធ្យមរបស់គ្រួសារក្នុងមួយឆ្នាំ

.....
.....
.....

២.២.៦.៤ ចំណាយជាមធ្យមរបស់គ្រួសារក្នុងមួយឆ្នាំ

.....
.....
.....

២.២.៦.៥ ចំនួនតូបលក់ដុំរនិងហាងផ្តល់សេវាផ្សេងៗ ក្នុងភូមិ (ប៉ុន្មានតូប/តូបអ្វីខ្លះ)

ប្រភេទតូបលក់ដុំ	ចំនួន	សេចក្តីលំអិតបន្ថែម
តូបលក់ម្ហូបអាហារនិងភេសជ្ជៈ		
តូបលក់បន្លែនិងផ្លែឈើ		
តូបលក់របស់រួម		
ហាងសំអាងការ		
ផ្ទះសំណាក់/វិសត/សណ្ឋាគារ		
ហាងហ្គេម/ហាងប្រើកុំព្យូទ័រ		
កន្លែងជួសជុលគ្រឿងយន្ត		
ផ្សេងៗ		

ដំណាក់កាលទី ៣ ស្ថានភាពណែនាំនិងការចងចាំទាក់ទងនឹងប្រាសាទព្រះវិហាររបស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ (មុនកើតជម្លោះវិវាទប្រាសាទព្រះវិហារ) និងបច្ចុប្បន្ន។

៣.១ ស្ថានភាពណែនាំនិងការចងចាំទាក់ទងនឹងប្រាសាទព្រះវិហាររបស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ មុនជម្លោះវិវាទ។

.....

.....

.....

ហត្ថលេខា.....អ្នកសម្ភាសន៍

កាលបរិច្ឆេទ...../...../.....

កម្រងការសម្ភាសន៍បែបគ្មានគម្រោង (ប្រាក់ដឹកនាំសហគមន៍អ្នកដឹងអ្នកពាក់ព័ន្ធក្នុងមជ្ឈដ្ឋាន)

ស្តីអំពី

ប្រាសាទព្រះវិហារ : ការចងចាំរបស់ប្រជាជនតាមព្រះដែនកម្ពុជា-ថៃ
អំឡុងឆ្នាំ ១៩៥៨-១៩៦៣

១. កម្រងការសម្ភាសន៍នេះជាកម្រងការសម្ភាសន៍សម្រាប់អ្នកដែលដឹងអាចផ្តល់នូវទិន្នន័យទាក់ទងនឹងប្រវត្តិ ទិន្នន័យទូទៅរបស់ភូមិ លក្ខណៈទេសចរណ៍កាលពីអតីតនិងបច្ចុប្បន្ន។

- ២. កម្រងសម្ភាសន៍នេះមាន ២ ដំណាក់កាល គឺ៖
 - ដំណាក់កាលទី ១ ទិន្នន័យអ្នកផ្តល់បទសម្ភាសន៍
 - ដំណាក់កាលទី ២ ចំណុចដែលត្រូវសម្ភាសន៍

ដំណាក់កាលទី ១ ទិន្នន័យអ្នកផ្តល់បទសម្ភាសន៍

- ១.១ នាមត្រកូល..... ឈ្មោះ.....
- ១.២ អាយុ..... ទីកន្លែងកំណើត..... ទីលំនៅបច្ចុប្បន្ន.....
- ១.៣ កម្រិតវប្បធម៌.....
- ១.៤ មុនរបរ..... មុនរបរចម្បង..... មុនរបរបន្ទាប់បន្សំ.....
- ១.៥ ថ្ងៃ/ពេលវេលា/ទីកន្លែង ប្រមូលទិន្នន័យ.....

ដំណាក់កាលទី ២ ចំណុចដែលត្រូវសម្ភាសន៍

- ២.១ ប្រវត្តិរបស់ភូមិ
.....
.....
.....
- ២.២ លក្ខណៈទូទៅផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច
.....
.....
.....

២.៣ សង្គម វប្បធម៌

.....
.....
.....

២.៤ ទំនាក់ទំនងរបស់ប្រជាជនក្នុងភូមិ

.....
.....
.....

២.៥ ប្រព័ន្ធសាច់ញាតិ/ជាតិសាសន៍

.....
.....
.....

២.៦ ការចងចាំរបស់ប្រជាជនតាមព្រំដែនកម្ពុជា-ថៃ ចំពោះជម្លោះវិវាទព្រាសទ្រោះវិហារ។

.....
.....
.....

ការសង្កេត (Observation)

ស្តីអំពី

វិធានការក្នុងការត្រៀមខ្លួនរបស់មជ្ឈដ្ឋានដើម្បីទទួលនូវការផ្តល់ប្តូរសកម្មភាពទេសចរណ៍វប្បធម៌ ពីផលប៉ះពាល់
ដែលកើតឡើងពីឆ្នោះវិវាទប្រាសាទព្រះវិហារនិងការប៉ះទង្គិចតាមព្រំដែនកម្ពុជា-ថៃ។

ការសង្កេត

១.លក្ខណៈការធ្វើដំណើរ

.....
.....
.....

២.សេដ្ឋកិច្ច

.....
.....
.....

៣.សង្គមវប្បធម៌

.....
.....
.....

៤.ការចូលរួម សាមគ្គីភាព

.....
.....
.....

៥.ស្ថានភាពនិងការចងចាំរបស់ប្រជាជនចំពោះហេតុការណ៍ឆ្នោះវិវាទប្រាសាទព្រះវិហារ។

.....
.....
.....

ការសន្ទនាក្រុម (Focused Group Discussion)
ស្តីអំពី

វិធានការក្នុងការគ្រប់គ្រងនូវរបស់មជ្ឈដ្ឋានដើម្បីទទួលបាននូវការផ្តល់ប្រយោជន៍សកម្មភាពទេសចរណ៍វប្បធម៌ ពីផលប៉ះពាល់ដែលកើតពីជម្លោះវិវាទប្រាសាទព្រះវិហារនិងការប៉ះទង្គិចតាមព្រំដែនកម្ពុជា-ថៃ។

សំណួរសន្ទនាក្រុម

- ១. ប្រវត្តិសង្ខេប លក្ខណៈ និងទីកន្លែងសំខាន់របស់មជ្ឈដ្ឋានដែលអ្នករស់នៅ។
- ២. ការចងចាំរបស់ប្រជាជនដែលរស់នៅបរិវេណជុំវិញប្រាសាទព្រះវិហារ ពីអំឡុងពេលមានជម្លោះវិវាទឆ្នាំ ១៩៩៨ រហូតដល់បច្ចុប្បន្ន។
- ៣. បញ្ហា ឧបសគ្គ ផលប៉ះពាល់ដែលកើតឡើងចំពោះមជ្ឈដ្ឋានជុំវិញប្រាសាទព្រះវិហារដែលជាលទ្ធផលពីការចងចាំ។

แบบสัมภาษณ์

โครงการเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้สู่งานวิจัย

“ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา

พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕”

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑

ณ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ชื่อ - สกุล.....

อายุ.....

อาชีพ.....

ประวัติโดยสังเขป ลักษณะและสถานที่สำคัญของท้องถิ่นที่ท่านอาศัยอยู่

.....
.....
.....

ความทรงจำที่มีต่อท้องถิ่นรอบๆ ปราสาทพระวิหารทั้งฝั่งไทยและกัมพูชา

.....
.....
.....

ความทรงจำที่มีต่อตัวปราสาทเขาพระวิหาร

.....
.....
.....

ความทรงจำที่มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร

.....
.....
.....

แบบสรุป

โครงการเวทีสานเสวนาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้สู่งานวิจัย

“ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา

พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕”

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑

ณ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ลักษณะร่วมกัน/ต่างกันของท้องถิ่น

.....

ความทรงจำร่วม/ต่างของผู้คนต่อท้องถิ่นรอบๆปราสาทเขาพระวิหาร

ความทรงจำร่วม/ต่างของผู้คนต่อปราสาทเขาพระวิหาร

.....
.....
.....

ความทรงจำร่วม/ต่างของผู้คนต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร

.....
.....
.....

ปัจจัยที่มีผลต่อความทรงจำของผู้คนที่มีต่อปราสาทพระวิหาร

.....

ผลจากความทรงจำในลักษณะต่างๆ ที่มีต่อปราสาทเขาพระวิหาร

.....
.....

แบบเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนอุดหนุนการวิจัย
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑

๑. ชื่อโครงการ

(ภาษาไทย) ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา
พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕

(ภาษาอังกฤษ) The Temple of "Preah Vihear" : A Memorial' people of Thai –
Cambodia Border (๑๙๕๘ – ๑๙๖๒ A.D.)

๒. ชื่อผู้วิจัย

๒.๑ หัวหน้าโครงการ ดร.ชรพรรษ สุรนารถ หมายเลขบัตรประชาชน ๓๓๓๙๙๐๐๑๘๗๒๒๑
อายุ ๔๑ ปี

ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย สังกัด สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต ๒๘

ที่อยู่ ๓๑๙ หมู่ ๕ โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย ถนนวันลูกเสือ ตำบลหนองครก อำเภอเมือง-
ศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๗-๕๓๘๒๐๕๑ E-mail Khorapat_๑๙๗๖@Hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๑ - ค.บ. สังคมศึกษา สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา

พ.ศ. ๒๕๔๖ - ศศ.ม ประวัติศาสตร์ไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร

พ.ศ. ๒๕๕๗ - กศ.ด การจัดการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

๒.๒ ผู้ร่วมงานวิจัย นายธัญพงษ์ สารรัตน์ ผู้ร่วมวิจัย

Mr. Thanyapong Sararat

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ที่อยู่ ๓๑๙ ตำบลโพธิ์ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๗๓๑๕๑๖ E-mail hithanyapongs@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๑ - ศศ.บ. ประวัติศาสตร์ (เกียรตินิยมอันดับ ๒) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๕๗ - ศศ.ม ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒.๒.๑ นาย สุต สุริน ผู้ร่วมวิจัย

Mr. Sut Sorin

การทำงาน

นักแปลอิสระ ภาษาเขมร – ไทย และ ไทย-เขมร

เป็นเจ้าของเว็บไซต์ศูนย์เขมรศึกษา (www.khmercamp.com)

ประวัติการศึกษา

หลักสูตรครุศาสตร์ (ครู) วิทยาลัยครูเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา

ปริญญาตรี วิทยาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ปริญญาโท การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

๒.๓ ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ผศ.ดร. ประดิษฐ์ ศิลานบุตร

ตำแหน่ง ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ที่อยู่ ๓๑๙ ตำบลโพธิ์ อำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐ เบอร์โทร ๐๘๑-

๗๒๕๔๓๒๘

ผู้ร่วมวิจัยมีจำนวน ๓ คน แต่ละคนมีส่วนร่วม ปริมาณงานร้อยละ และหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

ชื่อผู้ร่วมงาน	ปริมาณงานร้อยละ และหน้าที่ความรับผิดชอบ
๑. ดร.ชรพรรษ สุรนารถ	ร้อยละ ๖๐ (หัวหน้าโครงการวิจัย) รับผิดชอบในการออกแบบการวิจัย รับผิดชอบการนำเสนอทฤษฎี ร่วมเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผล การสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ
๒. นายธัญพงษ์ สารรัตน์	ร้อยละ ๔๐ (ผู้วิจัยร่วม) ออกแบบการวิจัย กำหนดกรอบวิจัย ร่วมเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งตรวจสอบการเขียน
๓. นาย สุต สุริน	ออกแบบการวิจัย ร่วมเก็บข้อมูล ขั้นตอนแนวทางการวิเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับโครงการวิจัยหลัก

๓. ความเป็นมาของการวิจัย

ปราสาทพระวิหาร หรือ เปรี๊ยะ วิเฮียร์ ในภาษาเขมร เปรียบดังวิหารสวรรค์ของผู้คนในดินแดนเขมรต่ำและในเขตพนมดงเร็กแห่งนี้ ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกจากช่องตาเมื่อน เห็นยอดเขาพระวิหารที่มีความสูงกว่า ๕๐๐ เมตร พื้นที่รอบเขาพระวิหารเป็นเขตที่อยู่ของคนพื้นเมืองหลายกลุ่ม มีลำธารเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติร่วมกันของชุมชน ยอดเขาพระวิหารถือเป็นเขตภูเขาศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อเรื่องอำนาจนอกเหนือธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของสรรพสิ่งของชนพื้นเมืองก่อนที่จะมีการสถาปนาให้สถานที่นี้เป็น “ศรีศิขรีศวร” ที่ประดิษฐานคิวงค์อันศักดิ์สิทธิ์ตามคติความเชื่อในลัทธิเทวราชาของขอม โดยเชื่อพระวงศ์กษัตริย์ขอมในสมัยพระเจ้ายโสรวรมันที่ ๑ ผู้สร้างเมืองยโสธรปุระ

สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พุทธศตวรรษที่ ๑๖) ได้ทรงสถาปนาให้เขาพระวิหารเป็นที่ประดิษฐาน “กมรเตงชคตศรีศิขเรศวร” เพื่อหลอมรวมความหลากหลายของผู้คนพื้นเมืองหลากหลายวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ที่พวกเขาจวม ขอม ส่วย ให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในด้านระบบความเชื่อ โดยผสมลัทธิความเชื่อพื้นถิ่นให้เข้ากับลัทธิเทวราชา อันมีนัยถึงการสร้างความสมานฉันท์ในทางการเมืองและวัฒนธรรมระหว่างผู้คนในดินแดนเขมรต่ำกับเขาตงเร็ก ซึ่งก็หมายถึงการที่คนพื้นเมืองยอมรับในพระราชอำนาจของกษัตริย์ขอม ดังที่พระองค์ได้โปรดให้ผู้นำในท้องถิ่นเดิมแถบเขาพระวิหารสาบานตนแสดงความจงรักภักดีต่อกมรเตงชคตศรีศิขเรศวร และที่หน้าบันของธาวาลัยอันเป็นที่ประดิษฐานคิวงค์ มีภาพจำหลักพระศิวะพ่อนรำเหนือศิระช้าง

ซึ่งอาจมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่กษัตริย์ขอมมีอำนาจเหนือกลุ่มชนที่ชำนาญในเรื่องช้าง ก็คือพวกส่วยก็เป็นได้

แม้ว่าตัวปราสาทจะถูกสร้างโดยกษัตริย์ขอม แต่ทางขึ้นปราสาทและธาวาลัยหันหน้ามาทางทิศเหนือสู่เขตอีสานใต้ของประเทศไทย แสดงถึงการเป็นที่สักการะของผู้คนในแถบนี้และสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศสำหรับผู้คนในดินแดนเขมรต่ำมีทางขึ้นที่สูงชันมากอยู่ทางด้านตะวันออกของปราสาททางช่องเขาแคบที่เรียกว่า “ช่องบันไดหัก”

ปัจจุบันพื้นที่ตั้งของปราสาทและตัวปราสาทอยู่ภายใต้การครอบครองของราชอาณาจักรกัมพูชา โดยสัมพันธ์กับชุมชน จังหวัดพระวิหาร จังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชา และอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราชอาณาจักรไทย

อย่างไรก็ดี ประเด็นเรื่องเขาพระวิหารกล่าวได้ว่าเป็นที่สนใจของสังคมโลกอย่างกว้างขวางมาตั้งแต่ทศวรรษ ๒๕๐๐ ต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงปราสาทเขาพระวิหาร สิ่งแรกที่คนทั่วไปมักจะนึกถึง คือคดีปราสาทพระวิหาร เป็นความขัดแย้งระหว่างราชอาณาจักรกัมพูชากับราชอาณาจักรไทย ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ จากปัญหาการอ้างสิทธิเหนือบริเวณปราสาทพระวิหารซึ่งตั้งอยู่ที่ชายแดนไทยด้านอำเภอกันทรลักษ์จังหวัดศรีสะเกษและชายแดนกัมพูชาด้านจังหวัดพระวิหารเกิดจากการที่ทั้งไทยและกัมพูชา ถือแผนที่ปักปันเขตแดนตามแนวสันปันน้ำของเทือกเขาพนมดงรักคนละฉบับ ทำให้เกิดปัญหาพื้นที่ทับซ้อนของทั้งสองฝ่ายในบริเวณที่เป็นที่ตั้งของตัวปราสาท โดยทั้งฝ่ายกัมพูชาและฝ่ายไทยได้ยินยอมให้มีการพิจารณาปัญหาดังกล่าวขึ้นที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ศาลโลก) ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ คดีนี้ศาลโลกได้ตัดสินให้ตัวปราสาทพระวิหารตกเป็นของกัมพูชา เมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ด้วยคะแนนเสียง ๙ ต่อ ๓ ท่ามกลางความไม่พอใจของฝ่ายไทย ซึ่งเห็นว่าศาลโลกตัดสินคดีนี้อย่างไม่ยุติธรรม ซึ่งภายหลังศาลโลกได้ตัดสินคำพิพากษาให้ปราสาทเขาพระวิหารอยู่ในอำนาจอธิปไตยของกัมพูชา คำตัดสินก็ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ในบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา อย่างไรก็ตาม การตัดสินคดีครั้งนี้ไม่ได้แก้ปัญหาระหว่างไทย - กัมพูชาในบริเวณดังกล่าวให้หมดไป และยังคงเป็นปัญหาเรื้อรังต่อมาจนถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์ดังกล่าว ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่มีผลต่อความทรงจำของคนชายขอบแดนไทย - กัมพูชาและยังสะท้อนให้เห็นถึงความเกี่ยวพันของพื้นที่และผู้คนในบริเวณนี้มาจนถึงปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้คนทั่วไปในสังคมมีการรับรู้มากกว่าเรื่องของปราสาทเขาพระวิหารเป็นปราสาทหินในสถาปัตยกรรมขอม เป็นศาสนบรรพตที่โดดเด่นและงดงามที่สุดในภูมิภาคอนุภาคเนย์ ซึ่งแสดงถึงร่องรอยทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่แถบนี้ที่มีมาอย่างช้านาน “ภาพลักษณ์ของปราสาทพระวิหาร” ที่ต่างกันสุดขั้วในสองแบบนี้ แบบใด คือ “ภาพของปราสาทพระวิหารที่แท้จริง” ทั้งสองด้าน หรือเพียงด้านใดด้านหนึ่ง หรือไม่ทั้งสองด้าน คำถามนี้คงอาจจะเกิดขึ้นในใจของคนหลายๆ คน แต่จะมีสักกี่คนที่พยายามค้นคว้าหาคำตอบ คณะผู้วิจัยเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่สงสัยในเรื่องนี้ และพยายามหาคำตอบที่จะอธิบายด้วยเหตุผลต่างๆ ในงานศึกษาเรื่องนี้ “ภาพของปราสาทเขาพระวิหาร” ที่ปรากฏข้างต้นนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการสังสมประสบการณ์และเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร พื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง และชายแดนประเทศกัมพูชาของคนในสังคมมาอย่างยาวนาน จนมีการสร้างบทสรุปว่าสิ่งนั้นคือ “ความจริง” ที่สังคมยอมรับร่วมกัน โดยบางครั้งก็ลืมนึกไปว่า สิ่งที่ตนคิดว่าเป็น “ความจริง” นั้น บางอย่างก็ยังมีข้อสงสัย หรือยังไม่สามารถบอกอย่างจำเพาะเจาะจงในแบบที่ตนเข้าใจอยู่ได้ “ความเข้าใจ” ต่อความเป็นจริงนั้นเรียกได้หลายอย่าง แล้วแต่ว่าต้องการจะแสดงความหมายอย่างไร ทั้งความรู้ ความเชื่อฝังหัว หรือแม้แต่การรับรู้การรับรู้ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่สร้างหรือประมวลขึ้นด้วยความรู้หรือความเข้าใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่มีการเลือกรับ การตีความ การให้

ความหมาย การจัดการข้อมูลในเรื่องเหล่านั้น ซึ่งมาจากการสั่งสมความรู้และความเข้าใจที่มีต่อเนื่องกันมา หรือจากประสบการณ์ จนทำให้เชื่อว่าสิ่งที่ตนรับรู้นั้นก็กลายเป็นเรื่องจริง และนำไปสู่ปฏิกริยาของคนหรือสังคมในการจะเข้ามาจัดการต่อสิ่งต่างๆ ด้วยกรอบของการรับรู้นี้จะเน้นควรมีการทำความเข้าใจร่วมกันว่า การรับรู้เรื่องใดๆ นั้น ไม่ได้ต้องการจะชี้ชัดว่า เรื่องใดถูกเรื่องใดผิด เรื่องใดจริง เรื่องใดไม่จริง แต่เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจคน (สังคม) ว่า มีมุมมองต่อตนและคนอื่นอย่างไร การรับรู้นี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น จากกลุ่มคนหรือสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนหรือสังคมที่มีพลัง จะทำให้การรับรู้ที่แพร่ขยายออกไปเป็นที่ ยอมรับอย่างกว้างขวางเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน และมีความหนักแน่นน่าเชื่อถือมากขึ้น สำหรับใน กรณีศึกษาเรื่องนี้ กลุ่มคนหรือสังคมที่มีพลังมากที่สุด คือ กลุ่มคนคนชายขอบตะเข็บแดนไทย-กัมพูชา งาน ศึกษาที่กลุ่มผู้เขียนสนใจศึกษา คือ ประวัติศาสตร์และความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บ ชายแดนไทย - กัมพูชา ต่อปราสาทเขาพระวิหาร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕ เพราะเป็นช่วงแห่งการพัฒนาภาคอีสาน และการเกิดขึ้นของคดีปราสาทเขาพระวิหาร เป็นช่วงที่ความคิดและความเข้าใจต่อปราสาทเขาพระวิหารถูก ผลิตขึ้นมา โดยเฉพาะจากผู้ปกครองกรุงเทพฯ จนกลายเป็น “ภาพลักษณ์ของปราสาทเขาพระวิหาร” ที่ ยอมรับและรับรู้โดยคนในสมัยต่อๆ มา ทำให้เกิดความทรงจำที่เป็นแบบฉบับจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยเหตุนี้ งานวิจัย นี้จึงมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ ความทรงจำ การรับรู้ และ สำคัญร่วมทางวัฒนธรรมของคนชายขอบตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชาแม้จะมีงานใกล้เคียงที่ศึกษาถึงเรื่อง ความทรงจำของผู้คนในบริเวณปราสาทเขาพระวิหารอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นงานศึกษาที่ยังมีข้อจำกัดอยู่ ดังเช่น “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่พรหมแดนไทย - กัมพูชาบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร : ความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับเส้นพรหมแดน” ของพิพัฒน์ กระจ่างจันทร์ ซึ่งเป็นการพยายามที่จะอธิบายถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของชุมชนบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชาโดยเน้นไปที่ชุมชนหมู่บ้านบริเวณปราสาทเขาพระวิหารและใกล้เคียง ตั้งแต่เมื่อประมาณ ๑๕๐ กว่าปีก่อน โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ศึกษาในเขตประเทศไทยเป็นสำคัญ ซึ่งมี หลายประเด็นควรขยายความเพิ่มเติม เพื่อจะได้สะท้อนภาพของปราสาทเขาพระวิหารในความทรงจำของ ผู้คนที่เป็นภาพรวมได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นปัญหาและชนวนความขัดแย้งระหว่างผู้คนอันมีสาเหตุ หลักจากกรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในทศวรรษ ๒๕๐๐ ส่วนงานศึกษาด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ของปราสาทเขาพระวิหารอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ที่การศึกษาตัวปราสาท ถือได้ว่าอยู่ในสถานที่หยุด นิ่งกับที่ และต้องมีการศึกษาทบทวนอีกครั้ง โดยใช้มุมมองจากฝั่งกัมพูชามาร่วมเติมเต็ม โดยมีงานศึกษา เกี่ยวกับมุมมองของคนไทยที่มีต่อปราสาทเขาพระวิหารที่กล่าวมาเป็นฐาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เกิดข้อกังขาเกี่ยวกับความทรงจำของผู้คนที่มีต่อปราสาทเขาพระวิหารว่า จริงๆ แล้ว ผู้คนทั้งสองฝั่งมีความทรงจำต่อปราสาทนี้อย่างไร เป็นไปในทิศทางใด การศึกษาครั้งนี้เป็นการ พยายามตอบข้อกังขาดังกล่าว เพื่อให้องค์ความรู้ในส่วนนี้มีความชัดเจนมากขึ้น

จากงานที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าการศึกษาเรื่อง ปราสาทเขาพระวิหาร ประวัติศาสตร์และความ ทรงจำของคนชายขอบตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา ยังไม่มีงานใดที่เสนออย่างเป็นรูปธรรมในการจะหา ความเข้าใจกับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และตัวปราสาทจากนโยบายทางการเมืองของส่วนกลางอย่างเป็น กระบวนการที่ต่อเนื่อง โดยใช้พื้นที่ในการศึกษาทั้งจากฝั่งไทยและฝั่งกัมพูชา คณะผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษาเรื่อง “ปราสาทเขาพระวิหาร ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕” โดยศึกษาจากกลุ่มคนที่สัมพันธ์กับปราสาท แทนที่จะศึกษาเพียงเรื่องเนื้อหาของ ปราสาทและคติความเชื่อของปราสาทเพียงด้านเดียว ดังที่งานศึกษาเรื่องส่วนใหญ่ได้ทำการศึกษาไว้ และการหา ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความทรงจำของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนนี้ ช่วยให้ได้ภาพเชิงลึกของ การประเมินคุณค่าของพื้นที่ที่เคยเป็นปัญหาถกเถียงที่กลายเป็นความเข้าใจหลักของคนทั่วไปจนถึงปัจจุบัน

เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า ความทรงจำ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา มีความสัมพันธ์กับปราสาทเขาพระวิหารอย่างไร ในแง่ไหนบ้าง แต่ละกลุ่มพื้นที่มีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความจริงทางประวัติศาสตร์อย่างไร ความทรงจำในส่วนใดบ้างที่ต้องการกล่าวถึงและไม่ต้องการกล่าวถึง และการเปลี่ยนแปลงความทรงจำเริ่มขึ้นในช่วงไหน เกิดจากสาเหตุอะไร เพื่อที่จะได้เข้าใจประวัติศาสตร์อาเซียนในช่วงเวลานี้ได้ดียิ่งขึ้น

ผลจากการศึกษาจะทำให้เข้าใจสภาพของวิถีท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับศาสนสถาน และได้เพิ่มพูนความรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีสะเกษ ประเทศไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดพระวิหาร และจังหวัดอุดรธานี ประเทศกัมพูชาในด้านสังคม โดยเฉพาะความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนภายหลังจากเกิดกรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร นับเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมในอีกมุมมองหนึ่ง ซึ่งอาจสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนสื่อการสอนและของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน และสร้างประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนร่วมกัน และการศึกษาซึ่งกันและกันจึงเป็นไปเพื่อกำหนดบทบาท ความรู้ ความเข้าใจ และการวางท่าทีที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ผ่านเรื่องเล่าอันเป็นความทรงจำร่วมกัน อันเป็นบริบทร่วมทางชาติพันธุ์ของประชาชาติในอาเซียน

๔. วัตถุประสงค์

๔.๑ เพื่อมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจมูลเหตุ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ความทรงจำ ของไทย – กัมพูชา

๔.๒ เพื่อศึกษาบริบทของการสร้างความทรงจำของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา

๔.๓ เพื่อศึกษาผลจากการสร้างความทรงจำที่มีต่อคนที่อาศัยอยู่บริเวณแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา

๔.๔ ขยายความรู้ทางประวัติศาสตร์ความคิดและเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในหัวข้ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕.๑ เข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ความทรงจำระหว่างไทย- กัมพูชา กรณีปราสาทเขาพระวิหารอย่างชัดเจน และมีพลวัต

๕.๒ เข้าใจบริบทของการสร้างความทรงจำของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา

๕.๓ เข้าใจผลจากการสร้างความทรงจำที่มีต่อคนที่อาศัยอยู่บริเวณแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา

สมมติฐานเบื้องต้น

๑. ที่มาและมูลเหตุให้เกิดความทรงจำมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม

๒. ความทรงจำในแต่ละด้านเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งกับที่ แต่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม

๓. การศึกษาความทรงจำของคนในท้องถิ่นใกล้เคียง แล้วนำมาผลิตสร้างองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่ และสร้างความเข้าใจอันจะนำมาสู่การผลิตสื่อการสอน ทำหลักสูตรท้องถิ่น ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันและอาจช่วยลดความบาดหมางที่มีมาแล้วครั้งอดีตในคราวเกิดกรณีพิพาทปราสาทพระวิหารได้ในระดับหนึ่ง

๖. คำถามหลักในการวิจัย

ความทรงจำ ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา มีความสัมพันธ์กับปราสาทเขาพระวิหารอย่างไร ในแง่ไหนบ้างและการเปลี่ยนแปลงความทรงจำเริ่มขึ้นในช่วงไหน เกิดจากสาเหตุอะไร เพื่อที่จะได้เข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอาเซียนในช่วงเวลานี้ให้ดียิ่งขึ้น

๗. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Review Literature)

การสำรวจงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องไม่พบว่า มีผู้ศึกษาไว้โดยตรง แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ นกตล ชาติประเสริฐ (๒๕๔๐) วิจัยเรื่องนโรดม สีหนุกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา จากการศึกษาทางวิจัยทำให้ทราบว่านโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางของกัมพูชา ที่ทำให้รัฐบาลกัมพูชาได้รับความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและการทหารจากทั้งประเทศตะวันตกและประเทศคอมมิวนิสต์ช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๕๐๖ ซึ่งทำให้กัมพูชาได้เปรียบในเวทีโลกเหมือนกับกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร ทำให้เข้าใจในสภาพการเมืองของกัมพูชาในช่วงเวลาที่ศึกษา

ชรพรรษ ธรรมรส (๒๕๔๖) ศึกษาผลกระทบต่องังหวัดศรีสะเกษในกรณีพิพาทระหว่างไทย กับ กัมพูชา เรื่อง ปราสาทเขาพระวิหาร (พ.ศ. ๒๕๐๒ -๒๕๐๕) ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุการพิพาทระหว่างไทย - กัมพูชา เนื่องจากการปักปันเขตแดนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ที่ทั้งสองฝ่ายจัดทำร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านความรู้และเครื่องมือในการทำแผนที่จึงทำให้ฝรั่งเศสจัดทำแผนที่แต่ฝ่ายเดียวเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา คือ ฝรั่งเศส ไม่ได้ปักปันแผนที่ตามสันปันน้ำตามหลักสากลที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา ผลจากที่ฝรั่งเศสปักปันแผนที่ได้ก่อให้เกิดปัญหาพรมแดนระหว่างไทยและกัมพูชาในเวลาต่อมา รัฐบาลไทยได้พยายามหาทางติดต่อเจรจากับฝ่ายกัมพูชา ผู้สืบสิทธิจากฝรั่งเศส แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้ ในที่สุดกัมพูชาจึงนำเรื่องปราสาทเขาพระวิหารฟ้องศาลโลกที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ การพิจารณาคดีดำเนินไปหลายปี ในที่สุดศาลโลกจึงตัดสินให้ปราสาทเขาพระวิหารตกอยู่ภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา กรณีพิพาทปราสาทเขาพระวิหารดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อจังหวัดศรีสะเกษหลายประการ อาทิ ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการคมนาคม รวมทั้งด้านจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานในประเด็นการรับรู้ประวัติศาสตร์ ความทรงจำ ของคนในท้องถิ่น

พงษ์พันธ์ พึ่งตน (๒๕๕๒) ศึกษา ปราสาทพระวิหาร : การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ.๑๙๕๕-๑๙๗๐ งานวิจัยนี้ศึกษากระบวนการสร้างความหมายและความสำคัญให้กับปราสาทพระวิหาร ในทัศนะและเงื่อนไขของชาวเขมรในยุคสังคมนิยม อันเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกับพระนโรดมสีหนุทรงดำรงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงใช้กระบวนการต่างๆ เพื่อสร้างความหมายและความสำคัญให้กับศาสนสถานแห่งนี้ การเผยแพร่เอกสารประวัติศาสตร์เกี่ยวกับปราสาทหลังนี้ ไม่เพียงแต่อ้างความชอบธรรมของกัมพูชาบนพื้นฐานคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หากยังสร้างความสำคัญให้กับปราสาทพระวิหารผ่านการเผยแพร่อุดมการณ์ "สังคมนิยมพระพุทธศาสนา" ทั้งยังได้เชื่อมโยงปราสาทพระวิหารเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมเขมรสมัยเมืองพระนคร โดยมีเป้าหมายคือ การสะท้อนภาพความมั่นคงของระบอบสังคมนิยม ที่เน้นความสอดคล้องประสานกันระหว่าง

ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองดังในสมัยเมืองพระนคร ทำให้มองเห็นพัฒนาการของคติปราสาทเขาพระวิหารจากมุมมองของเอกสารฝั่งกัมพูชาได้ดียิ่งขึ้น

พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ (๒๕๕๓) ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่พรมแดนไทย – กัมพูชาบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร : ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับเส้นพรมแดน งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของผู้คนในพื้นที่พรมแดนเขาพระวิหาร ที่สัมพันธ์กับรูปแบบและความหมายของเส้นพรมแดนในแต่ละช่วงเวลา ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่บนเส้นพรมแดนแห่งความขัดแย้งนี้เพิ่มขึ้นดั่งนั้น คณะผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาเรื่องราวของปราสาทเขาพระวิหารจากประวัติศาสตร์และความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา คงจะเป็นการศึกษาเรื่องปราสาทเขาพระวิหารของไทยในอีกแง่มุมหนึ่ง โดยอาศัยแนวทางการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของไทยที่ได้มีการศึกษาไว้บ้างแล้ว เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปราสาทเขาพระวิหารกับวิถีชีวิตผู้คนที่ท้องถิ่นตามแนวชายแดนจากประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมกัน ในด้านองค์ความรู้ไม่มากนักน้อย ซึ่งสิ่งที่ปรากฏในโบราณศาสนสถานและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนท้องถิ่น ถือว่าได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีปกติประจำวันและสังคมพหุลักษณะของผู้คนในพื้นที่ตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา อันเป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ ความทรงจำ และสำนึกร่วมของผู้คนในชุมชนแห่งนี้การอธิบายและทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ ความทรงจำ และสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของผู้คนต่างชาติพันธุ์จึงอาจเป็นเครื่องมือต่างชาติพันธุ์จึงอาจเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ประชาคมสังคม – วัฒนธรรมอาเซียน ด้วยเหตุว่า โดยถ่องแท้ของประชาชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี ที่สำคัญผู้คนในภูมิภาคนี้มีความรู้สึกและสำนึกถึงความเป็นชาติเข้มข้น ย่อมหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษตนที่ได้ต่างพากันสรรสร้างมา การสร้างปราสาทเขาพระวิหารให้เป็นมรดกความทรงจำร่วมของคนอาเซียนและมนุษยชาติจึงเป็นสิ่งสำคัญ อันจะส่งผลให้ปัญหาความคลางแคลงใจบรรเทาลง ผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ภายใต้ความแตกต่างของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณี รวมถึงการเคารพกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของสังคม ภายใต้แนวคิด “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ หนึ่งประชาคม” ดังนั้นการศึกษาซึ่งกันและกันจึงเป็นไปเพื่อกำหนดบทบาท ความรู้ ความเข้าใจ และการวางท่าทีที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ผ่านปราสาทหินที่เคยมีมุมในด้านบวกและลบอันเป็นความทรงจำร่วมกัน อันเป็นบริบทร่วมทางชาติพันธุ์ของประชาชาติในอาเซียน

ในการเรียบเรียงงานวิจัยชิ้นนี้ คณะผู้วิจัยได้อาศัยงานวิจัยที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางที่จะศึกษาถึงเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับความทรงจำของผู้คนตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ที่สัมพันธ์กับปราสาทเขาพระวิหารในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ อันเป็นช่วงของกรณีพิพาทระหว่างไทย – กัมพูชา เรื่องปราสาทเขาพระวิหาร (ให้ระบุเนื้อหาโดยสรุปของเอกสารที่เกี่ยวข้อง พร้อมข้อมูลสถิติ และเหตุผลที่เป็นไปได้ จากทฤษฎี/สมมติฐานในสาขาวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยบรรยายให้เชื่อมโยงกับประเด็นที่ทำการวิจัย)

๘. กรอบแนวความคิดของการวิจัย และนิยามศัพท์

ปราสาทเขาพระวิหาร ประวัติศาสตร์และความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย - กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๕ เป็นการศึกษาวิจัยที่มีพื้นฐานมาจากเนื้อหาของแนวคิด ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดการรับรู้ของคน (สังคม)

ตัวอย่างงานชิ้นหนึ่งที่มีพลังในการอธิบายเรื่องการรับรู้ของคน(สังคม) ที่มีบทบาทมากต่อความคิดของคน (สังคม) กลุ่มหนึ่งต่อคน (สังคม) อีกกลุ่มหนึ่งคือเรื่อง Orientalism : Western Conceptions of the

Orient ของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward W.Said) งานศึกษานี้กล่าวถึงการรับรู้ของชาวตะวันตกต่อชาวตะวันออก โดยเนื้อแท้แล้วคือพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความคิดหรือมุมมองของชาวตะวันตกเหล่านั้นด้วยการที่คนกลุ่มหนึ่งมองคนอีกกลุ่มหนึ่งในความรู้สึกถึง “ความเป็นคนอื่น” และตัดสินคนกลุ่มนั้นในลักษณะของคนที่ไม่เหมือนกว่า ทั้งในระบบคิดและการแสดงออก ความแตกต่างที่ชาวตะวันตกพยายามบ่งชี้ว่าชาวตะวันออกเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ นัยที่แฝงอยู่ก็คือ การพยายามที่จะบอกว่าคุณไม่ใช่เช่นนั้น ซึ่งก็คือ การแสดงถึงว่าชาวตะวันตกเป็นเช่นไร มุมมองของชาวตะวันตกที่มองสังคม และวัฒนธรรมของชาวตะวันออก แสดงถึงการปฏิเสธว่าสังคม และวัฒนธรรมของตนนั้นไม่ใช่แบบแผนของชาวตะวันออก ซึ่งหมายถึง ความเป็นตะวันตกไม่ใช่ตะวันออกที่ตนกล่าวถึงนั่นเอง งานของซาอิดเรื่องนี้เป็นงานหนึ่งที่น่าสนใจให้กับวงวิชาการในหลายสาขา ซึ่งมีทั้งคนชื่นชมงานชิ้นนี้ว่าได้เปิดมุมมองใหม่ในเรื่องการศึกษาแบบวิวิธวิทยา แต่ก็มีผู้วิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมาย ทั้งการให้เหตุผลบางอย่างของซาอิดก็ติดอยู่ในกรอบที่เขาสร้างขึ้นหรือเรื่องที่ซาอิดละเอียดที่จะให้ความสนใจเกี่ยวกับหลักฐานทางมานุษยวิทยา แต่ไม่ว่าจะเป็นการวิจารณ์ในแนวทางใด สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นชัด คือ พลังของงานชิ้นนี้ที่มีผู้สนใจศึกษาอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะการศึกษาถึงเรื่องที่เป็นภาพเสมือนจริง ซึ่งเป็นแนวทางการศึกษาที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งคณะผู้เขียนได้นำไปเป็นแนวทางที่ผู้คนตามเส้นพรมแดนมีการรับรู้ ทัศนะ มุมมองต่อกลุ่มชาติพันธุ์ขอมที่สร้างปราสาทเขาพระวิหาร

จากการศึกษาเรื่องการรับรู้ ที่ไม่ได้เสนอประเด็นในการค้นหา “ความจริง” เป็นหลัก ตามความเข้าใจของคนทั่วไปว่า งานศึกษา คือ การค้นหาความจริง ที่แอบซ่อนไว้ให้พบ การเข้าใจกันคนละทางนี้บางครั้งก็ก่อให้เกิดผลกระทบได้ในวงกว้าง เช่นกรณีงานศึกษาของสายพิณ แก้วงามประเสริฐ เรื่อง การเมืองในอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ที่เสนอว่า เรื่องวีรกรรมท้าวสุรนารีที่ปรากฏในหลักฐานราชการช่วงที่เกิดเหตุการณ์ คือ สมัยรัชกาลที่ ๓ จนตลอดสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับท้าวสุรนารีนัก วีรกรรมของท้าวสุรนารีถูกให้ความสำคัญในช่วงการสร้างกระแสนิยมสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ส่วนท้าวสุรนารีจากภาพลักษณ์ของสตรีที่เป็นวีรชนก็กลายเป็นเทพารักษ์ประจำเมืองที่คนให้ความศรัทธา และเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ เมื่องานชิ้นนี้ถูกเผยแพร่สู่สาธารณชนกลายเป็นเรื่องราวที่ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากชาวโคราชและผู้ศรัทธายาโม เพราะมองว่างานชิ้นนี้บอกว่าวีรกรรมของท้าวสุรนารีไม่ใช่เรื่องจริง ซึ่งไม่อาจยอมรับได้ แนวคิดดังกล่าวคณะผู้เขียนสามารถใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาคนท้องถิ่นที่มองภาพปราสาทเขาพระวิหารในฐานะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และพื้นที่ๆ เป็นปัญหาเรื้อรังมาจนถึงปัจจุบัน

นิยามศัพท์

ความทรงจำ หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เคยผ่านเข้ามา เป็นหนึ่งในบทเรียนของชีวิต ในที่นี้ความทรงจำของผู้คนอาจขัดแย้งหรือสอดคล้องกับความจริงทางประวัติศาสตร์ก็ได้

ปราสาทเขาพระวิหาร หมายถึง ปราสาทหินโบราณอยู่บนเขาพระวิหาร ตั้งอยู่ระหว่างชายแดนไทยกับกัมพูชา

คนชายขอบตะเข็บชายแดน หมายถึง ประชาชนชาวไทยและชาวเขมรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทยในอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ และกัมพูชาในจังหวัดพระวิหารและจังหวัดอุดรมีชัย

อำเภอกันทรลักษ์ หมายถึง อำเภอหนึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ มีเขตแดนติดกับจังหวัดพระวิหารของกัมพูชา

จังหวัดพระวิหาร เป็นจังหวัดสำคัญทางภาคเหนือของกัมพูชา มีชายแดนติดกับไทยทางด้านจังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดที่ตั้งของปราสาทเขาพระวิหาร เป็นจังหวัดที่ตั้งใหม่ เดิมเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดกำปงธมราชอาณาจักรกัมพูชา

จังหวัดอุดรมีชัย เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือของกัมพูชา ตั้งอยู่เลียบแนวชายแดนของไทย

๙. เอกสารอ้างอิงการวิจัย

- กระทรวงการต่างประเทศ,กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย. (๒๕๑๒). **สนธิสัญญาและความตกลง
ทวิภาคีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศและองค์การระหว่างประเทศ ชุดประมวล
สนธิสัญญา เล่ม ๒.** กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์แสงจันทร์.
- เขียน ธีระวิทย์. (๒๕๒๘). **ไทยกับปัญหาแก้มพูชา.**กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (๒๕๔๐) . **ย้อนอดีตความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้านช่วง
(พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๕๐๖).** กรุงเทพฯ ฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- นภดล ชาติประเสริฐ. (๒๕๔๐). **เจ้านโรดม สีหนุ กับนโยบายความเป็นกลางของแก้มพูชา.**
กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- คณะกรรมการนักสู้ประชาธิปไตย. (๒๕๔๓). **เส้นทางนักสู้ศรีสะเกษ.** กรุงเทพฯ ฯ :
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- เชิดพันธ์ ศรีรัตน์และคนอื่น ๆ. (๒๕๔๔). **ศรีสะเกษ.** กรุงเทพฯ ฯ บริษัทชุมชนสารสนเทศซึ่ง
จำกัด
- พงษ์พันธ์ พึ่งตน. (๒๕๕๒) **ปราสาทพระวิหาร : การเมืองวัฒนธรรมในแก้มพูชายุคสังคมน
ราษฎรนิยม ค.ศ. ๑๙๕๕-๑๙๗๐.** วิทยานิพนธ์ (อ.ม.) ประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พลตรี กัลยานวัตร อยู่เย็น. (๒๕๔๕). “ ปัญหาเส้นเขตแดนไทย – แก้มพูชา และคดีปราสาท
เขาพระวิหาร”, ในเอกสารประกอบการบรรยายสรุปผลการประชุมสัมมนาเส้น
เขตแดน. หน้า ๕๖-๕๘.
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์. (๒๕๕๓). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่พรมแดนไทย – แก้มพูชา
บริเวณปราสาทเขาพระวิหาร.** กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (๒๕๖๒). **โศกวัฒนธรรมอีสานในงานวิจัย.** กรุงเทพฯ ฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม.
- สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (๒๕๓๘). **การเมืองในอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี.** กรุงเทพฯ ฯ: มติชน.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (๒๕๐๓) . **บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๕๓/๒๕๐๓.**
วัน พุธ ที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๐๓ **เรื่อง การเจรจาเพื่อปรับปรุงสัมพันธ์ภาพกับแก้มพูชา.**
-----.(๒๕๐๑). **บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ ๖๖๖/๒๕๐๑ วันจันทร์ที่ ๒๒**
กันยายน ๒๕๐๑ เรื่อง ปฏิบัติการที่มีต่อการเดินขบวนในกรุงเทพฯ.
-----.(๒๕๐๑). **บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๕๓/๒๕๐๑ วันจันทร์ที่ ๔**
สิงหาคม ๒๕๐๑ เรื่อง ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในท้องที่ชายแดนติดต่อกับ
ประเทศ แก้มพูชา.
- สำนักแถลงข่าว สำนักนายกรัฐมนตรี. **แถลงการณ์ของรัฐบาล.** สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่ง
ประเทศไทย. ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๕.
----- . **แถลงการณ์แจ้งข่าวคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศคดี**
ปราสาทเขาพระวิหาร.กระทรวงการต่างประเทศ.ผู้แปล. กรุงเทพฯ ฯ : สำนัก.
Edward W.Said, (๒๐๐๑). **Orientalism : Western Conception of the Orient.**
New Delhi : Penguin Books

๑๐. วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ลักษณะ คือ การศึกษาเอกสาร (Documentary study) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร กรอบแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม (Field study) ที่มีการศึกษา ๒ วิธี คือ สัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต การศึกษาค้นคว้าจะใช้วิธีการศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยศึกษาข้อมูลจากข้อมูลลายลักษณ์อักษรประเภทเอกสารประวัติศาสตร์ชั้นต้น เกี่ยวกับพื้นที่ๆ ทำการศึกษา รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ๆ ทำการศึกษา รวมทั้งการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ๆ โดยการสังเกตการณ์จากการทำงานของผู้นั้น กิจกรรมในพื้นที่ และสภาพทั่วไปของพื้นที่และวิเคราะห์ ประมวล ให้เห็นถึงบริบทความทรงจำร่วมของผู้นั้นตามแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา เพื่อสะท้อนต่อข้อเท็จจริง กรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป มีการจัดสานเสวนา การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เพื่อทราบถึงบทบาทของผืนดิน และความทรงจำร่วมต่อศาสนสถาน และผลที่มีต่อชุมชน และสำรวจสถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในครั้งนั้นเป็นข้อมูลประกอบด้วย รวมถึงข้อมูลจากเอกสารจากแหล่งค้นคว้าต่างๆ

๑๐.๑.๑ ประชากร ได้แก่ ประชากรในจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดชายแดนที่ติดกับปราสาทเขาพระวิหาร

๑๐.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชายแดนอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย และประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภอมกระสันต์ จังหวัดพระวิหาร ประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภอ อ้นลองเวง อำเภอตรอเปียงปราสาท จังหวัดอุดรธานี ประเทศไทยกัมพูชา ซึ่งงานวิจัยนี้พยายามให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด

๑๐.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การสานเสวนา และแบบสัมภาษณ์

๑๐.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสานเสวนา การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างที่เข้าสานเสวนา และบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยทำการบันทึกการสานเสวนา และการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง

๑๐.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสานเสวนา การสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สรุปสาระสำคัญของผู้ตอบแต่ละประเด็นหรือรายการ

๑๑. ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน		ระยะเวลา (เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๑)											
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
๑	ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	←→											
๒	ออกแบบเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ			←→									
๓	รวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ				←→								
๔	วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ							←→					
๕	แปลผลและเขียนรายงาน									←→			

๑๒. งบประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

รายการ	จำนวน (บาท)
๑. ค่าใช้จ่ายในการทำวิจัย	
๑.๑ ค่าตอบแทน	
(๑) ค่าตอบแทนคณะผู้วิจัย ๓ คน	๑๒๐,๐๐๐ บาท
(๒) ค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาแก่ผู้ช่วยทำวิจัย (วันทำการปกติ) (จำนวน ๕ คน x ๕๐ บาท x ๑๐ วัน)	๒,๕๐๐ บาท
(๓) ค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาแก่ผู้ช่วยทำวิจัย (วันหยุด) (จำนวน ๕ คน x ๖๐ บาท x ๑๐ วัน)	๓,๐๐๐ บาท
(๔) ค่าตอบแทนอื่น	
- ค่าตอบแทนผู้ให้ข้อมูล (จำนวน ๖ คน x ๒,๐๐๐ บาท)	๑๒,๐๐๐ บาท
- ค่าตอบแทนที่ปรึกษา	๖๐,๐๐๐ บาท
- ค่าตอบแทนกลุ่มตัวอย่าง (จำนวน ๔๕ x ๓๐๐ บาท)	๑๓,๕๐๐ บาท
๑.๒ ค่าใช้สอย	
(๑) ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พัก ค่าพาหนะ	
- ค่าเบี้ยเลี้ยง (จำนวน ๖ คน x ๒๔๐ บาท x ๓ วัน)	๔,๓๒๐ บาท
- ค่าที่พักเหมาจ่าย ห้องคู่ (จำนวน ๑,๕๐๐ บาท x ๓ ห้อง)	๔,๕๐๐ บาท
- ค่าเหมารถไป - กลับ จังหวัดศรีสะเกษชายแดนอำเภอกันทรลักษณ์ (จำนวน ๒,๕๐๐ x ๒ เที่ยว)	๕,๐๐๐ บาท
- ค่าเหมารถไป - กลับ จากช่องสง่างาไปจังหวัดพระวิหาร (จำนวน ๑๐,๐๐๐ x ๒ เที่ยว)	๒๐,๐๐๐ บาท

รายการ (ต่อ)	จำนวน (บาท)
(๒) ค่าใช้สอยอื่นๆ	
- ค่าเช่าสถานที่สำหรับประชุมสถานเสวนาประเทศกัมพูชา จำนวน ๕๑ คน (รวมคณะผู้วิจัย ๓ คน และผู้ช่วยวิจัย ๓ คน)	
- ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม การจัดกิจกรรม (เช้า - บ่าย) (จำนวน ๕๑ คน x ๓๕ บาท x ๑ วัน)	๓,๕๗๐ บาท
ค่าอาหารกลางวัน (จำนวน ๕๑ คน x ๑๕๐ บาท x ๑ วัน)	๗,๖๕๐ บาท
- ค่าเช่าสถานที่สำหรับประชุมสถานเสวนาที่อำเภอกันทรลักษ์ (จำนวน ๒๑ คน) (รวมทั้งคณะผู้วิจัย ๓ คน และผู้ช่วยวิจัย ๓ คน)	
- ค่าอุปกรณ์จัดเวทีสถานเสวนาอำเภอกันทรลักษ์	๕,๐๐๐ บาท
- ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม การจัดกิจกรรม (เช้า - บ่าย) (จำนวน ๒๑ คน x ๓๕ บาท x ๒ มื้อ x ๑ วัน)	๑,๔๗๐ บาท
ค่าอาหารกลางวัน (จำนวน ๒๑ คน x ๑๕๐ บาท x ๑ วัน)	๓,๑๕๐ บาท
๑.๓ ค่าวัสดุ/ครุภัณฑ์	
- - ค่ากระดาษ A๔ (๒๐ รีม x ๑๔๐ บาท)	๒,๘๐๐ บาท
ค่าหมึกพิมพ์ HP Color laserjet Pro CP ๑๐๒๕ (๔ ชุด x ๓,๘๐๐)	๑๕,๒๐๐ บาท
- ค่าถ่ายเอกสารประกอบการเสวนา (๖๐ ชุด x ๓๐ หน้า x ๕๐ สตางค์)	๙๐๐ บาท
- ค่าแผ่น DVD (๑๐ แผ่น x ๒๐ บาท)	๒๐๐ บาท
- ค่าซองแผ่น CD (๒๔ ซอง x ๑๐ บาท)	๒๔๐ บาท
- ค่าอัดภาพ ("๔ x ๖" x ๕ บาท x ๑๐๐ ภาพ)	๕๐๐ บาท
- ค่าถ่ายเอกสารตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔,๕๐๐ บาท
- ค่าพิมพ์เอกสารและจัดรูปเล่ม (๕๐๐ x ๑๐ เล่ม)	๕,๐๐๐ บาท
รวมงบดำเนินการทั้งสิ้น	๓๐๐,๐๐๐ บาท

๑๓. ข้าพเจ้ายินดีปฏิบัติตามระเบียบกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เกี่ยวกับทุนอุดหนุนการวิจัยทุกประการ พร้อมนี้ได้ส่งแบบเสนอขอรับทุนอุดหนุนการวิจัย จำนวน ๓ ชุด ตามกำหนดมาเพื่อประกอบการพิจารณา

(ลงชื่อ)

(นางขรพรพรช สุรนารณ)

ผู้เสนอโครงการ

๑๔. ผู้รับรอง

ข้าพเจ้า นาย.....นายพงษ์อนันต์ นามสกุล ธรรมศิริ.....
 ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน.....
 สถานที่ทำงาน.....โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย ๓๑๙ หมู่ ๕ ตำบลหนองครก อำเภอเมือง
 จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๔๕-๖๑๒๖๑๑ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ๐๘๑-๔๗๐๖๐๙๐
 โทรสาร ๐๔๕-๖๑๒๐๘๘ เกี่ยวข้องกับผู้วิจัย โดย เป็นผู้บังคับบัญชา.....
 ขอรับรองว่า.....ดร.ขรพรพรช สุรนารณ.....
 มีความสามารถในการวิจัยเรื่องดังกล่าวได้ตามที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยที่เสนอขอรับทุน

(ลงชื่อ).....

(นายพงษ์อนันต์ ธรรมศิริ)

แบบรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

โครงการวิจัยเรื่อง (ภาษาไทย) ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย -
กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๕

(ภาษาอังกฤษ) The Temple of “Preah Vihear” : A Memorial ’ people of Thai -
Cambodia Border (๑๙๕๘ – ๑๙๖๒)

ได้รับทุนอุดหนุนวิจัย ประจำปี ๒๕๖๑ จำนวนเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย ๑ ปี เริ่มทำการวิจัยเมื่อ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย ครั้งที่ ๑ ระหว่าง เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือน มิถุนายน พ.ศ.
๒๕๖๑

รายนามคณะผู้วิจัย พร้อมทั้งหน่วยงานที่สังกัดและหมายเลขโทรศัพท์

หัวหน้าโครงการ ดร.ชรพรรษ สุรนารถ ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๘

เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๗-๕๓๘๒๐๕๑ e-mail Khorapat_๑๙๗๖@Hotmail.com

ผู้ร่วมงานวิจัย

๑. นายธัญพงศ์ สารรัตน์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๗๓๑๕๑๖ e-mail hithanyapongs@hotmail.com

๒. นาย สุต สุริน

การทำงาน

นักแปลอิสระ ภาษาเขมร – ไทย และ ไทย-เขมร

เป็นเจ้าของเว็บไซต์ศูนย์เขมรศึกษา (www.khmercamp.com)

ลงชื่อ

หัวหน้าโครงการวิจัย

วันที่/...../.....

ที่ รส ๐๔๐๖.๓/๒๙๐

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
เลขที่ ๑๔ ถนนเทียนร่วมมิตร เขตห้วยขวาง
กทม. ๑๐๓๑๐

๙
มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง แจ้งขอขยายเวลาโครงการวิจัย

เรียน นางรพพรฯ สุรนารถ

อ้างถึง หนังสือโรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย ที่ ศธ ๐๔๐๕๘.๐๑/๒๑๓๓ ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง ท่านได้แจ้งขอขยายระยะเวลาทำการวิจัย เรื่อง ปรากฏาเขาพระวิหาร : ประวัติศาสตร์และความทรงจำของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย-กัมพูชา พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๐๕ ที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรมให้ดำเนินการวิจัยออกไปอีก ๒ เดือน เนื่องจากเกิดปัญหาบางประการจึงไม่สามารถส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้ตามกำหนด นั้น

กรมส่งเสริมวัฒนธรรมพิจารณาแล้วเห็นว่าเพื่อให้โครงการวิจัยที่ได้รับทุนมีคุณภาพและครบวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงเห็นสมควรให้ขยายระยะเวลาโครงการวิจัยของท่านถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

จึงเรียนมาเพื่อทราบและเร่งรัดการดำเนินการวิจัยให้ทันตามกำหนดเวลาดังกล่าวต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายชาย นครชัย)
อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

สถาบันวัฒนธรรมศึกษา

โทร. ๐ ๒๒๔๗ ๐๐๑๓ ตั๋ว ๑๓๐๘-๑๓๑๐

โทรสาร ๐ ๒๒๔๕ ๓๐๕๙

บทสารคดี “ปราสาทเขาพระวิหาร”

1. **ปราสาทเขาพระวิหาร : สมบัติของมวลมนุษยชาติ**
 2. บทสารคดีนี้ปรับปรุงจากงานวิจัยเรื่อง ปราสาทเขาพระวิหาร : ความทรงจำร่วมของผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย – กัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑ – ๒๕๐๖ ซึ่งได้รับทุนการวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑
 3. คำถามหนึ่งซึ่งจะเป็นคำถามอมตะนิรันดร์กาลของคนไทย คือ ปราสาทเขาพระวิหาร ควรจะเป็นของไทยหรือเขมร?
 4. ถ้าใช้หลักเกณฑ์ว่าสร้างในสมัยไหน? ใครเป็นคนสร้าง? ก็ชัดเจนว่าเขาพระวิหารเป็นของเขมร เพราะสร้างโดยบรรพชนชาวเขมรตั้งแต่ครั้งเป็นอาณาจักรขอมเมื่อกว่าหนึ่งพันปีก่อน โดยเริ่มสร้างตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ต่อเนื่องถึงสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ จนถึงยุคพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ผู้สร้างมหาปราสาทนครวัด ก็มีหลักฐานว่าทรงร่วมสร้างปราสาทเขาพระวิหารด้วย
 5. ถ้ายึดหลักเกณฑ์เรื่องเส้นแบ่งพรมแดนตามมาตรฐานสากล ก็แน่ชัดว่าปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นของไทย เพราะบันไดทางขึ้นอยู่ในเขตอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ การจะขึ้นจากฝั่งเขมรเป็นเรื่องยากลำบาก เพราะปราสาทตั้งอยู่บนหน้าผาสูงแห่งเขาพนมดงเร็ก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๖๐๐ เมตร ใครจะขึ้นจากฝั่งเขมรต้องขึ้นหน้าผากันทุลักทุเล
- แต่โฉนดสากลโลกจึงตัดสินให้เป็นของเขมรไปได้**
6. เหตุผลจะอิงเรื่องการเมืองเป็นหลัก ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระองค์ทรงมีภารกิจเฉพาะหน้ามากมายซึ่งเป็นสิ่งที่สยามต้องทำ เพื่อให้สยามรอดพ้นจากกรงเล็บของมหาอำนาจนักล่าอาณานิคม กิจการด้านแผนที่และโบราณคดียังอยู่ในระยะเริ่มต้น ในขณะที่เขมรตกเป็นเมืองขึ้นฝรั่งเศสแล้ว ครั้นเมื่อสำนักข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสทำแผนที่พรมแดนสยาม – กัมพูชา ส่งให้ดู ทางสยามจึงไม่ได้ทักท้วง
 7. ปัญหาคือ เมื่อขีดเส้นพรมแดนถึงบริเวณเขาพระวิหารแทนที่ฝรั่งเศสจะใช้สันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตตามมาตรฐานสากลเช่นจุดอื่นๆ แต่กลับลากเส้นว่าขึ้นมาจากหน้าผาเบียดตาดี เพื่อให้ปราสาทเขาพระวิหารเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศสโดยอ้างคือว่า เขตแดนบริเวณนี้แบ่งกันที่ลำห้วยสายเล็กๆ ชื่อห้วยตามาเรีย ซึ่งกว้างขนาดเด็กกระโดดข้ามได้
 8. ครั้นเมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ อภิรัฐมนตรีในรัชกาลที่ ๗ เสด็จตรวจโบราณวัตถุสถานในมณฑลนครราชสีมา และเสด็จปราสาทเขาพระวิหาร โดยมีตัวแทนข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสที่ปกครองอินโดจีนมาตั้งแถวให้การต้อนรับอย่างเป็นทางการ ณ บริเวณทางเดินขึ้นสู่ปราสาทเขาพระวิหารฝั่งไทย โดยมีการถ่ายภาพไว้เป็นที่ระลึก
 9. ภายหลังจากนี้ได้กลายเป็นหลักฐานให้ฝรั่งเศสอ้างว่า ไทยยอมรับว่าเขาพระวิหารอยู่ในดินแดนอาณานิคมอินโดจีน จึงไม่ทักท้วงที่มีคนของฝรั่งเศสมาตั้งแถวต้อนรับ

10. เมื่อสยามไม่ได้หักท้าวแผ่นดินแต่แรก และเข้าไปเองมาโดยตลอดว่าเขาพระวิหารเป็นของเรา พอเขมรได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส และสมเด็จพระนโรดมสีหนุขึ้นครองต่อศาลโลก พ.ศ. ๒๕๐๒ ก็ไม่ใช่เรื่องแปลกที่ศาลโลกจะมีมติให้เขมรครอบครองปราสาทเขาพระวิหารด้วยคะแนนเสียง ๙ ต่อ ๓
11. ถึงเวลานี้ จึงไม่มีประโยชน์ที่จะถามว่าปราสาทเขาพระวิหารเป็นของใคร แต่การที่จะทำให้ปราสาทเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกอย่างเห็นบ้านเห็นเมืองและผู้คนอย่างมีความหมายแล้ว ก็ควรที่จะกำหนดพื้นที่โดยรอบที่ทั้งสองประเทศต่างมีสิทธิเสียใหม่ให้เป็นบริเวณมรดกโลกร่วมกัน และแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน
12. การกำหนดปราสาทและพื้นที่รอบ ๆ ให้เป็นมรดกโลกร่วมกันนั้นน่าจะเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะทำให้คนท้องถิ่นที่อยู่ในพรมแดนทั้งฝ่ายเขมรต่ำและเขมรสูงที่เป็นบ้านพี่เมืองน้องกันได้ผลประโยชน์ร่วมด้วย เพราะคนเหล่านี้คือคนในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับปราสาทเขาพระวิหารเรื่อยมา อันจะทำให้ความเป็นประวัติศาสตร์ของเขมรวิหารเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตชีวามากกว่าการเป็นแต่เพียงซากศิลปกรรมอย่างโดดเดี่ยว
13. เมื่อช่องสง่าที่ใช้ข้ามแดนจากอำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ไปสู่เมืองอัลลองเวงของเขมรเปิดอย่างเป็นทางการ ศรีสะเกษได้กลายเป็นศูนย์กลางของการชมปราสาทหินระดับโลก เพราะระยะทางจากช่องสง่ามุ่งตรงสู่นครวัดเพียง ๑๔๐ กว่ากิโลเมตร สั้นกว่าจากอรัญประเทศไปนครวัดเสียอีก
14. ดังนั้น หากนักท่องเที่ยวใช้ศรีสะเกษเป็นจุดพัก จะสามารถไปชมอารยธรรมขอมได้โดยรอบ ไม่ว่าจะเป็นปราสาทเขาพระวิหารที่ได้รับยกย่องว่าเป็น “เพชรประดับยอดมงกุฎศิลปะขอม” นครวัด นครธม ในกัมพูชาพนมรุ้ง ศีขรภูมิ สระกำแพงใหญ่ในไทย และปราสาทวัดพู ในลาว อย่างอึมอึมกันไปเลย
15. เช่นนี้แล้วก็ไม่รู้ว่าเราจะคิดทวงเขาพระวิหารคืนเพื่ออะไร? ในเมื่อแท้ที่จริงนี่คือสมบัติของมวลมนุษยชาติ
16. ขอขอบคุณผู้คนบนแนวตะเข็บชายแดนไทย กัมพูชา
17. คณะผู้จัดทำ
 คุณครู ดร.ขรพรพร สุรนารถ โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย
 อาจารย์รัชันยพงศ์ สารรัตน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
 คุณสุต สุริน นักวิชาการด้านเขมรศึกษา
 ฯลฯ